

В.І. ТОКАРЄВА

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Практикум

Навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів

Київ – 2007

УДК 347(075.8)
ББК 67.99(4УКР)2я73
Т 51

Рецензенти:

Сальман І.Ю. – Академік Української академії наук, академік Нью Йоркської академії наук, заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор МАУП;

Олійник А.С. – суддя Шевченківського районного суду м. Києва, кандидат юридичних наук;

Рекичина С.С. – декан соціально – правового факультету Білоцерківського інституту економіки та управління вищого навчального закладу ВМУРоЛ “Україна”;

Журавська Л.А. – прокурор Білоцерківського району.

Токарева В.І.

Т 51 Цивільне право України. Практикум: Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007 — 408 с.

ISBN 978-966-364-486-8

Посібник підготовлений з метою надання допомоги студентам, які навчаються за спеціальністю "Правознавство", вивченні дисципліни "Цивільне право".

Посібник складається з 11 модулів, кожний з яких включає в себе декілька тем загальної та особливої частини.

Основному змісту самостійних завдань передуює робоча програма, список літератури, схематичне відображення основних питань тем модуля, вказані питання для самоконтролю, теми для рефератів, питання для самоконтролю. Надаються ситуаційні завдання та тести, вказаний перелік літератури до кожного модуля.

ISBN 978-966-364-486-8

© Токарева В.І. 2007.

© Центр учбової літератури, 2007.

Передмова

Цивільне право України є однією з провідних галузей у системі національного права. Його вивчення передбачає, крім лекцій, проведення семінарських занять, написання курсових робіт, рефератів, рубіжний і підсумковий контроль у вигляді заліків та іспитів.

Методичний посібник підготовлений з метою надання допомоги студентам, які навчаються за спеціальністю “Правознавство”, у вивченні дисципліни “Цивільне право”.

Посібник складається з 11 модулів, кожний з них включає в себе декілька тем загальної та особливої частини.

Модуль 1 включає теми: поняття цивільного права, цивільне законодавство, основні риси цивільного права зарубіжних країн, цивільне право як наука і навчальна дисципліна, цивільні правовідносини.

Модуль 2 включає теми: поняття та особливості цивільного правовідношення, здійснення цивільних прав та виконання обов’язків, захист цивільних прав, відповідальність у цивільному праві, об’єкти цивільних прав, правочини.

Модуль 3 включає теми: фізичні особи як суб’єкти цивільних прав, особисті немайнові права, юридичні особи, підприємницькі товариства, держава і територіальні громади як суб’єкти цивільних прав, представництво і довіреність, строки та терміни, позовна давність.

Модуль 4 включає теми: речові права та право власності, захист права власності, інтелектуальна власність.

Модуль 5 включає теми: загальні положення про зобов’язання, цивільно-правовий договір, виконання зобов’язань, способи забезпечення виконання зобов’язань, припинення зобов’язань.

Модуль 6 включає теми: договір купівлі-продажу, договір поставки, договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, договір контракції сільськогос-

подарської продукції, договір дарування, ренти, довічного утримання, міни.

Модуль 7 включає теми: договори найму (оренди), лізингу, найму житла, позички, підряду.

Модуль 8 включає теми: договори перевезення, транспортного експедирування, зберігання, страхування, доручення, комісії, управління майном.

Модуль 9 включає теми: договори позики, кредиту, банківського вкладу, банківського рахунку, факторингу, комерційної концесії, простого товариства.

Модуль 10 включає теми: зобов'язання з односторонніх дій, позадоговірні зобов'язання.

Модуль 11 включає тему: спадкове право.

Основному змісту самостійних завдань передуює робоча програма, список літератури, схематичне відображення основних питань тем модуля, потім вказані питання для самоконтролю, теми для рефератів. Далі для вирішення надаються ситуаційні завдання та тести і вказаний перелік літератури до кожного модуля. Все це дає змогу студентам проконтролювати себе, вирішуючи надані тести та завдання.

При вирішенні тестів необхідно звернути увагу на те, що правильних відповідей в тесті може бути декілька.

При вирішенні ситуаційних завдань потрібно уважно розглянути всі елементи задачі. Логічному і нормативному обґрунтуванню повинен відповідати кожний висновок, зроблений при відповіді. Не можна робити висновків, що лише фіксують порушення закону. Треба обов'язково показати наслідки такого порушення.

При використанні судової практики необхідно пам'ятати, що самі по собі постанови Пленуму Верховного Суду не містять норм права, вони тільки дають їхнє офіційне тлумачення. Тому, посилаючись при вирішенні завдання на постанову Пленуму, необхідно вказувати, про яку саме норму права йдеться.

Робочий план з предмета «Цивільне право України»

Тема: Поняття цивільного права як галузі права

Поняття цивільного права як галузі права. Предмет цивільного права. Майнові відносини, особисті немайнові відносини. Метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин. Відмежування цивільного права від суміжних галузей права. Функції цивільного права та його основні принципи.

Система цивільного права.

Тема: Цивільне законодавство

Поняття та структура цивільного законодавства. Дія цивільного законодавства у часі, просторі і за колом осіб. Застосування цивільного законодавства за аналогією. Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні за застосуванні цивільного законодавства. Діловий звичай і звичай.

Тема: Основні риси цивільного права зарубіжних країн

Поняття цивільно-правової системи, тенденції розвитку цивільно-правових систем. Місце українського цивільного права серед цивільно-правових систем сучасності. Романо-германська система. Англо-саксонська система. Загальна характеристика інших цивільно-правових систем.

Тема: Цивільне право як наука і як навчальна дисципліна

Поняття та предмет науки цивільного права. Методи дослідження науки цивільного права: соціологічний, порівняльний, комплексного аналізу, системний. Наука цивільного права та інші юридичні науки. Цивільне право як навчальна дисципліна..

Тема: Цивільні правовідносини

Поняття та особливості цивільних правовідносин. Елементи цивільних правовідносин: суб'єкти, об'єкти, зміст. Види цивільно-правових відносин.

Тема: Здійснення цивільних прав

Здійснення цивільних прав, зловживання правом. Виконання цивільних обов'язків.

Тема: Захист цивільних прав

Право на захист, реалізація права на захист, визнання права, визнання правочину недійсним, припинення дій, які порушують право, відновлення становища, яке існувало до порушення права, примусове виконання обов'язку особи в натурі, зміна або припинення правовідносин, визнання незаконним акта органу державної влади, органу влади АР Крим чи органу місцевого самоврядування, самозахист цивільних прав. Захист прав нотаріусами. Здійснення права на захист. Відшкодування збитків та моральної шкоди.

Тема: Відповідальність у цивільному праві

Поняття цивільно-правової відповідальності. Форми та види цивільно-правової відповідальності. Склад правопорушення та умови цивільно-правової відповідальності. Підстави звільнення від відповідальності.

Тема: Фізичні особи – суб'єкти цивільного права

Правоздатність і дієздатність фізичної особи. Часткова дієздатність, неповна дієздатність, обмежена дієздатність, недієздатність фізичної особи. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою, оголошення її померлою. Опіка та піклування. Фізична особа як суб'єкт підприємницької діяльності.

Тема: Особисті немайнові права

Поняття особистих немайнових прав. Види особистих немайнових прав. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Особливості особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Захист особистих немайнових прав.

Тема: Юридичні особи

Поняття та ознаки юридичної особи. Правова природа юридичної особи. Правоздатність юридичних осіб. Порядок виникнення та припинення юридичних осіб. Види юридичних осіб. Державна реєстрація юридичної особи. Філії та представництва юридичної особи. Підприємницькі товариства: поняття та види. Держава і територіальні громади як суб'єкти цивільних правовідносин.

Тема: Об'єкти цивільних прав

Поняття об'єктів цивільних прав. Види об'єктів цивільних прав. Речі як об'єкти цивільних прав. Класифікація речей. Майно. Гроші, валютні цінності як об'єкти цивільних прав. Дії, послуги та зобов'язальні вимоги як об'єкти цивільних прав. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.

Тема: Підстави виникнення, зміни і припинення цивільних правовідносин

Юридичні факти та їх класифікація. Поняття правочинів, їх види. Умови дійсності правочинів. Державна реєстрація правочину. Правові наслідки недодержання сторонами вимог закону про вчинення правочину. Наслідки недійсності правочину.

Тема: Представництво і довіреність

Поняття представництва та сфера його застосування. Види представництва, повноваження представника. Довіреність. Форма і строк дії довіреності. Припинення довіреності, наслідки припинення довіреності. Наслідки укладення угоди особою, не уповноваженою на це, або з перевищенням повноважень.

Тема: Строки та терміни. Позовна давність

Поняття та значення позовної давності. Види строків позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється. Початок перебігу строків позовної давності. Зупинення перебігу строків позовної давності. Перерва перебігу строків позовної давності. Наслідки закінчення строків позовної давності. Випадки захисту порушеного права після закінчення строків позовної давності.

Тема: Речові права і право власності

Поняття права власності. Способи набуття і припинення права власності. Загальні положення про право власності фізичних осіб. Умови виникнення і припинення приватної власності фізичних осіб. Здійснення фізичними особами права приватної власності.

Загальні положення про право власності юридичних осіб. Право власності кооперативів, господарських товариств, громадських об'єднань.

Загальні положення про державну власність. Право комунальної власності.

Загальні положення про право спільної власності. Право спільної часткової власності. Право спільної сумісної власності.

Поняття та види інших речових прав. Ознаки інших речових прав. Емфітевзис та суперфіцій. Співвідношення права власності та інших речових прав. Поняття володіння. Захист фактичного володіння. Набувальна давність. Різний ступень відповідальності при добросовісності володіння.

Основні засади захисту права власності. Система цивільно-правових засобів власності. Індикаційний позов. Негаторний позов. Позов про визнання права власності.

Тема: Право інтелектуальної власності

Поняття прав інтелектуальної власності, їх об'єкти та суб'єкти. Авторське право і суміжні права. Патентне право. Правове регулювання засобів індивідуалізації товарів і послуг. Правова охорона нетрадиційних результатів інтелектуальної діяльності.

Тема: Спадкове право

Основні риси історичного розвитку спадкового права. Загальні положення спадкового права. Поняття і значення спадкування і спадкового права. Загальні положення спадкового права. Правове становище спадкоємців та спадкодавців. Спадкування за законом. Спадкування за заповітом. Виконання заповіту. Порядок реалізації спадкових прав. Нотаріальне оформлення спадкових прав. Спадковий договір.

Тема: Зобов'язальне право

Загальні положення про зобов'язання. Поняття та значення договору. Види договорів. Зміст договору, укладення, зміна, розірвання договору.

Поняття виконання зобов'язань, принцип належного виконання зобов'язання. Суб'єкти виконання, місце виконання, строк виконання, предмет виконання, спосіб виконання. Способи забезпечення виконання зобов'язань. Припинення зобов'язань.

Тема: Договори купівлі-продажу

Поняття і значення договору купівлі-продажу. Сторони в договорі. Предмет договору, ціна в договорі, форма договору. Права третіх осіб на товар. Зміст договору купівлі-продажу та правові наслідки його порушення. Договір купівлі-продажу в роздрібній торгівлі. Продаж товарів у кредит.

Тема: Договір поставки, договір контракції сільськогосподарської продукції. Договір постачання енергетичними ресурсами через приєднану систему

Поняття і значення договору поставки. Організація господарських зв'язків з поставок. Порядок і способи укладення договору поставок. Зміст договору поставки. Виконання договору поставки. Відповідальність сторін.

Поняття договору контракції сільськогосподарської продукції, істотні умови договору, форма договору, сторони. Договір постачання енергетичними ресурсами через приєднану систему.

Тема: Договір міни (бартеру). Договір дарування. Договір ренти

Поняття договору міни, суб'єкти договору, предмет договору, форма договору, зміст договору.

Поняття договору дарування, сторони договору, предмет договору, форма договору, зміст договору.

Поняття договору ренти, його зміст.

Тема: Договір довічного утримання

Поняття договору довічного утримання. Сторони договору, предмет договору, права та обов'язки сторін за договором, відповідальність сторін за договором. Договір ренти.

Тема: Договір найму (оренди). Прокат. Договір лізингу

Поняття договору найму, форма договору, строк договору, сторони договору, предмет договору. Права та обов'язки сторін за договором найму, права третіх осіб на річ, передану у найм. Відповідальність сторін за договором. Піднайм. Прокат. Договір оренди земельної ділянки. Найм транспортних засобів.

Договір лізингу. Форма та зміст договору лізингу, права та обов'язки сторін за договором.

Тема: Договір найму (оренди) житла

Поняття та зміст договору найму, предмет договору. Права та обов'язки наймача та членів його сім'ї на користування жилим приміщенням. Договір піднайму житла.

Тема: Договір позички

Поняття договору позички, сторони договору, предмет договору. Форма договору, зміст договору.

Тема: Договір підряду. Побутовий підряд, будівельний підряд. Підряд на проектні та пошукові роботи

Поняття договору підряду. Значення договорів підряду в сучасних умовах. Зміст договору підряду, права та обов'язки сторін. Правові наслідки неналежного виконання умов договору підряду.

Договір побутового підряду та його особливості. Відповідальність сторін за договором побутового підряду.

Договір будівельного підряду. Підряд на проектні та пошукові роботи і виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.

Тема: Договір про надання послуг

Загальні положення про послуги.

Тема: Транспортні договори

Види перевезень та їх правове регулювання. Зміст, укладення та оформлення договорів про перевезення вантажів. Порядок виконання договорів про перевезення вантажів. Відповідальність сторін за договором перевезення вантажу. Договір про експедицію.

Тема: Договір зберігання

Поняття договору зберігання. Зберігання на товарному складі. Спеціальні види зберігання.

Тема: Договір страхування

Поняття договору страхування. Сторони договору. Порядок укладення, зміни та припинення договору.

Страхові зобов'язання. Зобов'язання з добровільного страхування. Деякі види договорів добровільного майнового стра-

хування. Деякі види договорів особистого страхування. Зобов'язання з обов'язкового страхування.

Тема: Договір доручення

Поняття та зміст договору доручення. Права та обов'язки сторін, припинення доручення.

Тема: Договір комісії. Договір управління майном

Поняття договору комісії, сторони договору, предмет договору, обов'язки сторін за договором, припинення договору. Поняття управління майном. Сторони договору, істотні умови договору, права та обов'язки сторін за договором, відповідальність управителя майном, припинення договору.

Тема: Договір позики. Кредитний договір, договір банківського вкладу

Поняття позики, види позик. Елементи договору позики особливості позикових операцій кредитно-фінансових організацій. Кредитний договір, договір банківського вкладу.

Тема: Зобов'язання щодо здійснення фінансових послуг

Договір банківського рахунку, договір факторингу, розрахункові зобов'язання.

Тема: Договір простого товариства

Поняття договору простого товариства. Елементи договору, зміст договору, припинення договору простого товариства.

Тема: Види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності

Поняття договору, сторони договору, види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Інші договори.

Тема: Договір комерційної концесії

Поняття договору комерційної концесії, предмет договору, сторони договору, юридичне оформлення договору, зміст договору. Обмеження прав за договором комерційної концесії. Зміна та припинення договору.

Тема: Публічна обіцянка винагороди без оголошення он-курсу. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу. Вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення

Поняття публічної обіцянки винагороди. Підстави виникнення зобов'язань з публічної обіцянки. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу. Вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення. Рятуння здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Створення загрози життю, здоров'ю і майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Поняття зобов'язань, що виникають внаслідок усунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної або юридичної особи.

Тема: Недоговірні зобов'язання

Поняття та елементи зобов'язань з заподіяння шкоди. Особливості позадоговірної відповідальності та її функції. Підстави деліктної відповідальності. Відповідальність організації за шкоду, заподіяну з вини її працівника. Відповідальність за шкоду, заподіяну актами державних і громадських організацій. Відповідальність за шкоду, заподіяну правоохоронними органами. Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки. Відповідальність за шкоду, заподіяну неповнолітніми і недеїсдатними. Відповідальність за шкоду, заподіяну кількома особами. Особливості відшкодування шкоди при ушкодженні здоров'я і заподіянні смерті громадянинові. Зміна розміру відшкодування шкоди. Компенсація моральної шкоди. Обсяг шкоди та порядок її відшкодування. Відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.

Модуль 1

Теми:

Загальні положення цивільного права.

Цивільне законодавство.

Основні риси цивільного права зарубіжних країн.

Цивільне право як наука і як навчальна дисципліна.

Питання до теми «Загальні положення цивільного права»

1. Поняття цивільного права, предмет, метод цивільно-правового регулювання.
2. Принципи та функції цивільного права.
3. Відмежування цивільного права від суміжних галузей права.

Методичні рекомендації

Студенти повинні з'ясувати, що цивільне право – це сукупність правових норм, які регулюють майново-вартісні та особисті немайнові відносини на засадах юридичної рівності сторін. Метою цивільного права є захист приватних інтересів. Перевагу у приватному праві мають диспозитивні норми, які забезпечують використання в регулюванні суб'єктивного розсуду учасників відносин.

Цивільне право забезпечує регулювання певної сфери відносин:

- відносин власності;
- відносин товарно-грошового обігу;
- відносин сфери особистого життя громадян, їх творчої та інтелектуальної діяльності.

Вказані відносини і складають предмет цивільного права. Особливе значення мають майнові відносини, вони складають основну сферу регулювання цивільного права. Студенти повинні показати особливості відносин власності та відносин у галузі товарообігу, відносин у сфері особистого життя громадян, їх творчої та інтелектуальної діяльності.

Необхідно звернути увагу і на метод цивільно-правового регулювання. Ознаки методу відображені в загальному юридичному становищі суб'єктів, у диспозитивних началах цивільного законодавства, в особливостях цивільно-правових санкцій.

Загальне юридичне становище суб'єктів цивільного права – це знаходження їх в однаковому становищі один до одного, кожна сторона має свій комплекс прав і обов'язків.

Диспозитивність проявляється у тому, що учасники можуть діяти на свій розсуд, вирішуючи питання щодо прав та обов'язків у даному правовідношенні.

Особливості цивільно-правових санкцій проявляються у:

- відновленні правового становища, яке існувало до порушення права;
- відшкодуванні збитків;
- сплаті штрафів тощо.

Стаття 3 ЦК України надає перелік принципів цивільного права:

- 1) неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини;
- 2) неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом;
- 3) свобода договору;
- 4) свобода підприємницької діяльності;
- 5) судовий захист цивільних прав та інтересів;
- 6) справедливість, добросовісність та розумність;
- 7) юридична рівність суб'єктів.

Студенти повинні вміти охарактеризувати кожен з принципів, розкрити їх сутність, звернути увагу на функції сучасного цивільного права, показати їх види. Функції в цивільному праві поділяються на:

- регулятивну;
- охоронну;
- попереджувально-виховну;
- попереджувально-стимулюючу.

Регулятивна забезпечує врегулювання нормами цивільного права відносин власності, товарно-грошових, особистих немайнових (наприклад ст.ст. 665–711 ЦК України регулюють відносини з приводу купівлі-продажу).

Охоронна забезпечує захист порушених прав суб'єктів цивільного права.

Попереджувально-виховна тісно пов'язана з охоронною і досягається через інститут цивільно-правової відповідальності. Сам факт існування цивільно-правових норм про відповідальність позитивно впливає на свідомість громадян, стримуючи їх від скоєння правопорушень.

Попереджувально-стимулююча полягає в стимулюванні різними цивільно-правовими засобами необхідної суспільству і державі поведінки громадян та організацій.

Цивільне право стикається з іншими галузями права, тому студенти повинні показати, як співвідноситься цивільне право з такими галузями права, як адміністративне, трудове, фінансове, сімейне, кримінальне та іншими.

Цивільне право прийнято ділити на дві частини: загальну і особливу.

Загальну складають норми про основні положення цивільного права, підстави виникнення цивільних прав та обов'язків, здійснення та захист цивільних прав, суб'єкти та об'єкти цивільних прав, правочини, представництво і довіреність, строки і терміни, позовна давність, правовий інститут особистих немайнових прав, речове право, право власності, право інтелектуальної власності, зобов'язальне право (загальна частина) та спадкове право.

Особлива частина складається з окремих видів зобов'язань. Це – договірні зобов'язання, зобов'язання з односторонніх дій, позадоговірні зобов'язання (делікти та зобов'язання з набуття, збереження майна без достатніх правових підстав).

Питання до теми «Цивільне законодавство»

1. Поняття цивільного законодавства.
2. Дія цивільного законодавства у часі, просторі і за колом осіб.
3. Застосування цивільного законодавства за аналогією.
4. Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавства.

Методичні рекомендації

Студенти повинні вміти показати систему цивільного законодавства. Основу цивільного законодавства становить Конституція України. Вона передбачає цивільно-правові засади регулювання відносин власності (ст. 13,14,41), в неї закладені права громадянина на ім'я, честь, гідність та ін.

Після Конституції вищу юридичну силу мають Закони України, серед них основним є Цивільний Кодекс, затверджений Верховною Радою України 16.01.2003 р. Він складається з 6 книг, 90 глав, 1308 статей. Книга перша – «Загальні положення», книга друга – «Особисті немайнові права фізичної особи», книга третя – «Право власності та інші речові права», книга четверта – «Право інтелектуальної власності», книга п'ята – «Зобов'язальне право», книга шоста – «Спадкове право». Закони України «Про власність», «Про заставу», «Про цінні папери та фондову біржу» та інші.

Елементами структури цивільного законодавства є і підзаконні акти: Укази Президента, наприклад, “Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів”, “Про організаційні заходи з підготовки об'єктів права державної власності до приватизації” та інші, постанови Кабінету Міністрів, наприклад “Про заходи щодо створення системи реєстрації прав власності на нерухоме майно”, Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р., якою затверджено Положення про порядок, продажу, придбання, реєстрації, облік і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівливої дії” та інші.

Міністерства та відомства видають накази та розпорядження, наприклад, наказом Мінфіну України від 16.05.1996 р. затверджена Інструкція про порядок реєстрації виданих, повернутих та використаних довіреностей на отримання цінностей, а наказом Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків та торгівлі (далі–МЗЕЗТ) України від 9.12.1995 р. – Правила торгівлі транспортними засобами і номерними агрегатами.

Локальні акти – статuti та установчі договори підприємств.

Важливе значення має питання дії цивільного законодавства у часі, просторі і за колом осіб. Студенти повинні знати, з якого часу набувають чинності закони України, нормативно-правові акти Верховної Ради і Президента України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти міністерств, відомств, інших центральних органів державної виконавчої влади.

У цивільному праві застосовуються такі поняття, як «аналогія права» та «аналогія закону». Студенти повинні знати, за яких умов застосовується аналогія закону та аналогія права.

Застосування аналогії закону можливе за таких умов:

- 1) відносини сторін знаходяться у сфері дії цивільного права, тобто є цивільно-правовими відносинами;
- 2) вказані цивільні відносини не врегульовані Цивільним кодексом та іншими актами цивільного законодавства або договором;
- 3) існують норми, що регулюють подібні за змістом відносини.

Якщо використати аналогію закону для врегулювання відносин неможливо, наприклад через відсутність норм, що регулюють подібні відносини, застосовують аналогію права, тобто використовуються загальні засади цивільного законодавства.

Умови застосування аналогії права такі:

- 1) відносини сторін знаходяться у сфері дії цивільного права, тобто є цивільними відносинами;
- 2) вказані цивільні відносини не врегульовані ЦК, іншими актами цивільного законодавства або договором;
- 3) відсутні норми, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини.

Важливе значення для ефективного функціонування правової системи мають постанови Пленуму Верховного Суду України. В них даються керівні роз'яснення судам з питань застосування цивільного законодавства. Вони носять рекомендаційний характер. Роз'яснення вищих судових органів треба розглядати як форми тлумачення чинного законодавства, що застосовуються судами.

Питання до теми «Основні риси цивільного права зарубіжних країн»

1. Основні риси цивільного права зарубіжних країн.
2. Джерела цивільного і торгового права зарубіжних країн.
3. Основні інститути цивільного права зарубіжних країн.

Методичні рекомендації

Можна виділити такі сучасні цивільно-правові системи: романо-германська система, романська та германська підсистеми, англо-американська система, мусульманська система, патріархальна система, північна система, далекосхідна система, індуїстська система. Кожна з вказаних систем має свої особливості. Студенти повинні вміти показати особливості вказаних цивільно-правових систем.

Як і в цивільному праві України, предметом цивільного та торгового права зарубіжних країн є майнові і немайнові відносини. Предмет цивільного права зарубіжних країн має відмінності від предмета цивільного права України, студенти повинні знати ці відмінності. Відмінності:

- предмет цивільного права зарубіжних країн більш розширений за рахунок включення значного обсягу товарно-грошових відносин, пов'язаних з відчуженням земельних ділянок;
- до предмету цивільного права багатьох країн входять і сімейно-шлюбні відносини;
- розширене коло немайнових відносин, що регулюються цивільним правом;
- до майнових відносин більше потрапляють немайнові за своєю природою людські цінності (честь, гідність тощо);
- у багатьох західних країнах майнові і особисті немайнові відносини врегульовані двома кодексами – цивільним і торговим.

Необхідно знати і систему цивільного права зарубіжних країн. Країни з дуалістичним характером приватного права включають в себе такі правові інститути: становище фізичних і юридичних осіб; сімейне право; право на речі; зобов'язання договірні, квазі-договірні, із заподіяння шкоди та безпідставного збагачення, спадкоємства. Англо-американська система не знає ні цивільного, ні

торгового права. Відносини, які регулюються континентальним цивільним і торговим правом, регулюються окремими інститутами права: правом договорів, правом нерухомої власності, правом рухомої власності, страховим правом та іншими.

Необхідно вміти дати характеристику джерел цивільного права зарубіжних країн, якими є закони, підзаконні нормативні акти, судова практика та звичаї, знати основні інститути цивільного права зарубіжних країн.

Три важливих інститути цивільного права зарубіжних країн складають:

- суб'єкти;
- право власності;
- зобов'язальне право.

Студентам необхідно знати особливості правового положення суб'єктів права в різних країнах, вміти дати характеристику інституту права власності та зобов'язального права.

Так, у Німеччині особи віком до 7 років вважаються абсолютно недієздатними, з 7 до 18 років – обмежено дієздатними. У Франції особа до 18 років вважається недієздатною. У Англії повна дієздатність настає з 18 років, а в США з 21 року.

Класифікація юридичних осіб різна у різних країнах, але принципи створення та припинення однакові. Розрізняють юридичні особи приватного права, які створюються на підставі приватноправового акта і публічного права, які створюються на основі закону або адміністративного акта. Господарські товариства поділяються на види залежно від порядку розподілу контролю та відповідальності учасників (повні, командитні, акціонерні). Юридичні особи мають цивільну правоздатність і цивільну дієздатність. Правоздатність, як правило, є загальною за певними винятками. Дієздатність виникає з моменту їх державної реєстрації або з моменту формування відповідних органів, наділених повноваженням діяти як законні представники юридичної особи.

Право власності у континентальному праві поділяється на два інститути: право на свої речі та право на чужі речі. Такого поділу немає у англосаксонському праві.

Об'єктом речових прав є майно, яке поділяється на матеріальне та нематеріальне, а також рухоме і нерухоме майно.

Захист речових прав здійснюється речово-правовими та зобов'язально-правовими способами.

Праву США та Англії відомий інститут довірчої власності (власник передає майно в управління довіреної особі).

Зобов'язальне право займає центральне місце у праві всіх країн. Підставами виникнення зобов'язань є договір та делікт. У континентальному праві умовою виникнення договору є наявність зустрічних волевиявлень, то в англо-американському праві – наявність зустрічних зобов'язань.

Позадовговірні зобов'язання поділяються на генеральний та спеціальний делікти. Делікти виникають внаслідок здійснення протиправної дії (бездіяльності), що спричинило шкоду особі або майну потерпілого.

Питання до теми «Цивільне право як наука і як навчальна дисципліна»

1. Поняття та предмет науки цивільного права, методи дослідження науки цивільного права.
2. Цивільне право як навчальна дисципліна.

Методичні рекомендації

Студентам необхідно чітко розуміти, що є предметом цивільного права як дисципліни і предметом цивільного права як науки. Предметом науки цивільного права є норми цивільного права, їх зміст та сутність, проблеми застосування, а об'єктом є цивільно-правові явища в їх розмаїтті. Предмет науки цивільного права є ширшим від предмета цивільного права. Наукою цивільного права вивчаються: поняття цивільного права та його місце у правовій системі, закономірності розвитку цивільно-правових норм, їх зміст, формулюються загальні принципи з метою створення цілісної системи для ефективного застосування при регулюванні суспільних відносин, що неможливо без вивчення особливостей самих суспільних відносин.

До предмета дослідження входить вивчення історії вітчизняного цивільного права. Наука цивільного права дає порівняльний аналіз цивільно-правового розвитку в зарубіжних країнах, вивчення зарубіжного законодавства та досвіду і знань зарубіжної цивільно-правової доктрини.

Наука цивільного права – це систематизовані знання про цивільно-правові явища, їх властивості і закономірності розвитку, способи і шляхи досягнення ефективності цивільно-правового регулювання суспільних відносин, розробки нових знань на підставі вивчення та співвідношення історичного розвитку, а також аналізу досягнень вітчизняної та зарубіжної цивілістики.

Методами дослідження науки цивільного права є:

1. Соціологічний метод.
2. Порівняльний метод.
3. Метод комплексного аналізу.
4. Системний метод.

Студенти повинні вміти розкрити сутність вказаних методів дослідження.

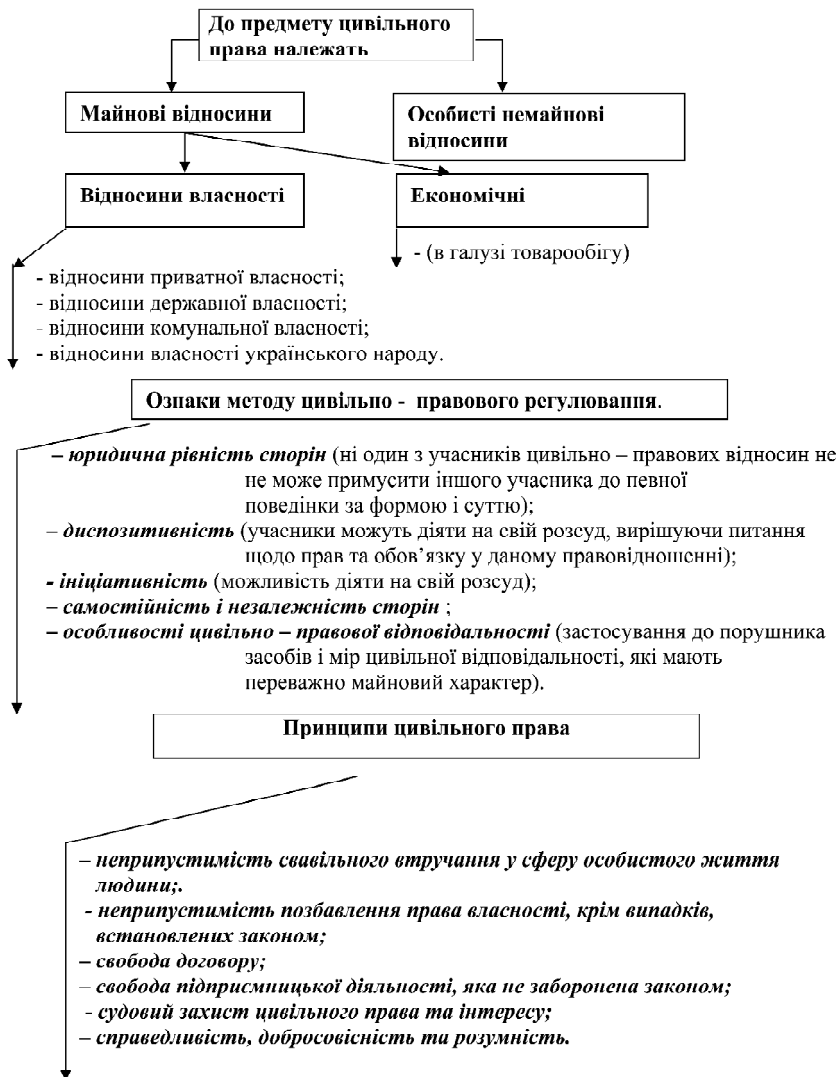
Навчальна дисципліна “Цивільне право” – це впорядковані та систематизовані дані щодо основних цивільно-правових постулатів і категорій.

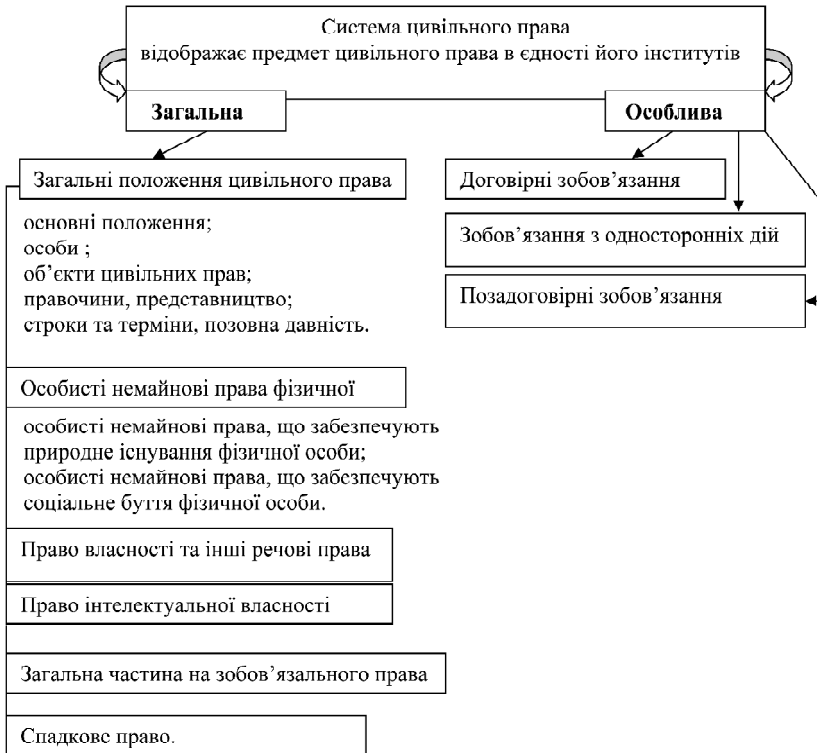
Завданнями цивільного права як навчальної дисципліни є викладення чинного цивільного законодавства та існуючої практики на науковому фундаменті та відповідних теоретичних концепціях. Система навчального курсу цивільного права не збігається із системою ЦК України і має різні варіанти. Автори підручника “Цивільне право України” за ред. академіка Академії правових наук Я.М. Шевченко вважають за доцільне структурувати навчальний матеріал таким чином:

1. Загальні положення цивільного права.
2. Цивільні правовідносини.
3. Речові права і право власності.
4. Спадкове право.
5. Право інтелектуальної власності.
6. Зобов'язальне право.

7. Окремі види договірних зобов'язань.
8. Зобов'язання з односторонніх дій.

Схеми до модуля

Структура Цивільного кодексу України.

Книга 1. Загальні положення 1.Основні положення. 2.Особи. 3.Об'єкти цивільних прав. 4.Правочини. 5.Представництво 5.Строки та терміни, позовна давність	Книга 2. Особисті немайнові права фізичної особи.	Книга 3. Право власності та інші речові права. 1.Право власності. 2.Речові права на чуже майно.	Книга 4. Право інтелектуальної власності.	Книга 5. Зобов'язальне право. 1.Загальні положення про зобов'язання. 2.Загальні положення про договір. 3.Окремі види зобов'язань.	Книга 6. Спадкове право.
--	--	--	--	---	---

Основні риси цивільного права зарубіжних країн.

Романо германська система

Країни – Франція, Німеччина, Бельгія, Люксембург, Італія, Португалія, Австрія, Швейцарія, багатьох країн Латинська Америка тощо.

Джерела права –
- цивільний кодекс; адміністративні акти; судова практика

Суб'єкти - фізичні особи;
- юридичні особи (публічного і приватного права).

Основні інститути –
- особисті немайнові права;
- речове право : право на свої речі та право на чужі речі;
- право інтелектуальної власності (виключні права);
- зобов'язальне право;
- спадкове право.

Мусульманська система

сутність їх права зводиться до поєднання основних учень ісламу з існуючими у цих державах нормативно правовими актами. Основними "коренями" є: Коран (збірка релігійних висловів пророка Мухаммеда); Сунна (втілення боговдохпленної практики пророка, що має визначальне значення для тлумачення заповідей Корану; Іджма (думка всієї ісламської общини та юристів).

Скандинавська система

Данія, Фінляндія, Ісландія, Норвегія, Швеція. Ці системи зазнали впливу англо-американської та континентальної систем права, однак вона ґрунтується також і на національних звичаях.

Далекосхідна система

Країни: Китайська народна Республіка, Японія, Корея, Гон-конг тощо. Специфіка – у постійному взаємовпливі на формування цивільно – правових норм догм конфуціанства та інших релігій, а також вплив на неї континентального та англо– американського права

Англо – американська система

Країни-Велика Британія, США, Канада, Південно – Африканська республіка, Австралія, Нова Зеландія, частково Індія, та Ізраїль

Джерела права –
- нормативно – правові акти; судовий прецедент; звичаї.

Суб'єкти – фізичні особи;
- юридичні особи.

Основні інститути –
- право власності на свої речі;
- право на чужі право ;
- довірча власність;
- договірне право;
- деліктне право;
- спадкове право.

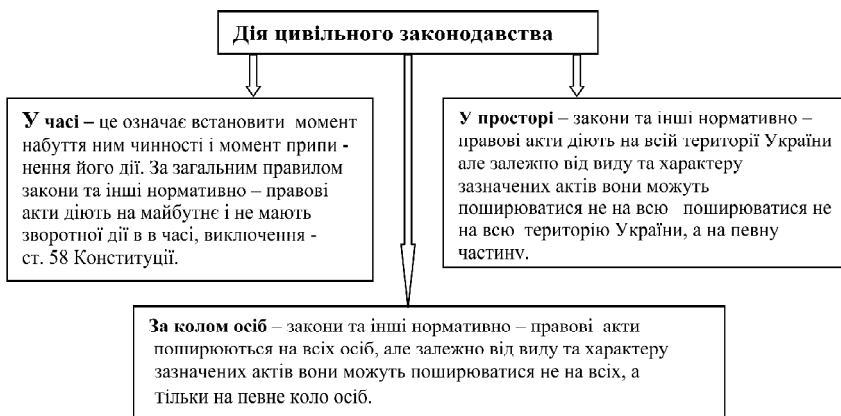
Патріархальна система

дана система існує в більшості країн Африканського континенту. Її сутність зводиться до поєднання континентальної системи права з низкою норм африканського звичаєвого права.

Індійська система

Країни: Індія, Палестина, Бірма, Сінгапур, Малайзія, Специфіка – вплив на неї релігійно – філософського вчення індюїзму, основним вченням якого є вчення про карму

Питання для самоконтролю

1. Поняття предмета цивільного права.
2. Особливості методу цивільно-правового регулювання.
3. Принципи цивільного права та їх зміст.
4. Функції цивільного права.
5. Система цивільного права.
6. Структура цивільного законодавства.
7. Дія цивільного законодавства у часі і просторі.
8. Застосування цивільного законодавства за аналогією.
9. Види цивільно-правових систем зарубіжних країн.
10. Загальна характеристика романо-германської правової системи.
11. Загальна характеристика англо-американської правової системи.
12. Поняття та предмет науки цивільного права та методи дослідження.
13. Цивільне право як навчальна дисципліна.

Теми для рефератів

1. Відмежування цивільного права від суміжних галузей права.
2. Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавства.
3. Основні цивільно-правові системи сучасності.
4. Договірне (контрактне) право зарубіжних країн.

Ситуаційні завдання до тем модуля

Завдання 1

Які з вказаних суспільних відносин регулюються нормами цивільного права і, відповідно, складають його предмет:

1. Відносини між підприємствами, які уклали договір поставки?
2. Відносини між двома громадянами з приводу позики грошей один у одного?
3. Відносини між виконкомом місцевої ради і гр. Петренко В.І. у зв'язку з видачею ордера на квартиру?
4. Відносини між фінансовим органом та підприємцем, що виникають з приводу сплати податків?
5. Відносини між громадянином і банківською установою з приводу відкриття рахунку у банку?
6. Відносини між засновниками товариства з обмеженою відповідальністю та державним реєстратором з приводу реєстрації товариства?
7. Відносини між фізичною особою та сільською радою з приводу виділення земельної ділянки в оренду?
8. Відносини між двома громадянами з приводу купівлі-продажу будинку?
9. Відносини між ТОВ "Мрія" та АТ "Надія" з приводу оренди останнім у товариства складських приміщень?
10. Відносини між автором книги та видавництвом з приводу видання книги?
11. Відносини між акціонерним товариством «Мрія» та фізичною особою з приводу прийняття на роботу?

Завдання 2

Офіційним чи неофіційним є тлумачення правових норм:

1. У коментарі до Цивільного кодексу України?
2. У підзаконному нормативному акті, що виданий на виконання закону?
3. На лекції з цивільного права юридичного факультету університету?

4. На прийомі у адвоката в юридичній консультації?
5. У постанові Пленуму Верховного Суду України?

Завдання 3

1. Визначте, чи можна вважати цивільно-правовими відносинами, що виникли за такими обставинами, і застосувати до них норми цивільного права:
АТ “Фотон” передало автотранспортному підприємству для доставки магазину «Радіотехніка» свою продукцію – партію телевізорів на суму 900 тис. грн. При прийомці товару від перевізника отримувачем виявлена нестача товару на суму 3500 грн.
2. Токар Свиридов О. при роботі з необережності вивів з ладу верстат, на якому працював. Вартість ремонту верстата склала 350 грн. Директор підприємства вимагав від Свиридова відшкодувати заподіяну підприємству шкоду в повному обсязі.
3. Водій автомобіля Чиж збив пішохода Олексенко О., який переходив через проїжджу частину в невстановленому місці. Після видужання Олексенко звернувся до АТП, на балансі якого знаходився автомобіль, з вимогою про відшкодування збитків. Директор АТП відмовився відшкодувати збитки, мотивуючи тим, що, по-перше, АТП не несе відповідальності за дії водіїв, по-друге, Олексенко переходив проїжджу частину в невстановленому місці.

Завдання 4

Богуславський Н. під час подорожі на автомобілі збив Вавилову М., який у зв'язку з цим було заподіяно шкоду. Пізніше Вавилова звернулася до суду з вимогою про відшкодування заподіяної шкоди. Богуславський заявив, що він у кримінальному судочинстві був визнаний невинним і звільнений від відповідальності, тому він не може нести відповідальності, тому ж ст. 1166 ЦК України передбачає вину як обов'язкову умову такої відповідальності. На це адвокат Вавилової зауважив, що в цій ситуації треба користуватись не загальною, а спеціальною

нормою – ст.1187 ЦК України, відповідно до якої Богуславський має нести відповідальність за скоєні ним дії.

Поясніть позицію адвоката потерпілого.

Як співвідносяться загальні і спеціальні норми цивільного законодавства?

Тестові завдання до модуля

Тест 1. Предметом вивчення цивільного права є:

- А – майнові відносини;
- Б – особисті відносини;
- В – відносини власності;
- Г – трудові відносини.

Тест 2. Принципи цивільного права:

- А – свобода договору;
- Б – вільний вибір партнерів;
- В – судовий захист цивільного права та інтересу;
- Г – вільний найом робочої сили;
- Д – неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини.

Тест 3. Функції цивільного права:

- А – впорядкування суспільних відносин;
- Б – регулятивна;
- В – компенсаційна;
- Г – охоронна.

Тест 4. Особливості методу цивільно-правового регулювання виявляються у:

- А – юридичній рівності сторін;
- Б – диспозитивності;
- В – самостійності та незалежності сторін;
- Г – ініціативності сторін.

Тест 5. Система цивільного законодавства:

- А – відображає предмет цивільного права;
- Б – відображає метод цивільного права;
- В – складається з 2 книг;

Г – складається з 5 книг;

Д – система цивільного права становить базу для його диференціації.

Тест 6. Романо-германська система цивільного права утвердилася у:

А – Франції;

Б – Англії;

В – Індії;

Г – Пакистані;

Д – Люксембурзі.

Тест 7. Мусульманська система цивільного права утвердилася у:

А – Франції;

Б – Іспанії;

В – Сирії;

Г – Йорданії;

Д – Ісландії.

Тест 8. Прецедентне право характерно для:

А – Франції;

Б – Англії;

В – США;

Г – Індії;

Д – Данії.

Тест 9. Для яких країн характерний вплив вчення індуїзму?

А – Франції;

Б – Індії;

В – Англії;

Г – Сінгапуру;

Д – Бірми.

Тест 10. Які з названих методів є методами дослідження науки цивільного права:

А – соціологічний;

Б – регулятивний;

Б – порівняльний;

Г – системний;

Тест 11. Цивільні правовідносини – це:

А – суспільні відносини;

Б – вони врегульовані нормами цивільного права;

В – вони врегульовані нормами господарського права;

Г – предметом їх є майнові відносини;

Д – предметом їх є відносини власності.

Тест 12. Суб'єктами цивільних правовідносин є:

А – громадяни;

Б – кооперативи;

В – господарські товариства;

Г – громадські об'єднання;

Д – держава;

Е – територіальні громади.

Тест 13. Об'єктами цивільних правовідносин є:

А – речі;

Б – будинки;

В – інформація;

Г – результати творчої діяльності;

Д – послуги.

Тест 14. Види цивільно-правових відносин за характером виникнення:

А – регулятивні;

Б – абсолютні;

В – охоронні;

Г – відносні.

Тест 15. Види цивільно-правових відносин за об'єктом правовідносин:

А – речові;

Б – регулятивні;

В – зобов'язальні.

Тест 16. Види цивільно-правових відносин за характером поведінки зобов'язальної сторони:

- А – пасивні;
- Б – загальнонерегулятивні;
- В – пасивні;
- Г – абсолютні.

Тест 17. Види цивільно-правових відносин за колом зобов'язаних осіб і ступенем їх конкретизації:

- А – абсолютні;
- Б – регулятивні;
- В – загальнонерегулятивні.

Тест 18. Офіційними друкованими виданнями в Україні є:

- А – «Юридичний вісник України»;
- Б – «Офіційний вісник України»;
- В – «Урядовий кур'єр»;
- Г – журнал «Право України».

Тест 19. До локальних актів у цивільному праві відносяться:

- А – положення про філію підприємства;
- Б – установчий договір;
- В – колективний договір;
- Г – статут підприємства.

Тест 20. Акти Президента України загально-нормативного характеру набирають чинності:

- А – з моменту їх видання;
- Б – через 15 днів від дня їх офіційного опублікування;
- В – через 10 днів від дня їх офіційного опублікування;
- Г – з моменту надрукування їх в «Офіційному віснику України».

Тест 21. Акти цивільного законодавства і договір:

А – сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства;

Б – сторони в договорі не мають права відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд.

В – сторони мають право врегулювати у договорі, який передбачений актами цивільного законодавства, свої відносини, які не врегульовані цими актами.

Тест 22. Звичай:

А – не є джерелом цивільного права;

Б – він може мати характер конкретного правила;

В – він не може бути зафіксований у відповідному документі.

Тест 23. Застосування аналогії закону можливе за таких умов:

А – відносини сторін знаходяться у сфері дії цивільного права;

Б – відсутні норми, що регулюють подібні за змістом цивільні правовідносини;

В – вказані цивільні правовідносини недостатньо врегульовані нормами цивільного права.

Тест 24. Застосування аналогії права можливе за таких умов:

А – вказані відносини є цивільно-правовими;

Б – існують норми, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини;

В – відносини не врегульовані нормами цивільного права.

Тест 25. Нормативно-правові акти, видані Кабінетом Міністрів України, набирають чинності:

А – з моменту їх опублікування в газеті «Урядовий кур'єр»;

Б – з моменту їх прийняття, якщо інший термін вступу їх в силу не передбачений у цих актах;

В – через 10 днів з дня їх опублікування у засобах масової інформації.

Тест 26. Міжнародні договори:

А – не мають пріоритету перед національним законодавством;

Б – вони стають частиною національного законодавства, якщо ним регулюються цивільні відносини і згода на їх обов'язковість надана Верховною Радою;

В – вони обов'язково ратифікуються Верховною Радою України.

Література

1. Конституція України //Відомості Верховної Ради України. – 1996 р. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. – К.: Атіка, 2003.
3. Житловий кодекс України від 30.06.1983. – К.: Атіка, 2003.
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2003. – К.: Атіка, 2002.
5. Закон України «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10.12.91. № 1953-ХН //Відомості Верховної Ради України. 1992. – №10. – Ст.137.
6. Постанова Верховної Ради України «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства СРСР» від 12.09.91 р. № 1545-ХП //Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 46.
7. Цивільне право України. Академічний курс, загальна частина. За ред. Я.М. Шевченко. – К.: Видавничий дім, 2003.
8. *Давид Р., Жоффре – Спинози К.* Основные правовые системы современности. –М., 1996.
9. *Козловський А.А.* Право як пізнання: Вступ до гносеології права. – Чернівці, 1999.
10. *Харитонов Е.О.* Історія приватного права Європи: східна традиція. – Одеса, 2000.
11. *Яковлев В.Ф.* Россия: экономика, гражданское право. – М., 2000.

МОДУЛЬ 2

Теми:

Поняття та особливості цивільного правовідношення.

Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків.

Захист цивільних прав, відповідальність у цивільному праві.

Об'єкти цивільних прав. Підстави виникнення цивільних прав та цивільних обов'язків. Правочини.

Питання до теми «Поняття та особливості цивільного правовідношення. Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків»

1. Поняття цивільного правовідношення.
2. Особливості цивільного правовідношення.
3. Елементи цивільного правовідношення.
4. Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків.

Методичні рекомендації

Норми цивільного права регулюють суспільні відносини за участю громадян і різних організацій. Суспільні відносини, будучи врегульовані нормами цивільного права, стають цивільно-правовими. Студенти повинні знати особливості цивільно-правових відносин та їх елементи.

Особливості цивільно-правових відносин:

- а) це майнові відносини і особисті немайнові, врегульовані нормами цивільного права;
- б) їхні учасники характеризуються майновою відокремленістю і юридичною рівністю;
- в) для цивільно-правових відносин характерна ініціатива сторін;

г) суб'єктивні права та обов'язки учасників цивільно-правових відносин виникають, змінюються і припиняються на підставі юридичних фактів.

Елементами цивільно-правових відносин є:

- суб'єкти ;
- об'єкти;
- суб'єктивне цивільне право;
- суб'єктивний цивільний обов'язок.

При характеристиці суб'єктивного цивільного права необхідно звернути увагу на правомочності, з яких воно складається.

Суб'єктивне цивільне право – це міра дозволеної поведінки суб'єкта цивільного правовідношення та юридичні можливості, що надані йому нормами права, і які називаються ще правомочностями. Суб'єктивне цивільне право складається з 3 правомочностей:

- 1) право на власні дії (суб'єкт має право здійснювати самостійно фактичні та юридичні дії);
- 2) право вимагати від зобов'язаного суб'єкта виконання ним певних дій;
- 3) право на захист у випадках порушення суб'єктивного права.

Суб'єктивний цивільний обов'язок – це міра належної поведінки суб'єкта. Суб'єкт має право виконувати певні дії, прийняті ним добровільно чи покладені на нього законом, або ж утримуватися від них.

Існує два види обов'язку: активний і пасивний. Активний – боржник повинен виконати певні юридичні або фактичні дії. Пасивний – утримуватися від активних дій для виконання свого обов'язку. У більшості цивільно-правових відносин кожний з суб'єктів має права і несе обов'язки і тільки у деяких випадках є чисто уповноважені і чисто зобов'язані особи. Наприклад у договорі дарування.

Цивільно - правові відносини поділяються на види за різними критеріями.

1. За характером виникнення:

- а) регулятивні – через які здійснюється регулювання майнових і особистих немайнових відносин;
- б) охоронні – які виникають із правопорушень, тобто порушень правових норм, суб'єктивних прав чи заподіяння шкоди потерпілим (це, наприклад, відносини, які виникають з факту витребування власником майна з чужого незаконного володіння, або при заподіянні шкоди).

2. За колом зобов'язаних осіб і ступенем їх конкретизації:

- а) **абсолютні** – в них визначено лише одну сторону, яка має право, тобто уповноважену сторону. Абсолютність суб'єктивного права – в його охороні від усіх і кожного і в його здійсненні на підставі власної діяльності уповноваженої особи (відносини власності, авторське право);
- б) **загальнонерегулятивні** – відносини відображають зв'язок кожного з кожним. В них на боці уповноваженої і зобов'язаної особи – кожен і всі (цивільно-правові відносини, пов'язані із здійсненням права на здоров'я, вони виникають між всіма особами, які потрапляють у сферу дії цивільно-правових норм про охорону здоров'я);
- в) **відносні** – в них конкретно визначені обидві сторони: уповноважена і зобов'язана (договір підряду, найму тощо).

3. За характером поведінки зобов'язаної сторони:

- а) **активні** – в яких боржник зобов'язаний вчинити на користь кредитора певну дію (передати майно, виконати роботу тощо);
- б) **пасивні** – в яких зобов'язана сторона повинна утримуватися від порушення суб'єктивного права кредитора (авторські, право власності).

4. За об'єктом правовідносин:

- а) речові – об'єктом є майно, речі тощо;
- б) зобов'язальні – об'єктом є дії (договір підряду тощо).

Важливе значення має питання здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Особа здійснює свої права вільно, на власний розсуд. Здійснення цивільних прав складається з цивільних прав та обов'язків.

Суб'єктивним цивільним правом особи є можливість:

- поводитися певним чином;
- вимагати певної поведінки від інших осіб;
- отримати захист порушеного права за допомогою суду, державних органів.

Здійснення суб'єктивного цивільного права може відбуватися шляхом вчинення фізичних або юридичних дій. Цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства:

- особа повинна утримуватися від дій, які могли б порушувати права інших осіб, завдати шкоди навколишньому середовищу;
- дотримуватися моральних засад суспільства;
- не допускати дії, що вчинюються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживати правом в інших формах;
- не зловживати монопольним становищем і не вчиняти дій щодо обмеження конкуренції.

При здійсненні своїх прав особа повинна дотримуватися певних принципів:

- принципу законності, тобто дотримання ділової етики;
- моральних принципів суспільства;
- принципу солідарності і ділового співробітництва;
- принципу використання цивільних прав і обов'язків відповідно до їх призначення.

Суб'єктивному цивільному обов'язку відповідає і юридичний обов'язок. Цивільний обов'язок – це адресована зобов'язаній особі вимога певної поведінки, що відповідає умовам договору. Виконання його підпорядковано певним принципам.

Обов'язок повинен виконуватися:

- у певних межах, встановлених договором або актом цивільного законодавства;
- виконання обов'язку повинно бути реальним;
- він повинен бути виконаний належним чином (тобто дотримані всі умови зобов'язання);

- виконаний в належному місці і в строк, вказаний в договорі або нормативному акті.

Обов'язок може бути активного і пасивного типу. Активний обов'язок полягає у вимозі до зобов'язаної особи вчинити певну дію. Невиконання цієї дії тягне застосування санкцій, передбачених договором або законом. Пасивний – заборона здійснювати певні дії.

Виконання обов'язку забезпечується засобами заохочення та відповідальністю, які встановлені законом, договором або актом цивільного законодавства. Способи заохочення – наприклад, надбавка до платежу за дострокове виконання зобов'язання, мерами відповідальності є штраф, відшкодування збитків, застосування тощо. Звільнення особи від відповідальності може бути у випадках, встановлених договором або актами цивільного законодавства.

Питання до теми «Захист цивільних прав, відповідальність у цивільному праві»

1. Захист цивільних прав.
2. Поняття цивільно-правової відповідальності.
3. Форми і види цивільно-правової відповідальності.
4. Склад правопорушення та умови цивільно-правової відповідальності.
5. Підстави звільнення від відповідальності.

Студенти повинні уважно вивчити питання захисту цивільних прав у разі їх порушення, вміти назвати та охарактеризувати кожен із способів. Захист цивільних прав може відбуватися :

- у судовому порядку;
- шляхом самозахисту;
- шляхом звернення до Президента України, до органів АР Крим, до органів місцевого самоврядування;
- захист прав нотаріусами.

Необхідно звернути увагу на захист цивільних прав у судовому порядку. Стаття 16 ЦК України встановлює способи їх захисту, це:

- **визнання права** – необхідність цього способу захисту виникає у тих випадках, коли існування у певної особи пра-

ва викликає сумнів, не підтверджується даними (документами) встановленої форми, оспорується суб'єктивне право. Цей спосіб захисту може бути реалізований лише в юрисдикційному порядку, вимога позивача звернена до суду, який на підставі наданих доказів офіційно встановлює наявність або відсутність у нього спірного права;

- **визнання правочину недійсним** – спосіб захисту, який застосовується у випадку укладення заперечуваного правочину, застосовується у випадках та порядку, передбаченому параграфом 2 гл.16 ЦК;
- **припинення дій, які порушують право**, – застосовується у випадках щодо триваючого цивільного правопорушення, наприклад для забезпечення заборони проводити певні дії (використовувати товарний знак);
- **відновлення становища, яке існувало до порушення права**, – має місце у випадках, коли припинення порушення суб'єктивного права та притягнення винного до відповідальності недостатньо, а необхідно поновити порушене право у повному обсязі (застосувати реституцію), наприклад у випадку визнання правочину недійсним;
- **примусове виконання обов'язку особи в натурі** – полягає у тому, що кредитор зобов'язує боржника реально виконати обов'язки, взяті ним на себе у силу договору;
- **зміна або припинення правовідношення** – особа може припинити дію договору (розірвати його достроково) у випадку, коли зрозуміло, що договір не буде виконаний належним чином і в передбачені терміни (при купівлі-продажу неякісних товарів);
- **визнання незаконним акта органу державної влади, органу влади АР Крим чи органу місцевого самоврядування, їх посадових осіб**;
- **відшкодування збитків** – збитки – це втрати, яких особа зазнала у зв'язку із знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збит-

ки), а також доходи, які особа могла б реально одержати (упущена вигода);

- **відшкодування моральної шкоди** – сплата потерпілому грошової компенсації за фізичні та моральні страждання, які той переніс внаслідок скоєного правопорушення.

Самозахист цивільних прав: способи захисту повинні відповідати змісту порушеного права, характеру дій, якими воно порушено, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням. Формами захисту є:

- необхідна оборона;
- завдання шкоди у стані крайньої необхідності;
- притримання майна кредитором.

Особа здійснює право захисту на свій розсуд.

Захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади АР Крим або органами місцевого самоврядування. Захист здійснюється в адміністративному порядку шляхом оскарження дій актів державних органів у вищий орган виконавчої влади. Разом з тим звернення до адміністративної інстанції не позбавляє особу звернутися за захистом своїх прав до суду.

Захист прав нотаріусами – нова форма захисту, нотаріус здійснює захист шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі.

Засоби цивільно-правового захисту різні і залежать від змісту цивільного правопорушення. Основна їх мета – відновлення прав суб'єктів, чиї права порушені. **В залежності від цілей** способи захисту поділяються на

- міри захисту;
- міри відповідальності.

Цивільно-правова відповідальність – це правовідношення, що виражається у вигляді несприятливих наслідків майнового і немайнового характеру у боржника, які забезпечуються державним примусом і які тягнуть за собою осуд правопорушника і його суб'єкта.

Форма цивільно-правової відповідальності – це ті обтяження, що покладаються на правопорушника. Відповідальність може наступати у таких формах: відшкодування шкоди; сплати неустойки; втрати завдатку; конфіскації та інші.

Студенти повинні добре знати класифікацію видів цивільно-правової відповідальності. Класифікувати цивільно-правову відповідальність можна за такими підставами:

- а) залежно від підстав застосування відповідальності: договірна; позадоговірна;
- б) залежно від суб'єктів: індивідуальна; спільна;
- в) залежно від розмірів і обсягу: повна; обмежена; підвищена;
- г) залежно від характеру поділу відповідальності між кількома порушниками: часткова; солідарна; субсидіарна.

Бажано чітко знати і вміти охарактеризувати кожен вид відповідальності.

Договірна відповідальність – це відповідальність, яка передбачена у договорі і настає в разі порушення умов договору.

Позадоговірна відповідальність має місце у випадку заподіяння правопорушення боржником, який не був з кредитором у договірних правовідносинах.

Часткова відповідальність – застосовується при скоєнні правопорушення кількома особами. Воно має місце тоді, коли у ньому беруть участь кілька кредиторів або кілька боржників, і кожен із кредиторів має право вимагати виконання, а кожен з боржників повинен виконати зобов'язання у певній частці, яка припадає на нього відповідно до закону або договору. Частки визнаються рівними, якщо їхній розмір не визначений договором або законом.

Субсидіарна відповідальність настає тоді, коли в зобов'язанні беруть участь два боржники, один з яких основний, інший – додатковий (субсидіарний). Така відповідальність впливає із закону або умов договору. Мета – встановлення гарантій забезпечення прав кредитора на відшкодуван-

ня заподіяної йому шкоди за рахунок інших осіб. Додатковий кредитор несе відповідальність за основного боржника у разі, якщо кредитор не може задовольнити вимоги кредитора.

Солідарна відповідальність настає тоді, коли це вказано у законі або договорі, наприклад у разі неподільності предмета зобов'язання. Солідарна відповідальність дозволяє кредитору притягнути до відповідальності будь-кого з боржників у повному обсязі або частково. Усі боржники залишаються зобов'язаними до тих пір, поки зобов'язання не буде виконано повністю.

Повна відповідальність – відшкодування заподіяної шкоди повинно бути здійснено в повному обсязі – це основний принцип повного відшкодування шкоди.

Обмежена відповідальність встановлюється в окремих випадках законом або договором. Це означає, що за порушення обов'язку сплачується лише неустойка, а збитки не відшкодовуються, або хоч і відшкодовуються, але не повному обсязі (наприклад, підприємства транспорту відповідають за втрату, пошкодження вантажу у розмірі фактичної шкоди, неодержані доходи не відшкодовуються).

Підвищена відповідальність може встановлюватися по окремих видах зобов'язань, так за Закон України “Про бібліотечну справу” користувачі за втрату, пошкодження книг несуть відповідальність у кратному розмірі.

Зменшення розміру відповідальності допускається, якщо:

- 1) доказана вина обох сторін у невиконанні або неналежному виконанні зобов'язання;
- 2) кредитор навмисно чи необачно сприяв збільшенню розміру збитків або не вжив заходів щодо їх зменшення;
- 3) суд може зменшити розмір відшкодування шкоди, враховуючи матеріальне становище порушника, крім випадків, коли шкода заподіяна вчиненням злочину.

Необхідно звернути увагу на юридичні **підстави відповідальності, якими є сукупність елементів складу правопорушення, а саме:**

- об'єкт (суспільні правовідносини, що регулюються цивільним правом);
- суб'єкт (правопорушник, заподіявав шкоду);
- об'єктивна сторона:
 - а) шкода, заподіяна правопорушенням;
 - б) протиправність поведінки правопорушника;
 - в) причинний зв'язок між протиправною поведінкою і шкодою;
- суб'єктивна сторона (вина правопорушника).

Умовами цивільної відповідальності є наявність:

- 1) протиправної поведінки (дії чи бездіяльності) особи;
- 2) шкідливого результату такої поведінки (шкоди);
- 3) вини особи, яка заподіяла шкоду;
- 4) причинного зв'язку між протиправною поведінкою і шкодою.

Студенти повинні вміти дати повну характеристику кожної умови.

Для притягнення особи до цивільної відповідальності потрібен певний склад правопорушення (4 вищезазначені елементи), при відсутності хоча б одного з них (крім випадків безвинної відповідальності) цивільна відповідальність не настає.

Підставами звільнення від відповідальності є:

1. Непереборна сила – це надзвичайна і невідворотна за даних умов подія. На практиці це також називають форс-мажорні обставини. Непереборна сила характеризується тим, що:

- а) це зовнішня щодо сторін обставина;
- б) це надзвичайна, тобто неординарна, нерядова обставина, яку неможливо відвернути в будь-який спосіб, навіть якщо особа може передбачити її наслідки;
- в) це подія, яку неможливо відвернути засобами, наявними у даної особи в конкретних умовах її діяльності способа-

ми: тобто у даних обставинах відсутні технічні та інші засоби, за допомогою яких можливо було б запобігти самій обставині або її наслідкам (землетруси, шторм, обвали, епідемії, воєнні дії, страйки тощо).

2. Випадок (казус) – обставина, яка свідчить про відсутність вини будь-кого з учасників зобов'язання, а не взагалі про відсутність будь-чиєї вини у заподіянні шкоди. Він характеризується суб'єктивною непередбаченістю: якби особа знала про можливість настання випадку, вона могла б запобігти шкоді. Не вважається, наприклад, випадком недодержання контрагентом своїх зобов'язань за відсутності на ринку необхідних для виконання зобов'язань товарів. Випадки відповідальності при винятковому заподіянні шкоди можуть бути передбачені законом або договором.

3. Вина потерпілого (кредитора). За загальним правилом шкода в такому випадку не відшкодовується (ст. 1193 ЦК).

Правочин, яким скасовується або обмежується відповідальність за умисне порушення зобов'язання, є нікчемним (ст. 614 ЦК). Вина потерпілого може впливати на обсяг належного йому відшкодування в сторону зменшення. Якщо груба необережність потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, то залежно від ступеня вини потерпілого (а в разі вини особи, яка завдала шкоди, – також залежно від ступеня її вини) розмір відшкодування зменшується, якщо інше не встановлено законом (ст. 1193 ЦК).

Питання до теми «Об'єкти цивільних прав»

1. Поняття об'єктів цивільних прав.
2. Речі та майно як об'єкти цивільних прав.
3. Гроші, валютні цінності як об'єкти цивільних прав.
4. Дії, послуги, зобов'язальні вимоги та нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.

Методичні рекомендації

Об'єкти цивільних прав – це матеріальні і нематеріальні блага, з приводу яких виникають цивільні правовідносини.

Студенти повинні вміти дати класифікацію об'єктів за різними підставами.

За критерієм оборотоздатності об'єкти цивільних прав поділяються на:

- а) об'єкти, що обертаються вільно;
- б) об'єкти, обмежено оборотоздатні;
- в) об'єкти, вилучені з цивільного обороту.

Більшість об'єктів обертаються вільно, вони можуть відчужуватися. Переходити від однієї особи до іншої. До обмежено оборотоздатних об'єктів належать об'єкти цивільних прав, визначені законом як такі, що можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких допускається за спеціальним дозволом (вибухові речовини, зброя, наркотичні засоби тощо). Крім того, законодавством визначено ряд видів підприємницької діяльності та ряд товарів, здійснення яких дозволяється лише при наявності ліцензії.

Вилученими з обороту вважаються об'єкти, які не можуть бути предметом цивільно-правових угод або іншим чином переходити від однієї особи до іншої. Порушення цього правила тягне за собою визнання правочину недійсним. До таких об'єктів відносяться: історико-культурна спадщина, природно-заповідний фонд, який перебуває у державної власності, художні цінності, ядерні матеріали та об'єкти ядерної енергетики, що можуть перебувати тільки у державної власності.

Речі – основний вид об'єктів цивільних прав. В залежності від особливостей їх правового режиму, цільового призначення та інших критеріїв речі класифікують на:

1. Засоби виробництва і предмети споживання. До основних засобів виробництва належать будівлі, споруди, машини, устаткування, засоби транспорту і зв'язку. Оборотними засобами є сировина, основні та допоміжні матеріали, паливо, запчастини тощо. Предмети споживання – це речі, що використовуються безпосередньо людиною (продукти харчування, одяг тощо).

2. *Нерухомі та рухомі речі.* Нерухомими є земля, будинки, споруди, мости тощо. Рухомі речі можуть вільно переміщуватися у просторі: морські судна, космічні об'єкти тощо.

3. *Речі подільні та неподільні.* Подільною є річ, яку можна поділити без втрати її цільового призначення (продукти харчування тощо). Неподільною є річ, яка при поділі втрачає первісне значення (телевізор, стіл тощо).

4. *Продукти, плоди та доходи.* Це все те, що виробляється, добувається, одержується з речі (урожай, відсотки від банківських вкладів, приплід від худоби тощо).

5. *Речі споживні і неспоживні.* Споживною є річ, яка внаслідок одноразового її використання знищується або припиняє існування у первісному вигляді (продукти харчування). Неспоживною є річ, призначена для неодноразового використання, яка зберігає при цьому свій первісний вигляд протягом тривалого часу (машини, одяг).

6. *Речі, визначені родовими ознаками або індивідуальними.* Річ є індивідуальною, якщо вона наділена тільки її властивими ознаками, що відрізняють її від інших однорідних речей (автомобіль певної моделі, телевізор тощо). Речі, визначені родовими ознаками, це речі, що вимірюються вагою, числом.

7. *Головні речі та приналежності.* Річ, призначена для обслуговування іншої (головної) речі і пов'язана з нею спільним призначенням, є її приналежністю (фотоапарат і футляр, скрипка і футляр, шафа і шухляди до неї тощо). Приналежність завжди слідує за головною річчю, якщо інше не встановлено договором або законом.

8. *Складні речі та складові частини речі.* Складною вважається річ, утворена з кількох речей, які утворюють єдине ціле, що дає змогу використовувати її за призначенням. Складовою частиною речі є те, що вона може бути відокремлена від неї без її пошкодження.

9. *Майно. Майновий комплекс.* Майно – це особливий об'єкт. Під майном розуміється сукупність речей. У зміст поняття “майно” можуть включатися і майнові права, які є невід'ємни-

ми від майна. Цілісний майновий комплекс – це підприємство, яке використовується для здійснення підприємницької діяльності. Він включає в себе: усі види майна, земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування тощо. Підприємство як єдиний майновий комплекс визнається нерухомістю.

Важливими об'єктами цивільних прав є гроші, валютні цінності та цінні папери

Гроші – це речі, визначені родовими ознаками. Особливість грошей у тому, що вони оцінюються не за кількістю грошових знаків, а за числом грошових одиниць і є універсальним еквівалентом вартості будь-якого товару.

Валютні цінності – це валюта України, грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, коштів на рахунках; вклади у банківських установах, платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації тощо), іноземна валюта, банківські метали (золото, срібло, платина тощо). Регулювання ними здійснюється відповідно до Декрету КМ України від 19.02.93 р. “Про систему валютного регулювання і валютного контролю”.

Цінні папери – це документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права і визначають взаємовідносини між особою, яка випустила ці документи, і власником, та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами їх випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документу іншим особам. Згідно з ЦК України (ст.195) у цивільному обігу можуть бути такі групи цінних паперів:

Пайові цінні папери, що засвідчують участь у статутному капіталі, надають власникам право на участь в управлінні.

Боргові цінні папери, що засвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти (облігації, векселі, чеки тощо).

Похідні цінні папери, механізм випуску та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, вста-

новленого договором, цінним папером (опціони, ф'ючерси тощо).

Товаророзпорядчі цінні папери, що надають право їх держателям розпоряджатися майном, вказаним у цих документах (коносамент, складські свідоцтва тощо).

Дії, послуги та зобов'язальні вимоги, нематеріальні блага також є об'єктами цивільних прав.

Дії, як об'єкти, безпосередньо спрямовані на створення певних матеріальних благ і не можуть бути відокремлені від самої зобов'язальної особи (робота по будівництву).

Послуги займають особливе місце – це певна діяльність, яка створює не річ, а благо для задоволення суспільних потреб (транспортні послуги, охорони, схову тощо). Розрізняють три види послуг:

- фактичні (договір схову, перевезення);
- юридичні (доручення, договір комісії);
- комплексні (договір експедиції).

Зобов'язальні вимоги – це право вимоги відповідної суми за певних умов (наприклад, в ТОВ при виході з учасників). Це може бути і право користування землею, якщо воно було внеском у майно ТОВ та інших підприємств.

Нематеріальні блага – це:

- результати творчої діяльності осіб (авторів літературних творів, корисних моделей тощо);
- інформація (це документовані або публічно оголошені відомості про явища, що мали місце або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі. Порядок її використання встановлюється законом).

Об'єктом цивільних прав є і **нематеріальні блага фізичної особи**. Це честь, гідність людини, її здоров'я, недоторканість, безпека, ділова репутація, таємниця листування, таємниця особистого життя, вільний вибір місця проживання, свобода літературної та художньої творчості та інші.

Питання до теми «Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків. Правочини»

1. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків.
2. Поняття правочинів та їх види.
3. Умови дійсності правочинів.
4. Види недійсних правочинів.

Студенти повинні знати підстави виникнення цивільних прав та їх характеристику.

Стаття 11 ЦК України встановлює приблизний перелік підстав виникнення цивільних прав та обов'язків, які іменуються юридичними фактами.

Юридичний факт – це конкретні життєві обставини, з якими норми цивільного законодавства зв'язують правові наслідки, передусім виникнення, зміну і припинення правових відносин.

Правова наука класифікує юридичні факти на підставі певних критеріїв:

1. Залежно від зв'язку з волею суб'єктів вони поділяються на:

- дії;
- події.

Події – це юридичні факти, настання яких не залежить від вольової поведінки осіб (землетрус, непоборна сила, смерть, тощо).

Дії (бездіяльність) – це юридичні факти, настання яких не залежить від волі осіб.

Дії залежно від того, чи відповідають вони вимогам законодавства, поділяються на: правомірні; неправомірні.

Неправомірні дії порушують положення законів, інших нормативних актів, принципи права (завдання збитків, порушення договірних зобов'язань тощо). Неправомірні дії можна поділити на цивільні правопорушення і злочини.

Правомірні дії відповідають вимогам законів та принципам права. Правомірні дії поділяються на:

- *юридичні акти*, це правомірні дії суб'єктів метою яких є виникнення, зміна та припинення цивільних правовідно-

син (це акти органів місцевого самоврядування та державних органів);

- *юридичні вчинки* – це правомірні дії суб'єктів цивільних правовідносин, з якими закон пов'язує певні юридичні наслідки незалежно від того, чи була у суб'єктів мета досягти того чи іншого результату (створення винаходу, художніх творів тощо).

2. Залежно від наслідків, спричинених юридичними фактами, їх поділяють на:

- *правостворюючі* (народження дитини, будівництво будинку тощо), з ними норми цивільного законодавства пов'язують виникнення цивільних прав та обов'язків;
- *правозмінюючі* – це юридичні факти, настання яких тягне за собою зміну цивільних правовідносин (уступка вимоги, переведення боргу);
- *правоприпиняючі* – це факти, з настанням яких цивільне законодавство пов'язує припинення цивільних правовідносин (виконання боргу тощо);
- *правовідновлюючі* – це факти, з настанням яких законодавство пов'язує відновлення прав та обов'язків, які суб'єкти раніше втратили (явка особи, яка була визнана безвісно відсутньою);
- *правоперешкоджаючі* – що перешкоджають виникненню, зміні та припиненню правовідносин, наприклад, визнання фізичної особи судом недієздатною веде до неможливості вчинення нею правочинів).

Частина 2 ст. 11 ЦК містить такий приблизний перелік юридичних фактів, які є підставами виникнення цивільних прав та обов'язків:

- договори та інші правочини;
- створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної творчої діяльності;
- завдання майнової та моральної шкоди іншій особі та інші.

Правочин є найбільш поширеною підставою виникнення цивільних прав та обов'язків. Це вольовий, правомірний акт, який безпосередньо спрямований на досягнення певного правового результату. Без волевиявлення немає правочину.

Класифікація правочинів може здійснюватися за різними критеріями. Студенти повинні добре знати класифікацію правочинів і вміти дати визначення кожного виду правочину.

3. Залежно від числа сторін правочини поділяються на одно-, дво- і багатосторонні (ч.2 ст.202 ЦК).

Односторонніми правочинами є правочини, в яких є волевиявлення однієї сторони (наприклад, заповіт, дарування).

Двостороннім є правочин, де є волевиявлення двох сторін (наприклад, купівля-продаж, міна тощо).

Багатостороннім є правочин, де є волевиявлення трьох, чотирьох і більше сторін. Другі і треті називаються договорами.

За характером правовідносин, що виникають, правочини поділяються на:

– відплатні; безвідплатні.

Відплатним є правочин, у якому обов'язок однієї сторони здійснити певні дії відповідає обов'язку другої надати першій стороні зустрічне майнове задоволення. Відплатність може виражатися у наданні грошей, речей, послуг, робіт тощо (договір купівлі-продажу, міни, страхування).

Безвідплатним є правочин, в якому обов'язок набувається стороною без отримання зустрічного майнового задоволення від іншої сторони (позичка, дарування тощо).

Залежно від того, коли правочин вважається вчиненим, правочин буває:

- консенсуальним; реальним.

Консенсуальним є правочин, для вчинення якого необхідна згода двох сторін за всіма істотними умовами. Більшість правочинів є консенсуальними.

Реальним є правочин, для вчинення якого крім згоди сторін щодо його істотних умов необхідне передача речі, тобто права й обов'язки виникають з моменту її передачі (позика, зберігання тощо).

4. Залежно від значення підстав правочину для його дійсності правочини поділяються на:

- казуальні; абстрактні.

Казуальним є правочин, дійсність якого залежить від наявності конкретної підстави-цілі (договір позики, ціль – передача у власність позичальника грошей).

Абстрактним є правочин, дійсність якого не залежить від цілі (вексель).

5. Правочини поділяються на умовні і безумовні.

Умовним є правочин, в якому виникнення прав та обов'язків ставиться сторонами в залежність від обставини, яка може наступити або не наступити в майбутньому.

Безумовним є правочин, в якому немає відкладальних або скасувальних умов.

6. Окремим видом є фідуціарні (довірчі) правочини, які мають довірчий характер. Це договір доручення та довіреність. Втрата довіри у вказаному правочині може призвести до розірвання договору.

Важливе значення мають умови дійсності правочинів.

Кожен правочин повинен відповідати умовам, додержання яких є необхідними для його чинності:

Законність змісту правочину, тобто він не повинен суперечити ЦК України та іншим актам цивільного законодавства.

Здатність суб'єкта правочину на його здійснення, тобто особи, які здійснюють правочин, повинні бути дієздатними.

Вільне волевиявлення правочину та його відповідність внутрішній волі. Волевиявлення буває прямим і побічним. При прямому волевиявленні воля висловлюється словесно (усно чи письмово), наприклад при видачі довіреності. При побічному волевиявленні сторін воля прямо не висловлюється. Але їх поведінка засвідчує їх волю на настання певних правових наслідків (наприклад, укладення договору перевезення транспортом загального користування). Воля може виражатися і мовчанням (ст. 205 ЦК). Наприклад, при мовчанні орендодавця після закінчення строку договору оренди і фактичному ко-

ристуванні майном орендарем договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений (ст. 764 ЦК).

Відповідність форми вчинення правочину вимогам закону. *Формою вчинення правочину є спосіб вираження волі сторін на його вчинення. Сторони правочину мають обрати його форму, якщо інше не встановлено законодавством. Відповідно до вимог ст. 205 ЦК України правочин може вчинятися сторонами усно чи письмово. Усно можуть бути вчинені правочини, які повністю виконуються у момент вчинення (ст. 206 ЦК), наприклад договір купівлі-продажу.*

Умови укладення правочинів в усній формі:

- відсутність заборони в законі на укладення правочину в усній формі;
- відсутність заборони укладення правочину в усній формі в договорі, на виконання якого він укладається;
- укладення у письмовій формі правочину, на виконання якого укладаються такі договори (доручення, комісії).

Письмова форма правочину може бути простою і нотаріально засвідченою. Проста форма потребує від сторін фіксації його в одному або кількох документах, листах, телеграмах, якими сторони обмінялись за допомогою телетайпних, електронних або інших технічних засобів. Згідно зі ст. 208 ЦК виключно у письмовій формі мають вчинятися правочини:

- між юридичними особами;
- між фізичними та юридичними особами, за винятком правочинів, зазначених у ст. 206 ЦК;
- правочини фізичних осіб між собою на суму, що перевищує розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян у 20 і більше разів;
- інші правочини, щодо яких законом встановлена письмова форма.

Сторони самі можуть домовитися про письмову форму правочину, хоча законом передбачена і усна форма. Недодержання сторонами письмової форми правочину, яка передбачена законом, не має наслідків його недійсності, крім випадків, вста-

новлених законом (ст. 218 ЦК), однак у разі виникнення судового спору сторони не мають права посилалися на свідчення свідків, наявність правочину може бути доказана письмовими доказами (розписка, накладна, рахунок-фактура тощо).

Нотаріальне посвідчення правочину необхідне лише у випадках, передбачених законом (ст. 209 ЦК), наприклад правочини щодо нерухомого майна, застави, заповіту тощо.

Спрямованість правочину. Правочин має бути спрямований на реальне настання обумовлених правових наслідків. Наприклад на набуття права власності, права користування майном тощо. Кожний правочин має правову ціль, яка повинна бути законною та досяжною.

Захист інтересів малолітніх, неповнолітніх або непрацездатних дітей. Правочини, що вчиняються батьками, усиновлювачами не можуть суперечити інтересам їхніх малолітніх дітей.

Деякі правочини **вважаються вчиненими з моменту їх державної реєстрації (ст. 210 ЦК)**. Правочини підлягають реєстрації тільки у випадках, передбачених законом, наприклад, купівля-продаж будинку, земельної ділянки тощо.

Правові наслідки недодержання сторонами вимог закону про вчинення правочину, наслідки недійсності.

Під недійсним правочином розуміють дії фізичних і юридичних осіб, які хоч і спрямовані на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків, але не створюють цих наслідків через невідповідність вчинених дій вимогам законодавства.

Правочин може бути визнаний недійсним повністю або в окремій частині. Підставами для визнання правочину недійсним є:

- дефекти суб'єктивного складу (відсутність у сторін дієздатності у фізичних осіб і правоздатності у юридичних);
- дефекти форми правочину, що стосуються виключно письмової форми правочину;

- дефекти змісту правочину (невідповідність умов правочину вимогам законодавства, наприклад фіктивні, удавані правочини тощо);
- дефекти волі (правочин здійснений без внутрішньої волі сторін).

Види недійсних правочинів:

Залежно від характеру порушення закону при вчиненні правочину та правових наслідків:

- нікчемні;
- заперечні.

Нікчемним є *правочин, недійсність якого:*

- прямо встановлена законом (ст. 228 ЦК);
- односторонній чи двосторонній правочин, щодо якого не дотримано вимоги закону про нотаріальне посвідчення (ст. 219 – 220 ЦК), а також письмової форми, якщо це прямо було передбачено законом (ст. 719 ЦК);
- правочин, вчинений неповнолітньою особою за межами її цивільної дієздатності без згоди батьків (усиновлювача), опікуна (ст. 222 ЦК);
- правочин, вчинений особою, над якою встановлена опіка, без дозволу органу опіки та піклування;
- правочин, вчинений недієздатною фізичною особою за відсутності його схвалення опікуном (ст. 226 ЦК);
- нікчемний правочин може бути визнаний судом недійсним у випадках, передбачених законом (наприклад ч. 2 ст. 218, ч. 2 ст. 220, ч. 2 ст. 221, ч. 2 ст. 224, ч. 2 ст. 226 ЦК).

Заперечним є правочин, недійсність якого прямо не впливає із закону, але кожна (одна) з сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом. Такий правочин породжує права та обов'язки сторін, проте його дійсність перебуває під загрозою, оскільки закон надає відповідним особам право його заперечувати (ст. 222 ЦК – право опікунів заперечувати правочин, укладений підопічним).

До таких правочинів відносяться правочини:

- вчинений неповнолітньою особою за межами її цивільної правоздатності без згоди батьків, усиновлювачів, піклувальника;

- правочин, вчинений дієздатною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій або не могла керувати ними (ст. 225 ЦК);
- правочин юридичної особи вчинений нею без відповідного дозволу (ліцензії), ст. 227 ЦК;
- правочин, який вчинено під впливом помилки (ст. 229 ЦК) та інші.

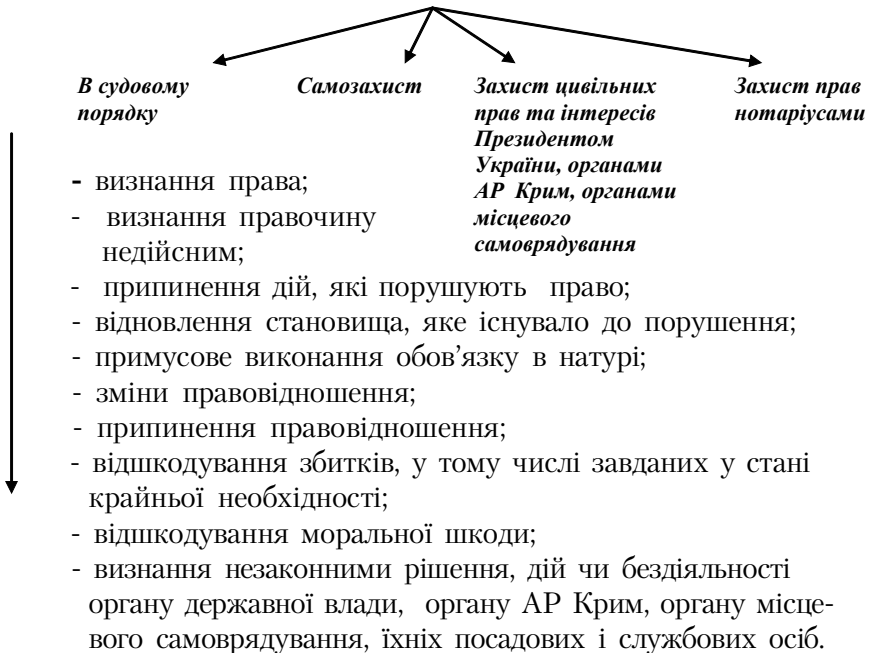
Сторони можуть відмовитися від правочину, відмова від правочину здійснюється у такій самій формі, що і сам правочин.

Наслідки недійсності правочину:

- двостороння реституція, повернення сторін у той майновий стан, в якому вони перебували до його вчинення, відповідно з чим кожна сторона повинна повернути іншій стороні у натурі все, що вона одержала внаслідок виконання правочину;
- відшкодування збитків та моральної шкоди (п.2 ст. 216 ЦК)

Схеми до модуля

Захист цивільних прав.

Відповідальність у цивільному праві:

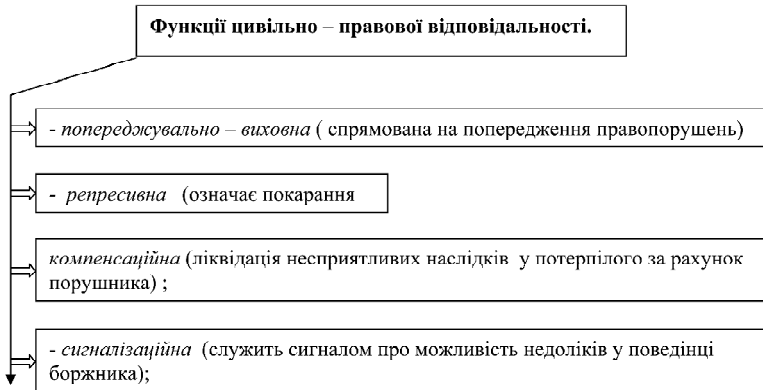
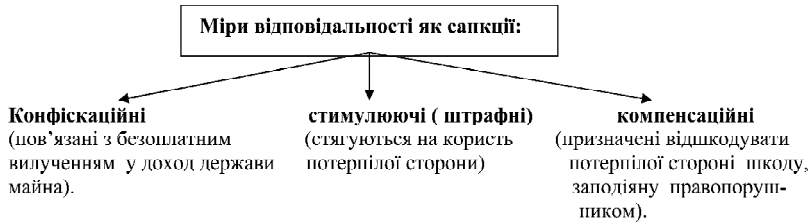
Міри захисту:

- 1) спрямовані на виконання цивільно-правового обов'язку щодо суб'єкта, права якого порушені;
- 2) можуть бути реалізовані як судовими органами, так і самим уповноваженим суб'єктом;
- 3) завжди забезпечені можливістю державного примусу щодо їх реалізації.

Міри відповідальності:

- 1) відновлення прав потерпілого;
- 2) завжди спричиняють несприятливі наслідки у майновій сфері особи, яка такі права порушила.

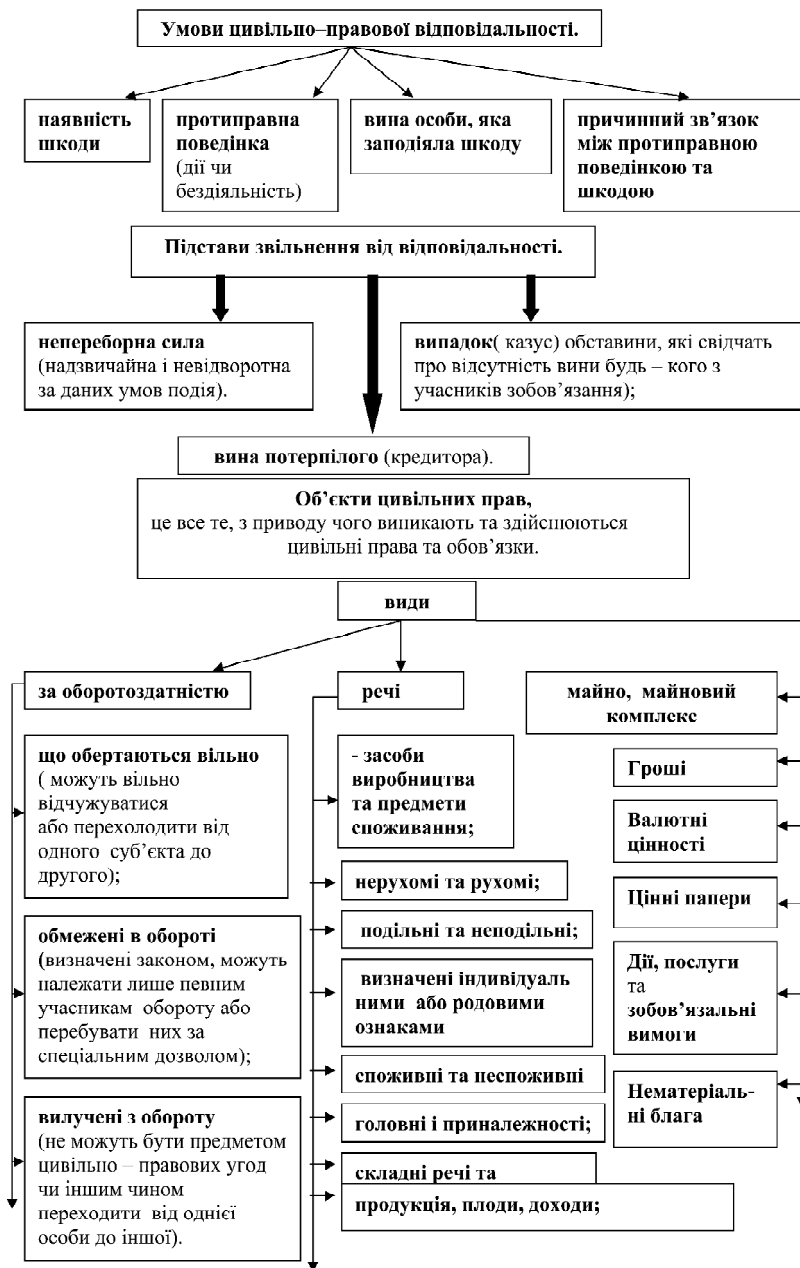

Форми цивільно – правової відповідальності – це ті додаткові обтяження, що покладаються на правопорушника.

- 1) відшкодування шкоди;
- 2) сплата неустойки;
- 3) втрата завдатку;
- 4) конфіскація тощо.

Підстави для визнання правочину недійсним:

- 1) дефекти суб'єктивного складу (відсутність дієздатності у фізичної особи і правоздатності у юридичної особи);
- 2) дефекти змісту правочину (невідповідність умов правочину вимогам законодавства);
- 3) дефекти форми правочину, що стосуються виключно письмової форми правочину;
- 4) дефекти волі (правочин здійснений без внутрішньої волі сторін).

Види недійсних правочинів залежно від характеру порушення закону при вчиненні правочину та правових наслідків

нікчемним є правочин, недійсність якого :

- прямо встановлена законом;
- односторонній чи двосторонній правочин, щодо якого недодержано вимоги закону про нотаріальне посвідчення, а також письмової форми, якщо це прямо було передбачено законом;
- правочин, вчинений неповнолітньою особою за межами її цивільної дієздатності без згоди батьків (усиновлювача), опікуна
- правочин, вчинений недієздатною фізичною особою за відсутності його схвалення опікуном;
- нікчемний правочин може бути визнаний судом недійсним у випадках, передбачених законом (наприклад, ч.2 ст.218, ч.2 ст.220, ч.2 ст.221, ч.2 ст.224, ч.2 ст.226 ЦК України).

Наслідки недійсного правочину:

- 1) двостороння реституція;
- 2) відшкодування збитків та моральної шкоди.

запереченням є правочин недійсність якого:

- прямо не впливає із закону, але одна з сторін або інша заінтересована особа заперечує його дієвості на підставах встановлених законом;
- вчинений неповнолітньою особою за межами її цивільної дієздатності без згоди батьків (усиновлювачів), піклувальника;
- правочин, вчинений дієздатною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій або не могла керувати ними;
- правочин юридичної особи вчинений нею без відповідного дозволу (ліцензії);
- правочин, який вчинено під впливом помилки.

Цивільно – правові відносини –
це суспільні відносини, врегульовані нормами цивільного права

Питання для самоконтролю

1. Здійснення цивільних прав.
2. Способи захисту цивільних прав.
3. Поняття та форми цивільно-правової відповідальності.
4. Умови цивільно-правової відповідальності.
5. Підстави звільнення від відповідальності.
6. Поняття об'єктів цивільних прав.
7. Речі як об'єкти цивільних прав, види речей.
8. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних прав.
9. Дії та послуги як об'єкти цивільних прав.
10. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.
11. Здійснення цивільних прав.
12. Способи захисту цивільних прав.
13. Поняття цивільно-правової відповідальності.
14. Форми та види цивільно-правової відповідальності.
15. Умови цивільно-правової відповідальності.
16. Моральна шкода.

17. Підстави звільнення від відповідальності.
18. Поняття юридичного факту та їх види.
19. Поняття та види правочинів.
20. Умови дійсності правочину.
21. Правові наслідки недодержання сторонами вимог закону при вчиненні правочину.
22. Наслідки недійсності правочину.

Теми для рефератів

1. Здійснення цивільних прав.
2. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.
3. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.
4. Поняття юридичного факту та їх класифікація.
5. Правові наслідки недодержання сторонами вимог закону при вчиненні правочину.

Ситуаційні завдання до тем модуля

Завдання 1

Складіть схему способів захисту цивільних прав.

Завдання 2

Страцев, Федоренко та Григорян ремонтували огорожу біля будинку Харченка. При цьому вони пошкодили дах сараю, який знаходився біля огорожі. Вартість необхідного ремонту склала 340 грн. Харченко звернувся з позовом до Федоренка про стягнення 340 грн., але останній погодився заплатити лише 150 грн, оскільки шкоду заподіяв не тільки він, а і Старцев та Григорян.

Чи підлягає позов задоволенню?

Завдання 3

За вироком суду були притягнуті до кримінальної відповідальності Грицай, Кабанець та Полищук за пограбування квартири, а гр. Белов – за приховання цього злочину. Ними було пограбовано дві квартири. Перше пограбування на суму 3500 грн вчинили Грицай, Кабанець та Поліщук, друга квартира на суму 400 грн була пограбована Грицаєм та Поліщуком. Про це знав Белов. Організатором злочину був Грицай.

Вирішивши кримінальну справу і одночасно цивільний позов, суд у вирокі вказав: “Цивільний позов громадян Манухіна та Романенка задовольнити у сумі 3900 грн, стягнувши цю суму з засуджених солідарно”.

Повна сума збитків була стягнута з Грицяя, який потім звернувся до суду з позовом до інших засуджених про стягнення з них на його користь 2600 тис. грн. У запереченні на позов Поліщук та Кабанець показали на те, що Грицай як організатор пограбування повинен нести відповідальність у більшому розмірі, ніж вони. Белов взагалі не згоден відшкодовувати збитки, оскільки не брав участі у пограбуванні.

Чи є умови для солідарної відповідальності?

Які умови для пред'явлення регресних вимог?

Завдання 4

Матвієнко Г. позичив гроші у Семенова Л. строком на 1 місяць (до 1.05 2005.) 30.03.2005 р. Матвієнко прийшов до Семенова, щоб віддати йому гроші, які він позичав. Матвієнко відмовився брати гроші, посилаючись на те, що вони йому в даний час не потрібні, він поспішає і Матвієнко може їх віддати через 2 –3 дні. Незважаючи на умовлення Матвієнка взяти гроші в цей день, Семенов їх не взяв. Вночі 1.05. 2005 р. будинок Матвієнка, де він проживав, згорів з причини попадання в будинок блискавки. Згоріло майно Матвієнка, у тому числі і гроші.

У зв'язку з тим, що Матвієнко гроші не віддав, Семенов звернувся до нього з вимогою віддати борг. Матвієнко відмовився віддавати гроші, посилаючись на те, що він їх вже віддавав, але Семенов сам відмовився їх брати, а після пожежі у нього грошей більше немає.

Семенов звернувся до юридичної консультації за роз'ясненням.

Які роз'яснення може дати адвокат по цій справі?

Завдання 5

Молокозавод повинен був поставити магазину “Молоко” продукти 2.05.2004 р. на суму 9000 грн. 02.05.2004 р. у зв'язку з сильними дощами розмило частину дороги і молочні продукти

не були доставлені магазину. Договором, який був укладений між магазином і молокозаводом, за не поставку продукції була передбачена неустойка у вигляді штрафу.

Магазин пред'явив заводу претензію, в якій вимагав сплатити суму штрафу за не поставку товару. Завод відмовився задовольняти вимоги магазину, посиляючись на те, що його вини у цьому немає.

Правомірні чи ні вимоги магазину?

Завдання 6

Приватне підприємство «Надія» (комісіонер) і виробниче об'єднання «Вінницький електроламповий завод» (комітент) уклали договір комісії на продаж продукції, згідно з яким комісіонер зобов'язувався за дорученням комітента здійснити в інтересах останнього від свого імені угоду з продажу продукції іноземним покупцям.

Договором передбачено, що винагорода комісіонера виплачується шляхом утримання належних йому сум із грошових коштів, перерахованих покупцями комісіонеру за продаж продукції комітента.

Враховуючи, що розрахунки з покупцями здійснювались в іноземній валюті, комісіонер утримував кошти на своєму рахунку також в іноземній валюті. Але уповноважений банк, який здійснював контроль за валютними операціями, поставив питання про неправомірність дій комісіонера і вказав, що розрахунки між комітентом і комісіонером мають здійснюватись в національній валюті України.

У чому особливість правового режиму «валютних цінностей»? Чи обґрунтовані дії уповноваженого банку?

Завдання 7

Уповноважений представник іноземної фірми «Інком» пан Фельцман уклав угоду з інвестиційною компанією «Інвест-сервіс» про купівлю-продаж цінних паперів (акцій і облігацій), емітентом яких є юридичні особи, зареєстровані на території України.

Після здійснення розрахунків за придбані акції і облігації пан Фельцман уклав від імені фірми «Інком» з брокерською

конторою угоду про продаж акцій і облігацій, власником яких є фірма «Інком», на торгах фондової біржі.

У чому особливість правового режиму цінних паперів?

Хто має право в Україні здійснювати операції по торгівлі цінними паперами?

Чи є законними дії пана Фельмана?

Завдання 8

Подружжя Пучкові на протязі довгого часу колекціонували значки. Після смерті Пучкова, відповідно до складеного ним заповіту, належне йому майно повинно перейти в рівних частках до дружини і сина від першого шлюбу.

Дружина Пучкова категорично заперечувала проти поділу колекції, вважаючи, що колекція є неподільною, і пропонувала другому спадкоємцю частку в колекції замінити іншими речами із своєї частки. Син Пучкова вимагав передачі йому відповідної частини колекції в натурі.

Визначте, що належить до подільних і неподільних речей?

Чи можливий поділ колекції значків у натурі?

2 варіант:

Як би вирішався спір, якби його предметом були:

а) фарфоровий столовий сервіз; б) колекції старовинних монет; в) бібліотека, г) колекція марок; д) однокімнатна квартира (приватна); е) жилий будинок.

Завдання 9

Згідно з договором купівлі-продажу, укладеним виробничим об'єднанням «Електрон» і універмагом «Торговий центр», об'єднання мало передати універмагу 300 штук телевізорів. Умовою договору була попередня оплата купленого товару і передача його на складі продавця.

Отримавши гроші на свій рахунок 20 вересня 2004 р., продавець повідомив покупця, що товар знаходиться на складі, де його можна отримати щоденно з 9 до 18 годин. З'явившись за товаром 23 вересня 2004 р., покупець дізнався, що на складі була пожежа, в результаті якої частина телевізорів згоріла, а

частина була пошкоджена. Продавець відмовився замінити товар, вважаючи виконаними свої зобов'язання.

Універмаг звернувся за позовом до суду.

Яке рішення має прийняти суд?

Чи зміниться рішення, якщо покупець звернувся б за товаром в день, коли йому було повідомлено про передачу товару на склад для відвантаження?

Завдання 10

На межі присадибних земельних ділянок, які належали громадянам Старкову та Пустовит, росла слива. Коли слива почала плодоносити між власниками ділянок виник спір про право на плоди.

Визначити, хто має право на плоди,

Як врегулювати спір між Старковим та Пустовитом?

Завдання 11

Приватна будівельна фірма «Будівельник» (замовник) і комбінат «Росич» (підрядник) домовились про будівництво цеху. Згідно з укладеним договором підряду замовник повинен передати підрядчику проектно-кошторисну документацію і рішення місцевої адміністрації про відведення землі під забудову, а підрядник повинен побудувати цех із своїх матеріалів і передати його замовнику в термін, визначений договором.

Визначити, що є об'єктом даних правовідносин.

Завдання 12

Після смерті батька громадянка Мироненко дізналась, що видавництво перевидало двічі його книгу, яка десять років тому була видана на підставі договору, укладеного видавництвом і батьком громадянки Мироненко.

Остання звернулась до видавництва з вимогою про сплату гонорару. Видавництво відмовило у зв'язку з тим, що договором було передбачено право на перевидання книги.

Про який об'єкт цивільних прав іде мова в задачі?

Чи входить авторське право в склад спадкового майна?

Чи є у громадянки Мироненко підстави вимагати виплату гонорару?

Завдання 13

15 квітня 2004 р. у газеті «Вісті» опублікована стаття громадянина Ященка П.С., яка має назву «Що робить підприємець?». Викладені в статті факти не відповідають дійсності. Зокрема, в ній говориться, що громадянин Медведченко А.А. займався діяльністю, пов'язаною із вивезенням кольорових металів за межі України, та діяльністю, на яку ним не була одержана ліцензія. Медведченко відразу звернувся з листом до редакції газети «Вісті» та автора статті, у якому просив спростувати факти, викладені у статті. Однак редакція газети та автор статті на прохання Медведченко спростувати факти, що не відповідають дійсності і ганьблять його ділову репутацію, не відреагували і навіть не вибачились.

*Що є об'єктом цивільних правовідношень у даному випадку?
Підготуйте Медведченко консультацію з даного питання.*

Завдання 14

Двоє співробітників заводу побутових приладів: інженер-технолог та майстер розробили та застосували на виробництві новий прилад щодо виготовлення ножиців.

Впродовж п'яти місяців застосування цього приладу була виявлена висока його ефективність. Автори розробки запропонували адміністрації заводу запатентувати розробку як винахід, але не одержавши відповіді протягом двох місяців, подали заяву від власного імені. Притому з метою прискорення набуття виключних прав на створений ними засіб вони вирішили запатентувати його не як винахід, а як корисну модель.

Патентне відомство відмовило у видачі патенту на корисну модель, посиляючись на порушення заявниками чинного законодавства.

Назвіть об'єкт цивільних правовідношень у даному випадку.

Завдання 15

Троє конструкторів-винахідників створили корисну модель «Пристрій для демонтажу шин» і одержали патент. Співвласники патенту на цю модель одержали від акціонерного товариства пропозицію про продаж патенту. Двоє з трьох співвласників вис-

ловили бажання продати свідоцтво на умовах, запропонованих акціонерним товариством, але третій співвласник проти цього заперечував, доводячи, що вони самі повинні вдосконалити модель і одержати патент на винахід, який пізніше може бути реалізований з більшою вигодою. Оскільки досягти домовленості не вдалося, власники патенту звернулись за консультацією до юриста.

Яке роз'яснення їм повинно бути надане?

Чи може бути корисна модель одночасно запатентованою як винахід?

Завдання 16

Композитор разом з поетом створили декілька весільних пісень, які були виконані в концертному залі. Видавництво звернулось до авторів з пропозицією про видання цих пісень.

Що є об'єктом правовідносин у даному випадку?

Завдання 17

Завод «Сільмаш» звернувся з листом до підприємства «Будмаш», в якому містилось прохання про надання в оренду строком на 3 місяці будівельного крана. У своїй відповіді підприємство не заперечувало проти надання в оренду будівельного крана, але попросило завірити підпис директора заводу в нотаріальній конторі.

Що розуміється під формою правочину?

В якій формі укладаються правочини між юридичними особами?

Чи обґрунтовані вимоги підприємства?

Завдання 18

Клименко, погрожуючи зброєю, заволодів телекамерою, що належала П'ятковському, і на другий день продав її. За цим фактом відділ внутрішніх справ порушив кримінальну справу, Клименко прийшов на квартиру потерпілого, дав йому гроші, наче за куплену кінокамеру. У судовому засіданні П'ятковський пояснив, що дійсно отримав гроші від Клименка, але менше, ніж коштує кінокамера, і зробив він це заради того, щоб в майбутньому не мати неприємностей.

Чи визнає суд правочин дійсним?

Якщо ні, то чому?

Завдання 19

Павленко Григорій заповідав все своє майно, в тому числі і будинок та автомобіль, своєму брату Павленко Петру. Заповіт було складено і підписано на прохання Павленко черговою медичною сестрою лікарні, де знаходився на лікуванні в стаціонарі Павленко Григорій.

Дата і місце складання заповіту не вказані. Після смерті Павленка Григорія його дружина заявила позов про визнання заповіту недійсним.

Яка форма заповіту?

Як обґрунтувати позовні вимоги дружини Павленка Григорія?

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання 20

Завідуючий краєзнавчим музеєм Сидоренко вирішив подарувати своєму брату бібліотеку історичної літератури до дня закінчення навчання на історичному факультеті. Про своє рішення Сидоренко повідомив рідним: дружині і дочці, а також написав листа брату. До передачі книг обдарованому дарувальник помер. Дружина останнього відмовилась передати бібліотеку брату Сидоренка і попросила сплатити за неї 1500 гривень.

Брат Сидоренка заперечував проти сплати грошей, пославшись на лист, в якому вказувалось, що бібліотеку йому подаровано.

Дружина Сидоренко послалась на заповіт свого чоловіка, в якому вказано, що вона є спадкоємцем всього майна.

Як вирішити спір, який виник між дружиною померлого Сидоренка і його братом?

У якій формі укладається договір дарування?

Завдання 21

Громадянин Ройтберг, виконавчий директор фірми «ТОВ «Славія», уклав з громадянином Чаленком договір купівлі-продажу будинку по вул. Ярослава Мудрого у м. Біла Церква. Цей будинок належав на праві власності товариству з обмеженою відповідальністю «Славія», членами якого були Ройтберг, Тупчий та Ходюк.

Через рік після укладення договору кушвлі-продажу Тупчий заявив позов про визнання договору купівлі-продажу

будинку недійсним. В обґрунтування позову Тупчий вказав на такі обставини:

1) він не давав згоди на продаж будинку, співвласником якого він є;

2) повноваження Ротберга, як виконавчого директора фірми, не розповсюджуються на укладення договорів про відчуження майна.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 22

Акціонерно-комерційний банк «Аваль» уклав кредитний договір з представником приватного підприємства «Жанна» Ходаківським. Кошти не були повернуті в строк, зазначений у кредитному договорі, після чого банк звернувся з претензією до приватного підприємства «Жанна». У відповіді на претензію директор фірми пояснив, що Ходаківський не мав повноважень на підписання договору, а тому вимоги банку не підлягають задоволенню. У позовній заяві банк вказав на наступні обставини: кредитні кошти були перераховані на розрахунковий рахунок підприємства і використані ним.

Як вирішити спір?

Тестові завдання до модуля 2

Тест 1. Цивільно-правова відповідальність:

А – виражається у вигляді несприятливих наслідків майнового характеру у боржника;

Б – виражається у вигляді несприятливих наслідків немайнового характеру кредитора;

В – забезпечується державним примусом;

Г – забезпечується громадським осудом.

Тест 2. Специфічними рисами цивільно-правової відповідальності є:

А – її майновий характер;

Б – можливості перевищення розміру відповідальності над розміром заподіяної шкоди або збитків;

В – розмір відповідальності не може перевищувати розміру заподіяної шкоди:

Тест 3. Функції цивільно-правової відповідальності:

- А – компенсаційна;
- Б – охоронна;
- В – регресна;
- Г – сигналізаційна.

Тест 4. Форми цивільно-правової відповідальності:

- А – втрата завдатку;
- Б – сплата пені;
- В – моральні страждання;
- Г – відшкодування шкоди.

Тест 5. Збитки – це:

- А – грошовий вираз майнової шкоди;
- Б – речовий вираз майнової шкоди;
- В – втрата майна кредитором;
- Г – неотримані доходи кредитора;

Тест 6. Розмір збитків обчислюється:

- А – за цінами, що діяли на день заподіяння шкоди;
- Б – за цінами, що діяли на день розгляду судом справи про їх відшкодування;
- В – за цінами, що діяли на день добровільного відшкодування шкоди боржником.

Тест 7. Підставами звільнення від відповідальності є:

- А – вина кредитора;
- Б – вина боржника;
- В – випадок;
- Г – непереборна сила.

Тест 8. Моральна шкода:

- А – має вартісний характер;
- Б – не має економічного характеру;
- В – може виражатися у приниженні честі, гідності;
- Г – може виражатися у фізичному болю та стражданнях, які особа зазнала у зв'язку з каліцтвом.

Тест 9. Обмежено оборотоздатні об'єкти – це:

- А – які визначені законом;
- Б – які визначені договором;
- В – які належать певним учасникам обороту;
- Г – які належать будь-яким учасникам обороту;

Тест 10. Вилученими з обороту вважаються об'єкти:

- А – які можуть бути предметом будь-яких правочинів;
- Б – які не можуть бути предметом правочинів;
- В – які не можуть переходити від однієї особи до іншої.
- Г – які можуть вільно переходити від однієї особи до іншої.

Тест 11. До нерухомих речей відносяться:

- А – автомашини;
- Б – земля;
- В – будинки;
- Г – мости;
- Д – шляхопроводи.

Тест 12. До споживних речей відносяться:

- А – сировина;
- Б – борошно;
- В – автомашина;
- Г – стіл;
- Д – будинок.

Тест 13. До неподільних речей відносяться:

- А – автомобіль;
- Б – одяг;
- В – паливо;
- Г – цукор.

Тест 14. До нематеріальних благ відносяться:

- А – інформація;
- Б – послуги;
- В – результати творчої діяльності;
- Г – будинок;
- Д – корисні моделі.

Тест 15. Правочин є:

- А – юридичним фактом;
- Б – для його укладання необхідно волевиявлення сторін;
- В – з ним пов'язані виникнення, зміна або припинення цивільних правовідносин.

Тест 16. Форми вчинення правочину:

- А – усна;
- Б – письмова;
- В – письмова, нотаріально посвідчена;
- Г – тільки письмова.

Тест 17. Підставами визнання правочинну недійсним є:

- А – дефекти волі;
- Б – укладення правочину між фізичною і юридичною особою;
- В – недотримання форми правочинну;
- Г – укладення правочину недієздатною особою.

Тест 18. Наслідки недійсності правочинну:

- А – відшкодування збитків;
- Б – відшкодування моральної шкоди;
- В – двостороння реституція;
- Г – сплата неустойки.

Тест 19. Державній реєстрації підлягають такі правочини:

- А – купівля-продаж будинку;
- Б – купівля-продаж картин;
- В – купівля-продаж земельної ділянки;
- Г – договір управління майном;
- Д – договір дарування;
- Е – договір довічного утримання.

Тест 20. Умови дійсності правочину :

- А – про форму правочину;
- Б – про зміст правочину ;
- В – про сторони;
- Г – про відповідність внутрішньої волі і волевиявлення сторін.

Тест 21. Форма правочину обирається:

- А – за розсудом сторін;
- Б – коли закон зобов'язує укласти угоду у певний формі;
- В – за розсудом сторін і коли закон зобов'язує укласти угоду у певній формі.

Тест 22. До нікчемних правочинів належать:

А – правочини, укладені з порушенням обов'язкової нотаріальної або простої письмової форми;

Б – правочини, укладені громадянами, визнаними недієздатними;

В – правочини, укладені неповнолітніми віком від 14 до 18 років;

Г – правочини, укладені внаслідок помилки.

Тест 23. До заперечних правочинів належать:

А – прочини, укладені громадянами, визнаними недієздатними;

Б – правочини, укладені внаслідок помилки;

В – правочини, укладені внаслідок обману, насильства, погрози;

Г – правочини, юридичних осіб, що суперечать їхнім цілям.

Тест 24. Мнимий правочин – це правочин:

А – коли є волевиявлення, але немає справжньої волі укласти правочин;

Б – коли правочин укладається з метою приховання іншого правочину;

В – з метою приховання незаконного правочину.

Література

1. Конституція України //Відомості Верховної Ради України. – 1996 р. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. К.: Атіка 2003.
3. Цивільне право України. Академічний курс, загальна частина. За ред. Я.М. Шевченко. – К.: Видавничий дім, 2003.

4. Коментар до Цивільного кодексу України. – Харків: Одісей, 2000.
5. *Хатню М.* Юридична природа фіктивного та удаваного правочинів // Право України. – 2004. – № 3.
6. *Яковлев В.Ф.* Структура гражданских правоотношений // Антология уральской цивилистики. 1925 – 1989. – М., 2001.
6. *Яворська О.* Цивільні правовідносини: нові підходи у правовому регулюванні. // Підприємництво, господарство і право. – 2002 – №3.

МОДУЛЬ 3.

Теми:

Фізичні особи як суб'єкти цивільних прав.

Фізична особа як суб'єкт підприємницької діяльності.

Юридичні особи. Підприємницькі товариства. Держава і територіальні громади як суб'єкти цивільних прав.

Представництво і довіреність.

Строки та терміни. Позовна давність.

Питання до теми «Фізичні особи як суб'єкти цивільних прав.

Фізична особа як суб'єкт підприємницької діяльності»

1. Цивільна правоздатність фізичної особи.
2. Цивільна дієздатність фізичної особи.
3. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання її недієздатною.
4. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою, оголошення її померлою.
5. Фізична особа як суб'єкт підприємницької діяльності.

Методичні рекомендації

Цивільна правоздатність – це здатність мати права й обов'язки, яка визнається за всіма фізичними особами. Вона виникає з моменту народження людини і припиняється з її смертю. Існування правоздатності означає наявність певного правового зв'язку між державою і особою.

Необхідно звернути увагу на відмінність правоздатності від суб'єктивного права. Правоздатність – загальна передумова, на підставі якої в особи, за наявності певних юридичних фактів,

виникає конкретне суб'єктивне право. Вона є можливістю мати зазначені в законі права й обов'язки, тоді як суб'єктивне право – вже існуюче конкретне право, що належить визначеній особі. Правоздатність є завжди у особи, а конкретного суб'єктивного права може і не бути. Правоздатність не може бути передана іншій особі, а більшість суб'єктивних прав можуть бути відчужені.

Студенти повинні знати риси цивільної правоздатності.

Риси правоздатності:

- вона визнається в однаковій мірі за всіма громадянами України;
- вона реальна і гарантована, а це означає, що :
 - а) жоден громадянин не може бути позбавлений цивільної правоздатності;
 - б) обмеження цивільної правоздатності можливе лише у випадках і порядку, передбачених законом;
 - в) громадянин не може розпоряджатися своєю правоздатністю.

Змістом цивільної правоздатності є сукупність юридичних можливостей придбання конкретних особистих прав і обов'язків, які особа може мати відповідно до законодавства (Конституція України ст. 28, 29, 33, 31, 36, 39, 54).

Зміст цивільної правоздатності не є обмеженим (ст.28 Конституції: особа може займатися підприємницькою діяльністю, яка не заборонена законом).

Цивільна дієздатність – це здатність особи своїми діями набувати для себе цивільні права і створювати для себе цивільні обов'язки.

Студенти повинні звернути увагу на зміст цивільної дієздатності.

Зміст цивільної дієздатності складається з таких елементів:

- а) здатність своїми діями набувати цивільні права і створювати для себе цивільні обов'язки;
- б) здатність своїми діями здійснювати належні даній особі цивільні права і покладені на неї обов'язки;
- в) здатність своїми діями розпоряджатися належними особі правами;

г) здатність нести цивільно-правову відповідальність за вчинення цивільних правопорушень (деліктоздатність).

Зміст дієздатності залежить від віку особи, від стану її психіки. З урахуванням цього закон розрізняє кілька видів дієздатності:

- повну; неповну; часткову.

Стаття 35 ЦК передбачає підстави, коли фізичній особі може бути надана **повна дієздатність**:

- якщо особа досягла 16 років і працює за трудовим договором;
- якщо неповнолітня особа записана батьком або матір'ю дитини;
- за рішенням органів опіки та піклування за письмовою згодою батьків, в разі відсутності згоди – за рішенням суду;
- якщо особа досягла 16 років і бажає займатися підприємницькою діяльністю (повна дієздатність настає з моменту державної реєстрації її як підприємця).

Часткова дієздатність регламентує обсяг дієздатності малолітніх осіб у віці до 14 років. Таки особи вправі вчиняти дрібні побутові правочини (ст. 31 ЦК). Малолітня особа не несе відповідальності за заподіяну шкоду, відповідають її батьки, опікуни, усиновителі.

Неповна цивільна дієздатність у осіб у віці від 14 до 18 років. Такі особи мають право :

- 1)самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами;
- 2)самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом;
- 3)бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи;
- 4)самостійно укласти договір банківського вкладу та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я.

Інші правочини така особа вчиняє за згодою батьків або піклувальників. На вчинення правочину щодо транспортних засобів або нерухомого майна повинна бути письмова і нотаріально засвідчена згода батьків, піклувальників або усиновлювачів.

За наявності достатніх підстав за заявою батьків, піклувальників суд може обмежити право неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися стипендією, заробітком або позбавити цього права.

Неповнолітня особа може розпоряджатися коштами, що внесені іншими особами на її ім'я в фінансову установу, за згодою батьків, піклувальників, усиновлювачів.

Така особа особисто несе відповідальність за порушення договору, укладеного нею самостійно відповідно до закону, вона несе відповідальність і за порушення договору, укладеного за згодою батьків, піклувальників, усиновлювачів. При недостатності майна в неповнолітньої особи для відшкодування збитків, відповідальність несуть батьки, піклувальники, усиновлювачі.

Важливе значення має питання обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання її недієздатною.

Обмеження особи в дієздатності проводиться у судовому порядку відповідно до ст. 36 ЦК України. Підставами для обмеження в дієздатності є:

- 1) зловживання спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами тощо;
 - 2) це ставить його або сім'ю, чи інших осіб, яких ця особа зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище.
- Студенти повинні добре знати правові наслідки обмеження в дієздатності.

Недієздатною може бути визнана особа якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій або керувати ними (ст.39 ЦК). Суд приймає рішення про визнання особи недієздатною на підставі медичних документів (Постанова Пленуму ВС України від 28.03.72 р. "Про судову практику по справах про визнання гро-

мадянина обмежено дієздатним чи недієздатним” із змінами та доповненнями). Особа визнається недієздатною з моменту набуття законної сили рішенням суду або з дня, вказаного в рішенні. Над такою особою встановлюється опіка. Особа може бути поновлена в дієздатності за рішенням суду в разі значного поліпшення її психічного стану, і вона може усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними (ст.42 ЦК, ч.3,4 ст.260 ЦПК). Це справи окремого провадження, підставою для порушення справи є заява в суд, а не пред’явлення позову.

Фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою якщо:

- вона відсутня в місці постійного проживання;
- протягом одного року не отримані відомості про місце її перебування;
- невідомість місця перебування не можна усунути за допомогою заходів, ужитих зацікавленими особами, державними органами.

Початком безвісної відсутності вважається перше число місяця, що йде за тим, у якому були отримані останні відомості про відсутню особу, якщо неможливо встановити день останніх відомостей про особу. А якщо неможливо встановити місяць, то початком відсутності вважається перше січня наступного року.

Правові наслідки визнання особи безвісно відсутньою:

1. Над майном такої особи встановлюється опіка.
2. Утриманці мають право на пенсію.
3. Припиняється договір доручення і дія доручення, виданого нею чи їй.
4. Подружжя такої особи має право розірвати шлюб у спрощеному порядку.

Правові наслідки при появі такої особи:

1. Суд скасовує своє рішення про визнання особи безвісно відсутньою.
2. Шлюб може бути поновлений шляхом нової реєстрації.
3. Припиняється опіка над майном.
4. Припиняється виплата пенсії утриманцям.

Фізична особа може бути оголошена померлою якщо:

- вона відсутня в місці її постійного проживання;
- протягом трьох років немає відомостей про її місце перебування;
- невідомість місця перебування не можна усунути за допомогою заходів, ужитих зацікавленими особами і державними органами.

Перебіг строку починається у такому ж порядку, як і при визнанні особи безвісно відсутньою.

Трирічний строк скорочується до шести місяців, якщо особа пропала безвісти при обставинах, що загрожували смертю, або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, до двох років, якщо особа пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше як через шість місяців.

Правові наслідки оголошення фізичної особи померлою:

1. Відкривається спадщина (спадкоємці не мають права відчужувати протягом п'яти років нерухоме майно, що перейшло до них в спадщину).

2. Утриманці мають право на одержання пенсії.

3. Шлюб припиняється.

4. Припиняється договір доручення і дія доручення.

Правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою:

1. Суд скасовує своє рішення про оголошення особи померлою.

2. Шлюб відновлюється, якщо дружина або чоловік не зареєстрували інший шлюб.

3. Ця особа має право вимагати повернення майна, яке перейшло у спадщину спадкоємцям:

- а) якщо майно перейшло до держави, АР Крим або територіальних громад, то воно повертається в натурі, а якщо воно не збереглося, то повертається його вартість;

- б) якщо майно перейшло родичам або безоплатно іншим особам, то воно повертається в натурі, а якщо майно перейшло за відплатним договором, то тільки у разі, якщо особа що придбала майно, знала, що особа, яка оголошена померлою, жива. Не повертається безоплатно придбане і збережене майно, придбане за набувальною давністю а також гроші і цінні папери.

При вивченні питання «Фізична особа як суб'єкт підприємницької діяльності» необхідно звернути увагу на порядок реєстрації фізичної особи як суб'єкта підприємництва. Уважно вивчити закони України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» та «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності».

Питання до теми «Юридичні особи. Підприємницькі товариства. Держава і територіальні громади як суб'єкти цивільних прав»

1. Поняття юридичної особи, ознаки юридичної особи, право та дієздатність юридичної особи, місцезнаходження.
2. Види юридичних осіб та порядок їх створення. Відповідальність юридичної особи.
3. Філії та представництва юридичної особи.
4. Припинення юридичної особи.
5. Участь держави, АР Крим та територіальних громад у цивільних правовідносинах.

Методичні рекомендації

Юридичною особою є організація, створена і зареєстрована в установленому порядку. Юридична особа наділяється правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем і відповідачем у суді (ст.80 ЦК України). Студенти повинні знати ознаки юридичної особи, якими є:

- 1) наявність відокремленого майна;
- 2) самостійна відповідальність за зобов'язаннями;

- 3) вона певним чином організована як єдине ціле (організаційна єдність);
- 4) виступає в цивільних правовідносинах від свого імені;
- 5) може бути позивачем і відповідачем у суді.

Знати, що особистими немайновими правами юридичної особи є :

- право на недоторканість ділової репутації;
- право на власну назву, торгову марку, знак тощо;
- право на таємницю кореспонденції;
- право на конфіденційну інформацію, інформацію на інші права.

Ці права регулюються ЦК України, Законами України “Про інформацію” від 2.10.92 р., “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” від 15.12.93 р. та іншими нормативними актами.

Юридичні особи в залежності від порядку їх створення поділяються на:

- юридичні особи приватного права;
- юридичні особи публічного права.

Перші створюються на підставі установчих документів, другі – на розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади АР Крим або органу місцевого самоврядування.

Студенти повинні вміти дати характеристику кожного способу створення юридичної особи.

1. Розпорядчий – юридична особа створюється на підставі розпорядження державного органу.
Якщо законом передбачено обов’язкове створення юридичної особи шляхом волевиявлення виборців – виборів, то така юридична особа також набуває статусу юридичної особи публічного права.
2. Дозвільний – таким способом створюються наприклад, об’єднання громадян.
3. Договірний – шляхом укладення договору (це повне товариство, командитне та інші).

Юридичні особи приватного права створюються за ініціативою приватних осіб (юридичних і фізичних). Вони можуть створюватися у формі товариств, які, в свою чергу, можуть бути підприємницькі і непідприємницькі.

Перші мають за мету одержання прибутку, другі – не мають такої мети.

Підприємницькі створюються у формі господарських товариств і виробничого кооперативу, непідприємницькі – релігійні громади, об'єднання громадян, благодійні організації, торгово-промислові палати, профспілки.

Юридична особа відповідає самостійно за своїми зобов'язаннями усім належним їй майном. Учасник (засновник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями її учасників (засновників), крім випадків, встановлених законом (ст. 96 ЦК). Особи, які створили юридичну особу, несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями, що виникли до її державної реєстрації. Юридична особа відповідає за зобов'язаннями її учасників (засновників), що пов'язані з її створенням, тільки у разі наступного схвалення їхніх дій відповідним органом юридичної особи.

Філії та представництва є окремими підрозділами юридичної особи. Вони розташовані поза її місцезнаходженням і не є юридичними особами.

Філія – це відокремлений підрозділ юридичної особи, розташований поза її місцезнаходженням та здійснює всі або частину її функцій.

Представництвом є відокремлений підрозділ юридичної особи, розташований поза її місцезнаходженням та здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи. Вони не мають права виступати від свого імені в цивільному обороті, наділяються майном юридичної особи, що їх створила, і діють на підставі затвердженого нею положення. Вони можуть вести окремий бухгалтерський облік. Їх керівники призначаються

юридичною особою і діють на підстав виданої нею довіреності (тобто від імені юридичної особи).

Представництва не підлягають спеціальній реєстрації. Суб'єкт підприємництва зобов'язаний лише повідомити орган державної реєстрації про їх створення шляхом внесення відповідних додаткових відомостей до реєстраційної картки. Відомості про філії та представництва включаються до Єдиного державного реєстру. Виняток з цього правила становить реєстрація іноземних представництв, що здійснюється на підставі Інструкції про порядок реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні, затвердженої наказом Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі України від 18.01.96 р. № 30.

Припинення юридичної особи здійснюється шляхом :

- злиття; приєднання; поділу; перетворення; виділу; ліквідації.

У перших п'яти випадках майно передається правонаступникам.

Злиття передбачає припинення діяльності двох або більше юридичних осіб і передачу всіх прав та обов'язків новій юридичної особі.

Приєднання передбачає припинення діяльності однієї юридичної особи і передачу всіх прав і обов'язків іншій.

Поділ – на базі однієї юридичної особи виникають дві й більше юридичних осіб.

Виділ – на базі однієї юридичної особи створюється ще одна юридична особа, якій виділяється частина майна першої.

Перетворення – юридична особа одного виду перетворюється в іншу організаційно-правову форму. Нова є правонаступником першої.

Ліквідація – це така форма припинення юридичної особи, при якій вона перестає існувати, права та обов'язки не переходять до іншої юридичної особи.

Юридичні особи вважаються такими, що припинили своє існування з моменту вилучення їх з Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України. Ліквідацію юридичної

особи здійснює ліквідаційна комісія, яка створюється органом, який прийняв рішення про ліквідацію (ст. ст. 110 – 112 ЦК). Ліквідація може бути проведена у добровільному порядку і за рішенням суду. У першому випадку вона проводиться у зв'язку з досягненням мети, для якої її створено, закінчення строку, на який було створено юридичну особу, а також в інших випадках, передбачених установчими документами. За рішенням суду вона може бути ліквідована у разі визнання недійсними установчих документів, у разі виявлення порушень при її реєстрації та в інших випадках, передбачених законодавством.

Держава як суб'єкт цивільного права має право і дієздатність. Її правоздатність має універсальний характер, тому що вона може мати лише ті права і обов'язки, які дозволяє закон, встановлення якого залежить від держави. Вона сама регулює різні відносини, встановлює загальнообов'язкові правила поведінки суб'єктів, порядок розгляду спорів за їх участю і сама визначає власну цивільну правосуб'єктність, її зміст і межі.

Держава має майно, яке не розподілено між державними юридичними особами. Це бюджетні кошти, інші матеріальні цінності. Держава є суб'єктом права загальнодержавної власності в особі Верховної Ради України. Вона наділена виключними повноваженнями щодо набуття у власність скарбу, реквізованого майна, конфіскованого майна.

Держава бере участь у зобов'язальних відносинах (договори поставки для державних потреб, купівля-продаж державного майна при приватизації. Держава є суб'єктом цивільно-правової відповідальності (за шкоду, нанесену державними органами, органами дізнання, прокуратури, суду). Вона може бути спадкоємцем. Може брати участь у зовнішньоекономічному обороті. Вона може створювати особи публічного права, юридичні особи приватного права, виступаючи засновником.

Суб'єктом цивільних правовідносин є АР Крим, правовий статус якої визначений в Конституції України, Конституції АР Крим та інших нормативних актах.

Територіальні громади самостійно вирішують питання місцевого самоврядування в межах Конституції і законів України, основним з яких є Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Держава набуває і здійснює свої права та обов'язки через органи державної влади у межах їхньої компетенції. АР Крим – через органи влади АР Крим у межах їхньої компетенції, територіальні громади – через органи місцевого самоврядування у межах їхньої компетенції.

Держава та територіальні громади відповідають за своїми зобов'язаннями належним їм майном. Із кола майна, на яке може бути звернено стягнення за боргами, зроблено винятки, до такого майна належить:

- 1) майно, вилучене з цивільного обороту, тобто яке не може перебувати у приватній власності;
- 2) майно, що закріплено за територіальними громадами, АР Крим та іншими суб'єктами;
- 3) природні ресурси, землі, які перебувають у державній чи комунальній власності.

Стаття 176 ЦК України закріплює правило про самостійну відповідальність за зобов'язаннями юридичних осіб, створених державою, АР Крим, територіальними громадами, з одного боку, і зобов'язаннями України, АР Крим та територіальних громад – з другого. Єдиний виняток з цього правила існує з приводу України, АР Крим, територіальних громад, які несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями казенних підприємств і установ. Взагалі вказані суб'єкти відповідають також за дії органів та посадових осіб, які виконують владні завдання та функції.

Питання до теми « Представництво і довіреність »

1. Поняття представництва.
2. Види представництва.
3. Довіреність та її види.
4. Припинення представництва за довіреністю.

Методичні рекомендації

Представництво, – це правовідношення, в силу якого правочини, що вчиняються однією особою (представником) від імені іншої особи, яку представляють у силу повноважень, що ґрунтуються на договорі, законі, акті органу юридичної особи та з інших законних підстав, безпосередньо створюють, змінюють, припиняють цивільні права й обов'язки особи, яку представляють.

Розглядаючи учасників вказаних відносин, необхідно відмітити, що їх три особи:

- особа, яку представляють;
- представник;
- третя особа, з якою в особи, яку представляють, внаслідок вчинення представником правочину виникають цивільні права й обов'язки.

Особа, яку представляють, може бути як фізична особа, якщо вона має повну дієздатність, так і юридична особа, якщо це визначено її статутними документами.

Третьою особою може бути будь-який учасник цивільних правовідносин, який має потрібну для вчинення правочину цивільну дієздатність.

Представник зобов'язаний вчиняти правочини особисто. Передавати свої повноваження він може тільки з метою охорони інтересів особи, яку представляє, та якщо це передбачено законом. При передачі своїх повноважень іншій особі представник обов'язково повинен повідомити про це особу, яку представляє. Невиконання цього обов'язку представником накладає на нього обов'язок відповідати за дії особи, якій він передав повноваження.

Студенти повинні звернути увагу на те, що правовідносини з представництва поділяються на зовнішні і внутрішні.

До внутрішніх належать правовідносини між представником та особою, яку представляють. Вони, як правило, визначаються договором доручення. Для них характерним є те, що вони:

- спрямовані на упорядкування правових зв'язків між тим, кого представляють і третьою особою, тобто мають характер організаційних майнових правовідносин;
- мають щодо цих зв'язків службовий (допоміжний характер);
- виникають і реалізуються з метою здійснення інтересу того, кого представляють.

До зовнішніх належать правовідносини між представником і третьою особою. Ці відносини є представницькими і бувають двох видів:

- відносини між представником і третіми особами, які мають організаційний характер;
- правові відносини між тими, кого представляють, і третіми особами, встановлення яких є результатом дій представника.

Для вчинення представником відповідних повноважень він повинен мати необхідний обсяг повноважень. Представник може бути уповноважений на вчинення лише тих правочинів, право на вчинення яких має особа, яку він представляє (ст.238ЦК). Він не може вчиняти правочини, які можуть бути вчинені тільки особисто особою, яку він представляє. Представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він є одночасно (винятком є комерційне представництво).

Представництво може виникати:

- на підставі закону (ст .242 ЦК, ст. 177СК – це представництво малолітньої та неповнолітньої осіб;
- на підставі договору;
- на підставі акта органу юридичної особи (представництво продавців, касирів тощо). Цей перелік не є вичерпним.

Необхідно звернути увагу на види представництва.

1. Добровільне, при якому дієздатна особа, яка сама здатна вчиняти правочини, використовує для їх вчинення представника на власний розсуд. Таке представництво здійснюється на підставі договору, зокрема договору до-

ручення, довіреності або акта органу юридичної особи (наказ, посадова інструкція тощо). Різновидом такого представництва є *комерційне представництво*. Комерційним представником є особа, яка постійно та самостійно виступає представником підприємців при укладенні ними договорів у сфері підприємницької діяльності. Воно ґрунтується на підставі договору або довіреності.

- 2. Обов'язкове представництво** – воно існує незалежно від волевиявлення особи, яку представляють (представництво опікунів, батьків тощо). Різновидом такого представництва є *статутне представництво*, за яким представниками виступають уповноважені організації, яким за їхніми статутами надано право представляти інтереси членів їхніх організацій (профспілки тощо).

Якщо представник вчинив правочин без відповідних повноважень від особи, яку він представляє, то він дійсний при схваленні його цією особою. Якщо особа, яку представляють (при відсутності повноважень у представника) не схвалює дії представника, то такий правочин не породжує прав та обов'язків для сторони, яку представляють. Для правочинів, які не потребують письмової форми, можливе їх схвалення в усній формі (наприклад, шляхом здійснення конклюдентних дій, які б свідчили про прийняття виконання). Для інших правочинів схвалення може бути проведено шляхом направлення листа, телеграми тощо.

Довіреність – це письмовий документ, що видається однією особою іншій для представництва перед третіми особами. Вимоги до змісту довіреності містить Інструкція про порядок здійснення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджена. Наказом Міністерства України від 18.06.94 №18/5 –1. За змістом і обсягом повноважень довіреності поділяються на:

- 1) разові** – видаються на вчинення одного правочину (продаж будинку тощо);
- 2) спеціальні** – видаються на вчинення певної кількості однорідних правочинів (наприклад, на укладення правочинів керівнику філії);

3) загальні (генеральні) – видаються на визначений термін для здійснення різноманітних правочинів, наприклад довіреність на управління майном тощо.

Довіреність може видаватися як на фізичну, так і на юридичну особу. Форма довіреності – письмова. Вона повинна відповідати тій формі, в який вчинятиметься правочин (ст.245 ЦК). Нотаріальне посвідчення довіреностей здійснюється нотаріусами, у населених пунктах, де немає державних нотаріусів, – посадовими особами виконкомів сільських, селищних, міських рад.

Довіреність на одержання заробітної плати, стипендії, пенсії аліментів, поштової кореспонденції тощо може бути посвідчена посадовою особою організації, в який довіритель працює, навчається, перебуває на лікуванні, або за місцем постійного проживання.

У довіреності обов'язково вказуються строк її дії і дата вчинення. Відсутність дати робить довіреність нікчемною. Якщо строк довіреності не вказаний, вона зберігає чинність до припинення її дії. Строк довіреності, виданої в порядку передоручення, не може перевищувати строку основної довіреності, на підставі якої вона видана.

Підставами, що обумовлюють передоручення, можуть бути:

- різні події (стихійні лиха, карантин);
- обставини, що стосуються особи представника (хвороба, відрадження, призов на військову службу);
- дії третіх осіб (анулювання ліцензії представника) та інші.

Довіреність, за якою повноваження передоручаються, повинна бути нотаріально посвідчена, крім випадків, встановлених ч. 4 ст. 245 ЦК. Особа, яка видала довіреність, має право в будь який час скасувати передоручення, а угода про відмову від цього права є недійсною.

Стаття 248 ЦК визначає підстави припинення представництва за довіреністю:

- 1) внаслідок закінчення строку її дії;

- 2) разова – після вчинення представником правочину, на здійснення якого довіреність була видана;
- 3) у зв'язку із скасуванням її особою, яка видала довіреність (про скасування довіритель повинен обов'язково повідомити повіреного);
- 4) у разі відмови представника від вчинення дій, що були визначені довіреністю (у цьому разі необхідно повідомити особу, яка видала довіреність);
- 5) припинення юридичної особи, якій видала довіреність;
- 6) припинення юридичної особи, якої видана довіреність;
- 7) смерть особи, яка видала довіреність, оголошення її померлою, визнання її недієздатною, обмежено дієздатною, визнання особи безвісно відсутньою;
- 8) смерть особи, якій видана довіреність, оголошення її померлою, визнання недієздатною або безвісно відсутньою, обмежено дієздатною.

Представник несе відповідальність перед особою, яка видала довіреність, за завдані їй збитки у разі недодержання ним вимог щодо негайного повідомлення особи про відмову від вчинення дій за довіреністю, або відмови від вчинення дій, які були невідкладними та спрямованими на запобігання завданню збитків особі, яку він представляє, чи іншим особами.

Питання до теми «Строки та терміни. Позовна давність»

1. Поняття та значення строків у цивільному праві.
2. Види цивільно-правових строків.
3. Позовна давність.

Методичні рекомендації

Позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права.

За загальним правилом норми про позовну давність поширюються на всі цивільні правовідносини, у тому числі й на ті,

що виникли з участю держави та її адміністративно-територіальних утворень як суб'єктів цивільних прав. Студенти повинні знати, на які правовідносини не розповсюджується позовна давність, для цього потрібно вивчити правила ст. 268 ЦК України. Позовна давність не поширюється:

- на вимоги вкладників про видачу вкладів, внесених до банку (фінансової установи);
- на вимоги, які випливають з порушення особистих немайнових прав, за винятками, прямо передбаченими законом;
- на вимогу про відшкодування шкоди, завданої життю або здоров'ю особи каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Проте такі вимоги задовольняються не більше ніж за три роки, що передують пред'явленню позову, є;
- на вимогу власника або іншого володільця про усунення будь-яких порушень його права, хоча ці порушення і не були поєднані з позбавленням володіння;
- на вимогу власника або іншої особи про визнання незаконним правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, яким порушено його право власності або інше речове право;
- на вимогу страхувальника (застрахованої особи) до страховика про здійснення страхової виплати (страхового відшкодування).

Законодавчими актами можуть бути передбачені й інші вимоги, на які не поширюється позовна давність.

Сучасне цивільне законодавство передбачає два види строків позовної давності: загальний і спеціальний. *Загальний строк* позовної давності встановлений тривалістю у три роки незалежно від того, хто подає позов: громадянин (фізична особа), юридична особа чи держава. *Спеціальна позовна давність* встановлена законодавчими актами для окремих видів вимог. Якщо для даного виду вимог не передбачено спеціального строку позовної давності, до неї має застосовуватися загальний строк.

Також слід знати ст. 258 ЦК України, яка вказує, до яких вимог застосовується позовна давність тривалістю в один рік:

- про стягнення неустойки, (штрафу або пені);
- про спростування недостовірної інформації, поміщеної у засобах масової інформації;
- у зв'язку з недоліками проданого товару (ст. 681 ЦК України);
- про розірвання договору дарування (ст. 728 ЦК України);
- у зв'язку з перевезенням вантажу, пошти (ст. 925 ЦК України);
- про переведення на співвласника прав та обов'язків покупця у разі порушення переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності (ст. 362 ЦК України),
- про оскарження дій виконавця заповіту (ст. 1293 ЦК України).

Крім того, позовна давність в один рік застосовується:

- до вимог про відшкодування збитків у зв'язку з пошкодженням речі, яка була передана у користування наймачеві за договором найму, а також до вимог про відшкодування витрат на поліпшення цієї речі (п. 1 ст. 786 ЦК України);
- до вимог щодо неналежної якості роботи, виконаної за договором підяду (ст. 863 ЦК України).

На вимогу про визнання оспорюваного правочину недійсним і про застосування наслідків його недійсності, якщо він був учинений під впливом насильства чи обману, позовна давність триватиме протягом 5 років. У цьому разі перебіг позовної давності починається від дня припинення насильства, під впливом якого був учинений правочин.

Позовну давність у 10 років встановлено до вимог про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину, що обчислюється від дня, коли почалося його виконання.

За угодою сторін не допускається скорочення позовної давності, а суд застосовує її лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення (п. 2 ст. 259, п. 3 ст. 267 ЦК України).

Перебіг загальної або спеціальної позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Після початку перебігу позовної давності можуть виникати обставини (юридичні факти), які або перешкоджають уповноваженій особі своєчасно пред'являти позов, або іншим способом впливають на нормальний перебіг давності. На це треба звернути особливу увагу, тому що ці обставини можуть призводити до:

- зупинення перебігу позовної давності (ст. 263 ЦК України);
- переривання перебігу позовної давності (ст. 264 ЦК України);
- відновлення пропущеного строку позовної давності, як загального, так і скороченого (п. 5 ст. 267 ЦК України).

Перебіг позовної давності зупиняється у разі:

- якщо пред'явленню позову перешкоджала надзвичайна або невідворотна за даних умов подія (непереборна сила);
- встановленого відстрочення виконання зобов'язання (мораторію) на підставах, встановлених законом;
- якщо позивач або відповідач перебуває; у складі Збройних Сил України або в інших військових формуваннях, переведених на воєнний стан.

До обставин, що зумовлюють зупинення перебігу позовної давності, віднесено також зупинення дії закону або іншого нормативно-правового акта, який регулює відповідні відносини.

Від дня припинення обставин, що були підставою для зупинення перебігу позовної давності, перебіг позовної давності продовжується з урахуванням часу, що минув до його зупинення.

За чинним законодавством переривання позовної давності допускається лише у двох випадках (ст. 264 ЦК України):

- при пред'явленні особою позову до одного із кількох боржників, а також якщо предметом позову є лише частина вимоги, право на яку має позивач.
- перебіг позовної давності переривається вчиненням особою дій, що свідчать про визнання нею свого боргу чи

іншого обов'язку, Такими діями можуть бути відправлення боржником кредитору листа з проханням відстрочити стягнення боргу, часткове виконання зобов'язання тощо.

Вчинення зобов'язаною особою дій, які свідчать про визнання боргу або іншого обов'язку, є підставою для переривання перебігу позовної давності незалежно від складу учасників (сторін) зобов'язання. Крім того, окремо сформульоване правило щодо перебігу позовної давності у разі залишення без розгляду позову, пред'явленого у кримінальному процесі. У такому разі час від дня пред'явлення позову до набрання законної сили рішенням суду, яким позов було залишено без розгляду, не зараховується до тривалості позовної давності. При цьому, якщо частина строку, що залишилася, є меншою ніж шість місяців, вона продовжується до шести місяців.

Пункт. 2 ст. 267 ЦК України передбачає, що заява про захист порушеного права приймається судом незалежно від впливу позовної давності. Але якщо при розгляді спору буде встановлено, що позовна давність закінчилася до пред'явлення позову і про її застосування заявлено стороною у спорі, то це є підставою для відмови у його задоволенні. Закінчення строку позовної давності щодо головної вимоги визначає, що цей строк закінчився і щодо додаткової вимоги (стягнення неустойки, накладення стягнення на заставлене майно тощо).

У разі виконання особою зобов'язання після закінчення позовної давності вона не має права вимагати повернення виконаного, навіть якщо у момент виконання вона не знала про вплив позовної давності. Вплив позовної давності позбавляє уповноважену особу можливості захистити в суді своє порушене право.

ЦК України містить ст. ст. 253–255, які визначають порядок обчислення строків, у тому числі позовної давності. Строк починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язаний його початок.

Питання до теми «Опіка та піклування»

1. Завдання опіки та піклування. Органи опіки та піклування.
2. Встановлення опіки та піклування.
3. Права та обов'язки опікунів та піклувальників.
4. Припинення опіки та піклування.

Методичні рекомендації

Опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх фізичних осіб, повнолітніх осіб, що за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки.

Поняття термінів “ опіка” і “ піклування” не є однозначними, тому слід розрізняти ці поняття. Опіка та піклування – це правовий інститут, тобто сукупність юридичних норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з встановленням опіки та піклування, здійсненням функцій опіки та піклування, припиненням опіки та піклування. Цієї інститут носить комплексний характер. Його норми регулюють відносини, пов'язані з вихованням дітей, визначають повноваження опікунів, порядок встановлення опіки над майном безвісно відсутніх тощо. Цей інститут містить у собі адміністративно-правові норми, що регулюють відносини між органами опіки та піклування, з одного боку, і опікунами та піклувальниками – з іншого. Безпосередньо ведення справ щодо опіки та піклування покладається на відповідні відділи місцевої державної адміністрації районів, районів міст Києва та Севастополя, виконавчих комітетів міських рад у містах. Справи щодо неповнолітніх ведуться відділами освіти, щодо недієздатних і обмежено дієздатних – відділами охорони здоров'я, стосовно дорослих дієздатних осіб, які потребують піклування за станом здоров'я – органами соціального захисту населення. У сільських населених пунктах й у селищах справами опіки і піклування відають виконками сільських, селищних рад.

Опіка встановлюється над малолітніми особами які позбавлені батьківського піклування та над фізичними особами, які визнані недієздатними.

Піклування встановлюється на неповнолітніми особами, які позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена.

У вказаних випадках опіка та піклування встановлюються судом на підставі висновків органу опіки та піклування, у всіх інших випадках – органом опіки та піклування. Опіка та піклування встановлюються за місцем проживання фізичної особи, яка потребує опіки та піклування або за місцем проживання опікуна та піклувальника, а над майном – за місцем його знаходження.

Опікуном або піклувальником може бути лише повністю дієздатна фізична особа за її письмовою згодою. Опікун і піклувальник призначається переважно з осіб, які перебувають у сімейних або родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними та можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника, враховується також і бажання підопічного – неповнолітньої особи (від 10 до 16 років). Опікунів чи піклувальників може бути призначено декілька.

Студентам необхідно звернути увагу на ст. 64 ЦК України та п.32, які вказують, хто не може бути опікуном та піклувальником. Це

- 1) особа яка позбавлена батьківських прав;
- 2) особа, поведінка та інтереси якої суперечать інтересам фізичної особи, яка потребує опіки та піклування;
- 3) особа яка перебуває на обліку чи лікується в психоневрологічних та наркологічних закладах;
- 4) особа що раніше була опікуном та піклувальником, і з її вини опіка чи піклування були припинені;
- 5) особа, засуджена за здійснення тяжкого злочину.

До встановлення опіки та піклування органи опіки та піклування тимчасово призначають опікуна чи піклувальника.

Статті 67, 68 ЦК визначають обсяг прав та обов'язків опікуна. Опікун зобов'язаний:

- дбати про підопічного і створювати йому необхідні побутові умови, забезпечувати догляд за ним і лікування. Опікун малолітньої особи – дбати про виховання, навчання та розвиток;
- вживати заходів щодо захисту цивільних прав та інтересів підопічного.

Опікун має право:

- вимагати повернення підопічного від осіб, які тримають його без законної підстави;
- вчиняти правочин від імені та в інтересах підопічного.

Опікун не може вчиняти такі правочини:

- договори з підопічним, крім придбання майна підопічному у власність за договором дарування, або у безоплатне користування за договором позички.
- здійснювати дарування від імені підопічного, а також зобов'язуватися від його імені порукою. Цього не можуть робити дружина опікуна (чоловік) та близькі родичі (батьки, діти, брати, сестри).

Статті 69, 70 ЦК визначають обсяг прав та обов'язків піклувальника. Піклувальник зобов'язаний:

- дбати про створення для неповнолітньої особи необхідних побутових умов, про її виховання, навчання, розвиток;
- дбати про лікування особи, дієздатність якої обмежена, створювати для неї необхідні побутові умови;
- вживати заходи щодо захисту цивільних прав та інтересів.

Піклувальник має право:

- давати згоду на вчинення підопічним правочинів.

Піклувальник не може:

- давати згоду на укладення договорів між підопічним та своєю дружиною (чоловіком), своїми близькими родичами, крім придбання майна підопічному у власність за договором дарування, або у безоплатне користування за договором позички.

Опікуни і піклувальники діють під контролем органів опіки і піклування, і тому вони не мають права без дозволу вказаних органів:

- відмовитися від майнових прав підопічного;
- видавати письмове зобов'язання від імені підопічного;
- укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, у тому числі договори щодо поділу або обміну житла;
- укладати договори щодо іншого цінного майна.

Опікун та піклувальник мають право на плату за виконання своїх обов'язків, розмір і порядок якої встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Звільнення опікуна та піклувальника від виконання обов'язків можливе:

- за їх заявою (заява розглядається протягом одного місяця);
- за заявою особи, над якою встановлено піклування;
- за заявою органів опіки і піклування на підставі рішення суду, в разі не виконання обов'язків, а також у разі поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або закладу спеціального захисту (ст. 75 ЦК).

Опіка припиняється :

- у разі передачі малолітньої особи батькам (усиновлювачам);
- у разі досягнення підопічним 14 років (опікун стає піклувальником без спеціального рішення щодо цього);
- у разі поновлення цивільної дієздатності фізичної особи (ст. 76 ЦК).

Піклування припиняються:

- у разі досягнення фізичною особою повноліття;
- реєстрації шлюбу неповнолітньої особи;
- надання неповнолітній особі повної дієздатності;
- поновлення цивільної дієздатності особи, дієздатність якої була обмежена.

Дієздатна фізична особа, яка за станом здоров'я не може здійснювати свої права та виконувати обов'язки, має право

обрати собі помічника (ст. 78 ЦК). Помічник може бути повністю дієздатною особою, яка реєструється органом опіки та піклування як помічник (видається відповідний документ).

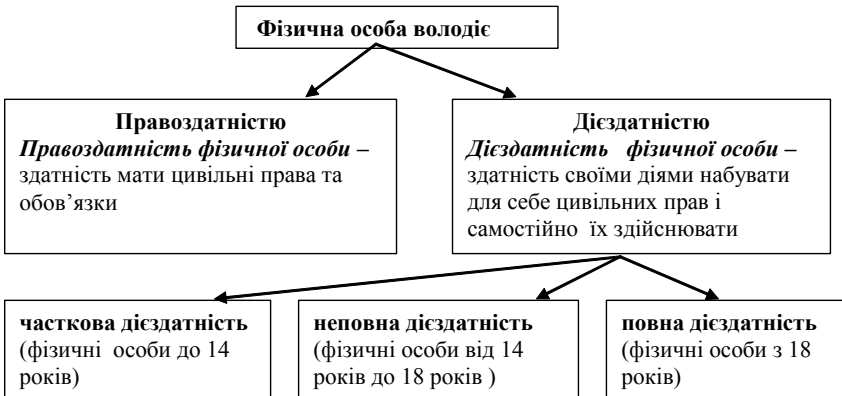
Помічник може:

- одержувати пенсію, аліменти, заробітну плату, поштову кореспонденцію;
- вчинити дрібні побутові угоди в інтересах особи, яку представляє;
- представляти особу в органах державної влади, місцевого самоврядування в суді (на підставі окремої довіреності) тощо.

Дії опікуна та піклувальника можуть бути оскаржені до органу опіки та піклування, а рішення останнього – до суду.

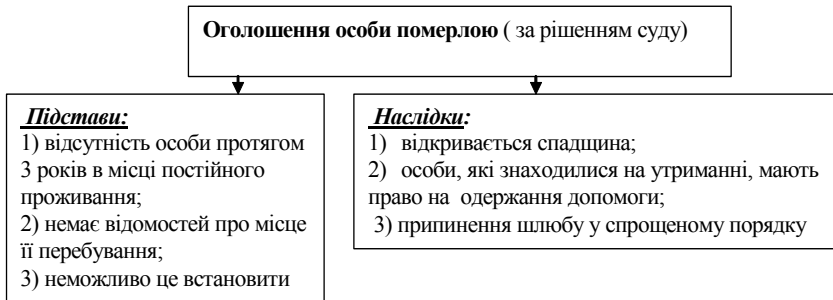
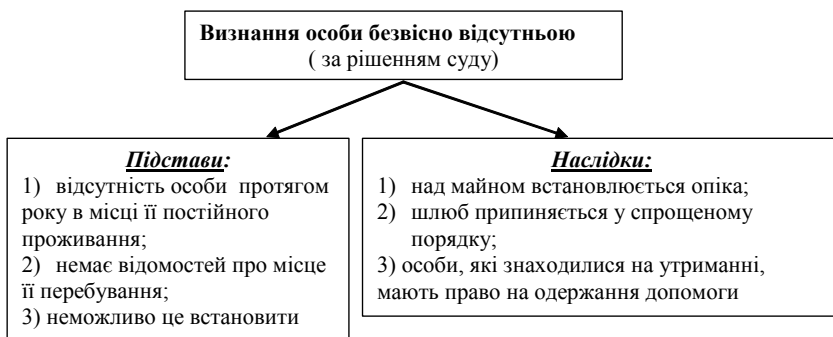
Схеми до модуля

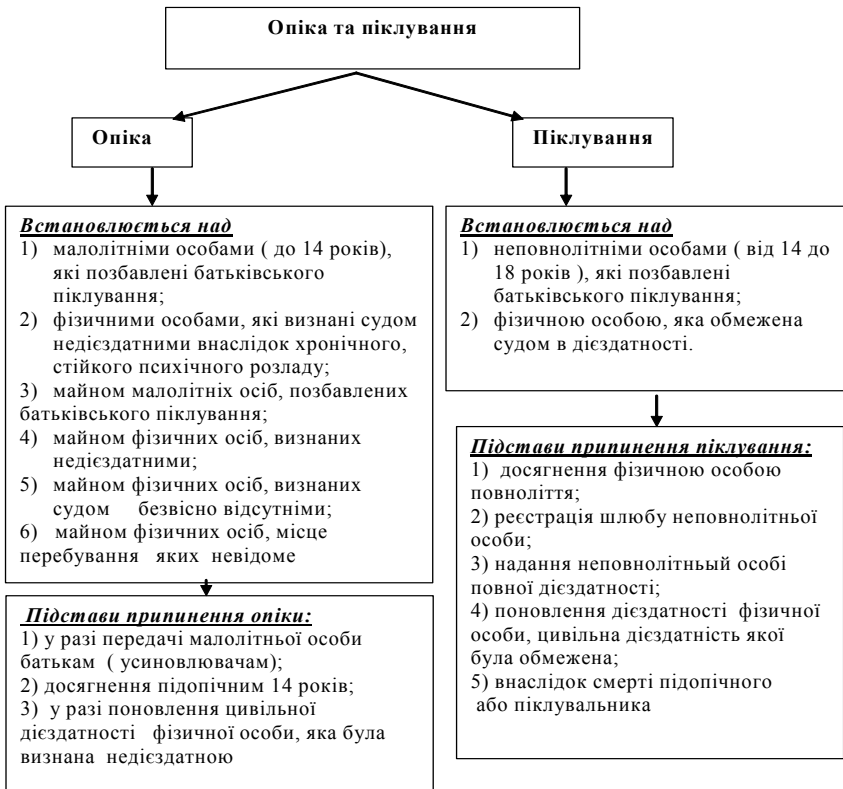
Фізичні особи як суб'єкти цивільних прав

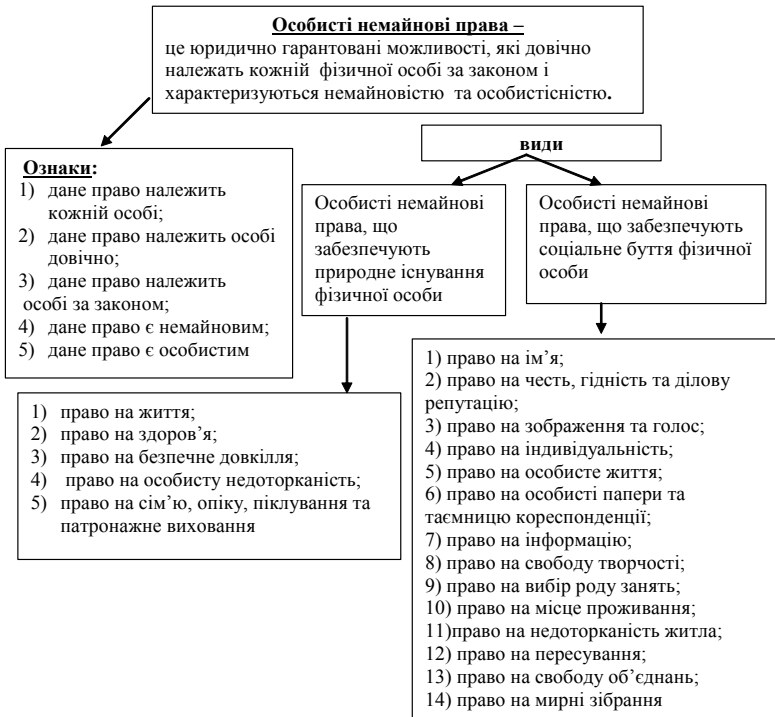
Фізична особа за рішенням суду може бути визнана обмежено дієздатною (в разі зловживання спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами тощо і це ставить його або сім'ю у скрутне становище ; в разі психічного розладу, що суттєво впливає на здатність особи усвідомлювати значення своїх дій).

Фізичної особи за рішенням суду може бути визнана не-дієздатною (внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу нездатна усвідомлювати значення своїх дій або керувати ними).

Особисті немайнові права

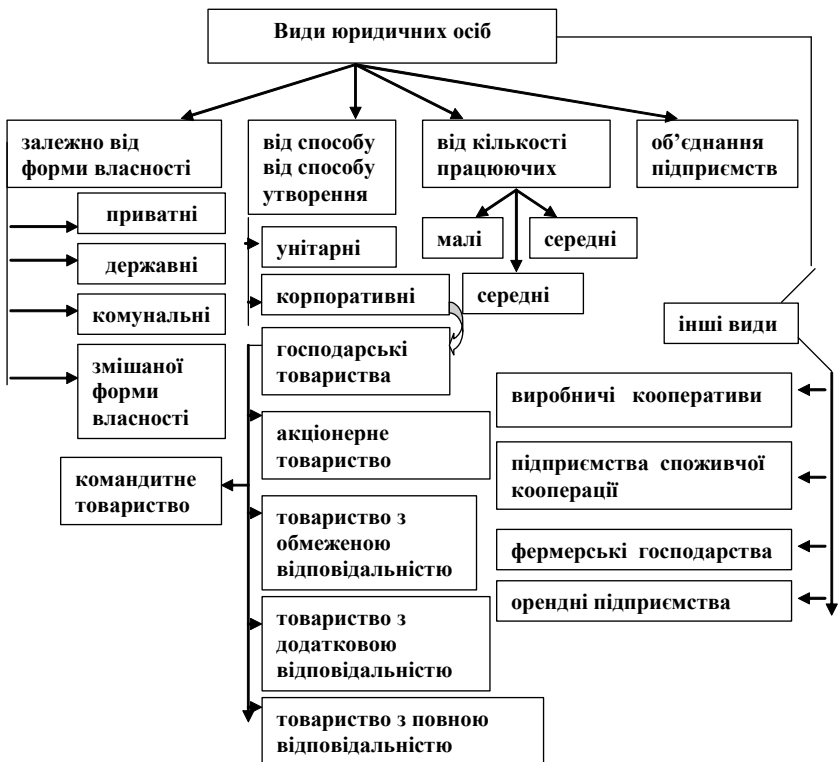
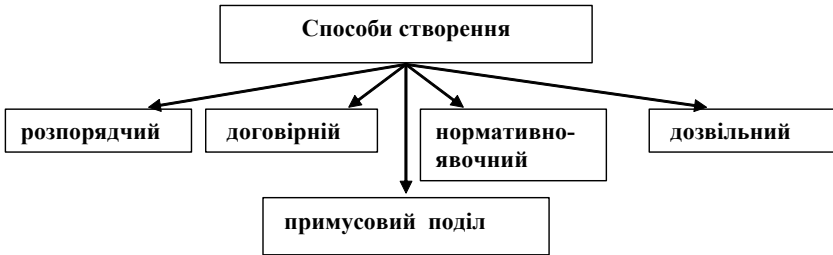

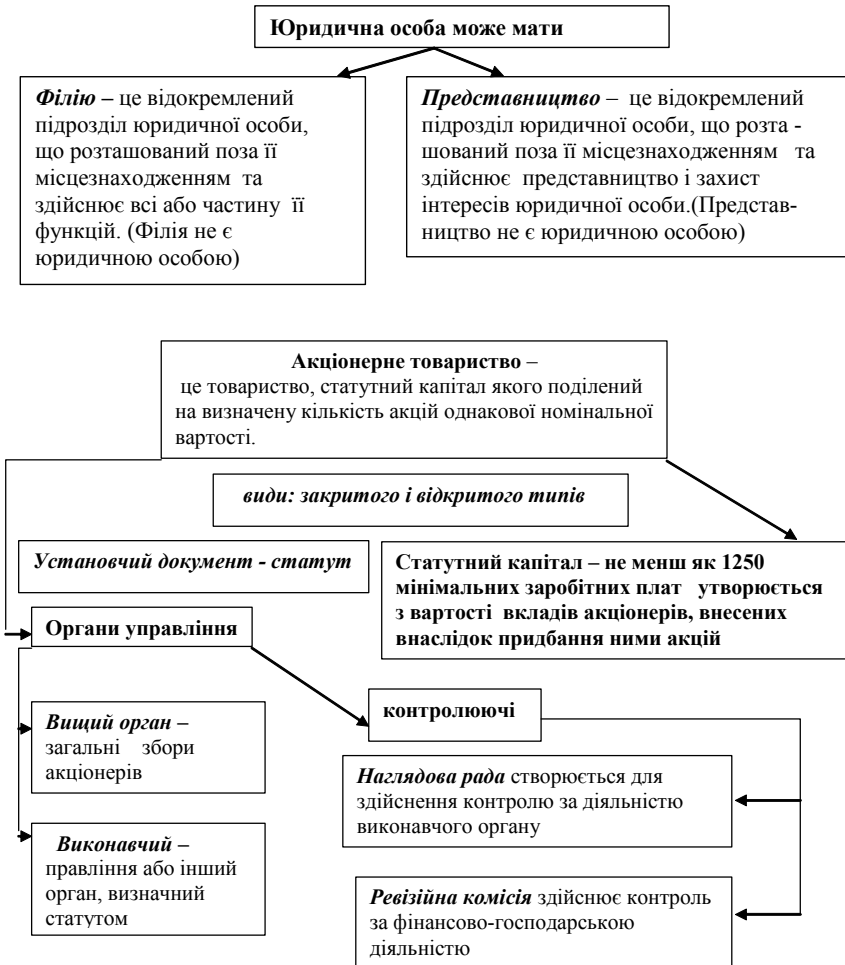
Юридичні особи

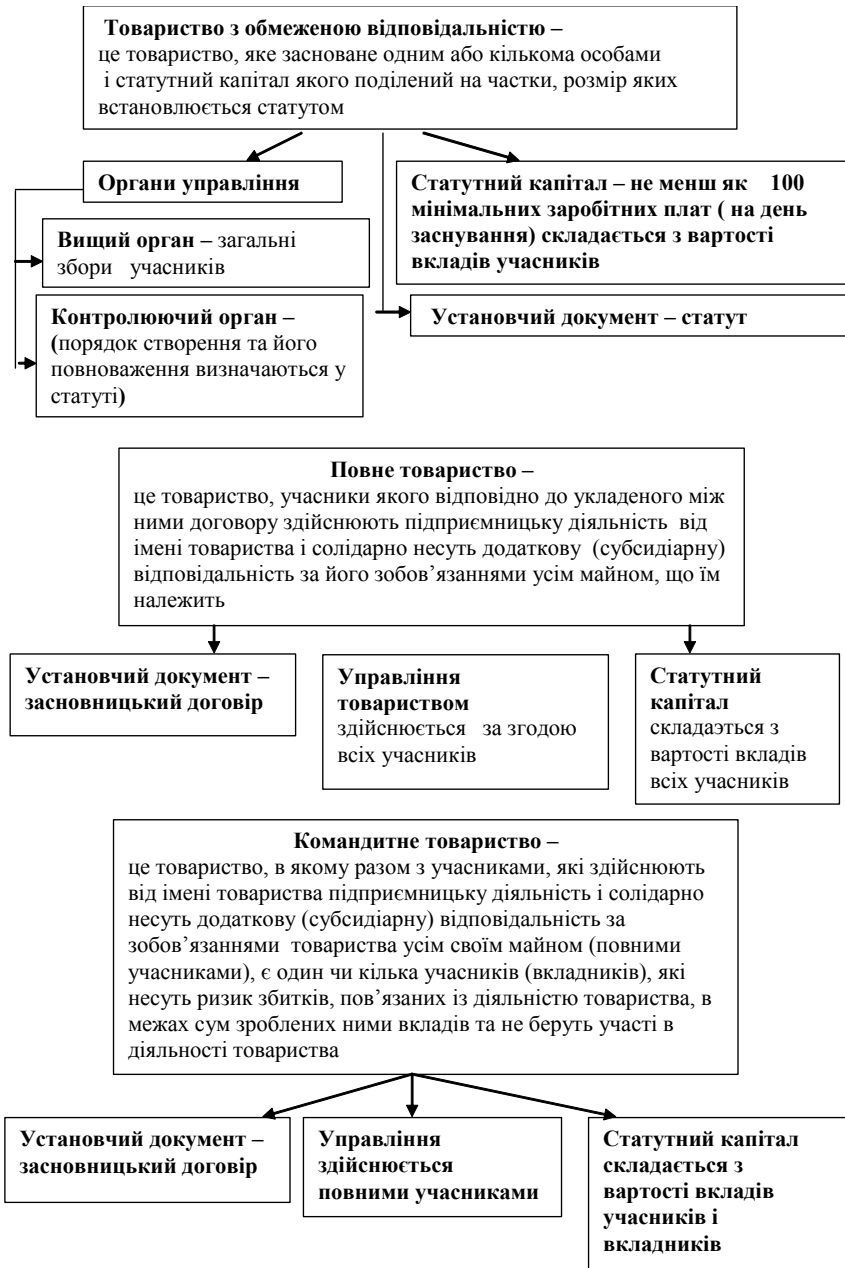
Юридична особа –
це організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, наділена цивільною правоздатністю і дієздатністю, яка може бути позивачем і відповідачем у суді

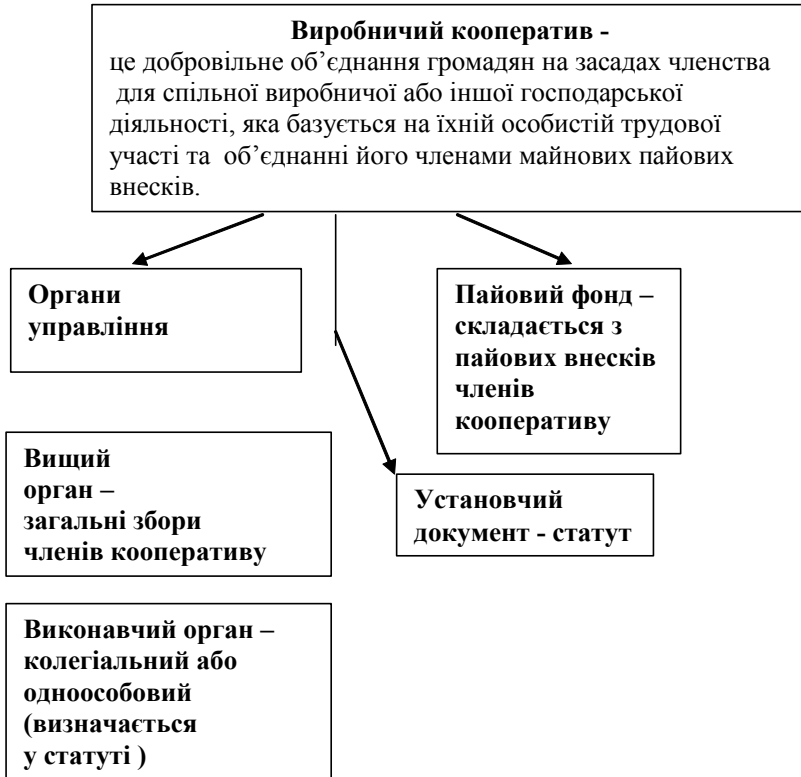
Ознаки:

організаційна єдність;
реєстрація відповідно до законодавства;
наділення цивільною правоздатністю і дієздатністю;
наявність можливості виступати позивачем і відповідачем у суді;
майнова відокремленість;
принцип самостійної цивільно-правової відповідальності;
участь у цивільному обігу від власного імені.

Представництво – це правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє

Види

добровільне (на підставі договору доручення, довіреності або акта органу юридичної особи)

обов'язкове (існує незалежно від волевиявлення особи, яку представляють, виникає на підставі закону)

Довіреність –

це письмовий документ, що видається однією особою іншій для представництва перед третіми особами

→ **форма – письмова**

види

Разові

видаються на вчинення різноманітних правочинів

Спеціальні видаються на вчинення певної кількості однорідних правочинів

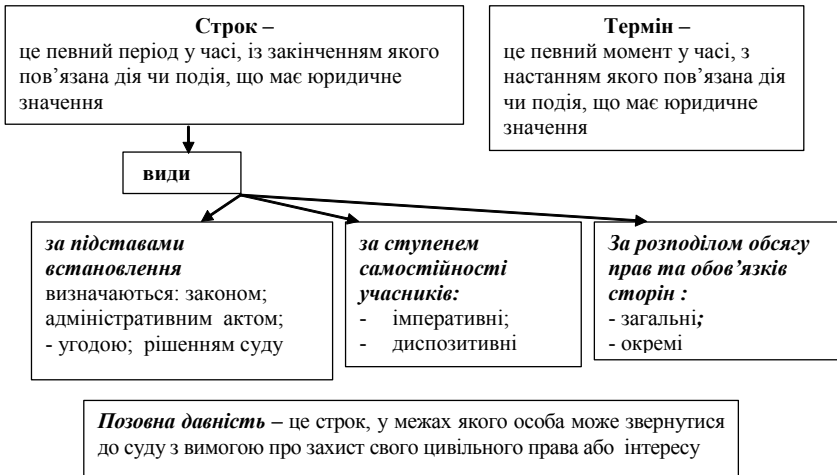
Загальні (генеральні)

видаються на визначений термін для здійснення правочинів

Передоручення

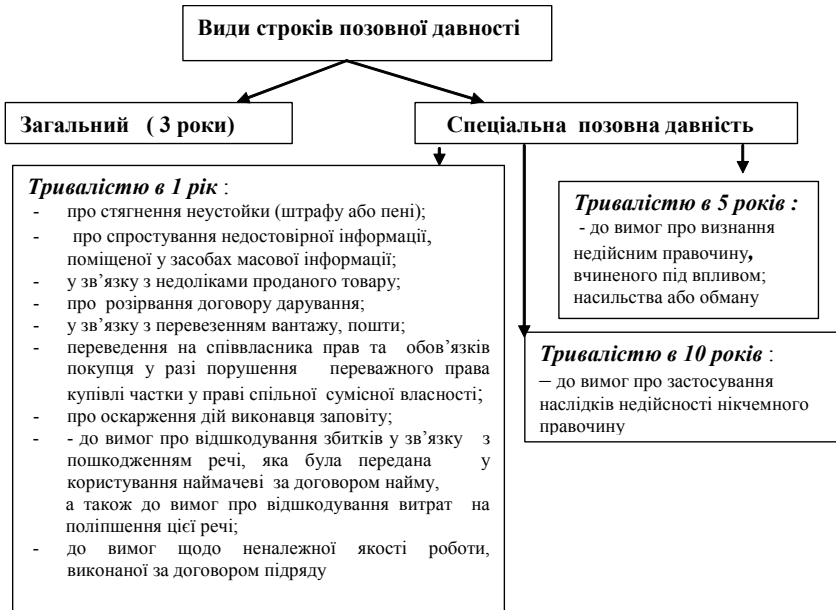
нотаріально засвідчується, втрачає чинність з припиненням довіреності, строк не повинен перевищувати строку дії основної довіреності

Строки та терміни. Позовна давність.

Позовна давність не поширюється на:

- 1) вимоги вкладників про видачу вкладів, внесених до банку (фінансової установи);
- 2) вимоги, які випливають з порушення особистих немайнових прав, за винятками, прямо передбаченими законом;
- 3) вимогу про відшкодування шкоди, завданої життю або здоров'ю особи каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю;
- 4) вимогу власника або іншого володільця про усунення будь-яких порушень його права, хоча ці порушення і не були поєднані з позбавленням володіння;
- 5) вимогу власника або іншої особи про визнання незаконними правового акта органу державної влади, органу влади АР Крим або органу місцевого самоврядування, яким порушено його право власності або інше речове право;
- 6) вимогу страхувальника до страховика про здійснення страхової виплати.

Питання для самоконтролю

1. Правоздатність фізичної особи.
2. Дієздатність фізичної особи, види дієздатності.
3. Підстави визнання особи недієздатною та обмеження її в дієздатності.
4. Оголошення особи померлою та визнання її безвісно відсутньою, правові наслідки.
5. Місце проживання фізичної особи, акти цивільного стану.
6. Опіка та піклування.
7. Поняття особистих немайнових прав та види.
8. Поняття юридичної особи, ознаки юридичної особи.
9. Види юридичних осіб та способи їх створення.
10. Припинення юридичної особи та її ліквідація.
11. Поняття підприємницьких товариств.
12. Акціонерне товариство, органи управління та їх компетенція.

13. Товариство з обмеженою відповідальністю та товариство з додатковою відповідальністю, органи управління та їх компетенція.
14. Повне товариство. Командитне товариство.
15. Держава та територіальні громади як суб'єкти цивільних правовідносин.
16. Поняття представництва та його види.
17. Довіреність.
18. Поняття та значення строків (термінів) у цивільному праві.
19. Поняття позовної давності та її види.
20. Вимоги, на які не поширюється позовна давність.
21. Зупинення строку позовної давності.
22. Переривання строку позовної давності.
23. Порядок обчислення строків.

Теми для рефератів

1. Фізична особа як суб'єкт підприємницької діяльності.
2. Особливості правового становища акціонерного товариства, створеного в процесі приватизації.
3. Держава як суб'єкт цивільних правовідносин.
4. Територіальні громади як суб'єкти цивільних правовідносин.
5. Поняття представництва та його види.
6. Поняття та юридична строків (термінів) у цивільному праві.

Ситуаційні завдання до модуля 3

Завдання 1

Державне підприємство «Побут» (орендодавець) і філія акціонерно-комерційного банку «Росич» (орендар) уклали договір оренди будівлі для приміщення філії банку. Умовою договору оренди була угода про укладення в майбутньому договору купівлі-продажу орендованого приміщення.

У зв'язку з приватизацією майна орендодавця його правонаступником – товариством з обмеженою відповідальністю «Побут» заявлена претензія про визнання названого договору оренди недійсним, його умова про купівлю-продаж приміщення суперечить чинному законодавству України.

В чому особливість правового режиму майна державних підприємств?

В якому порядку здійснюється передача майна державних підприємств?

Чи є підстави визнати укладений договір оренди недійсним?

Завдання 2

Директор заводу «Турбо» 10 квітня 2005 р. видав наказ, яким заборонив бухгалтерії виплачувати токарю Труханову В.М. належну йому заробітну плату і дав розпорядження видавати зарплату його дружині. Прийняття таких заходів в наказі було мотивоване тим, що Труханов В.М. зловживав спиртними напоями.

Чи правомірно це?

Завдання 3

Виїжджаючи в довгострокове відрядження, Трушина Н.С. вимагала, щоб чоловік видав їй розписку в тому, що в її відсутність він не буде продавати належних їм речей. Така розписка не тільки була написана чоловіком Трушиної Н.С., але й завірена нотаріусом.

Повернувшись через півроку додому, Трушина Н.С. з'ясувала, що її чоловік продав телекамеру своєму знайомому. Трушина Н.С. пред'явила до знайомого позов про визнання договору купівлі-продажу телекамери недійсним. До позовної заяви було додана розписка чоловіка.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання 4

Власник будинку Черненко В.Н. здав за договором житлового найму одну з кімнат сім'ї Корбут строком на три роки. Згідно з умовами договору Корбути не мають права грати на музичних інструментах, користуватися магнітофоном, поки

вони проживають у будинку Черненко В.Н., але через 2 роки, коли дочці Корбут виповнилось 5 років, спеціалісти виявили в неї музичні здібності, батьки придбали фортепіано і записали її до музичної школи.

Черненко В.Н. пред'явив позов до наймача про розірвання договору житлового найму на підставі того, що останній порушив умови договору.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання 5

Коли Петру Пелехатому виповнилося 15 років, бабуся в день його народження подарувала йому 1000 грн. Петр наступного дня пішов до банку і поклав ці гроші на депозитний рахунок. Через 4 місяці він зняв з рахунку 400 грн. і купив у сусіда Матюхіна собаку.

Батько Петра, довідавшись про це, почав вимагати від Матюхіна, щоб він забрав собаку і повернув 400 грн. Матюхін відмовився це зробити. Батьки Петра змушені були звернутись з позовом до суду про визнання договору купівлі-продажу недійсним.

Чи підлягає позов задоволенню?

Чи правомірні дії працівників банку, які видали гроші Петру без згоди на це його батьків?

Завдання 6

Сімнадцятирічний Михайло Кириченко на першу ж заробітну плату, яку він одержав на підприємстві, купив у Олега Мальцева фотоапарат вартістю 350 грн. Батьки Михайла вимагали, щоб він повернув фотоапарат знайомому і забрав у нього свої гроші. Михайло не виконав вимоги батьків і наступного дня уклав договір міні з Селюковим – робітником того ж підприємства. Згідно з цим договором Михайло передав Селюкову Г. фотоапарат, взамін якого одержав від нього годинник. Батьки Михайла вимагають розірвання і цього договору.

Оскільки контрагенти Михайла за обома угодами відмовились виконати вимоги його батьків, батько Михайла звернувся

з позовами в суд про визнання договорів купівлі-продажу і міни недійсними.

Чи підлягають ці позови задоволенню?

Завдання 7.

Шістнадцятирічний Віктор Сундеев, який навчається у технікумі, на одержану стипендію купив декілька білетів грошово-речової лотереї. По одному з цих білетів він виграв телевізор. Не проінформувавши своїх батьків, він продав його за 1000 грн. другу Іванову Я.С.

Батько Віктора звернувся до Іванова Я.С. з проханням повернути телевізор. Проте Іванов Я.С. відмовився це зробити, посилаючись на те, що білети грошово-речової лотереї Віктор придбав на свою стипендію, тому він може самостійно розпоряджатися і цими білетами, і виграшами, які на них випали.

Тоді батько Віктора пред'явив до Іванова Я.С. позов про визнання договору купівлі-продажу недійсним.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання 8

Мартинов дізнався, що шістнадцятирічний син його сусідів Микола, студент коледжу, сам ремонтує теле- та радіоапаратуру, вирішив використати його послуги і доручив йому відремонтувати телевізор. Вони домовились, що за роботу Миколі буде заплачено 25 грн. Микола дуже довго ремонтував телевізор, намагався навіть його переладнати за новою схемою, але налагодити його не зміг. Тоді Мартинов відвіз телевізор в майстерню по ремонту телевізорів.

Оглядаючи телевізор, майстер сказав, що після таких переобладнань та «виправлень», яким він був підданий, відремонтувати його неможливо.

Мартинов звернувся до батьків Миколи з вимогою відшкодувати нанесені йому збитки. Батьки відмовились це зробити, посилаючись на те, що вони не тільки не давали своєму сину згоди на укладення угоди з Мартиновим, але навіть не знали про це. Мартинов звернувся до суду з позовом до батьків Миколи.

Яке рішення повинен винести суд?

Чи зміниться рішення, якщо буде встановлено, що батьки знали про укладення договору?

Завдання 9.

Микола (9 років) і Олександр (10 років), граючи надворі, розвели поблизу гаражу багаття, від якого гараж спалахнув. Власник сараю звернувся до батьків Олександра та Миколи з позовом про відшкодування збитків.

Батьки цих дітей заперечували проти позову, посилаючись на те, що їх діти ще недієздатні і тому відповідальність за вчинену шкоду не несуть, а вони (батьки) були в момент вчинення шкоди на роботі, і тому також не можуть нести відповідальність.

Як вирішити справу?

Завдання 10

17-річний Костянтин Горбенко, який працював на меблевій фабриці, побачивши у дворі біля входу у під'їзд велосипед, взяв його і поїхав кататись. Пізніше з'ясувалось, що він мав намір недовго покататись і поставити велосипед на місце, де він його взяв.

З'їжджаючи з гори на великій швидкості, Костя упав, зламав велосипед, а сам зі струсом мозку був доставлений у лікарню. Було встановлено, що велосипед належав Юрченко, який вимагає відшкодування йому збитків від батьків Кості. Батьки Кості відмовились це зробити посилаючись на те, що вони не в змозі здійснювати постійний контроль за дорослим сином.

Юрченко звернувся до суду з позовом до батьків Кості про відшкодування нанесеної йому шкоди.

Вирішіть справу.

Завдання 11.

20-річний Петро Степаненко викрав із квартири Возникової речі на загальну суму 370 грн. На підставі висновку судово-психіатричної експертизи про те, що Петро Степаненко психічно хворий і не може розуміти значення своїх дій, суд звільнив Юрія від кримінальної відповідальності і відправив його на примусове лікування.

Возникова пред'явила позов до батьків Петра. Батьки проти позову заперечували, посилаючись на те, що Юрій не був визнаний недієздатним в установленому законом порядку, тим більше, що в нього на рахунку в банку знаходиться грошова сума у розмірі 1500 грн, яка була подарована йому дідом.

Вирішіть справу.

Завдання 12

Дашкова звернулась до суду з заявою оголосити померлим її батька – Хитайлова. При цьому вона посилалась на довідку військомату від 20 травня 1946 р. про те, що Хитайлов, знаходячись на фронті, пропав безвісті у грудні 1941 р. В заяві Дашкова вказала, що визнання Хитайлова померлим їй необхідно для оформлення права спадкування майна дідуся, померлого 21 квітня 2004 р. Згідно зі ст. 1266 ЦК України вона, як онучка, може бути спадкоємицею за законом при умові, що на момент відкриття спадщини немає в живих її батька (сина дідуся).

Міський суд заявлену вимогу задовольнив і вказав днем смерті Хитайлова день вступу рішення суду в законну силу – 20 червня 2004 р.

Правильно чи ні рішення суду?

Завдання 13

Казаков Л. рибалив на морі. Човен перевернувся і він втопився. Все це трапилось на очах у чотирьох громадян, які відпочивали на березі моря. Тіло Казакова не знайшли.

Дружина Казакова через 6 міс. після нещасного випадку звернулась до суду про оголошення його померлим. Суд ухвалив рішення про оголошення її чоловіка померлим.

Чи правильне рішення суду?

Завдання 14

Горобець А. поплив на човні покататися по морю. Він заплив далеко, почався шторм і до дому він не повернувся. Ні човна, ні тіла Горобця не було знайдено, міський суд ухвалив рішення про встановлення факту смерті Горобця.

Чи правомірне рішення суду?

Завдання 15

Між Кучеровим і його дружиною склалися неприємні відносини. В липні 2002 р. після чергової сварки Кучеров зібрав свої речі і поїхав, нікому не кажучи про те, куди він їде. У січні 2003 р. (дату встановити не вдалося) сестра Кучерова одержала від нього лист, в якому брат нічого не написав ні про своє місцезнаходження, ні про свою роботу. Після цього листа ніяких відомостей від Кучерова не було. Дружина Кучерова, бажаючи вступити в шлюб вдруге, звернулася 20 листопада 2004 р. до суду з заявою про оголошення Кучерова померлим.

Чи є підстави для задоволення заяви дружини Кучерова?

Завдання 16

Левицький в установленому порядку був оголошений померлим. Його майно перейшло до його дружини як до єдиної спадкоємиці першої черги. Через рік вона продала будинок Сучкову, автомашину через комісійний магазин – Анахіну, бібліотеку – Жаркову. Всі вони знали, що купляють речі, які належали особі, яку оголошено померлою. Декілька цінних картин, а також ряд інших речей були продані невідомим особам. Скрипку, фотоапарат, телевізор дружина залишила собі. Частину грошей, одержаних від продажу картин, вона витратила на придбання меблів.

Через 2 роки після оголошення Левицького померлим, він повернувся. До цього часу дружину вступила у шлюб з Мілько і відмовилась повернутись до Левицького, а також відмовилась віддати йому речі, які залишились та гроші, одержані за продані речі. Сучков, Анохін і Жарков також відмовились повернути йому речі.

Левицький звернувся до суду з позовом до своєї дружини та до цих осіб. Від останніх він вимагав повернення будинку, автомашини та бібліотеки, а від дружини – скрипки, фотоапарату, телевізора, а також меблів, оскільки вони були куплені за гроші, одержані від реалізації картин та інших речей, які належали йому. Левицький також просив суд визнати недійсним шлюб його дружини з Мілько.

Які вимоги Левицького являються правомірними?

Завдання 17

Психічно хворий Марков був визнаний судом недієздатним. Органи опіки і піклування призначили опікуном Маркова його сестру Суркову.

У відсутність Суркової Марков продав телевізор та магнітолу Олексенко, одному з жителів цього ж населеного пункту.

Дізнавшись про це, Суркова пред'явила позов до Олексенко про визнання договору купівлі-продажу недійсним і повернення проданих речей. Олексенко проти позову заперечував, посилаючись на те, що він не знав про недієздатність Маркова.

Чи підлягає позов Суркової задоволенню?

Завдання 18

Громадянин Н. та громадянин К. звернулись до нотаріуса з проханням посвідчити угоду по відчуженню квартири, власниками якої є М. та члени його сім'ї.

Для посвідчення угоди М. надав нотаріусу свідоцтво про приватизацію, відповідно до якого власниками квартири є він, його дружина та двоє дітей, одному з яких 11, а другому 16 років. Нотаріус відмовився посвідчувати вказану угоду на підставі відсутності рішення органу опіки та піклування.

Громадянин М. оскаржив таке рішення нотаріуса, мотивуючи це тим, що його син, віком 16 років, має право сам укладати угоди, але за його згодою, а за меншого сина він зробить це сам.

Правильні чи ні дії нотаріуса?

Завдання 19

Рогач А.А. звернувся до суду з заявою про визнання своєї тітки Зекленської Л.М. недієздатною. Подання заяви він обумовив тим, що тітка потребує призначення над нею опіки, оскільки не може в силу свого душевного стану відповідати за свої дії та керувати ними. В судовому засіданні Рогач А.А. просив задовольнити заяву.

На підставі яких матеріалів суд може ухвалити рішення і яким має бути його зміст?

Завдання 20

У заснуванні товариства з обмеженою відповідальністю «Старк» взяли участь три фізичні особи – Пастушенко, Воронін та Сокольська. Всі учасники товариства внесли свою частку до статутного капіталу товариства та одержали відповідні свідоцтва товариства.

Через рік після заснування товариства між його учасниками виник конфлікт. Два учасники товариства підписали протокол загальних зборів про виключення третього учасника – Сокольської зі складу товариства «за систематичне перешкоджання діяльності товариства». Сокольська на зборах присутня не була. Після цього засновницькі документи товариства були подані до відповідного державного реєстратора для реєстрації змін. Сокольська звернулась з позовом до суду.

Яке обґрунтування своїх позовних вимог повинна надати громадянка Сокольська?

Хто є відповідачем за цим позовом – товариство чи громадяни Пастушенко і Воронін?

Яке рішення та з яким обґрунтуванням повинен ухвалити суд?

Завдання 21

Громадяни Іванов та Петров вирішили заснувати товариство з обмеженою відповідальністю. Державний реєстратор відмовив у реєстрації товариства, мотивуючи тим, що кількість учасників товариства з обмеженою відповідальністю повинна бути не менше трьох осіб, оскільки за Законом України «Про господарські товариства» кількість членів ревізійної комісії повинна бути не менше трьох осіб.

Чи є законними дії державного реєстратора?

В яких випадках може бути відмовлено в реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності?

Яким чином громадяни Іванов та Петров можуть захистити свої права та яку аргументацію вони повинні при цьому надати?

Завдання 22

Громадянин Карпенко був засновником та директором приватного підприємства. Після його випадкової загибелі банк, де

у приватного підприємства був відкритий розрахунковий рахунок, відмовився приймати платежі, мотивуючи це відсутністю підпису директора на платіжному дорученні. Серед працівників приватного підприємства не було жодного, кому б колишній директор надав право підпису платіжних документів. Спадкоємцям померлого банк також відмовив у проведенні операцій з розрахункового рахунку приватного підприємства, порадивши їм зачекати 6 місяців. Між тим контрагенти приватного підприємства вимагають платежів по укладених договорах та погрожують арбітражним судом.

Оцініть ситуацію з точки зору чинного законодавства. Чи правомірні дії банку?

Яке рішення винесе господарський суд, якщо хтось з контрагентів приватного підприємства звернеться до нього з позовом?

Хто буде представляти приватне підприємство у господарському процесі?

Завдання 23

На зборах учасників товариства з обмеженою відповідальністю було прийняте рішення про звільнення директора як «такого, що не відповідає посаді». Але директор відмовився виконувати рішення загальних зборів учасників та залишив у себе печатку, штампи, документацію товариства. Банк, до якого був наданий протокол загальних зборів про звільнення директора, продовжує приймати платіжні документи, підписані директором, аргументуючи це тим, що «директор той, хто має печатку».

Яким чином примусити директора виконати рішення загальних зборів?

Чи є правомірною поведінка банку?

Завдання 24

Степанов був опікуном неповнолітнього Олега Драча. Дружина Степанова доручила йому продаж будинку, який вона отримала у спадщину. Оскільки покупців не виявилось, Степанов вирішив придбати будинок для свого підопічного.

Чи має право Степанов це зробити?

Завдання 25

Громадянка Феценко Н.О. звернулася до органів опіки та піклування з проханням призначити їй піклувальника, в заяві вона посилялася на те, що не може проживати самотійно, поскільки потребує стороннього догляду. Органи опіки та піклування відмовили їй у призначенні піклувальника, посилаючись на те, що у заявниці є дорослий син, який проживає у тому ж населеному пункті, що й Феценко.

Правомірні чи ні дії органів опіки та піклування?

Завдання 26

Крилов П. видав довіреність своїй дружині Криловій О. на отримання грошового вкладу у відділенні Ощадбанку. Після смерті довірителя мати Крилова (як спадкоємець) заявила в суді позов до Крилової О. про витребування у останньої отриманого нею на ім'я померлого грошового внеску. Суд задовольнив позов. У апеляційній скарзі відповідач, не погоджуючись з рішенням суду, вказала на те, що оскільки Крилов (її чоловік) видав їй довіреність на отримання внеску без будь-яких обмежень, вона набула право розпоряджатися внеском на свій розсуд і тому грошима розпорядилася на особисті потреби.

Розберіть доводи сторін.

Як співвідносяться такі поняття, як «повноваження» й «представництво»?

Завдання 27

31 липня 2004 р. Завалій видав довіреність Пашкову строком на шість місяців на продаж останнім магнітофона за ціною, не менше ніж 12 мінімальних заробітних плат. Довіреність була посвідчена у житлово-експлуатаційній конторі. Оскільки комісійний магазин відмовився прийняти телевізор на комісію, а покупця Пашков не знайшов, він, не повідомивши свого довірителя, 10 вересня того ж року видав просту письмову довіреність строком на шість місяців (у порядку передоручення) своєму синові. Магнітофон останній продав, але за ціною вдвічі меншою, ніж та, що вказана у першій довіреності. Завалій зажадав від Пашкова відповідної доплати або ж повернення магнітофо-

на, на що останній відповів, що усі претензії слід адресувати на йому, а його сину,

Як повинна бути вирішена справа?

Які порушення чинного законодавства були допущені сторонами?

Чи змінилося б рішення, якщо б Пашков видав довіреність своєму сину за згодою Завалія?

Завдання 28

Льченко, як опікун неповнолітнього Варенцова, від імені останнього продав належний тому на праві приватної власності автомобіль своєму братові. На таку угоду було отримано письмовий дозвіл за підписом завідуючого відділу освіти. Прокурор заявив позов про визнання цієї угоди недійсною.

Як повинна бути вирішена справа?

Чи змінилося б рішення, якби продаж автомобіля здійснив не опікун, а батько неповнолітнього, коли б він був живий?

Завдання 29

Громадянин Старцев видав громадянину Азарову генеральну довіреність на продаж автомобіля марки «Опель» строком на один рік. Проте через три місяці, після втрати довіри до Азарова, Старцев вирішив відізвати довіреність, про що заявив Азарову при першій зустрічі. Азаров повернути довіреність відмовився.

Які дії необхідно виконати Старцеву в цій ситуації?

Який порядок видачі та припинення довіреності?

Завдання 30

Складіть таблицю «Види строків позовної давності».

Завдання 31

Складіть таблицю «Вимоги, на які не розповсюджується позовна давність» з наведенням прикладів по кожному виду вимог.

Завданням 32

Складіть таблицю «Обставини, що тягнуть зупинення і переривання перебігу позовної даності».

Завдання 33

31 січня 2005 р. між двома громадянами Степченко та Мальцевим була укладена письмова угода позики строком на 9 місяців.

З якого моменту можна звертатись до суду з вимогою про примусове стягнення відповідної суми?

Завдання 34

Громадянин Шатров уклав з громадянином Ляшовим договір про побудову гаража. В договорі зазначалося, що позов з приводу відхилення підрядчика від умов договору, що погіршують роботу, може бути пред'явлений протягом чотирьох років з дня прийняття роботи.

Правомірна чи ні така умова договору?

Який строк позовної давності з приводу виявлених недоліків за договором підряду?

Завдання 35

Громадянин Дібров в березні 2003 р. виїхав у відрядження за кордон на два роки. Кімнату, яку він наймав у будинку, що належав Іванову, Дібров за згодою Іванова зачинив.

12 листопада 2004 р. з кімнати Діброва грабіжники викрали декілька речей, в тому числі магнітофон, відеокамеру, пальто. Діброву про це не повідомили, тому що ніхто не знав його адреси.

10 березня 2005 р. Дібров повернувся додому, дізнався про крадіжку і про те, що міліції не вдалося розшукати викрадені в нього речі. 24 червня 2005 року Дібров несподівано побачив свій магнітофон і відеокамеру в будинку Степанця, до якого прийшов з другом, і дізнався у Степанця, що він купив ці речі два роки тому у одного знайомого, але, за словами Степанця, цілком солідної людини.

Дібров 9 квітня 2005 р. пред'явив до нього позов про витребування магнітофону і відеокамери. Суд не заперечував права Діброва на витребування речей, але в позові відмовив, оскільки його право втрачено у зв'язку з пропуском строку позовної давності. В скарзі на це рішення Дібров стверджував, що суд неправильно вираховував початок перебігу строку позовної давності з моменту викрадення речей. Цей строк необхідно, за його думкою, вираховувати з дня виявлення речей у відповідача, бо до цього моменту він, Дібров, не знав, до кого пред'явити позов.

З якого моменту починається перебіг строку позовної давності за вимогою Діброва?

Яке значення має міркування про те, що Дібров не знав, до кого пред'являти позов?

Чи правильна відмова суду в позові?

Завдання 36

Зимінська передала 4 листопада 2002 р. Фадеевій старовинний браслет з діамантами за умов, що Фадеева надіне його на весілля і через 3–4 дні поверне.

11 листопада 2002 р. Фадеева повернула браслет, і Зимінська поклала його до скриньки. Через деякий час, протягом якого Зимінська не користувалася браслетом, вона виявила, що в браслеті, який мав 6 діамантів, одного не вистачає. Це сталося 25 грудня 2005 р. Лише в січні 2006 р., Зимінській вдалося розшукати Фадееву, яка виїжджала з сім'єю з міста. Фадеева зізналася, що в день весілля вона помітила, що один діамант з браслету випав, але знайти його не вдалось.

Оскільки Фадеева відшкодувати вартість діаманта відмовилась Зимінська 18 березня 2006 р. звернулась до суду.

З якого моменту повинен вираховуватися строк позовної давності?

Чи закінчився строк позовної давності у даному випадку?

Чи має значення для вирахування строку позовної давності визнання Фадеевою факту втрати коштовності?

Завдання 37

Акціонерне товариство «Славутич» повинно було заплатити товариству з обмеженою відповідальністю «Колос» 75 000 грн за отримані товари. Строк давності на стягнення цієї суми закінчувався 14 жовтня 2004 р. 29 листопада 2004 р. бухгалтерія АТ «Славутич» перерахувала товариству «Колос» вказану суму. Через деякий час в АТ «Славутич» було виявлено, що 75 000 грн сплачені після закінчення строку позовної давності. У зв'язку з цим АТ «Славутич» пред'явив в господарський суд позов про стягнення з товариства «Колос» неправильно сплаченої суми.

Які наслідки закінчення позовної давності у відносинах між юридичними особами?

Завдання 38

15 червня 2004 р. Яковець звернулася до суду з позовом до Ковальових про визнання права власності на 1/3 домоволодіння. Свої вимоги позивачка мотивувала тим, що вона є, як і Ковальови, спадкоємицею будинку, що залишився після смерті її батьків, яка сталася 8 травня 2000 р. Відповідачі, як стверджувала Яковець, протягом останніх двох років заперечують її право мешкати в цьому будинку.

Ковальови просили суд в позові Яковець відмовити за тих обставин, що з дня відкриття спадщини (тобто з дня смерті матері Яковець) пройшло більше трьох років, отже позивачка пропустила строк позовної давності, передбачений Цивільним кодексом України. Адвокат Яковець в свою чергу просив суд врахувати, що з 10 лютого 2004 р. по 4 квітня 2004 р. вона перебувала в лікарю у зв'язку з тяжким захворюванням серця.

Пропущена чи ні в даному випадку позовна давність?

Чи має правове значення перебування Яковець у лікарні?

Завдання 39

1 січня 1999 р. Сидоренко здав в оренду на п'ять років свій будинок Мокину. Орендна плата була передбачена в розмірі 6 000 грн на рік при щорічному внесенні в січні за рік наперед. Оскільки Мокин протягом всього строку дії договору орендної плати не вносив, Сидоренко 15 лютого 2004 р. пред'явив позов до Мокина про відшкодування орендної плати за п'ять років в сумі 30 000 грн. Мокин просив в позові відмовити, оскільки позивач пропустив строк позовної давності.

Вирішіть справу.

Завдання 40

У Рогози був викрадений ряд цінних речей. Про викрадення він повідомив в органи міліції. Розшукати викрадені речі не вдалося. Через чотири роки після крадіжки Рогоза побачив свій костюм в комісійному магазині. Як з'ясувалося, костюм був зданий на комісію Мироненко. Рогоза пред-

’явив позов до магазину та Мироненко. Мироненко пояснив, що рік тому він купив костюм у незнайомого громадянина. Суд відмовив в позові Рогозі на тій підставі, що останній пропустив строк позовної давності, бо з моменту, коли Рогозі стало відомо про порушення його прав, пройшло більше трьох років.

Чи правильне рішення суду?

Завдання 41

При розслідуванні кримінальної справи було встановлено, що Федоренко шахрайським шляхом укладав угоди з громадянами про купівлю-продаж предметів старовини за ціною, значно нижчою від їх реальну вартість. Усі придбані таким чином картини були виявлені і вилучені.

Громадянин Федоренко помер до закінчення розслідування. Слідчий керуючись поясненнями потерпілих, повернув їм картини.

Спадкоємці Федоренка заявили позов про повернення вилучених картин, оскільки вина Федоренко в судовому порядку не встановлена, а кримінальна справа у зв’язку з його смертю закрита.

Вирішити справу.

Тестові завдання до модуля 3

Тест 1. Юридичні особи поділяються на :

- А – юридичні особи приватного права;
- Б – юридичні особи публічного права;
- В – юридичні особи колективного права.

Тест 2. Юридична особа публічного права може створюватися :

- А – постановою Кабінету Міністрів;
- Б – розпорядчим актом Президента України;
- В – рішенням районної ради;

Тест 3. До непідприємницьких товариств відносяться:

- А – споживчі кооперативи;
- Б – приватні підприємства;

В – господарські товариства;

Г – об'єднання громадян.

Тест 4. До підприємницьких товариств відносяться:

А – повне товариство;

Б – політична партія;

В – приватне підприємство;

Г – виробничий кооператив ;

Д – споживчий кооператив.

Тест 5. Місцем знаходження юридичної особи може бути:

А – місцезнаходження її керівного органу;

Б – місце її державної реєстрації

В – місце проживання її засновника.

Тест 6. Ліквідація юридичної особи може бути проведена:

А – за рішенням її учасників;

Б – в зв'язку з досягненням мети, для якої її створено;

В – за рішенням органу державної реєстрації;

Г – за рішенням суду.

Тест 7. При ліквідації юридичної особи в першу чергу задовольняються вимоги:

А – щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом;

Б – щодо сплати податків і зборів;

В – вимоги, забезпечені заставою.

Тест 8. При ліквідації юридичної особи в другу чергу задовольняються вимоги:

А – працівників, пов'язані з трудовими відносинами;

Б – вимоги, забезпечені заставою;

В – вимоги авторів про плату за використання результату його інтелектуальної власності.

Тест 9. При ліквідації юридичної особи в третю чергу задовольняються вимоги:

А – працівників, пов'язані з трудовими відносинами;

Б – щодо податків і зборів;

В – щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом.

Тест 10. Піклування встановлюється:

- А – над неповнолітніми у віці від 14 до 18 років;
- Б – над неповнолітніми у віці від 14 до 16 років;
- В – над громадянами, які визнані судом недієздатними;
- Г – над громадянами, які визнані судом обмежено дієздатними.

Тест 11. Опіка встановлюється:

- А – над неповнолітніми у віці від 14 до 18 років;
- Б – над громадянами, які визнані судом недієздатними;
- В – над неповнолітніми, які не досягли 14 років.
- Г – над громадянами, які визнані судом обмежено дієздатними.

Тест 12. Припинення опіки може бути з таких підстав:

- А – за проханням опікунів, якщо вони не можуть виконувати свої обов'язки з поважних причин;
- Б – за проханням неповнолітньої особи;
- В – за ініціативою органів опіки та піклування;
- Г – у разі поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;
- Д – у разі передачі малолітньої особи батькам.

Тест 13. Піклування припиняється з таких підстав:

- А – у разі досягнення фізичною особою повноліття;
- Б – у разі досягнення підопічним 14 років;
- В – реєстрація шлюбу неповнолітньої особи;

Тест 14. Ведення справ щодо опіки та піклування покладається на:

- А – виконавчі комітети міських, селищних, сільських рад;
- Б – райдержадміністрації;
- В – органи соціального захисту;
- Г – місцеві ради.

Тест 15. Не можуть бути опікунами та піклувальниками:

- А – особи, які позбавлені батьківських прав;
- Б – особи, які засуджені за здійснення тяжкого злочину;
- В – особи, які є повністю дієздатними.

Тест 16. Звільнення опікуна та піклувальника від виконання обов'язків можливе:

- А – за заявою особи, над якою встановлено піклування;
- Б – за заявою голови райдержадміністрації;
- В – за заявою органів опіки та піклування;
- Г – на підставі рішення суду.

Тест 17. Помічник особи, яка не може здійснювати свої права за станом здоров'я, може:

- А – одержувати поштову кореспонденцію;
- Б – укладати будь-які правочини від імені цієї особи;
- В – вчиняти дрібні побутові правочини в інтересах цієї особи;
- Г – одержувати пенсію.

Тест 18. Зміст дієздатності складається з таких елементів:

- А – здатність своїми діями набувати цивільні права і створювати для себе цивільні обов'язки;
- Б – здатність своїми діями розпоряджатися належними особі правами;
- В – здатність нести цивільно-правову відповідальність за вчинення цивільних правопорушень;
- Г – здатність своїми діями здійснювати належні даній особі цивільні права і покладені на неї цивільні обов'язки.

Тест 19. Неповна дієздатність у осіб у віці:

- А – від 15 до 18 років;
- Б – від 17 до 20 років;
- В – від 14 до 18 років.

Тест 20. Фізична особа може бути обмежена в дієздатності:

- А – в разі зловживання спиртними напоями;
- Б – в разі психічної хвороби;
- В – в разі зловживання наркотичними засобами.

Тест 21. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою може мати місце при таких умовах:

- А – відсутності протягом року в місці постійного проживання;
- Б – відсутності протягом 6 місяців в місці постійного проживання;

В – протягом одного року в місці його постійного проживання немає відомостей про місце перебування громадянина;

Г – невідомість місця перебування не можна усунути за допомогою відповідних заходів.

Тест 22. Правові наслідки скасування визнання фізичної особи безвісно відсутньою:

А – можливе поновлення шлюбних відносин;

Б – неможливе поновлення шлюбних відносин;

В – суд надсилає органу опіки та піклування копію рішення для зняття опіки над майном громадянина.

Тест 23. Види строків за підставами встановлення:

А – встановлені в договорі;

Б – встановлені рішенням суду;

В – встановлені законом;

Г – встановлені керівництвом підприємства.

Тест 24. Види строків за ступенем самостійності учасників:

А – імперативні;

Б – відносні;

В – диспозитивні;

Г – абсолютні.

Тест 25. Позовна давність – це:

А – строк для захисту порушеного права;

Б – строк, у межах якого можна звернутися до суду з вимогою про захист своїх прав та інтересів;

В – строк, встановлений законом для захисту порушених інтересів.

Тест 26. Позовна давність не поширюється:

А – на вимогу власника про визнання незаконним акта органу державної влади, яким порушено речове право;

Б – на вимогу про відшкодування шкоди, завданої життю особи;

В – на вимогу про повернення майна з чужого володіння.

Тест 27. Види строків позовної давності:

А – загальний;

Б – скорочений;

В – спеціальний.

Тест 28. Позовна давність тривалістю в 1 рік застосовується до вимог:

- А – про стягнення збитків;
- Б – про стягнення неустойки;
- В – у зв'язку з недоліками проданого товару;
- Г – у зв'язку з перевезенням пошти;
- Д – про визнання договору недійсним.

Тест 29. Позовна давність тривалістю у 10 років застосовується:

- А – про оскарження дій виконавця заповіту;
- Б – про застосування наслідків нікчемного правочину;
- В – до вимог, щодо неналежної якості роботи, виконаної за договором підряду.

Тест 30. Перебіг строку позовної давності зупиняється у разі:

- А – встановлення мораторію;
- Б – смерті позивача;
- В – якщо позивач перебуває у військових формуваннях, переведених на воєнний стан.

Тест 31. Якщо строк позовної давності сплинув, то:

- А – суд не приймає заяву;
- Б – суд приймає заяву;
- В – позивач не має права звертатися до суду.

Тест 32. Загальний строк позовної давності встановлюється:

- А – в 3 роки;
- Б – в 5 років;
- В – в 1 рік;
- Г – в 6 місяців.

Тест 33. Види представництв:

- А – обов'язкове, статутне, добровільне;
- Б – статутне і обов'язкове;
- В – тільки обов'язкове.

Тест 34. Право представника при дорученні виникає на підставі таких фактів:

- А – видачі довіреності;
- Б – призначення юрисконсультom;

В – призначення продавцем;

Г – укладення договору

Тест 35. Довіреності бувають:

А – разові;

Б – постійні;

В – генеральні;

Г – спеціальні.

Тест 36. Чинність довіреності припиняється:

А – в разі ліквідації юридичної особи, від імені якої вона видана;

Б – внаслідок смерті особи, яка видала довіреність;

В – внаслідок смерті особи, якій видана довіреність;

Г – закінчення строку дії довіреності.

Тест 37. Представниками при дорученні можуть бути:

А – будь-які фізичні особи;

Б – будь-які юридичні особи;

В – дієздатні фізичні особи, які досягли 18-річного віку;

Г – юридичні особи у випадках, прямо передбачених їх статутами.

Тест 38. Довіреність видається на строк:

А – вказаний у договорі;

Б – вказаний у законі;

В – тільки на 1 рік.

Тест 39. До статутного фонду ТОВ можна вносити:

А – майно;

Б – кошти;

В – кредити банків;

Г – інтелектуальну власність.

Тест 40. Учасники товариства з обмеженою відповідальністю несуть відповідальність:

А – усім належним їм на праві власності майном;

Б – розміром частки паю в статутному фонді товариства;

В – розміром частки паю у статутному фонді та додатково визначеним в статуті майном.

Тест 41. Повне товариство діє на підставі:

- А – установчого договору;
- Б – на підставі статуту;
- В – на підставі статуту і установчого договору.

Тест 42. У повному товаристві учасники несуть:

- А – солідарну відповідальність;
- Б – солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність;
- В – часткову відповідальність.

Тест 43. Командитне товариство діє на підставі:

- А – статуту;
- Б – установчого договору;
- В – статуту і установчого договору.

Тест 44. Управління діяльністю командитного товариства здійснюється:

- А – повними учасниками;
- Б – вкладниками;
- В – учасниками і вкладниками спільно.

Тест 45. Командитне товариство ліквідується:

- А – у разі вибуття усіх повних учасників;
- Б – у разі вибуття усіх вкладників;
- В – якщо в ньому залишився один повний учасник.

Тест 46. Найменування командитного товариства має містити:

- А – найменування хоча б одного повного учасника з доданням слів “і компанія”;
- Б – імена всіх повних учасників;
- В – слова “командитне товариство”;
- Г – імена вкладників товариства.

Тест 47. Державне підприємство утворюється :

- А – в договірному порядку;
- Б – у розпорядчому порядку;
- В – у дозвільному порядку.

Тест 48. Майно за державним підприємством закріплюється:

- А – на праві власності;
- Б – на праві оперативного управління;
- В – на праві господарського відання.

Тест 49. Казенне підприємство – це підприємство, яке:

- А – створюється Указом Президента України;
- Б – створюється постановою Кабінету Міністрів;
- В – основним споживачем його продукції є державні підприємства;
- Г – споживачем його продукції більш як на 50% є держава;
- Д – воно здійснює будь-яку діяльність.

Тест 50. Акціонерне товариство:

- А – має Статутний фонд;
- Б – відповідає за зобов'язаннями майном товариства;
- В – акціонери товариства відповідають всім своїм майном;
- Г – товариство випускає акції.

Тест 51. Засновниками акціонерного товариства можуть бути:

- А – громадяни України;
- Б – громадяни інших держав;
- В – громадські об'єднання;

Тест 52. Фонди товариства:

- А – резервний;
- Б – накопичувальний;
- В – страховий;
- Г – статутний;
- Д – дивідендний.

Тест 53. Органи управління товариством:

- А – директор;
- Б – загальні збори;
- В – ревізійна комісія;
- Г – правління.

Тест 54. Рішення загальних зборів акціонерів приймаються більшістю у 3/4 голосів акціонерів, які беруть участь у зборах з таких питань:

- А – затвердження статуту;
- Б – зміна статуту;
- В – створення та припинення діяльності філій;
- Г – обрання виконавчого органу;
- Д – затвердження річних результатів діяльності товариства.

Тест 55. Спостережна рада створюється в АТ, якщо:

- А – кількість членів товариства більш як 200;
- Б – більш як 50;
- В – більш як 100.

Тест 56. Збори акціонерів скликаються:

- А – рідше одного разу на рік;
- Б – не рідше двох разів на рік;
- В – не рідше одного разу.

Тест 57. Доберіть правильну відповідь:

- А – кожен громадянин має право на підприємницьку діяльність;
- Б – кожен має право здійснювати підприємницьку діяльність;
- В – кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Тест 58. Доберіть правильну відповідь:

- А – підприємництво – це безпосередня, самостійна, систематична, на власний ризик діяльність...
- Б – підприємництво – це самостійна, систематична діяльність з метою отримання прибутку..
- В – підприємництво – це самостійна ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність.

Тест 59. Доберіть правильну відповідь:

- А – підприємці мають право здійснювати самостійно свою діяльність ;
- Б – підприємці мають право приймати будь-які рішення і здійснювати діяльність, що не суперечить чинному законодавству;

В – підприємці мають право без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яка не заборонена діючим законодавством.

Тест 60. До договірних об'єднань відносяться:

- А – асоціація;
- Б – корпорація;
- В – концерн;
- Г – консорціум.

Тест 61. Господарському об'єднанню притаманні такі функції:

- А – виконання завдань, визначених договором;
- Б – повний контроль за господарською діяльністю підприємств, що входять до об'єднання.
- В – вирішення спільних для групи підприємств питань.

Тест 62. Корпорація створюється на основі:

- А – поєднання спільних інтересів учасників;
- Б – централізованого управління діяльністю членів об'єднання;
- В – делегування частини повноважень центральному органу.

Тест 63. Асоціація – це:

- А – статутне об'єднання;
- Б – мета – координація діяльності членів;
- В – право втручання в діяльність її членів.

Тест 64. Консорціум це:

- А – статутне об'єднання ;
- Б – тимчасове статутне об'єднання;
- В – мета – реалізація певних інвестиційних проектів.

Література:

1. *Цивільний кодекс України від 16.01.2003р., – К.,- Атіка -2003*
2. *Закон України “ Про господарські товариства” від 19.09.91р. //Відомості Верховної Ради України – 1991. – №49. – Ст. 682.*

3. Закон України «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10.12.91 № 1953-ХН//Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №10. – Ст.137.
4. Закон України “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності” від 18.02. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р., – №21. – Ст. 296.
5. Закон України “ Про цінні папери та фондову біржу” від 18.06.1991р. № 1201 – XII // Відомості Верховної Ради України УРСР. – 1991 – №38. – Ст. 508.
6. Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні” від 30.10.1996р. № 448 /96 – ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. -№ 51. Ст. 292.
7. Постанова Верховної Ради України «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства СРСР» від 12.09.91 р. № 1545-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – І 991. – № 46.
8. Цивільне право України. Академічний курс, загальна частина. За ред. Я.М. Шевченко. К.: Видавничий дім. 2003.
9. *Коментар до Цивільного кодексу України.* – Харків; Одісей, 2003.
10. *Крупко П.* Суб’єкти добровільного представництва за цивільним правом //Право України. – 2002. – №5. –С.105–109.
11. *Луць В.В.* Строки в цивільних правовідносинах. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1992.
12. *Фолкій Б.* Щодо строку позовної давності за вимогами про стягнення річних процентів //Право України № 2003 6. р.

Модуль 4

Теми:

Право власності.

Право приватної, державної, комунальної власності.

Інші речові права. Володіння.

Захист права власності. Право інтелектуальної власності.

Питання до теми «Поняття права власності. Право приватної, державної, комунальної власності».

1. Поняття права власності.
2. Способи набуття права власності.
3. Способи припинення права власності.

Методичні рекомендації

Право власності є найважливішим речовим правом, воно є абсолютним і ніхто не має права його порушувати. Власність характеризується наявністю такої влади особи над річчю, яка визнана суспільством і регламентована соціальними нормами. Власник розпоряджається річчю своєю владою й у своїх інтересах.

- Студенти повинні знати ознаки відносин власності, якими є:
- відносини власності виникають з приводу речей (майна);
 - мають вольовий характер.

Необхідно звернути увагу на те, що розрізняють право власності в об'єктивному і суб'єктивному розумінні. Право власності в об'єктивному розумінні – це сукупність правових норм, що регулюють відносини власності і є юридичною підставою існування і реалізації права власності, що належить певному суб'єкту. Право власності в суб'єктивному значенні – це право

особи володіти, користуватися і розпоряджатися річчю своєю владою у власному інтересі, тому і зміст права власності складають три правомочності:

- право володіння;
- право користування;
- право розпорядження, що закріплено ст. 317 ЦК України.

Суб'єктами права власності є Український народ та інші учасники цивільних правовідносин, визначені ст. 2 ЦК України, всі вони є рівними перед законом.

Відповідно до ЦК України існують:

- право власності Українського народу;
- право приватної власності;
- право державної власності;
- право комунальної власності.

Студенти повинні знати способи виникнення та припинення права власності. Способи виникнення права власності можна поділити на первісні і похідні.

Первісні – це такі, при яких право власності на річ виникає вперше або незалежно від права попереднього власника на річ. До них належать: виготовлення, створення нової речі, перероблення, знахідка, скарб, безхазяйні речі, привласнення загальнодоступних дарів природи, бездоглядні домашні тварини.

Похідні – це такі, при яких набуття права власності у суб'єкта виникає внаслідок волевиявлення попереднього власника. До них належать: усі правочини, спрямовані на передачу майна у власність, спадкування, приватизація державного і комунального майна.

Первісні:

Виготовлення або створення нової речі (виробництво, ст.331 ЦК).

При створенні нової речі відсутні правовідносини правонаступництва. Власником вперше створеної речі стає особа, яка створила річ, якщо інше не встановлено законом або договором. Право власності на нерухоме майно виникає з моменту завер-

шення будівництва, якщо законом або договором передбачено прийняття нерухомого майна в експлуатацію, то право власності виникає з моменту його прийняття в експлуатацію. Якщо право власності на таке майно підлягає державній реєстрації, то воно виникає з моменту державної реєстрації. До завершення будівництва особа вважається власником будівельних матеріалів, обладнання.

Переробка (ст. 332 ЦК). Це використання однієї речі (матеріалу), в результаті чого створюється нова річ. Особа, яка самостійно переробила чужу річ, не набуває права власності на нову річ і зобов'язана відшкодувати власникові матеріалу його вартість.

Привласнення загальнодоступних дарів природи (ст. 333 ЦК). Особа, яка збрала ягоди, лікарські рослини, зловила рибу або здобула іншу річ у лісі, водоймі тощо, є їхнім власником, якщо вона діяла відповідно до закону, місцевого звичаю, загального дозволу власника відповідної земельної ділянки.

Безхазяйна річ (ст. 335 ЦК). Безхазяйною є річ, яка не має власника. Право власності на таке майно виникає у територіальній громаді, тому що відповідно до ч.2 ст. 335 ЦК безхазяйні речі беруться на облік органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно, за заявою органу місцевого самоврядування, на території якого вони розміщені.

Знахідка (ст. 337 ЦК). Особа, яка знайшла загублену річ, набуває права власності на неї після спливу 6 місяців з моменту заявлення про знахідку міліції або органу місцевого самоврядування.

Безоглядна домашня тварина (ст. 340 ЦК). Якщо протягом 6 місяців з моменту заявлення про затримання робочої або великої рогатої худоби і протягом 2 місяців щодо інших домашніх тварин не буде виявлено їхнього власника або він не заявить про своє право на них, право власності на ці тварини переходить до особи, у якої вони були на утриманні та в користуванні.

Скарб (ст. 343 ЦК). Скарбом є закопані у землі чи приховані іншим способом гроші, валютні цінності, інші цінні речі, власник яких невідомий або за законом втратив на них право власності. Особа, яка виявила скарб, набуває право власності на нього.

Ст. 346 ЦК України встановлює підстави припинення права власності. До них належать:

1) відчуження власником свого майна (ці підстави такі ж як і підстави виникнення права власності);

2) відмова від права власності (відмова від права власності може виходити лише від фізичної та юридичної особи, відмовитися власник може двома шляхами: а) заявивши про це прямо; б) вчинити дії, що прямо свідчать про намір не зберігати в майбутньому будь-які права на це майно;

3) припинення права власності особи на майно, яке не може їй належати (це майно, яке може належати на праві власності лише чітко визначеним учасникам обігу або перебування якого в обігу припускається лише за спеціальним дозволом);

4) припинення права власності внаслідок знищення майна;

5) викуп земельної ділянки у зв'язку з суспільною необхідністю (це можливе лише за рішенням органів державної влади, органів влади АР Крим, органів місцевого самоврядування у зв'язку її суспільною необхідністю);

6) припинення права власності на нерухоме майно у зв'язку з викупом земельної ділянки, на якій воно розміщено;

7) викуп пам'ятки історії та культури;

8) реквізіція (це примусове вилучення державою майна власника у державних або громадських інтересах з виплатою йому вартості майна, мета – забезпечити безпеку громадян, врятувати майно або знищити заражених тварин у разі епідемії або епізоотії);

9) конфіскація (безоплатне вилучення майна власника за рішенням суду у вигляді санкції за вчинений злочин чи інше правопорушення).

Питання до теми «Право приватної власності фізичних та юридичних осіб. Право державної та комунальної власності»

1. Умови виникнення та припинення права приватної власності фізичних осіб.
2. Здійснення фізичними та юридичними особами права приватної власності.
3. Право власності юридичних осіб.
4. Право державної та комунальної власності.

Цивільний кодекс не встановлює перелік підстав набуття фізичними особами права власності, встановлюються лише загальні засади набуття права власності. Законом України “Про власність” сформульований орієнтовний перелік підстав виникнення права власності, це такі як:

- **виникнення у громадян права власності на доходи від участі у суспільному виробництві** (заробітна плата, право на частку доходів членів кооперативів тощо);
- **виникнення права власності на доходи громадян від індивідуальної праці та підприємницької діяльності** (фізичні особи як засновники (учасники) підприємств різних організаційно-правових форм мають право на одержання частки прибутку створеного ними підприємства, одержання дивідендів тощо);
- **виникнення у громадян права власності за договорами та іншими правочинами** (за цією підставою формується переважна частина власності громадян);
- **виникнення у громадян права приватної власності внаслідок успадкування майна** (це може бути за заповітом або за законом, право успадкування виникає у разі смерті громадянина-спадкодавця за умови прийняття спадщини спадкоємцем);
- **внаслідок приватизації державного житлового фонду;**

- **інші підстави** (отримання пенсій, правомірне заволодіння дарами природи, отримання премій тощо).

Припинення права власності фізичних осіб здійснюється на загальних підставах, вказаних у ст. 346 ЦК України, однак необхідно вказати і деякі підстави припинення права власності, які притаманні тільки фізичним особам – споживання продуктів харчування, створення картин, скульптур тощо.

Студенти повинні звернути увагу на те, що чинне законодавство встановлює обмеження щодо права власності громадян на деякі види майна. Так, постановою Верховної Ради України “Про право власності на окремі види майна” від 17.06.91 р. (із змінами та доповненнями від 22.04.92 р.) затверджений перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об’єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України (наприклад, бойові отруйні речовини, зброя, боєприпаси тощо). Студентам необхідно уважно вивчити вказану постанову.

Фізична особа, власник, має право володіти, користуватися та розпоряджатися належним йому майном. Власник має право вчиняти будь-які дії щодо свого майна, що не суперечать закону. При здійсненні своїх повноважень власник зобов’язаний додержуватися моральних засад суспільства, не завдавати шкоди навколишньому середовищу, не порушувати права й законні інтереси громадян та юридичних осіб, територіальних громад і держави.

Володіння та користування об’єктами права приватної власності кожен громадянин здійснює самостійно або за власною волею спільно з іншими членами сім’ї. Іноді користування об’єктом права власності здійснюється з додержанням спеціальних правил (наприклад, для користування власним автомобілем необхідно отримати права керування тощо). Власник може вимагати усунення перешкод з користування своїм майном, захищати своє право користування.

Юридичні особи мають певні права щодо формування, володіння, користування та розпорядження майном. Це залежить

від організаційно-правової форми юридичної особи, прав її учасників, акціонерів або членів. Однак право власності юридичних осіб має такі характерні для всіх осіб ознаки:

- 1) юридична особа є єдиним власником належного їй майна, засновники (учасники) мають лише зобов'язальні права (господарські товариства) або взагалі не мають майнових прав (громадські об'єднання, релігійні організації);
- 2) власністю юридичної особи є майно, передане їй як вклад (внесок) засновниками (учасниками, членами), а також майно, вироблене і набуто юридичною особою на інших підставах у процесі діяльності;
- 3) юридичні особи мають право здійснювати щодо свого майна будь-які дії, що не суперечать закону і не порушують прав та інтересів інших осіб;
- 4) юридична особа має органи управління, через які вона набуває цивільні права та обов'язки;
- 5) в установчих документах юридичної особи визначаються порядок формування майна та порядок розпорядження ним, порядок поділу прибутків та збитків;
- 6) юридичні особи відповідають за своїми зобов'язаннями усім належним їм майном.

Джерела формування майна юридичних осіб передбачені ЦК України, законами України “Про власність”, “Про господарські товариства”, “Про споживчу кооперацію”, “Про об'єднання громадян”, “Про сільськогосподарську кооперацію” тощо. Студентам необхідно уважно проаналізувати відповідні статті вказаних законів щодо джерел формування майна.

Державна власність є особливою суспільною формою привласнення матеріальних благ в інтересах суспільства. У державній власності є майно, у тому числі кошти, що належать державі, а право власності від імені і в інтересах держави здійснюють відповідні органи державної влади. Декретом Кабінету Міністрів України “Про управління майном, що є у загальнодержавній власності” від 15.12.92 р. визначені повноваження органів державної виконавчої влади щодо управління

майном. Державні органи, уповноважені управляти держаним майном, вирішують питання створення підприємств, ліквідації та реорганізації їх, визначають цілі діяльності підприємств, здійснюють контроль за їх діяльністю.

Способами набуття державою права власності можна назвати такі як конфіскація, реквізиція, викуп пам'яток історії та культури тощо, специфічними способами виникнення державної власності є кошти, які держава отримує від податків, зборів, штрафів та інших платежів.

У комунальної власності є майно, у тому числі грошові кошти, які належить територіальній громаді. Суб'єктом права комунальної власності є територіальна громада. Стаття 142 Конституції визначає примірний перелік об'єктів права комунальної власності: рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси тощо. Управління майном здійснюється територіальною громадою через утворені нею органи.

Компетенція сільських, селищних, міських рад щодо управління майном, що є в комунальної власності, визначена у ст. 26 Закону України "Про місцеве самоврядування". Органи місцевого самоврядування від імені та в інтересах територіальних громад здійснюють правомочності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності.

Питання до теми «Інші речові права. Володіння. Захист права власності»

1. Інші речові права та їх ознаки.
2. Володіння.
3. Захист права власності.

Методичні рекомендації

Право на чужі речі є одним з істотних обмежень права власності. Суть його у тому, що суб'єкт даного права має змогу користуватися чужою річчю або навіть розпоряджатися нею. Студенти повинні чітко знати види прав на чужі речі та їх ознаки.

Стаття 395 ЦК України зазначає, що речовими правами на чуже майно вважаються :

- право володіння;
- сервітут;
- суперфіцій;
- емфітевзис.

Законом можуть бути передбачені й інші речові права на чужі речі. Види речових прав та їх зміст, порядок виникнення і припинення встановлюються виключно законом, а не домовленістю сторін. Для прав на чуже майно характерними є такі ознаки:

- речові права на чужі речі обмежують право власності;
- права на чужі речі здійснюються незалежно від волі власника;
- права на чужі речі здійснюються лише у певних межах;
- права на чужі речі захищаються законом від усіх і у тому числі від власника.

Під правом володіння чужим майном розуміється лише те володіння, яке виникає на підставі договору або іншій підставі, передбаченій законом (ст. 398 ЦК). Це право може належати одній особам. За фактичним володільцем за певних умов може бути визнане право на отримані доходи від майна, право на відшкодування витрат на утримання і збереження майна, право на залишення поліпшення майна.

Право володіння виникає на підставі договору або з інших підстав, передбачених законом. Володіння може бути титульним і фактичним.

Фактичне володіння охоплює всі ситуації. Коли особа фактично тримає майно у себе незалежно від питання про її право на це майно.

Титульне володіння виникає на підставі договору, іншого правочину, адміністративного акта, у випадках, передбачених законом, особа тримає майно на певній правовій підставі.

Об'єктом фактичного володіння є будь-яка річ, над якою встановлено фактичне панування, а об'єктом титульного воло-

діння є майно, яке не вилучене з цивільного обігу і яке може бути об'єктом права приватної власності.

Сторонами фактичного і титульного володіння можуть бути фізичні та юридичні особи.

Право володіння припиняється на таких підставах (ст. 399 ЦК):

- відмови володільця від володіння майном;
- витребування майна від володільця власником майна або іншою особою;
- знищення майна;
- інші випадки, передбачені законодавством.

Цієї перелік не є вичерпним. Відповідно до ч.1 ст. 397 та ст. 400 ЦК право володіння також втрачається, якщо володільць втрачає фактичну владу над річчю (не може здійснювати тримання) та протягом строку позовної давності не скористався правом вимагати повернення собі майна від недобросовісного володільця. Поєднання володільця і власника майна також припиняє право володіння.

Недобросовісний володільць зобов'язаний негайно повернути майно особі, яка має на нього право власності або інше право відповідно до договору або закону, або яка є добросовісним володільцем цього майна. У разі невиконання цього обов'язку заінтересована особа має право пред'явити позов про витребування цього майна.

Сервітут (рабство речі-лат.) – це право користування чужим майном. Воно може бути встановлено щодо земельних ділянок, інших природних ресурсів, іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом.

Сервітут може бути встановлений законом, договором, рішенням суду. Договір щодо земельного сервітуту підлягає державної реєстрації. Існує два види сервітутів:

- земельні; – особисті (персональні).

Риси земельного сервітуту:

- сервітутні відносини начебто є “відносинами між ділянками”;

- відносини є тривалими;
- відносини є неподільними, бо при поділі ділянки сервітутне право зберігається.

Риси особистого сервітуту:

вони не пов'язані з певною ділянкою чи річчю, належать певній особі; обмежені строком;

у випадку переходу речі до іншої особи сервітут “ слідує” за нею. Спільним для обох сервітутів є зміст (ст. 403 ЦК), який складають такі правомочності його суб'єктів:

- 1) особа може користуватися чужим майном лише у межах, визначених сервітutom;
- 2) сервітут не позбавляє власника майна, щодо якого він встановлений, права володіння, користування цим майном;
- 3) сервітут зберігає чинність при переходу до інших осіб права власності на майно, щодо якого він встановлений;
- 4) суб'єкт сервітуту зобов'язаний відшкодувати збитки, завдані власникові земельної ділянки або іншого нерухомого майна.

Підстави припинення сервітуту:

- 1) поєднання в одній особі особи, в інтересах якої встановлений сервітут і власника майна, обтяженого сервітutom;
- 2) відмови від нього особи, в інтересах якої він встановлений;
- 3) спливу строку, на який було встановлено сервітут;
- 4) припинення обставин, які були підставою для встановлення сервітуту;
- 5) невикористання сервітуту протягом 3 років підряд;
- 6) смерті особи, на користь якої було встановлено сервітут.

Емфітевзис – це право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, що виникає на підставі договору між власником земельної ділянки і особою, яка виявила бажання користуватися цією земельною ділянкою як землекористувач (ст. 407 ЦК).

Це довгострокове, відчужуване та успадковане право на чуже майно.

Строк договору встановлюється в договорі. Договір може бути довгостроковим, а також укладений на невизначений строк. В останньому випадку при розірванні договору сторона, яка відмовляється від договору, повинна попередити про це другу сторону не менше, як за один рік до відмови. Договір емфітевзису є консенсуальним, об'єктом договору є право користування земельною ділянкою сільськогосподарського призначення. Сторонами договору є землевласник та інша особа (фізична чи юридична).

Стаття 409 ЦК встановлює права та обов'язки власника земельної ділянки.

В разі продажу цього права власник має переважне право його купівлі.

Припинення емфітевзису:

- у разі поєднання в одній особі власника та землекористувача;
- спливу строку договору;
- викупу земельної ділянки з метою суспільної необхідності;
- за рішенням суду;
- в інших випадках, встановлених законом.

Суперфіція.

Підставою виникнення цього права є договір і заповіт. Договір може бути строковим і безстроковим. Студентам необхідно знати встановлені ст. 414 й ст. 417 права та обов'язки власника земельної ділянки та землекористувача.

Припинення суперфіції:

- 1) поєднання в одній особі власника і землекористувача;
- 2) сплив строку права землекористування;
- 3) відмова землекористувача від права користування;
- 4) невикористання земельної ділянки для забудови протягом трьох років підряд;
- 5) за рішенням суду.

Захист цивільних прав та інтересів забезпечується застосуванням передбачених цивільним законодавством заходів захисту. Під заходами захисту слід розуміти встановлені законом матеріально-правові примусові заходи, завдяки яким здійснюється захист відновлення або визнання порушених чи оспорюваних прав та інтересів.

У науці цивільного права вони класифікуються таким чином:

- **речово-правові заходи**, які спрямовані на захист права власності як абсолютного права (позов власника про витребування майна з чужого незаконного володіння, позов про захист права власності від порушень, не пов'язаних з позбавленням володіння, позов про визнання права власності);

- **зобов'язально-правові заходи**, які застосовуються у випадках, коли власник пов'язаний з правопорушником зобов'язальними правовідносинами (позов про витребування майна від особи – зберігача, орендаря, перевізника), якій воно було передано за договором та яка не виконала зобов'язань щодо його повернення у встановлений строк, позов про відшкодування завданої власникові шкоди тощо).

Віндикаційний позов – це позов неволодіючого майном власника до його фактичного набувача про витребування майна з чужого незаконного володіння. Об'єктом такого позову може бути індивідуально визначене майно, яке існує у натурі на момент подання позову. Позивачем може бути власник майна, а також інші суб'єкти права власності, визначені у ст. 2 ЦК України, який на момент подання позову не володіє цим майном. Відповідачем є особа, яка незаконно володіє майном. Предметом такого позову є вимога позивача до відповідача про повернення майна з чужого незаконного володіння. Умови задоволення віндикаційного позову вказані у ст. 400 ЦК України.

Негаторний позов – це позов власника про усунення будь-яких перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження майном, навіть якщо ці порушення не пов'язані з позбавленням права володіння. Об'єктом такого позову є усунення

триваючого правопорушення, що збереглося до моменту подання позову до суду. Позивачем є власник майна або особа, яка володіє майном на підставі інших прав на майно (титульний власник). Відповідачем є особа, яка власними протиправними діями перешкоджає позивачу здійснювати правомочність щодо користування чи розпорядження майном.

Позов про визнання права власності – це позадоговірний позов власника майна про визнання його права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, що засвідчує його право власності. Об'єктом позову є усунення невизначеності відносин права власності позивача щодо індивідуально визначеного майна. Позивачем є власник індивідуально визначеного майна, права якого оспоруються або не визнаються іншою особою, з якою власник не перебуває у зобов'язальних відносинах, або власник, який втратив документ, що засвідчує його право власності на майно. Відповідачем є особа, яка хоч і оспорує права власності на майно, але і не визнає його. Предмет позову – вимога позивача про визнання його власності на майно.

Питання до теми «Право інтелектуальної власності»

1. Поняття права інтелектуальної власності, об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності.

2. Авторське право.

3. Суміжні права.

Методичні вказівки.

Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності і ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається кодексом та іншими законами.

Правове регулювання авторських і суміжних прав містять глави 36, 37 ЦК України, закона України “Про авторське право і суміжні права” від 23.12.1993 р. (в редакції закону від 11.07.2001р.), “Про інформацію” (1992р.), “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” (1992р.), “Про рекламу” (1996р.), “Про кінематографію” (1998р.) та інші нормативні акти. Студенти повинні добре вивчити вищевказані закони, звернути увагу на те, які права об’єднує інтелектуальна власність.

Інтелектуальна власність об’єднує права, що належать до:

- літературних, художніх і наукових здобутків;
- виконавської діяльності артистів, звукозапису, радіо- і телевізійних передач;
- винаходів у всіх галузях людської діяльності;
- наукових відкриттів;
- промислових зразків;
- товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань, комерційних позначень;
- захисту від недобросовісної конкуренції;
- всі інші права, що належать до інтелектуальної власності у виробничій, науковій, літературній і художніх галузях.

Відповідно до вказаного до об’єктів права інтелектуальної власності належать: літературні та художні твори, комп’ютерні програми, виконання, наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, сорти рослин, породи тварин, комерційна таємниця тощо (ст. 420 ЦК України).

Суб’єктами права інтелектуальної власності є творець права інтелектуальної власності (автор, виконавець тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові права (або майнові) інтелектуальної власності.

Особистими немайновими правами інтелектуальної власності є:

- право на визнання людини творцем об’єкта права інтелектуальної власності;
- право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдавати шкоди

честі та репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;

- інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майновими правами інтелектуальної власності є:

- право використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності.

Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності.

Авторське право – це сукупність норм цивільного права, якими регулюються відносини щодо визнання авторства й охорони творів науки, літератури і мистецтва, встановлення режиму їх використання, наділення їх авторів немайновими і майновими правами, захисту прав авторів та інших правоволодільців.

Стаття 8 Закону України “Про авторське право та суміжні права” визначає перелік об'єктів авторського права: літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру, виступи, лекції, промови та інші усні твори, комп'ютерні програми, бази даних тощо.

Суб'єктами авторського права є автори творів науки, літератури, мистецтва, їх спадкоємці та особи, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права. Первинним суб'єктом авторського права є автор твору. При створенні твору двома чи більше авторами виникає співавторство. Воно може бути нероздільним і роздільним. У першому випадку кожен із співавторів вправі використовувати створену ним частину твору на свій розсуд. При нероздільному співавторстві, коли твір складає одне нероздільне ціле, жоден із співавторів не має права без достатніх підстав заборонити використання твору.

Права автора поділяються на особисті немайнові та майнові. Особисті немайнові права вказані у стаття 423,438 ЦК Украї-

ни та ст. 14 Закону України “Про авторське право та суміжні права”: право на визнання свого авторства, обирати псевдонім у зв’язку з використанням твору, вимагати зазначення свого імені у зв’язку з використанням твору тощо. Майнові права автора вказані у ст. 440 ЦК України та ст. 15 Закону України “Про авторське право та суміжні права”: право на використання твору, перекладу твору, виключне право дозволяти використання твору, право перешкоджати неправомірному використанню твору, перекладів творів тощо.

Закон дозволяє вільно використовувати твір у випадках, вказаних у стаття 21 – 25 Закону України “Про авторське право та суміжні права”:

- використання цитат з опублікованих творів, цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, але в обсязі, виправданому поставленою метою;
- передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виступів промов, звернень, доповідей та інших подібних творів в обсязі, виправданому поставленою метою тощо.

Строк дії авторського права визначено у ст. 446 ЦК України та стаття 28 Закону України “Про авторське право та суміжні права”. Авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, що відраховується з 1 січня року, наступного за роком смерті автора або останнього із співавторів, який пережив інших співавторів, крім випадків, передбачених законом. Для творів, оприлюднених анонімно або під псевдонімом, строк дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюдно.

Суміжні права – це право виконавця на результати творчої діяльності, їх спадкоємців та інших правоволодільців, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконання, права виробників фонограм, відеограм, їх спадкоємців (правонаступників) та осіб, яким на законних підставах пере-

дано суміжні майнові права щодо фонограм і відеограм, а також організацій мовлення та їх правонаступників, які охороняються авторським правом.

Суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограм, виробник відеограм, організація мовлення. Суб'єктами суміжних прав можуть бути й інші особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону (спадкоємці чи правонаступники виконавців, виробників фонограм і відеограм, організацій мовлення).

Об'єктами суміжних прав є:

- виконання;
- фонограми;
- відеограми;
- програми (передачі) організацій мовлення.

Об'єкти суміжних прав можуть виражатися у будь-яких способах виконання літературних, драматичних, музичних та інших творів, у запису будь-якого виконавця на фонограмі та відеограмі, у сповіщенні програм через трансляції в ефір і по проводах.

Виконавцям належать особисті (немайнові) і майнові права. До немайнових прав відносяться:

- право вимагати визнання того, що він є виконавцем твору;
- вимагати, щоб його ім'я або псевдонім зазначалися чи повідомлялися у зв'язку з кожним його виступом, записом чи виконанням (у разі, якщо це можливо);
- вимагати забезпечення належної якості запису його виконання і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій суттєвій зміні, що може завдати шкоди його честі і репутації.

Виключні майнові права виконавців полягають у можливості дозволяти чи забороняти іншим особам здійснювати широке коло дій, визначених у ст. 37 Закону України "Про авторське право і суміжні права".

Права виробників фонограм та відеограм вказані у ст. 38 та ст. 40 Закону України “Про авторське право і суміжні права”. До особистих прав належать:

- право зазначати своє ім'я (назву) на кожному носії запису або його упаковці поряд із зазначенням авторів, виконавців і назв творів;
- вимагати його згадування у процесі використання фонограм (відеограм).

До майнових прав належать:

- право на відтворення своїх фонограм і відеограм у будь-якій формі і будь-яким способом;
- розповсюдження серед публіки фонограм, відеограм та їх примірників шляхом першого продажу або іншої передачі права власності;
- комерційний прокат фонограм, відеограм та їх примірників тощо.

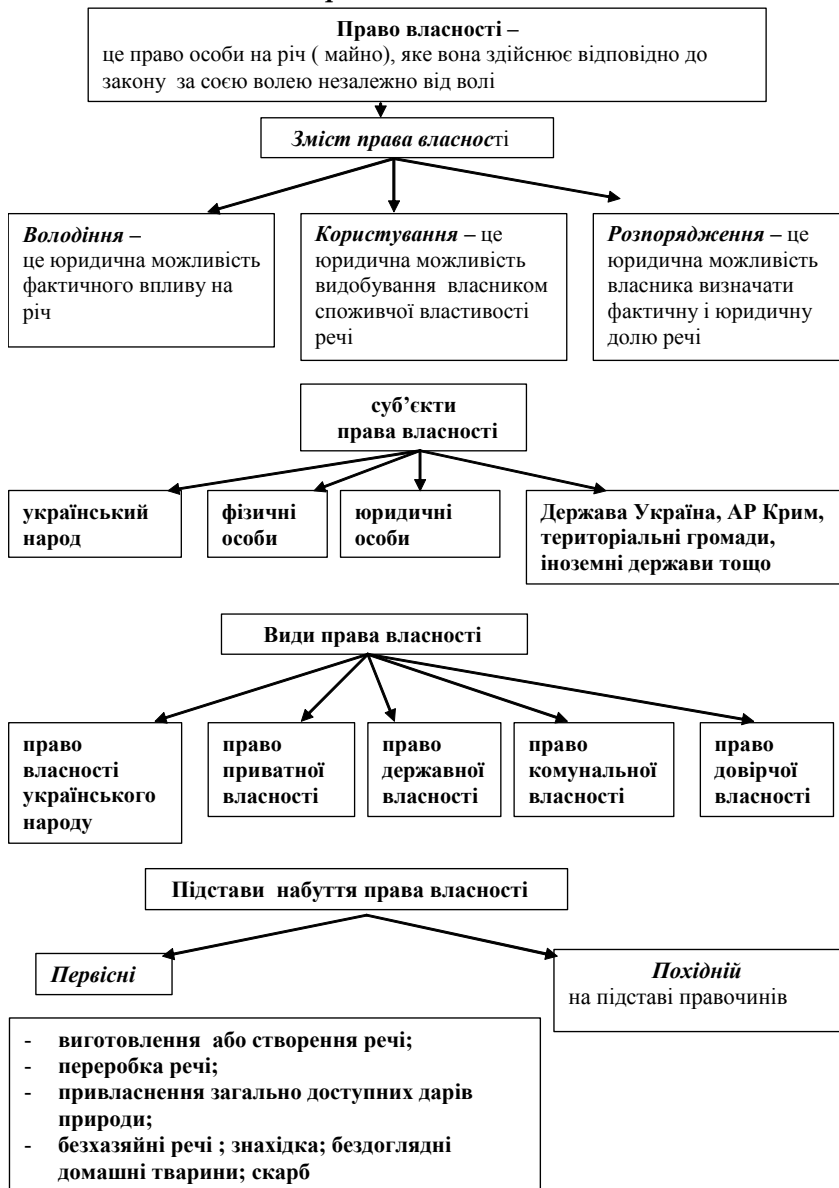
Немайновим правом організацій мовлення є право вимагати згадування своєї назви у зв'язку із записом, відтворенням, розповсюдженням своєї передачі і публічним повторним сповіщенням її іншою організацією мовлення. До майнових прав належать:

- право на публічне сповіщення своїх програм шляхом трансляції і ретрансляції;
- фіксації своїх програм на матеріальному носії та їх відтворення;
- публічне виконання і публічна демонстрація програм у місцях з платним входом.

Строки охорони суміжних прав: майнові права виконавців охороняються протягом 50 років від дати першого запису виконання, а їх особисті немайнові права – безстроково; права виробників фонограм і відеограм охороняються протягом 50 років від дати першого опублікування фонограми, відеограми або першого їх звукозапису; організацій мовлення – протягом 50 років від дати першого публічного сповіщення передачі.

Схеми до модуля 4

Право власності

Підстави припинення права власності

- відчуження власником свого майна;
- відмова власника від свого права;
- припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі;
- знищення майна;
- викуп пам'яток історії та культури;
- викуп земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю;
- викуп нерухомого майна у зв'язку з викупом з метою суспільної необхідності земельної ділянки, на якій воно розміщено;
- звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника;
- реквізиція;
- конфіскація;
- інші випадки, передбачені законом

Речові права на чуже майно

право
володіння

право
користування
земельною
ділянкою
(сервітут)

право користування
земельною ділянкою
для сільськогоспо-
дарських потреб
(емфітевзис)

право
забудови
земельної
ділянки
(суперфіції)

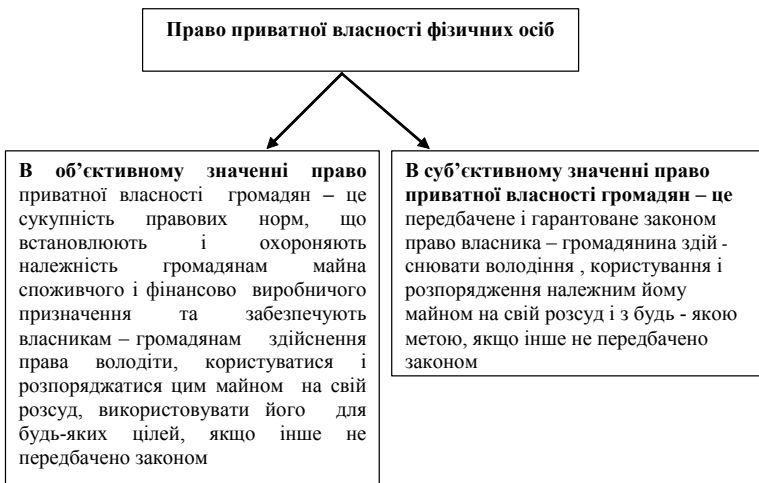
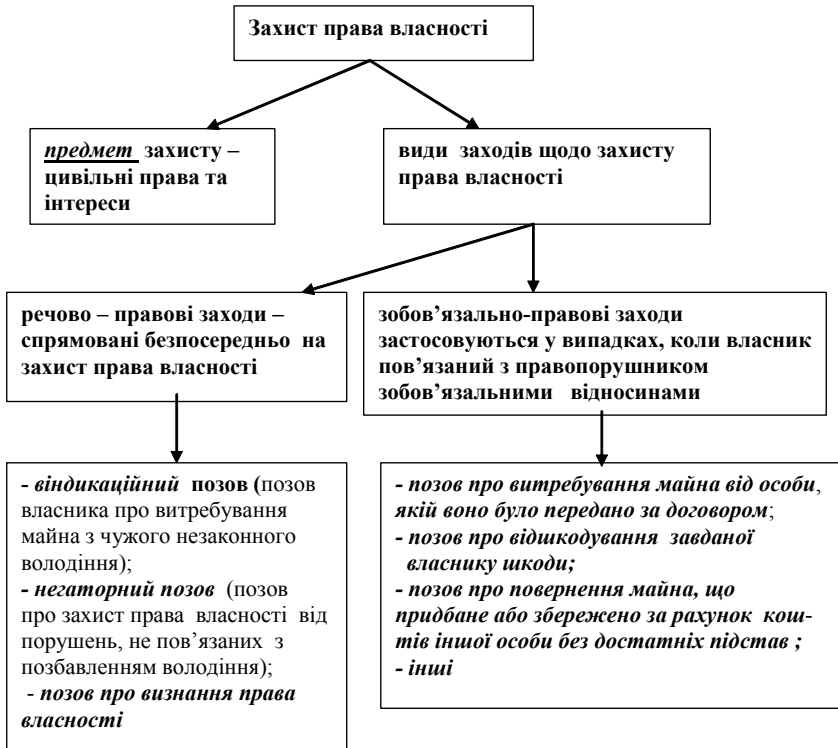
Право інтелектуальної власності

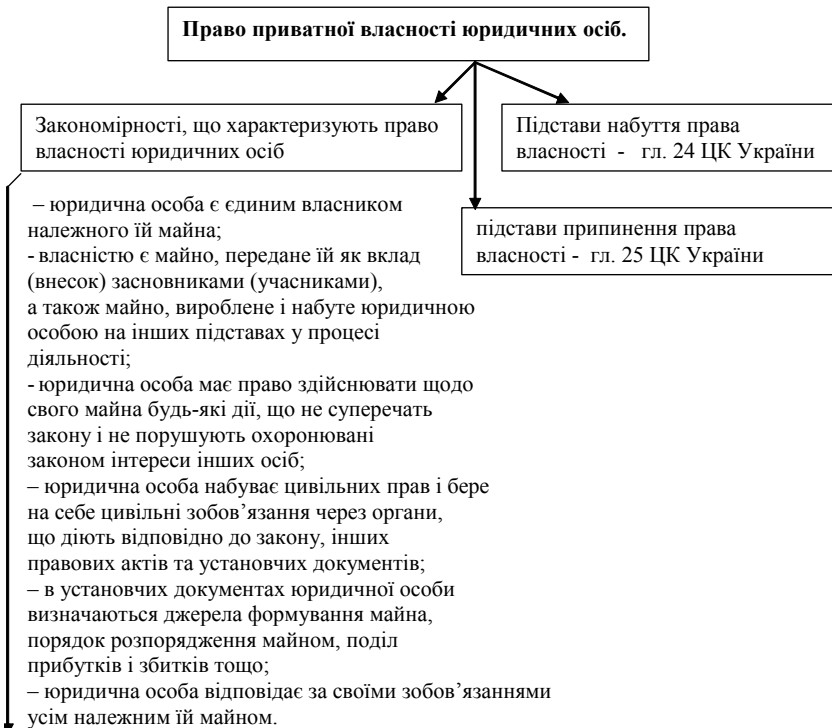
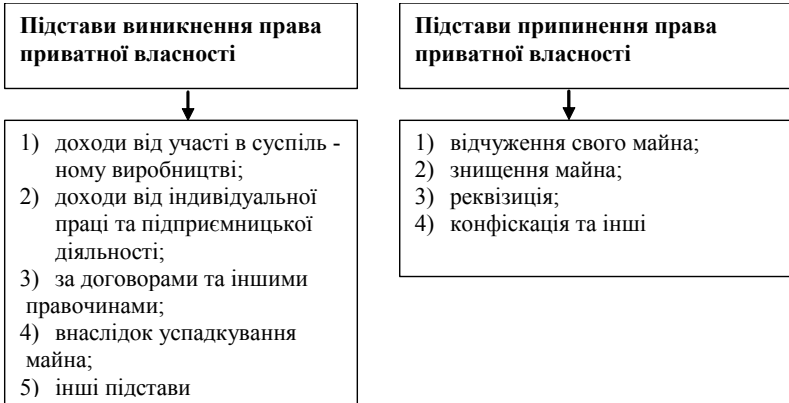
Суб'єкти:

- творці (автор, виконавець, винахідник тощо);
- інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності

Об'єкти:

- літературні та художні твори;
- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми);
- організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки, географічні значення;
- комерційні тасмниці

Питання для самоконтролю

1. Поняття права власності.
2. Способи набуття права власності.
3. Припинення права власності.
4. Право приватної власності фізичної особи.
5. Право приватної власності юридичної особи.
6. Право державної власності.
7. Право комунальної власності.
8. Право спільної власності.
9. Сервітут, емфітевзис та суперфіцій.
10. Володіння.
11. Віндикаційний позов.
12. Негаторний позов.
13. Позов про визнання права власності.
14. Поняття прав інтелектуальної власності.

Теми для рефератів

1. Умови виникнення права власності.
2. Умови припинення права власності.
3. Право комунальної власності.
4. Право спільної сумісної власності.
5. Право спільної часткової власності.
6. Співвідношення права власності та інших речових прав.

Ситуаційні завдання до модуля 4

Завдання 1

У червні 1993 р. Б. звернулася з позовом до Білоцерківської ветбаклабораторії про визнання незаконною відмови в приватизації займаної нею та належної відповідачеві квартири №1 в буд.№ 7 по вул. Щорса в м. Біла Церква, посилаючись на те, що всупереч Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» відповідач відмовляє в приватизації згаданої квартири.

При розгляді справи по суті представник відповідача вказував на те, що будинок №7 по вул. Щорса будувався як одне з виробничих приміщень Білоцерківської ветбаклабораторії і в передбаченому законом порядку до житлового фонду не зарахувався, земельна ділянка за цим будинком як житловим не закріплювалась. Сама квартира не забезпечена необхідними господарськими спорудами, а вхід до неї здійснюється через територію ветбаклабораторії.

Крім того, позов був заявлений, і спір вирішувався судом щодо приватизації квартири № 1 в буд. № 7. Згідно ж із копією ордеру від 5 вересня 1986 р. Б. надана квартира № 2 згаданого будинку, а в заяві про приватизацію Б. взагалі не вказала номер квартири.

Як слід вирішити справу?

Завдання 2

У травні 2004 р. Єлісеєва О.Н. звернулася з позовом до Фурсенко Петра про визнання права власності на автомобіль. Позивачка послалась на те, що з 1998 р. перебувала в зареєстрованому шлюбі з Н. (батьком відповідача), якому в жовтні 1999 р., як інваліду ВВВ I групи, був виділений безоплатно автомобіль «Запорожець». 2 грудня 2004 р. Н. помер. Як член сім'ї покійного, вона має право на автомобіль. Однак ним заволодів відповідач, чим порушуються її права.

З матеріалів справи видно, що автомобіль ЗАЗ-968М був наданий Н. з урахуванням і того, що відповідач (його син Микола, як член сім'ї, міг постійно здійснювати керування автомобілем для обслуговування батька. На його ім'я і був виданий технічний паспорт).

Заперечуючи проти позову, Микола посилався на те, що на час отримання батьком автомобіля і в наступному він не припиняла з ним сімейних стосунків. Хоча він і прописався до позивачки, але продовжував фактично проживати із його сім'єю, вів спільне господарство. Його дружина здійснювала за ним догляд, а він постійно обслуговував автомобіль.

Як слід вирішити справу?

Завдання 3

У серпні 2003 р. Гризло звернулася до Білоцерківського райсуду з позовом до радгоспу ім. Кірова про неправильність відмови в приватизації жилого будинку. Позовні вимоги обґрунтувала тим, що з 1989 р. проживає в будинку № 31 по вул. Молодіжній в с. Дрозди. 30 червня 1993 р. вона звернулася до відповідача з заявою про приватизацію займаного її сім'єю житла. Однак їй у цьому було відмовлено.

Заперечуючи проти позову, представник відповідача вказував, що спірний будинок є службовим та надав суду копію рішення Білоцерківської районної ради народних депутатів від 31 серпня 1989 р. про затвердження рішення зборів уповноважених членів радгоспу ім. Свердлова про включення до числа службових спірного будинку та про надання його головному бухгалтеру Гризло.

Як слід вирішити справу?

Завдання 4

Державне підприємство «Луч» було приватизоване організацією орендарів і перетворене на колективне підприємство. Робітник Іванчик у зв'язку з виходом на пенсію і припиненням трудових відносин з підприємством звернувся до виконавчого органу з заявою про повернення його вкладу в майно колективного підприємства в натурі, а саме: передати йому у приватну власність окреме нежиле приміщення та вантажний автомобіль.

Голова правління колективного підприємства повідомив Р., що, по-перше, майно підприємства є колективною власністю і воно належить підприємству, по-друге, згідно зі Статутом підприємства майно розподіляється між членами трудового колективу лише при ліквідації підприємства. В усіх інших випадках члени трудового колективу і особи, що припинили трудові відносини з підприємством з будь-яких причин, не мають права на отримання навіть у грошовій формі їхнього вкладу, їм на цей вклад лише нараховуються проценти у розмірі, що виз-

начається трудовим колективом, виходячи з результатів господарської діяльності підприємства.

Іванчик звернувся за консультацією до юрисконсульта підприємства.

Як слід вирішити справу?

Завдання 5

Пенкін, Гарачов та Шклярський заснували в січні 2002 р. закрите акціонерне товариство. Через рік Шклярський заявив про вихід з числа акціонерів і звернувся до загальних зборів із заявою про виділ йому в натурі вкладу, який він вніс у повному обсязі до статутного фонду товариства.

Загальні збори відмовили Шлярському в задоволенні його вимог, мотивуючи тим, що акціонер не має права вимагати виділу вкладу. Вони порадили йому передати свій вклад іншій особі, яка сплатить йому вартість вкладу. Шлярський не погодився з таким рішенням і звернувся до суду.

Як слід вирішити справу?

Завдання 6

Декілька громадян вирішили створити сільськогосподарський кооператив згідно з Законом України «Про сільськогосподарський кооператив». У зв'язку з тим, що між ними виникли непорозуміння щодо порядку формування пайового фонду та правового режиму майна підприємства, вони звернулися в юридичну консультацію з такими запитаннями:

Яким чином формується пайовий фонд кооперативу?

Яке майно можна передавати до пайового фонду?

Хто є власником майна підприємства?

Які права членів кооперативу щодо розпорядження майном кооперативу?

Завдання 7

Котовський, який повністю вніс свій пай за гараж, наданий йому раніше в користування, як члену гаражно-будівельного кооперативу, продав його Борисенко.

Голова правління кооперативу став вимагати, щоб Борисенко написав заяву про прийняття його в члени кооперативу, а

також внесення вступного та пайового внеску і внеску на експлуатаційні витрати кооперативу. Борисенко відмовився це зробити, вважаючи себе приватним власником гаража, гроші за який він сплатив Котовському.

Голова правління гаражно-будівельного кооперативу звернувся з позовом до суду про звільнення Борисенко із гаражного боксу.

Як слід вирішити справу?

Завдання 8

Тупченко звернувся до адміністрації державного підприємства, на якому він працює, з проханням продати йому будівельні матеріали й автомобіль, який підприємством значний час не використовується.

Адміністрація задовольнила прохання Тупченко і передала йому за договором купівлі-продажу 20 тис. шт. цегли, 100 листів шиферу та вантажний автомобіль 1975 р. випуску. Тупченко заплатив у касу підприємства зумовлену суму грошей згідно з договором купівлі-продажу.

Міністерство, якому підпорядковане підприємство, дізнавшись про це, запропонувало підприємству звернутися з позовом про визнання договору недійсним, тому що власником майна є не підприємство, а саме міністерство, і без його згоди відчуження майна провадити не можна.

Охарактеризуйте правовий режим майна державного підприємства і державної установи.

Як слід вирішити справу?

Завдання 9

Виконком міської ради прийняв рішення про визнання безгосподарним будинку та іншого майна на підставі того, що власник його невідомий і не сплачує обов'язкові платежі і податки. Через два місяці після цього до виконкому звернувся Рогоза А., який стверджував, що власником цього майна є його брат, місцезнаходження якого йому зараз невідоме, але рік тому він отримав від нього листа з м. Калінінграда.

Голова райвиконкому пояснив Рогозі А., що з дня винесення рішення виконкому майно стало державною власністю.

Рогоза А. звернувся до юридичної консультації з такими питаннями:

1. *Яке майно вважається безгосподарним і у якому порядку воно може надходити у державну власність?*

2. *Чи може його брат звернутися до суду про повернення йому майна?*

3. *Чи відповідає закону твердження голови виконкому, що картини перейшли б у власність держави навіть і тоді, коли б брат проживав у своєму будинку?*

Як слід вирішити справу?

Завдання 10

Сергій та Лариса уклали шлюб у 1999 р. В 2001 р. у них народився син Антон. У 2002 р. Сергій за згодою Лариси уклав договір позики, за яким позичив Н. велику суму грошей під заставу його квартири. Н. не повернув позику і за рішенням суду його квартира була передана Сергію, якій зареєстрував її на своє ім'я.

У жовтні 2004 р. Сергій пред'явив до суду позов про розірвання шлюбу та поділ майна, у якому вказував, що спільне ведення господарства та шлюбні відносини припинились у 2003 р. і гроші, які він позичив Н. у 2002 р. є його власними грошима. На цій підставі він просив суд при розподілі майна визнати квартиру його особистим майном, яке не підлягає поділу.

Лариса заперечувала проти позову, посилаючись на те, що у липні 2004 році вони разом з чоловіком та сином виїжджали у Київ до посольства США на співбесіду з метою виїзду до США на постійне проживання, їх шлюбні відносини тоді ще не були припинені.

Як слід вирішити справу?

Завдання 11

С. мешкав з своїми батьками у трикімнатній квартирі. Розподіливши особистий рахунок, він приватизував одну кімнату та продав її. Батьки звернулися до суду з позовом про переве-

дення на них прав та обов'язків покупця, оскільки вони є співвласниками квартири і мають право привілейованої купівлі.

Як слід вирішити справу? Чи є батьки належними позивачами у даній справі?

Завдання №12.

У листопаді 2004 р. Силіна звернулася з позовом до Войтенко про поділ будинку, розташованого в смт. Бородянка Київської області, та визначення порядку користування земельною ділянкою, посилаючись на те, що будинок є їх спільною сумісною власністю, а в зв'язку з розпадом сім'ї виникла потреба в його поділі.

Самостійний позов про визнання права власності на 1/3 частину зазначеного будинку пред'явила до сторін у справі Малютина, яка зазначила, що до 1982 р. будинок входив до складу колгоспного двору і на той час вона була його членом, нарівні з позивачкою й відповідачем, а відтак має право на 1/3 частину майна.

Як слід вирішити справу?

Завдання 13

У березні 2004 р. Білецький звернувся з позовом до Кондратенко про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину та про визнання за ним права власності на половину будинку і на половину грошового вкладу, посилаючись на те, що він і спадкодавець Колосова разом вели спільне господарство, вирощували свиней та здавали їх у колгосп, він за свої кошти капітально відремонтував будинок, побудував сарай. Однак після смерті Колосової відповідачка (її сестра) успадкувала все майно і тим самим позбавила його права власності на половину будинку і на половину вкладів, які він набув.

Як слід вирішити справу?

Задача 14

У січні 2004 р. Литвиненко придбав у Бовкуна трикімнатну квартиру, яка належала останньому на підставі свідоцтва про право власності на житло. Коли Литвиненко через деякий час вирішив продати цю квартиру, він виявив, що Бовкун за-

лишається прописаним у його квартирі. Бовкун відмовився виписуватися з квартири і Литвиненко звернувся з позовом до суду.

З яким позовом звернувся Литвиненко?

Тестові завдання до модуля 4

Тест 1. Ознаки права власності:

- А – воно існує незалежно від відносин між особами;
- Б – це право приватне;
- В – воно залежно від волі інших осіб;
- Г – воно абсолютне.

Тест 2. Суб'єкти права власності:

- А – народ України;
- Б – громадяни України;
- В – громадяни інших країн;
- Г – територіальні громади;
- Д – підприємства.

Тест 3. Первісні способи набуття права власності:

- А – виготовлення речі;
- Б – за договором купівлі-продажу;
- В – знахідка;
- Г – за договором дарування;
- Д – переробка;
- Е – скарб.

Тест 4. Похідні способи набуття права власності:

- А – спадкування;
- Б – переробка;
- В – знахідка;
- Г – приватизація державного майна;
- Д – створення речі.

Тест 5. Способи припинення права власності:

- А – реквізиція;
- Б – знищення майна;
- В – спадкування;

- Г – знахідка;
- Д – дарування.

Тест 6. Підставами виникнення права власності у громадян є:

- А – отримання пенсії;
- Б – спадкування майна;
- В – у разі приватизації;
- Г – отримання виграшу за лотерейним білетом.

Тест 7. Суб'єктом права комунальної власності є:

- А – народ України;
- Б – підприємства;
- В – територіальні громади;
- Г – місцеві ради.

Тест 8. Майно сільськогосподарського кооперативу поділяється на такі фонди:

- А – пайовий;
- Б – статутний;
- В – неподільний;
- Г – дивідендів.

Тест 9. Види спільної сумісної власності :

- А – спільна сумісна власність подружжя;
- Б – спільна сумісна власність членів сім'ї;
- В – спільна сумісна власність членів кооперативу;
- Г – спільна сумісна власність учасників товариства з обмеженою відповідальністю.

Тест 10. Речовими правами на чуже майно визнаються:

- А – право володіння;
- Б – право розпорядження;
- В – право забудови земельної ділянки;
- Г – право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

Тест 11. Емфітевзис – це:

- А – право користування чужим майном;
- Б – право користування чужою земельною ділянкою для забудови;

В – право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

Тест 12. Суперфіцій – це:

А – право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб;

Б – право користування чужим майном;

В – право користування чужою земельною ділянкою для забудови.

Тест 13. Ознаки інших речових прав:

А – вони обтяжують право власності;

Б – здійснюються лише у певних межах;

В – здійснюються вільно;

Г – здійснюються незалежно від волі власника;

Д – здійснюються лише за волею власника.

Тест 14. Реквізиція – це:

А – примусове вилучення приватного майна у громадянина у державних інтересах;

Б – примусове вилучення державного майна власника у державних або громадських інтересах з виплатою йому вартості майна;

В – примусове вилучення майна у громадянина з виплатою йому вартості майна.

Тест 15. Речово-правові заходи захисту права власності:

А – виндикаційний позов;

Б – позов про витребування майна у особи, якій воно передано за договором оренди;

В – негативний позов;

Г – позов про відшкодування завданої шкоди.

Тест 16. Зобов'язально-правовими заходами захисту права власності є :

А – позов про відшкодування завданої шкоди;

Б – виндикаційний позов;

В – позов про визнання права власності;

Г – негативний позов.

Тест 17. Віндикаційний позов – це:

А – позов власника про усунення будь-яких перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження майном;

Б – позов неволодіючого майном власника до його фактичного набувача про витребування індивідуально визначеного майна з чужого незаконного володіння;

В – позов власника про визнання його права власності.

Тест 18. Джерелами авторського права є:

А – Закон України «Про власність»;

Б – Закон України «Про кінематографію»;

В – Закон України «Про господарські підприємства»;

Г – Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Тест 19. Об'єктами авторського права є:

А – музичні твори;

Б – бази даних;

В – плани семінарських занять;

Г – лекції викладача.

Тест 20. Суб'єктами авторського права є:

А – автор твору;

Б – кінотеатр;

В – кіностудія;

Г – спадкоємці автора твору.

Тест 21. Об'єкти, які не охороняються Законом України «Про авторське право та суміжні права»:

А – твори народної творчості;

Б – тексти перекладів;

В – грошові знаки;

Г – твори декоративного ткацтва.

Тест 22. До особистих немайнових прав автора належать:

А – право на видання твору;

Б – право на псевдонім;

В – право на ім'я.

Тест 23. До майнових прав автора відносяться:

- А – право на зазначення свого імені на творі;
- Б – право на використання твору;
- В – право на одержання винагороди.

Тест 24. Об'єктами суміжних прав є:

- А – літературний твір;
- Б – передача мовлення;
- В – відеограма;
- Г – картина.

Тест 25. Суб'єктами суміжних прав є:

- А – організації мовлення;
- Б – кіностудія;
- В – виконавець твору;
- Г – кінотеатр.

Література:

1. *Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.* – К., - Атіка, - 2003.
2. *Закон України «Про власність» від 07.02.91р. //Відомості Верховної Ради України. – 1991 р., – №20. – Стаття. 249.*
3. *Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.91р. /Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №49. – Ст. 682.*
4. *Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12. 93р.//Відомості Верховної ради України. – 1994. – №13. – Ст. 64.*
4. *Цивільне право України. Академічний курс, загальна частина. За ред. Я.М. Шевченко. – К.: Видавничий дім, 2003.*
5. *Коментар до Цивільного кодексу України. – Харків: Одісей, 2003.*
6. *Право власності в Україні / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К. : Юрінком Інтер, 2000.*

Модуль 5.

Теми:

Загальні положення про зобов'язання.

Цивільно-правовий договір.

Виконання зобов'язань.

Способи забезпечення виконання зобов'язань.

Припинення зобов'язань.

Питання до теми «Загальні положення про зобов'язання»

1. Поняття зобов'язання. Підстави виникнення зобов'язання.
2. Суб'єкти зобов'язання.
3. Система зобов'язань.

Методичні рекомендації.

Зобов'язання – це правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання цього обов'язку.

У зобов'язальному правовідношенні встановлена певна визначеність осіб, які беруть участь у зобов'язанні. Для таких зобов'язань характерний особливий правовий зв'язок між суб'єктами:

- 1) зобов'язання опосередковують процес переміщення матеріальних благ;
- 2) уповноваженій особі кореспондується певний зобов'язаний суб'єкт, відомий уже на момент виникнення зобов'язання;

- 3) у зобов'язанні найбільше значення має можливість уповноваженої особи вимагати певної поведінки у зобов'язаної особи;
- 4) головний зміст обов'язку боржника становить перевага у здійсненні активних дій, причому їх зміст конкретизується в законодавстві або в договорі;
- 5) суб'єктивні права в зобов'язанні залежать від його виникнення, типу і виду зобов'язання.

Зобов'язання складається з трьох елементів: суб'єктів, об'єктів, змісту. Суб'єктами є юридичні і фізичні особи, об'єктом – певна поведінка зобов'язаної особи, змістом – суб'єктивні права та обов'язки їх учасників.

Зобов'язальні правовідносини відрізняються від інших, вони є майновими правовідносинами, при примусовому виконанні цього зобов'язання використовуються метод влади і підкорення.

Студенти повинні звернути увагу на підстави виникнення зобов'язання, якими є :

- а) договори та інші правочини, передбачені законом, не передбачені законом, однак які не суперечать закону;
- б) односторонні угоди (наприклад, публічна обіцянка винагороди);
- в) внаслідок адміністративних актів (наприклад, на державне житло видається ордер, на підставі якого укладається договір найму жилого приміщення);
- г) рішення суду, наприклад, про вилучення у власника культурних цінностей, що безхазяйно утримуються);
- д) внаслідок заподіяння майнової або моральної шкоди;
- е) з безпідставного збагачення;
- є) з інших дій юридичних та фізичних осіб.

Суб'єктами зобов'язання є юридичні і фізичні особи, **кредитор і боржник**. Кредитор виступає в ролі активної сторони зобов'язання, оскільки він має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Боржник – пасивний учасник, на ньому лежить обов'язок здійснити дію на користь кредитора.

Найпростішою є модель зобов'язання, сторонами якого є один кредитор і один боржник. Але досить часто у зобов'язанні на стороні боржника або на стороні кредитора беруть участь декілька осіб. Це називається множинністю осіб в зобов'язанні, яка може бути пасивною або змішаною залежно від того, чи беруть участь декілька осіб на уповноваженій, зобов'язаній стороні, або на обох сторонах. Змішана множинність – коли в зобов'язанні беруть участь декілька осіб з кожної сторони. Згідно із законом у зобов'язанні з множинністю осіб кожний із кредиторів має право вимагати виконання, а кожний з боржників повинен виконувати зобов'язання в рівній частці, якщо із закону або інших нормативно-правових актів, або договору не випливає іншого. У випадку неподільності предмета зобов'язання з множинністю осіб зобов'язання виконується солідарно. У разі солідарності вимог кредиторів кожний із солідарних кредиторів має право поставити перед боржником вимоги у певному обсязі. До заяви вимоги одним із солідарних кредиторів інший має право поставити перед боржником вимоги у повному обсязі. Виконання зобов'язання повністю одному з солідарних кредиторів звільняє боржника від виконання решті кредиторів. Солідарний кредитор, який одержав виконання від боржника, зобов'язаний відшкодувати належне решті кредиторів у рівних частинах, оскільки інше не випливає з відносин між ними.

У разі солідарного обов'язку боржників кредитор має право вимагати виконання як від усіх боржників, так і від кожного з них як повністю, так і в частині боргу.

У зобов'язанні можуть брати участь три особи, які не є зобов'язаними. Зобов'язання не створює для третьої особи обов'язки, і тільки у випадках, встановлених договором, зобов'язання можуть породжувати для третьої особи права щодо боржника або кредитора (у випадку укладення договору на користь третьої особи, ст. 636 ЦК). Кредитор або боржник в зобов'язанні можуть бути замінені іншою особою.

За підставою виникнення зобов'язання поділяються на договірні та позадоговірні. Перші виникають на підставі договору. До договірних зобов'язань відносяться:

- 1) договір купівлі-продажу, поставки, контрактації сільсько-господарської продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, міна, дарування, рента, довічне утримання;
- 2) зобов'язання з передачі майна у користування – найм, прокат, лізинг, позичка, найм житла;
- 3) зобов'язання про виконання робіт – підряд, побутовий підряд, будівельний підряд, виконання науково-дослідницької роботи тощо;
- 4) договори про надання послуг;
- 5) перевезення пасажирів та багажу, транспортна експедиція;
- 6) зобов'язання щодо зберігання;
- 7) договір страхування;
- 8) договір доручення;
- 9) договір комісії;
- 10) договір управління майном;
- 11) договір позики, кредиту, банківського вкладу;
- 12) договір факторингу;
- 13) розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, ліцензійний договір;
- 14) договір комерційної концесії (франчайзинг);
- 15) спільна діяльність.

Позадоговірні зобов'язання об'єднані в окремій підрозділ, це публічна обіцянка винагороди, ведення чужих справ без доручення, рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна юридичної і фізичної особи тощо.

Питання до теми «Цивільно-правовий договір»

1. Поняття та значення договору, види договорів.
2. Зміст договору.
3. Укладення, зміна та розірвання договору.

Методичні рекомендації.

Договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Це найбільш поширений вид правочинів. До зобов'язань, що виникають з договорів, застосовуються загальні положення про зобов'язання, якщо інше не витікає з договору або закону. Договір є вольовим актом сторін. Сторони є вільними в укладенні договору. Вони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але договір повинен відповідати загальним засадам цивільного законодавства.

Студентам необхідно звернути увагу на значення договору. Через договір забезпечується цивільний, товарно-грошовий оборот в суспільстві, забезпечується задоволення інтересів учасників обороту.

Студенти повинні добре знати класифікацію договорів. Їх можна класифікувати за різними підставами:

1. За розподілом обов'язків між сторонами:

- а) односторонні;
- б) двосторонні.

Односторонній – це договір, в якому одна сторона бере на себе обов'язок перед другою стороною вчинити певні дії або утриматися від них, а друга сторона має лише право вимоги без виникнення зустрічного обов'язку щодо іншої сторони (договір доручення, дарування, займу).

Двосторонній – це договір, в якому обидві сторони наділені правами і обов'язками (договір купівлі-продажу, поставки, підряду тощо).

2. За наявністю зустрічного відшкодування:

- а) відплатні;
- б) безоплатні.

Відплатним є договір, у якому обов'язку однієї сторони здійснити певні дії відповідає зустрічний обов'язок другої сторони щодо надання матеріального чи іншого блага. Відплатність у договорі може виражатися у передачі грошей, речей, наданні зустрічних послуг, виконанні роботи тощо.

Безоплатним є договір, у якому обов'язок надання зустрічного виконання відсутній (договір дарування).

3. За моментом виникнення договору:

- а) консенсуальний;
- б) реальний.

Консенсуальним є договір, який вважається укладеним з моменту досягнення сторонами згоди по всіх істотних умовах договору. Більшість договорів є консенсуальними (договір поставки, підяду тощо).

Реальним є договір, який вважається укладеним з моменту, коли на підставі досягнутої угоди здійснюється виконання за договором – передача контрагенту певного майна (договір перевезення).

4. Договір основний та додатковий.

Додаткові договори залежать від основних, слідують за ними. Додатковими є всі договори, що спрямовані на забезпечення виконання зобов'язання (наприклад, договір застави – додатковий, договір кредиту – основний).

5. Договори основні та попередні.

Попереднім є договір, сторони якого зобов'язалися протягом певного строку укласти договір в майбутньому (основний) на умовах, встановлених попереднім договором. Попередній договір укладається у тій же формі, що встановлена для основного договору. Сторона, яка необґрунтовано ухиляється від укладення основного договору, повинна відшкодувати іншій стороні збитки, завдані простроченням, якщо інше не встановлено попереднім договором або актами цивільного законодавства.

6. Договори, укладені на користь контрагентів і третіх осіб.

Стаття 636 ЦК вказує, що договором на користь третьої особи є договір, в якому боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок на користь не контрагента за договором, а третьої особи, яка встановлена у договорі або не встановлена. З моменту вираження третьою особою наміру скористатися своїм правом сторо-

ни не можуть розірвати або змінити договір без згоди третьої особи, якщо інше не встановлено договором або законом.

7. Договори речові та зобов'язальні.

Об'єктом речових договорів є речі, договір породжує у контрагента речове право, зокрема право власності. Договір спрямований не на виникнення зобов'язання передати речі, а саме на передачу речі, тому вони є реальними. Зобов'язальним є договір, за яким одна сторона зобов'язана передати іншій стороні речі, здійснити дії, виконати роботи.

8. Публічний договір – це договір, в якому одна сторона – підприємець, взяла на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт, надання послуг кожному, хто до неї звернеться

9. Договір приєднання (ст. 634 ЦК) – це договір, умови якого встановлені однією зі сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише приєднанням другої сторони до запропонованого договору в цілому.

Важливе значення має питання змісту договору. Зміст договору становлять умови, що визначаються на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, що є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. Відповідно до ст. 638 ЦК договір вважається укладеним, якщо сторони досягли згоди по всіх істотних умовах договору. **Істотними умовами** договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також умови, щодо яких сторони досягли згоди.

Строком договору є час, протягом якого сторони можуть здійснювати свої права і виконувати обов'язки відповідно до договору. За загальним правилом договір набирає чинності з моменту його укладення. Сторони можуть домовитися в договорі і про інший строк початку дії договору. Закінчення строку дії договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, що мало місце під час дії договору.

Звичайними є ті умови договору, які базуються на диспозитивних нормах закону або звичаях. Внесення їх до тексту до-

говору не є обов'язковим, однак вони стають обов'язковими для сторін у силу самого факту укладення договору, наприклад, умови щодо відшкодування завданої шкоди, порядку розгляду спорів тощо. Ці питання будуть вирішуватися відповідно до загальних норм права.

Випадковими вважаються умови, які хоч і не мають значення для укладення договору, але набувають юридичного значення лише у разі їх включення до самого договору (наприклад, це умови, які не врегульовані законодавством, сторони в договорі обумовили ці умови).

Тлумачення умов договору відповідно до ст.ст. 213, 637 ЦК може бути здійснено самими сторонами. На вимогу однієї зі сторін це може бути здійснено за рішенням суду. При тлумаченні змісту договору береться до уваги однакове для всього змісту правочину значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів. Якщо за зазначеними правилами немає можливості визначити справжню волю особи, яка вчинила правочин, до уваги беруться мета договору, зміст попередніх договорів, усталена практика відносин між сторонами, звичаї ділового обороту, подальша поведінка сторін та інші обставини, що мають істотне значення.

Студентам необхідно уважно вивчити питання укладення договору, внесення змін до нього та припинення договору.

Укладення договору відбувається у два етапи:

- 1) внесення пропозицій однією стороною укласти договір (оферти);
- 2) прийняття пропозиції (акцепту) другою стороною.

Оферта повинна містити:

- істотні умови договору;
- підтверджувати намір оферента вважати себе зобов'язаним за договором у разі її прийняття;
- адресована певній особі чи особам (реклама не є офертою).

Оферта може бути направлена із зазначенням терміну акцепту або без такого застереження. Відповідно до ст. 641 ЦК з

пропозицією укласти договір може виступити будь-яка сторона майбутнього договору. Пропозиція укласти договір може бути відкликана до моменту або в момент її одержання адресатом, вона не може бути відкликана протягом строку для відповіді, якщо інше не зазначено у пропозиції або не впливає з її суті чи обставин, за яких вона була зроблена.

Відповідь особи, якій адресована пропозиція укласти договір про її прийняття (акцепт), має бути повною і безумовною. Акцепт має однозначно висловити свою згоду із запропонованими умовами договору. Якщо особа, яка одержала пропозицію укласти договір, у межах строку для відповіді вчинила дію відповідно до вказаних у пропозиції умов договору (відвантажила товар, надала послуги), що засвідчує її бажання укласти договір, ця дія є прийняттям пропозиції укласти договір, якщо інше не встановлено законом або договором.

Особа, яка прийняла пропозицію, може відкликати свою відповідь про її прийняття, повідомивши про це особу, яка зробила пропозицію укласти договір, до моменту або в момент одержання нею відповіді про прийняття пропозиції.

Якщо у пропозиції укласти договір зазначено строк для відповіді, договір є укладеним, коли особа, яка зробила пропозицію, одержала відповідь про прийняття пропозиції протягом цього строку.

Якщо пропозицію укласти договір зроблено усно і в ній не вказаний строк для відповіді, договір є укладеним, коли особа, якій було зроблено пропозицію, негайно заявила про її прийняття.

Якщо пропозицію укласти договір, в якій не вказаний строк для відповіді, зроблено у письмовій формі, договір є укладеним, коли особа, яка зробила пропозицію, одержала відповідь протягом строку, встановленого актом цивільного законодавства, а якщо цей строк не встановлений, – протягом нормально необхідного для цього часу. Якщо відповідь про прийняття пропозиції укласти договір одержано із запізненням, особа, яка зробила пропозицію, звільняється від відповідних зобов'язань.

Якщо відповідь про прийняття пропозиції укласти договір було відправлено своєчасно, але одержано із запізненням, особа, яка зробила пропозицію укласти договір, звільняється від відповідних зобов'язань, якщо вона негайно повідомила особу, якій було направлено пропозицію, про одержання відповіді із запізненням.

Відповідь, одержана із запізненням, є новою пропозицією. За згодою особи, яка зробила пропозицію, договір може вважатись укладеним незалежно від того, що відповідь про прийняття пропозиції укласти договір було відправлено та (або) одержано із запізненням. Відповідь про згоду укласти договір на інших, ніж було запропоновано, умовах є відмовою від одержаної пропозиції і водночас новою пропозицією особі, яка зробила попередню пропозицію.

Відповідно до ст. 649 ЦК України судовому розгляду підлягають лише розбіжності, що виникли між сторонами при укладенні договору на підставі правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування та в інших випадках, встановлених законом. В інших випадках розбіжності вирішуються в судовому порядку у разі, якщо це встановлено домовленістю сторін або законом.

Відповідно до ст. 640 ЦК України договір вважається укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції.

Якщо відповідно до акта цивільного законодавства для укладення договору необхідні також передання майна або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії. Договір, який підлягає нотаріальному посвідченню або державній реєстрації, є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення або державної реєстрації.

Договір вважається укладеним у місці проживання фізичної особи або за місцезнаходженням юридичної особи, яка зробила пропозицію укласти договір, якщо інше не встановлено договором.

Вимоги щодо форми договору відповідають загальним правилам щодо вчинення правочинів. Договір може укладатись в усній, письмовій формі чи завдяки вчиненню конклюдентних дій. Договір може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом. За загальним правилом укладення договору між юридичними особами та між юридичною і фізичною особою здійснюється в письмовій формі. Виняток становлять договори, що виконуються одночасно з укладенням договору. Договір може бути укладений як через складання єдиного документа, так і через обмін листами, факсовими повідомленнями, телеграмами та іншим, підписаними тією особою, від якої вони надійшли.

Якщо сторони домовилися укласти договір у певній формі, він вважається укладеним з моменту надання йому цієї форми, навіть якщо законом ця форма для даного виду договорів не вимагалася. Якщо сторони домовилися укласти у письмовій формі договір, щодо якого законом не встановлена письмова форма, такий договір є укладеним з моменту його підписання сторонами. Якщо сторони домовилися про нотаріальне посвідчення договору, щодо якого законом не вимагається нотаріальне посвідчення, такий договір є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення.

У процесі виконання договору можуть виникнути обставини, що потребують внесення змін до договору або навіть його розірвання. Відповідно до ст. 651 ЦК України зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї сторони у разі істотного порушення договору другою стороною. Істотним є порушення, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала.

Якщо сторони не досягли згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, які істотно змінилися, або щодо його розірвання, договір може бути розірваний, а з підстав, встановлених ч.4 ст. 652 ЦК, – змінений за рішенням суду за наявності одночасно таких умов:

- 1) у момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане;
- 2) зміна обставин зумовлена причинами, які заінтересована сторона не могла усунути після її виникнення при всій турботливості та обачності, які від неї вимагалися;
- 3) виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору;
- 4) якщо із суті договору або звичаїв ділового обороту не випливає, що ризик зміни обставин несе й заінтересована сторона.

Зміна договору у зв'язку з істотною зміною обставин допускається за рішенням суду у виняткових випадках, коли розірвання договору суперечить суспільним інтересам або потягне для сторін шкоду, яка значно перевищує затрати, необхідні для виконання договору на умовах, змінених судом. У разі розірвання договору зобов'язання припиняються. Зміна або розірвання договору вчинюється в такій самій формі, що й договір, який змінюється або розривається, якщо інше не встановлено договором або законом чи не випливає із звичаїв ділового обороту.

Діловій практиці також відома і пролонгація дії договору на новий строк. Застереження про порядок пролонгації договору може міститись і в самому тексті договору, а також здійснюватись шляхом укладення додаткової угоди до договору.

Питання до теми «Виконання зобов'язань»

1. Поняття виконання зобов'язань, принципи виконання зобов'язань.
2. Суб'єкти виконання зобов'язань, місце та строк виконання зобов'язань.

Методичні рекомендації

Виконання зобов'язання – це здійснення боржником дії (або утримання від дії), яка є об'єктом зобов'язального правовідношення.

Виконання зобов'язання здійснюється за загальними правилами або принципами виконання зобов'язань.

Принципами виконання зобов'язання є:

- 1) виконання в натурі;
- 2) належне виконання зобов'язання;
- 3) реальне виконання зобов'язання.

Студенти повинні вміти розкрити кожен з принципів, показати різницю між принципом належного виконання та реального виконання зобов'язання.

Коли суб'єктами зобов'язання є тільки дві особи, то одна з них, яка є кредитором, може вимагати виконання зобов'язання у повному обсязі тільки від тієї особи, яка виступає як боржник. За загальним правилом зобов'язання має бути виконане кредитором боржником особисто. Але у випадках, встановлених законом або договором, та коли це впливає із звичаїв ділового обороту чи суті зобов'язання, суб'єкти зобов'язання та суб'єкти його виконання можуть не збігатися, оскільки відповідно до ст. 528 ЦК України виконання зобов'язання може бути покладено боржником на іншу особу. У цьому разі кредитор зобов'язаний прийняти виконання, запропоноване за боржника іншою особою.

Якщо остання не виконає зобов'язання або виконає його неналежним чином, це зобов'язання повинен виконати сам боржник. Крім того, інша особа може задовольнити вимогу кредитора без згоди боржника у разі небезпеки втратити право на майно боржника (право оренди, застави тощо) внаслідок звернення кредитором стягнення на це майно. У цьому разі до іншої особи переходять права кредитора у зобов'язанні і застосовуються положення ст.ст. 512–519 ЦК України.

На практиці трапляються зобов'язання з множиною осіб у зобов'язанні. У ст. 540 ЦК України закріплений частковий порядок виконання зобов'язань із множиною осіб:

- якщо у зобов'язанні беруть участь кілька кредиторів або кілька боржників, кожний із кредиторів має право вимагати виконання, а кожний з боржників повинен викона-

ти зобов'язання у рівній частці, якщо інше не встановлено договором або актами цивільного законодавства.

- солідарний обов'язок або солідарна вимога виникають у випадках, встановлених договором або законом, зокрема у разі неподільності предмета зобов'язання. Виконання солідарного обов'язку у повному обсязі одним із боржників припиняє обов'язок решти солідарних боржників перед кредитором.

Боржник, який виконав солідарний обов'язок, має право на зворотну вимогу (регрес) до кожного з решти солідарних боржників у рівній частці, якщо інше не встановлено договором або законом, за вирахуванням частки, яка припадає на нього. Якщо один із солідарних боржників не сплатив частку тому із них, хто у повному обсязі виконав солідарний обов'язок, несплачене припадає у рівній частці на всіх солідарних боржників. Відносини за взаємними розрахунками між боржниками після того, як один із них виконав солідарний обов'язок, також мають зобов'язальний характер і називаються регресними зобов'язаннями.

За регресним зобов'язанням кредитор (регресієнт) зобов'язаний перед третьою особою до виконання, вправі віднести його повністю або частково за рахунок боржника (регресата), дія чи бездіяльність якого обумовили залучення кредитора до такого виконання. Характерними ознаками регресного зобов'язання є:

- 1) його похідний характер щодо основного зобов'язання;
- 2) один або всі його учасники є також суб'єктами основного зобов'язання;
- 3) виконання одним із них основного зобов'язання або навіть саме його виникнення обумовлюється дією чи бездіяльністю осіб, з якими внаслідок цього і встановлюється регресне зобов'язання.

Регресні зобов'язання можуть виникати не лише внаслідок виконання солідарного обов'язку одним із боржників, а також і в інших випадках, встановлених законом.

Заміна осіб означає, що первісні учасники із зобов'язання вибувають, а їхні права та обов'язки переходять до інших суб'єктів. Заміна осіб у зобов'язанні може здійснюватися заміною кредитора або боржника. Студенти повинні знати умови заміни кредитора і боржника у зобов'язанні, для цього необхідно уважно вивчити ст. ст. 512 – 532 ЦК України.

Заміна кредитора

Кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок:

- 1) передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги);
- 2) правозаступництва;
- 3) виконання зобов'язання боржника його поручителем або заставодавцем (майновим поручителем);
- 4) виконання третьою особою за боржника його зобов'язання перед кредитором, а також в інших випадках, встановлених законом (ст. 512 ЦК України). Але така заміна може бути заборонена приписом закону або договором. Наприклад, заміна кредитора не допускається у зобов'язаннях, нерозривно пов'язаних з особою кредитора, зокрема у зобов'язаннях про відшкодування шкоди, завданої ушкодженням здоров'я або заподіянням смерті.

Передання кредитором своїх прав іншій особі за правочином називається цесією. Правочин щодо заміни кредитора у зобов'язанні вчиняється у тій формі, що і правочин, з якого виникло зобов'язання. До нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу права, при цьому згода боржника на таку заміну не потрібна, оскільки цесія ні в якій мірі не погіршує його положення, але законом або договором може бути встановлено інше. Первісний кредитор у зобов'язанні повинен передати новому кредиторіві документи, що засвідчують передані права, та інформацію, яка є важливою для їх здійснення, а боржник має право не виконувати свого зобов'язання новому кредиторіві до надання йому доказів переходу до нього прав за зобов'язанням.

Крім того, закон вимагає, щоби боржник був повідомлений про заміну кредитора у письмовій формі. При порушенні цього припису боржник має право здійснити виконання первісному кредиторові і воно буде вважатися належним.

Первісний кредитор у зобов'язанні відповідає перед новим кредитором за недійсність переданої йому вимоги, але не несе відповідальності за її невиконання боржником, крім випадків, коли первісний кредитор поручився за боржника перед новим кредитором.

Заміна боржника у зобов'язанні називається переведенням боргу. Первісний боржник вибуває із зобов'язання і замінюється іншою особою. На це потрібна згода кредитора, тому що для нього особистість боржника (його кредитоздатність та інші якості) може мати суттєве значення. Новий боржник має право висувати проти вимоги кредитора всі заперечення, що ґрунтуються на відносинах між кредитором і первісним боржником. Заміна боржника у зобов'язанні, забезпеченому порукою або заставою, має певні особливості. Зокрема, порука і застава, встановлена іншою особою, припиняються після заміни боржника, якщо поручитель або заставодавець не погодився забезпечувати виконання зобов'язання новим боржником. Але застава, встановлена первісним боржником, зберігається після заміни боржника, якщо інше не встановлено договором або законом.

Форма правочину щодо заміни боржника визначається відповідно до правил, встановлених ст. 513 ЦК України.

Важливе значення має місце виконання зобов'язання. Це місце, де боржник має вчинити дії, що складають об'єкт зобов'язального правовідношення, а кредитор має прийняти запропоноване йому боржником належне виконання. Згідно зі ст. 532 ЦК України місце виконання зобов'язання встановлюється у договорі. Якщо місце виконання зобов'язання не встановлено за згодою сторін, виконання провадиться:

- 1) за зобов'язанням про передавання нерухомого майна – за місцезнаходженням цього майна;

- 2) за зобов'язанням про передання товару (майна), що виникає на підставі договору перевезення, – за місцем здавання товару (майна) перевізникові;
- 3) за зобов'язанням про передання товару (майна), що виникає на підставі інших правочинів, – за місцем виготовлення або зберігання товару (майна), якщо це місце було відоме кредиторіві на момент виникнення зобов'язання;
- 4) за грошовим зобов'язанням – за місцем проживання кредитора, а якщо кредитором є юридична особа, – за її місцезнаходженням на момент виникнення зобов'язання. Якщо кредитор на момент виконання зобов'язання змінив місце проживання (місцезнаходження) і сповістив про це боржника, зобов'язання виконується за новим місцем проживання (місцезнаходженням) кредитора з віднесенням за рахунок кредитора всіх витрат, пов'язаних зі зміною місця виконання;
- 5) за іншим зобов'язанням – за місцем проживання (місцезнаходженням) боржника.

Зобов'язання може бути виконане в іншому місці, якщо це встановлено актами цивільного законодавства або впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту.

Відповідно до ст. 530 ЦК України, якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін).

Зобов'язання, строк (термін) виконання якого визначений вказівкою на подію, яка неминуче має настати, підлягає виконанню з настанням цієї події. Якщо строк (термін) виконання боржником обов'язку не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги, кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час. Боржник повинен виконати такий обов'язок у семиденний строк від дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не впливає із договору або актів цивільного законодавства.

Відповідно до ст. 531 ЦК України боржник має право виконати свій обов'язок достроково, якщо інше не встановлено

договором, актами цивільного законодавства або не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту.

При зустрічному виконанні зобов'язання сторони мають виконувати свої обов'язки одночасно, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства, не впливає із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту.

Сторона, яка наперед знає, що вона не зможе виконати свого обов'язку, повинна своєчасно повідомити про це кредитора. У разі невиконання однією із сторін свого обов'язку або наявності очевидних підстав вважати, що вона не виконає свого обов'язку у встановлений строк (термін) або виконає його не в повному обсязі, друга сторона має право зупинити виконання свого обов'язку, відмовитися від його виконання частково або в повному обсязі. Якщо зустрічне виконання обов'язку здійснене однією зі сторін, незважаючи на невиконання другою стороною свого обов'язку, ця сторона повинна виконати свій обов'язок.

Предмет виконання – це сукупність юридичних та матеріальних (якщо такі є) об'єктів зобов'язального правовідношення, тобто ті дії, що мають бути вчинені суб'єктами (або утримання від дії), та майно, що має бути передане за зобов'язанням (якщо останнє пов'язано з його переданням).

Від належного виконання умов зобов'язання щодо предмета його виконання залежить досягнення мети зобов'язання, визначеної при його установленні.

Переважна кількість зобов'язань встановлюється щодо одного предмета. Але законодавство передбачає можливість встановлення таких зобов'язань, за якими боржник зобов'язаний вчинити одну з двох або кількох дій. При цьому він має право вибору предмета зобов'язання, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства, не впливає із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту.

Згідно зі ст. 533 ЦК України зобов'язання має бути виконане у гривнях. Якщо у зобов'язанні визначено грошовий еквіва-

лент в іноземній валюті, сума, що підлягає сплаті у гривнях, визначається за офіційним курсом відповідної валюти на день платежу, якщо інший порядок її визначення не встановлений договором або законом чи іншими нормативно-правовими актами.

Використання іноземної валюти, а також платіжних документів в іноземній валюті при здійсненні розрахунків на території України за зобов'язаннями допускається у випадках, порядку та на умовах, встановлених законом.

У разі недостатності суми проведеного платежу для виконання грошового зобов'язання у повному обсязі ця сума погашає вимоги кредитора у такій черговості, якщо інше не встановлено договором (ст. 534 ЦК України):

- у першу чергу відшкодовуються витрати кредитора, пов'язані з одержанням виконання;
- у другу чергу сплачуються відсотки і неустойка;
- у третю чергу сплачується основна сума боргу.

У разі збільшення встановленого законом неоподатковуваного мінімуму доходів громадян сума, що виплачується за грошовим зобов'язанням на утримання фізичної особи (на відшкодування шкоди, завданої життю або здоров'ю, за договором довічного утримання та в інших випадках, встановлених законом або договором), пропорційно збільшується.

Якщо внаслідок виплати збільшеної суми сторона, яка зобов'язана провадити ці виплати, втрачає вигоди, на одержання яких вона могла розраховувати при укладенні договору, на вимогу цієї сторони договір може бути розірваний за рішенням суду.

За користування чужими коштами боржник зобов'язаний сплачувати відсотки, якщо інше не встановлено договором між фізичними особами.

Зобов'язання може виконуватись:

- 1) у формі однократного акта;
- 2) у формі кількох відокремлених у часі дій. Крім того, чинне цивільне законодавство передбачає можливість виконання зобов'язання внесенням боргу у депозит нотаріуса.

Відповідно до ст. 529 ЦК України кредитор має право не приймати від боржника виконання його обов'язку частинами, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства або не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту. Про згоду кредитора прийняти часткове виконання можуть свідчити: пряма заява, конклюдентні дії (приступивши до використання частково виконаного, кредитор вважається тим, хто прийняв виконання, навіть якщо він заявив про свою відмову від нього).

Відмова від часткового виконання має бути виражена або у фактичному його неприйнятті, або у заяві про відмову.

Прийнявши виконання зобов'язання, кредитор, якщо цього вимагає боржник, повинен видати останньому розписку про одержання виконання зобов'язання частково або в повному обсязі. При цьому боржникові повертаються всі боргові документи, які він видав кредиторіві, а в разі неможливості їх повернення кредитор повинен вказати про це у своїй розписці. У разі відмови кредитора повернути борговий документ, видати розписку на підтвердження виконання зобов'язання боржник має право затримати виконання, а кредитор у цьому разі вважається як такий, що прострочив його прийняття.

Наявність боргового документа у боржника підтверджує виконання зобов'язання.

Способом виконання зобов'язання є внесення боргу у депозит нотаріуса. Відповідно до ст. 537 ЦК України боржник має право виконати зобов'язання внесенням належних з нього кредиторіві грошей або цінних паперів у депозит нотаріуса у разі:

- 1) відсутності кредитора або уповноваженої ним особи у місці виконання зобов'язання;
- 2) ухилення кредитора або уповноваженої ним особи від прийняття виконання або в разі іншого прострочення з їх боку;
- 3) відсутності представника недієздатного кредитора.

Нотаріус повідомляє кредитора про внесення боргу в депозит у порядку, встановленому законом.

Питання до теми «Способи забезпечення виконання зобов'язань»

1. Загальна характеристика способів забезпечення виконання зобов'язань.
2. Неустойка як спосіб забезпечення виконання зобов'язань.
3. Поручка та гарантія як способи забезпечення виконання зобов'язань.
4. Завдаток та застава як способи забезпечення виконання зобов'язань.

Методичні рекомендації

Зобов'язання є правовідносинами, тому вони охороняються засобами примусового характеру.

Відповідно до ст. 546 ЦК України виконання зобов'язання може забезпечуватися неустойкою, поручкою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком. Законом або договором можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання. Студенти повинні уважно вивчити главу 49 ЦК України, вміти дати характеристику кожного виду забезпечення виконання зобов'язань, умови їх застосування.

Відповідно до ст. 549 ЦК України неустойкою (штрафом, пенєю) є грошова сума або інше майно, які боржник зобов'язаний передати кредиторів у разі порушення боржником зобов'язання.

Неустойка:

- 1) застосовується незалежно від заподіяння збитків;
- 2) не вимагається, як правило, надання позивачем інших доказів, окрім доказу факту порушення договору;
- 3) розмір неустойки здебільшого дає можливість відновити майнові втрати, якщо вони мали місце;
- 4) неустойка зазвичай застосовується у ході виконання договору за порушення кожного обов'язку, кожної умови, а не за невиконання договору в цілому, що є для кредитора певною перевагою, бо він уже в момент правопорушення володіє достатньо оперативним засобом, щоб спонукати боржника до виконання зобов'язання.

Згідно зі ст. 551 ЦК України предметом неустойки може бути грошова сума, рухоме і нерухоме майно.

Розмір неустойки, встановлений законом, може бути збільшений у договорі. Сторони мають право зменшити розмір неустойки, встановлений актом цивільного законодавства, крім випадків, передбачених законом.

Розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, що мають істотне значення.

Формами неустойки є штраф і пеня. **Штраф** – це неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання. **Пеня** – це неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання.

Залежно від підстав встановлення неустойка може бути **договірною** (якщо умови, за яких вона сплачується, та її розмір встановлені угодою сторін) або **законною** (нормативною), коли умови, за яких вона сплачується, та її розмір встановлені нормативними актами, що регулюють відповідний вид зобов'язань.

Залежно від співвідношення права на неустойку з правом на відшкодування збитків розрізняють чотири види неустойки (ст. 624 ЦК України): штрафну, залікову, виключну та альтернативну.

Штрафною називається неустойка, що підлягає стягненню у повному розмірі, незалежно від відшкодування збитків. Це загальне правило, і звідси випливає, що інші види неустойки застосовуються лише тоді, коли вони прямо встановлені законом або договором.

Заліковою називається неустойка, коли відшкодуванню підлягають як неустойка, так і збитки, але лише в частині, в якій вони не покриваються неустойкою.

Виключна неустойка обмежує відповідальність за невиконання чи неналежне виконання зобов'язання тільки виплатою неустойки, взагалі виключаючи вимогу про відшкодування збитків.

Альтернативна неустойка надає кредитору можливість вибору стягнення неустойки чи відшкодування збитків. При

цьому вибір має бути зроблено тільки один раз, тому у випадку стягнення неустойки кредитор втрачає можливість у майбутньому (після виявлення збитків та їх розміру) відмовитися від неустойки та вимагати відшкодування збитків.

Відповідно до ст. 553 ЦК України за **договором поруки** поручитель поручається перед кредитором іншої особи (боржника) за належне виконання нею свого обов'язку. Порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі.

Поручителем може бути одна особа або кілька осіб. У разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлена субсидіарна відповідальність поручителя.

Поручитель відповідає перед кредитором у тому самому обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, відсотків, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором поруки.

Особи, які спільно дали поруку, відповідають перед кредитором солідарно, якщо інше не встановлено договором поруки.

До поручителя, який виконав зобов'язання, переходять усі права кредитора у цьому зобов'язанні, у тому числі й ті, що забезпечували його виконання. До кожного з кількох поручителів, які виконали зобов'язання, забезпечене порукою, переходять права кредитора у розмірі частини обов'язку, що виконана ним.

Відповідно до ст. 557 ЦК України боржник, який виконав забезпечене порукою зобов'язання, має негайно повідомити про це поручителя.

Поручитель, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою, у зв'язку з не направленням йому боржником повідомлення про виконання ним свого обов'язку має право стягнути з кредитора безпідставно одержане або пред'явити зворотню вимогу до боржника.

Поручитель має право на оплату послуг, наданих ним боржникові.

Згідно зі ст. 559 ЦК України порука припиняється:

- 1) із припиненням забезпеченого нею зобов'язання, а також у разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності;
- 2) якщо після настання строку виконання зобов'язання кредитор відмовився прийняти належне виконання, запропоноване боржником або поручителем;
- 3) у разі переведення боргу на іншу особу, якщо поручитель не поручився за нового боржника;
- 4) після закінчення строку, встановленого у договорі поруки. У разі, якщо такий строк не встановлено, порука припиняється, якщо кредитор протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя. Якщо строк основного зобов'язання не встановлений або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя протягом одного року від дня укладення договору поруки.

Гарантія. Відповідно до ст. 560 ЦК України за гарантією банк, інша кредитна (фінансова) установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором виконання боржником свого зобов'язання.

Гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Гарантія є чинною від дня її видачі, якщо в ній не встановлено інше, і діє протягом строку, на який вона видана.

Згідно зі ст. 563 ЦК України у разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією, гарант зобов'язаний сплатити кредиторowi грошову суму відповідно до умов гарантії.

Вимога кредитора до гаранта про сплату грошової суми відповідно до виданої ним гарантії пред'являється у письмовій формі, до вимоги додаються документи, вказані в гарантії.

Кредитор може пред'явити вимогу до гаранта у межах строку, встановленого у гарантії, на який її видано. Він не може передавати іншій особі право вимоги до гаранта, якщо інше не встановлено гарантією.

Відповідно до ст. 564 ЦК України після одержання вимоги кредитора гарант повинен негайно повідомити про це боржника і передати йому копії вимоги разом з доданими до неї документами.

Гарант повинен розглянути вимогу кредитора в установленний у гарантії строк, а в разі його відсутності – у розумний строк і встановити відповідність вимоги та доданих до неї документів умовам гарантії.

Гарант має право відмовити кредиторів у задоволенні його вимоги, якщо вимога або додані до неї документи не відповідають умовам гарантії або якщо вони подані гарантові після закінчення строку дії гарантії.

Гарант повинен негайно повідомити кредитора про відмову від задоволення його вимоги (ст. 565 ЦК України).

Обов'язок гаранта перед кредитором обмежується сплатою суми, на яку видано гарантію.

У разі порушення гарантом свого обов'язку його відповідальність перед кредитором не обмежується сумою, на яку видано гарантію, якщо інше не встановлено у гарантії (ст. 566 ЦК України). Гарант має право на оплату послуг, наданих ним боржникові. Відповідно до ст. 568 ЦК України зобов'язання гаранта перед кредитором припиняється у разі:

- 1) сплати кредиторів суми, на яку видано гарантію;
- 2) закінчення строку дії гарантії;
- 3) відмови кредитора від своїх прав за гарантією шляхом повернення її гарантові;
- 4) відмови кредитора від своїх прав за гарантією шляхом подання гаранту письмової заяви про звільнення його від обов'язків за гарантією. При цьому у першому, другому і четвертому випадках припинення зобов'язання гаранта не залежить від повернення йому гарантії.

Гарант, якому стало відомо про припинення гарантії, повинен негайно повідомити про це боржника. Згідно зі ст. 569 ЦК України гарант має право на зворотну вимогу (регрес) до боржника у межах суми, сплаченої ним за гарантією кредиторів, якщо інше не встановлено договором між гарантом і боржником.

Відповідно до ст. 570 ЦК України **завдатком** є грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторів боржником у рахунок належних з нього за договором платежів, на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання. Але якщо не буде встановлено, що сума, сплачена в рахунок належних з боржника платежів, є завдатком, вона вважається авансом, який виконує лише платіжну функцію і є грошовою сумою, що сплачується в рахунок наступних платежів. Тому при невиконанні зобов'язання за договором аванс повертається стороні, яка його надала. Правові наслідки порушення і припинення зобов'язання, забезпеченого завдатком:

- 1) якщо порушення зобов'язання сталося з вини боржника, завдаток залишається у кредитора;
- 2) якщо порушення зобов'язання сталося з вини кредитора, він зобов'язаний повернути боржникові завдаток і додатково сплатити суму у розмірі (вартості) завдатку;
- 3) сторона, винна у порушенні зобов'язання, має відшкодувати другій стороні збитки у сумі, в якій вони перевищують розмір (вартість) завдатку, якщо інше не встановлено договором;
- 4) у разі припинення зобов'язання до початку його виконання або внаслідок неможливості його виконання завдаток підлягає поверненню.

Поняття застави. Відповідно до ст. 572 ЦК України в силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави).

Заставою може бути забезпечена як дійсна вимога, так і та, що може виникнути в майбутньому.

Відповідно до ст. 576 ЦК України **предметом застави** може бути будь-яке майно (зокрема речі, цінні папери, майнові права), відчужене заставодавцем і на яке може бути звернене стягнення. Права заставодержателя (право застави) на річ, яка є

предметом застави, поширюються на її приналежності, якщо інше не встановлено договором.

Предметом застави не можуть бути:

- 1) національні, культурні та історичні цінності, що є в державній власності і занесені або підлягають занесенню до Державного реєстру національної культурної спадщини;
- 2) вимоги, що мають особистий характер;
- 3) інші вимоги, застава яких заборонена законом. Крім цього, застава окремих видів майна може бути заборонена або обмежена законом.

За загальним правилом предмет застави залишається у заставодавця, якщо договором або законом не встановлено інше (ст. 576 ЦК України).

У випадках, встановлених договором або законом, заставодавцем разом із заставодержателем може бути здійснена оцінка предмета застави. При цьому ціна має визначатися відповідно до звичайних цін, що склалися на момент виникнення застави, але договором або законом може бути встановлено інший порядок такої оцінки.

Види застав (ст. 575 ЦК України) – іпотека та заклад.

Іпотека – це застава нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи.

Заклад – це застава рухомого майна, що передається у володіння заставодержателя або за його наказом – у володіння третій особі. Розрізняються застава власного майна (прав) та застава прав на чужі речі.

Інші види застав встановлюються та регулюються Законом України «Про заставу» від 2 жовтня 1992 р.

Договір застави. Сторонами договору застави є заставодавець та заставодержатель. Заставодавцем може бути боржник або третя особа (майновий поручитель) (ст. 583 ЦК України). Заставодавцем може бути власник речі або особа, якій належить майнове право, а також особа, якій власник речі або особа, якій належить майнове право, передали річ або майнове право з правом їх застави.

Застава права на чужі речі здійснюється за згодою власника цієї речі, якщо для відчуження цього права відповідно до закону або договору потрібна згода власника. Заставодержателем можуть бути як фізична та юридична особи, так і держава.

У договорі застави визначаються суть, розмір і строк виконання зобов'язання, забезпеченого заставою, подається опис предмета застави, а також визначаються інші умови, погоджені сторонами договору. Якщо предметом застави є нерухоме майно, а також в інших випадках, встановлених законом, договір застави підлягає нотаріальному посвідченню.

Застава нерухомого майна підлягає державній реєстрації у випадках та в порядку, встановлених законом.

Застава рухомого майна не є обов'язковою. Вона може бути зареєстрована на підставі заяви заставодержателя або заставодавця із внесенням запису до Державного реєстру застав рухомого майна (ч. 3 ст. 15 Закону України «Про заставу» в новій редакції).

Право застави виникає з моменту укладення договору застави, а у разі, коли договір підлягає нотаріальному посвідченню, – з моменту нотаріального посвідчення. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета застави несе власник заставленого майна, якщо інше не встановлено договором або законом.

У разі випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета застави заставодавець на вимогу заставодержателя зобов'язаний надати рівноцінний предмет або, якщо це можливо, відновити знищений або пошкоджений предмет застави.

Відповідно до ст. 586 ЦК України заставодавець має право користуватися предметом застави відповідно до його призначення, у тому числі здобувати від нього плоди та доходи, якщо інше не встановлено договором і якщо це впливає із суті застави.

Заставодавець має право відчужувати предмет застави, передавати його в користування іншій особі або іншим чином розпоряджатися ним лише за згодою заставодержателя, якщо інше не встановлено договором.

Заставадавець має право заповідати заставлене майно. Правочин, яким обмежується право заставодавця заповідати заставлене майно, є нікчемним.

Заставодержатель має право користуватися переданим йому предметом застави лише у випадках, встановлених договором. За договором на заставодержателя може бути покладений обов'язок здобувати з предмета застави плоди та доходи.

Відповідно до ст. 587 ЦК України особа, яка володіє предметом застави, зобов'язана, якщо інше не встановлено договором:

- 1) вживати заходів, необхідних для збереження предмета застави;
- 2) утримувати предмет застави належним чином;
- 3) негайно повідомляти другу сторону договору застави про виникнення загрози знищення або пошкодження предмета застави.

Наступна застава майна, що вже заставлене, допускається, якщо інше не встановлено попереднім договором застави або законом.

Якщо предметом застави стає майно, що вже є заставленим, право застави попереднього заставодержателя (попередніх заставодержателів) зберігає силу. Перший заставодержатель має переважне право перед наступними заставодержателями на задоволення своїх вимог за рахунок заставленого майна. Вимоги наступних заставодержателів задовольняються в порядку черговості виникнення права застави.

Якщо предметом застави є рухоме майно, заставодержатель зареєстрованої застави має переважне право на задоволення вимог із заставленого майна перед заставодержателями незареєстрованих застав та застав, які зареєстровані пізніше. Заставодержателі, які зареєстрували заставу одного і того самого майна в один день, мають рівні права на задоволення вимог із заставленого майна.

Заставадавець незареєстрованої застави зобов'язаний надати кожному із заставодержателів інформацію про всі попередні застави в обсязі, встановленому ст. 584 ЦК України (тобто дати

відповідний опис предмета застави, а також визначити умови, погоджені сторонами договору). Заставодавець зобов'язаний відшкодувати збитки, що виникли у будь-кого із заставодержателів внаслідок невиконання ним цього обов'язку.

Відповідно до ст. 592 ЦК України заставодержатель має право вимагати дострокового виконання зобов'язання, забезпеченого заставою, у разі:

- 1) передання заставодавцем предмета застави іншій особі без згоди заставодержателя, якщо одержання такої згоди було необхідним;
- 2) порушення заставодавцем правил про заміну предмета застави;
- 3) втрати предмета застави за обставин, за які заставодержатель не відповідає, якщо заставодавець не змінив або не відновив предмет застави;
- 4) порушення заставодавцем правил про наступну заставу;
- 5) порушення заставодавцем правил про розпоряджання предметом застави;
- 6) в інших випадках, встановлених договором.

За рахунок предмета застави заставодержатель має право задовольнити у повному обсязі свої вимоги, визначені на момент фактичного задоволення, включаючи сплату процентів, неустойки, відшкодування збитків, завданих порушенням зобов'язання, необхідних витрат на утримання заставленого майна, а також витрат, понесених у зв'язку з пред'явленням цієї вимоги, якщо інше не встановлено договором.

Відповідно до ст. 590 ЦК України звернення стягнення на предмет застави здійснюється за рішенням суду, якщо інше не встановлено договором або законом.

Правила звернення стягнення на предмет застави:

- 1) заставодержатель набуває право звернення стягнення на предмет застави у разі, коли зобов'язання не буде виконано у встановлений строк (термін), якщо інше не встановлено договором або законом;

- 2) у разі ліквідації заставодавця – юридичної особи заставодержатель набуває право звернення стягнення на заставлене майно незалежно від настання строку виконання зобов'язання, забезпеченого заставою;
- 3) у разі часткового виконання боржником зобов'язання, забезпеченого заставою, право звернення на предмет застави зберігається у первісному обсязі;
- 4) якщо предметом застави є дві або більше речей (два або більше прав), стягнення може бути звернене на всі ці речі (права) або на будь-яку з речей (прав) на вибір заставодержателя;
- 5) якщо заставодержатель зверне стягнення на одну річ (одне право), але його вимогу не буде задоволено в повному обсязі, він зберігає право застави на інші речі (права), які є предметом застави.

Якщо сума, одержана від реалізації предмета застави, не покриває вимоги заставодержателя, він має право отримати суму, якої не вистачає, з іншого майна боржника в порядку черговості відповідно до ст. 112 ЦК України, якщо інше не встановлено договором або законом.

Припинення права застави. Відповідно до ст. 593 ЦК України право застави припиняється у разі:

- 1) припинення зобов'язання, забезпеченого заставою;
- 2) втрати предмета застави, якщо заставодавець не змінив предмет застави;
- 3) реалізації предмета застави;
- 4) набуття заставодержателем права власності на предмет застави;
- 5) в інших випадках, встановлених законом.

Якщо застава припиняється внаслідок виконання забезпеченого заставою зобов'язання, заставодержатель, у володінні якого перебувало заставлене майно, зобов'язаний негайно повернути його заставодавцеві.

Питання до теми «Припинення зобов'язань»

1. Поняття та способи припинення зобов'язань.
2. Окремі способи припинення зобов'язань.

Методичні рекомендації

За своїм змістом припинення зобов'язання означає, що з відповідного моменту боржник перестає бути боржником, а кредитор – кредитором, і будь-які вимоги, які кредитор раніше міг заявити боржникові, виходячи із даного зобов'язання, стають юридично неможливими.

Припиненню зобов'язань присвячена глава 50 ЦК України, яка містить норми, що передбачають досить різноманітні ситуації, коли суб'єктивні права й обов'язки, що складали зміст відповідного зобов'язального правовідношення, перестають існувати. Залежно від конкретних обставин існує декілька способів припинення зобов'язань:

- 1) виконанням;
- 2) переданням відступного;
- 3) зарахуванням;
- 4) за домовленістю сторін;
- 5) прощенням боргу;
- 6) поєднанням боржника і кредитора в одній особі;
- 7) неможливістю виконання;
- 8) смертю фізичної особи або ліквідацією юридичної особи.

Студенти повинні вміти дати повну характеристику кожного виду припинення зобов'язань, для цього потрібно вивчити главу 50 ЦК України.

1. Зобов'язання припиняється виконанням, проведенням належним чином.

2. Зобов'язання припиняється за згодою сторін внаслідок передання боржником кредиторіві відступного (грошей, іншого майна тощо).

Розмір, строки і порядок передання відступного встановлюються сторонами (ст. 600 ЦК України).

3. Зобов'язання припиняється зарахуванням зустрічних однорідних вимог, строк виконання яких настав, а також вимог, строк виконання яких не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги. Зарахування зустрічних вимог може здійснюватися за заявою однієї зі сторін (ст. 601 ЦК України).

Для припинення зобов'язань зарахуванням необхідна наявність кількох умов:

- 1) зарахування можливе у разі, коли зобов'язання є зустрічним. Для зарахування необхідна наявність двох зобов'язань. При цьому особа, яка виступає кредитором з першого з них, повинна бути боржником з другого, і навпаки, боржник з першого зобов'язання повинен бути кредитором з другого з них;
- 2) вимоги, що підлягають зарахуванню, мають бути однорідними. У зв'язку з цим, як правило, зарахуванню підлягають вимоги за грошовими зобов'язаннями. Якщо за договором позики боржник повинен передати кредитору гроші, а за договором купівлі-продажу, укладеному між тими самими сторонами, він, виступаючи вже як продавець речі (кредитор), має право на одержання від покупця грошової суми, то такі зобов'язання повністю чи в частині можуть бути припинені зарахуванням. Зарахування можливо й щодо будь-яких зобов'язань, предмет яких визначений родовими ознаками.

Різномірні, наприклад грошові, зобов'язання однієї сторони та обов'язок виконати роботу другої зарахуванням припинені бути не можуть. Для здійснення зарахування достатньо заяви лише однієї сторони.

Не допускається зарахування зустрічних вимог:

- 1) у разі спливу позовної давності;
- 2) про відшкодування шкоди, завданої ушкодженням здоров'я або заподіянням смерті;
- 3) про стягнення аліментів;
- 4) щодо довічного утримання;
- 5) в інших випадках, встановлених договором або законом.

При уступці права вимоги боржник має право пред'явити проти вимоги нового кредитора свою зустрічну вимогу до первісного кредитора.

При уступці права вимоги зарахування проводиться, якщо вимога виникла на підставі, що існувала на момент одержання боржником повідомлення про заміну кредитора, і строк вимо-

ги настав до його одержання або цей строк не встановлений чи визначений моментом пред'явлення вимоги.

У разі, якщо боржник не був письмово повідомлений про заміну кредитора, зарахування проводиться, якщо вимога виникла на підставі, що існувала на момент пред'явлення боржникові вимоги новим кредитором або, якщо боржник виконав зобов'язання до пред'явлення йому вимоги новим кредитором, – на момент виконання зобов'язання.

4. Зобов'язання припиняється за домовленістю сторін.

Зобов'язання, яке припиняється за домовленістю сторін про заміну первісного зобов'язання новим між тими самими сторонами, є *новацією*.

Новація не допускається щодо зобов'язань про відшкодування шкоди, завданої ушкодженням здоров'я або заподіянням смерті, про сплату аліментів та в інших випадках, встановлених законом. Новація припиняє додаткові зобов'язання, пов'язані з первісним зобов'язанням, якщо інше не встановлено договором.

5. Зобов'язання припиняється внаслідок звільнення (прощення боргу) кредитором боржника від його обов'язків, якщо це не порушує прав третіх осіб щодо майна кредитора (ст. 605 ЦК України).

6. Зобов'язання припиняється поєднанням боржника і кредитора в одній особі (ст. 606 ЦК України), тому що неможливо бути зобов'язаним перед самим собою.

Основним випадком такого збігу є спадкоємство. Наприклад, кредитор за договором позики вмирає, і його боржник стає спадкоємцем, набуваючи права на майно. Внаслідок цього спадкоємець фактично стає кредитором щодо самого себе.

7. Зобов'язання припиняється неможливістю його виконання у зв'язку з обставиною, за яку жодна зі сторін не відповідає (ст. 607 ЦК України).

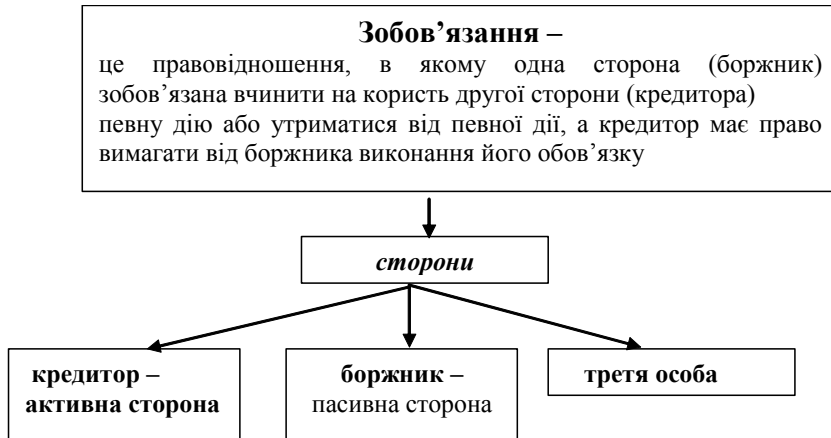
Неможливість виконання має бути викликана такими обставинами, за які боржник не відповідає. Таке зобов'язання припиняється внаслідок випадкової неможливості його виконання і лише за відсутності вини боржника.

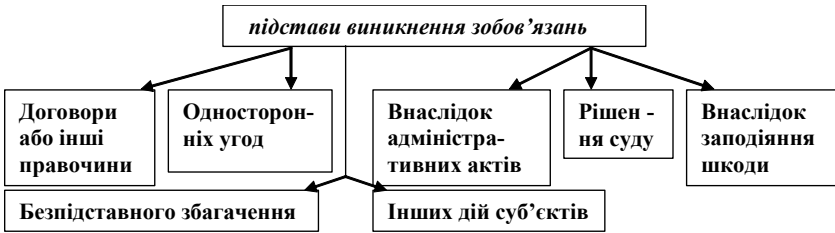
8. Зобов'язання припиняється смертю фізичної особи або ліквідацією юридичної особи (ст. 608 ЦК України).

Зобов'язання припиняється смертю боржника, якщо виконання не може бути проведено без особистої участі боржника або в інший спосіб, нерозривно пов'язаний з особою боржника (наприклад, за авторським договором) і смертю кредитора, якщо виконання призначене особисто для нього (наприклад, особа, яка одержувала відшкодування у зв'язку з ушкодженням здоров'я). У цих випадках смерть учасника зобов'язання є підставою для його припинення.

9. Зобов'язання припиняється ліквідацією юридичної особи (боржника або кредитора), крім випадків, коли законом або іншими нормативно-правовими актами виконання зобов'язання ліквідованої юридичної особи покладається на іншу юридичну особу, зокрема за зобов'язаннями про відшкодування шкоди, завданої ушкодженням здоров'я або заподіянням смерті (ст. 609 ЦК України).

Схеми до модуля 5

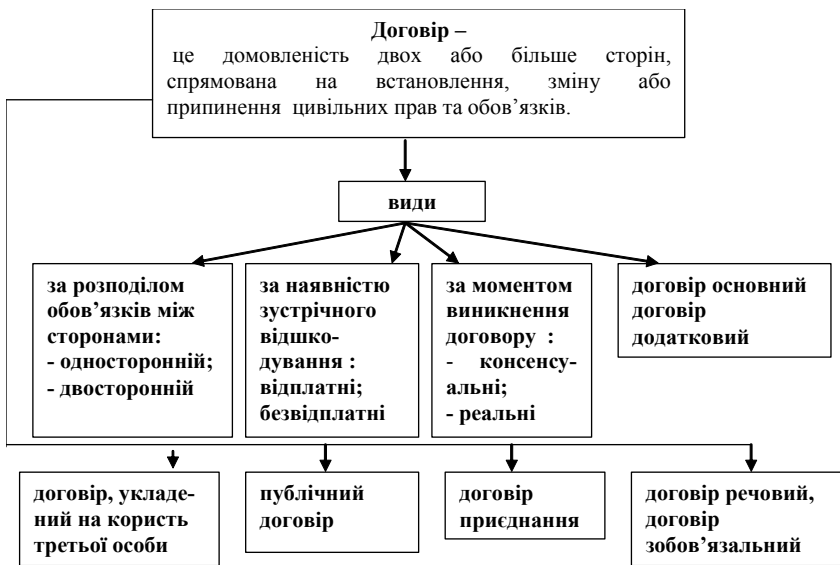

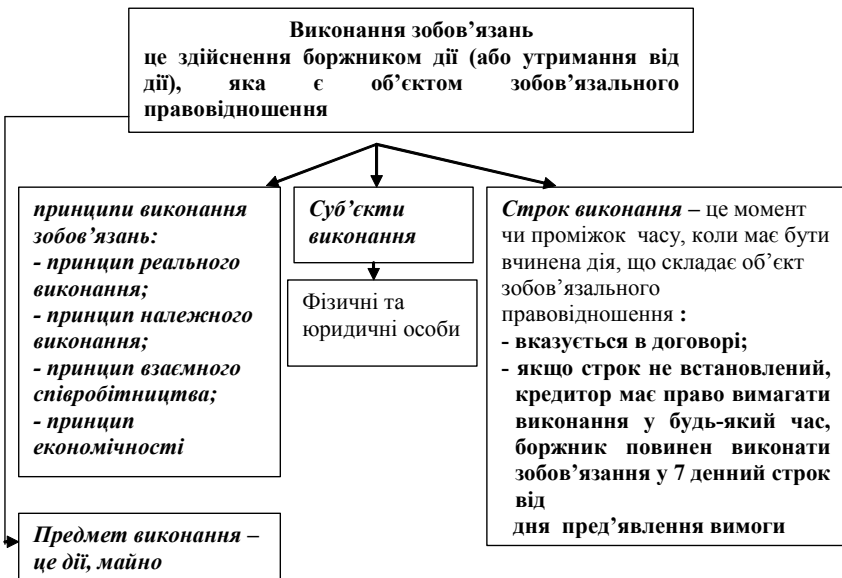
Система зобов'язань:

- договір купівлі-продажу, поставки, контрактації сільськогосподарської **продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу**, міна, дарування, рента, довічне утримання;
- зобов'язання з передачі майна у користування – найм, прокат, лізинг, позичка, найм житла;
- зобов'язання про виконання робіт – підряд, побутовий підряд, будівельний підряд, виконання науково-дослідницької роботи тощо;
- договори про надання послуг;
- перевезення пасажирів та багажу, транспортна експедиція;
- зобов'язання щодо зберігання;
- договір страхування;
- договір доручення;
- договір комісії;
- договір управління майном;
- договір позики, кредиту, банківського вкладу;
- договір факторингу;
- розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, ліцензійний договір;
- договір комерційної концесії (франчайзинг);
- спільна діяльність;
- позадоговірні зобов'язання.

Цивільно-правовий договір

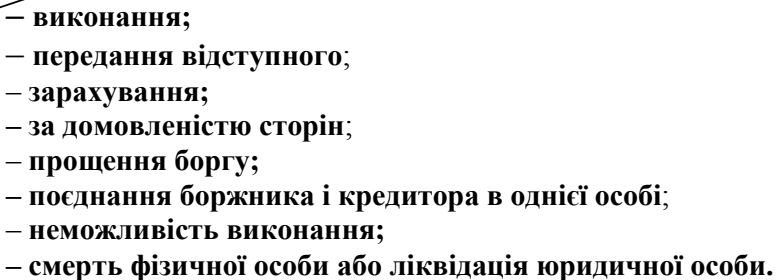
Виконання зобов’язань.

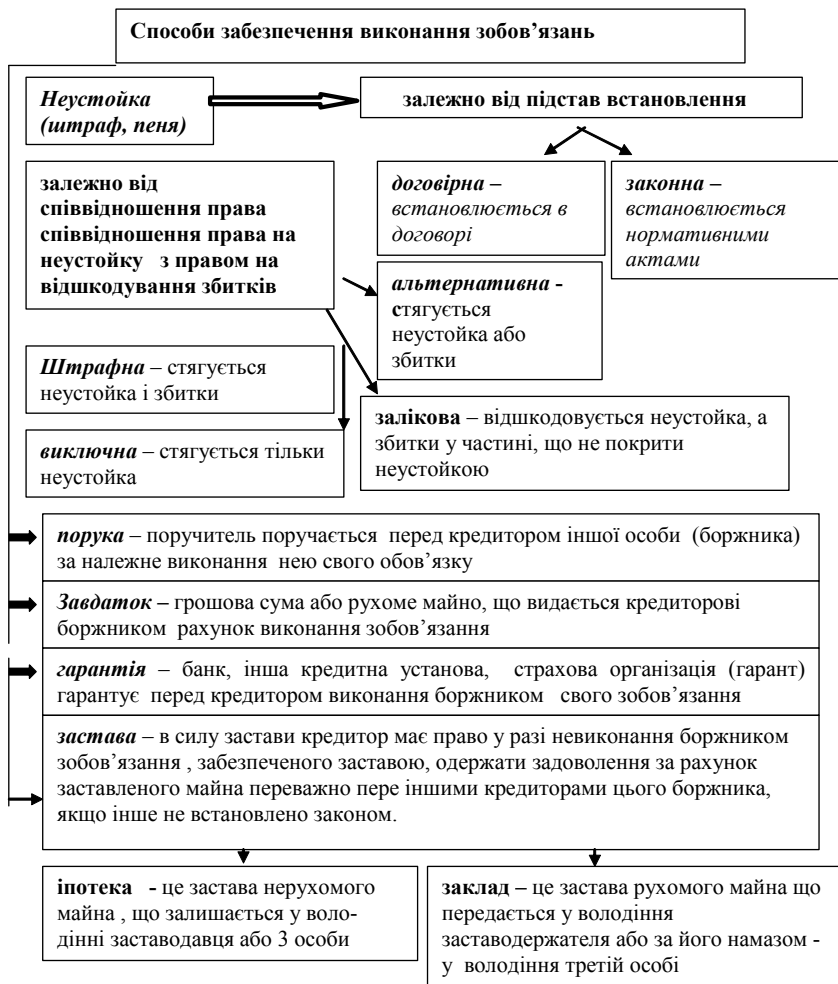

Місце виконання зобов'язання – це місце, де боржник має вчинити дії, що складають об'єкт зобов'язального правовідношення, а кредитор має прийняти запропоноване йому боржником належне виконання

- якщо місце виконання не встановлено за згодою сторін, то виконання проводиться:
- за зобов'язаннями про передання нерухомого майна - за місцезнаходженням майна;
- за зобов'язаннями про передання товару (майна), що виникає на підставі договору перевезення – за місцем здавання товару (майна) перевізникові;
- за грошовим зобов'язанням – за місцем проживання кредитора, а якщо кредитор юридична особа – за її місцезнаходженням;
- за іншими зобов'язаннями – за місцем проживання (місцезнаходженням боржника).

Припинення зобов'язань

-
- виконання;
 - передання відступного;
 - зарахування;
 - за домовленістю сторін;
 - прощення боргу;
 - поєднання боржника і кредитора в однієї особи;
 - неможливість виконання;
 - смерть фізичної особи або ліквідація юридичної особи.

Питання для самоконтролю

1. Поняття зобов'язання.
2. Підстави виникнення зобов'язання.
3. Суб'єкти зобов'язання.
4. Система зобов'язань.
5. Поняття та види договорів.

6. Зміст договору.
7. Укладення, зміна та розірвання договору.
8. Поняття виконання зобов'язань та принципи виконання зобов'язань.
9. Суб'єкти виконання зобов'язань
10. Місце виконання зобов'язань та строк виконання.
11. Предмет виконання та спосіб виконання зобов'язань.
12. Способи припинення виконання зобов'язань.

Теми для рефератів:

1. Зміст договору.
2. принципи виконання зобов'язання.
3. Способи виконання зобов'язання.
4. Загальна характеристика способів забезпечення виконання зобов'язань.
5. Застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язань.
6. Неустойка як спосіб забезпечення виконання зобов'язань.

Ситуаційні завдання до модуля 5

Завдання 1

Громадянин Шутенко позичив у свого сусіда Макаренка 500.грн. строком на 1 рік. У заставу за отриману позику він передав Макаренку картину, телевізор та наручний годинник. У визначений термін гроші Шутенко не було повернуто. Макаренко, вважаючи себе власником переданих йому у забезпечення виконання договору позики речей, продав картину Лещенку за 400 грн, Лузану – телевізор за 100 грн, а годинником став користуватися сам.

Через три місяці після настання строку виконання договору позики Шутенко прийшов до Макаренка і зажадав повернути всю суму грошей, які він отримав за договором позики. Макаренко відмовився повернути годинник та отримані від Лещенка та Лузана гроші за продані заставлені речі. Відмовився повернути картину та телевізор Лещенко і Лузан, Шутенко звернувся з позовом до суду про повернення своїх речей, що знаходяться у Макаренка, Лузана і Лещенка.

Яким чином може задовольнити свої вимоги кредитор у разі невиконання боржником зобов'язання, забезпеченого заставою?

Назвіть види застави.

Чи підлягає задоволенню позов Шутенко?

Завдання 2

Баринов за договором позики передав Копачу в борг 2000 грн строком на 5 місяців. При укладенні договору були присутні їх спільні знайомі – Никоненко та Фурсов, а останній ще й заявив, що він поручається за Копача. Гроші Копач не повернув, посилаючись на тимчасові матеріальні труднощі. Фурсов пояснив, що зараз він вже не підтримує дружніх стосунків з Копачем, тому й гроші повертати не буде. Через півроку Баринов звернувся до суду з заявою про стягнення боргу.

Як буде вирішено справу?

Завдання 3

За договором позики Омельченко одержав від Боженко 300 грн. Ці гроші він обіцяв повернути через 2 місяці. Для забезпечення виконання договору Омельченко передав Боженко під заставу свій телевізор «Оріон». Договір застави був укладений в письмовій формі. Омельченко у зазначений строк гроші не повернув. Коли ж він прийшов до Боженка з грошима через 2 місяця після обумовленого в договорі строку, то Боженко заявив, що продав телевізор сусіду Постникову за 300 грн.

Омельченко звернувся до суду з позовом, в якому просив зобов'язати Боженка повернути телевізор або стягнути з нього 500 грн. – різницю між вартістю телевізора і сумою боргу. До позовної заяви він додав паспорт до телевізора та чек магазину, в якому вказана вартість телевізора (800 грн).

Боженко в суді заявив, що оскільки борг не був повернутий в строк, він став власником закладеного майна і міг ним розпоряджатися на власний розсуд.

Чи підлягає позов Омельченко задоволенню?

Завдання 4

Степанова домовилася з Максимовим про продаж йому житлового будинку за 8 тис. грн. Для підтвердження укладення договору

купівлі-продажу покупець передав Степановій завдаток в 2000 грн. Але через кілька днів Степанова повідомила Максимова, що вона вирішила будинок не продавати. Максимов звернувся в суд з позовом, в якому просив або стягнути з Степанової завдаток в подвійному розмірі, або прийняти рішення про примусову передачу йому будинку. При цьому він подав у суд письмову угоду про завдаток.

Яке рішення має винести суд?

Тестові завдання до модуля 5

Тест 1. У зобов'язальному правовідношенні:

- А – встановлена певна визначеність осіб;
- Б – невизначено коло осіб;
- В – є тільки один кредитор і один боржник.

Тест 2. Підставами виникнення зобов'язань є:

- А – договір;
- Б – безпідставне збагачення;
- В – публічна обіцянка винагороди;
- Г – рішення суду;
- Д – заподіяння моральної шкоди.

Тест 3. Множинність осіб у зобов'язанні – це:

- А – один кредитор і один боржник;
- Б – два кредитори і один боржник;
- В – два боржники і три кредитори.

Тест 4. Види договорів:

- А – односторонні;
- Б – багатосторонні;
- В – відплатні;
- Г – реальні;
- Д – основні і попередні.

Тест 5. Зміст договору:

- А – це умови, що визначаються сторонами в договорі;
- Б – це умови, що визначаються законом;
- В – це умови, що є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства.

Тест 6. Тлумачення договору може бути здійснено:

- А – самими сторонами;
- Б – відповідним органом, який має на це право;
- В – за рішенням суду за вимогою однієї сторони;
- Г – за рішенням суду в будь-якому випадку.

Тест 7. Оферта повинна містити:

- А – звичайні умови договору;
- Б – істотні умови договору;
- В – бути адресованою певним особам;
- Г – підтверджувати намір оферента вважати себе зобов'язаним за договором.

Тест 8. Випадковими умовами договору вважаються умови:

- А – якщо вони базуються на диспозитивних нормах або звичаях;
- Б – якщо вони включені самими сторонами до договору, але ці умови не врегульовані законодавством;
- В – ці умови передбачені діючим законодавством.

Тест 9. Істотними умовами договору є:

- А – умови про предмет договору;
- Б – умови, що вказані в законі;
- В – умови, що встановлені сторонами в договорі;
- Г – час дії договору.

Тест 10. Оферта – це:

- А – пропозиція укласти договір;
- Б – прийняття пропозиції укласти договір;
- В – вона повинна містити істотні умови договору;
- Г – повинна містити лише предмет договору;
- Д – може бути адресована до однієї особи;
- Е – може бути адресована невизначеному колу осіб.

Тест 11. Акцепт – це:

- А – пропозиція укласти договір;
- Б – прийняття пропозиції укласти договір;
- В – відповідь повинна бути усною;

Г – відповідь повинна бути письмовою;

Д – форма відповіді залежить від форми пропозиції.

Тест 12. Зміна умов договору може бути:

А – за рішенням сторін;

Б – за рішенням суду;

В – за рішенням третейського суду.

Тест № 13. Місце виконання зобов'язання встановлюється:

А – законом;

Б – у договорі сторонами;

В – за рішенням суду.

Тест 14. Підстави заміни кредитора у зобов'язанні:

А – у разі правонаступництва;

Б – у разі виконання зобов'язання боржника його поручителем;

В – виконання зобов'язання третьою особою за боржника.

Тест 15. Строк виконання зобов'язання:

А – встановлюється у договорі;

Б – встановлюється законом;

В – зобов'язання не може бути виконано достроково.

Тест 16. Принципами виконання зобов'язань є:

А – принцип законності;

Б – принцип реального виконання;

В – принцип економічності;

Г – принцип належного виконання;

Д – принцип свободи виконання.

Тест 17. Ознаки регресного зобов'язання:

А – похідний характер щодо основного зобов'язання;

Б – не залежить від основного зобов'язання;

В – виконання зобов'язання одним учасником основного зобов'язання (при множинності осіб зобов'язання).

Тест 18. Виконання цивільних обов'язків повинно бути:

А – належним;

Б – реальним;

В – виконуватися в місці, визначеному в договорі або у законі;

Г – виконуватися достроково;

Д – виконуватися достроково у випадках, передбачених договором або законом.

Тест 19. Ознаки способів забезпечення зобов'язань:

А – спрямовані на належне виконання обов'язку;

Б – мають гарантійний характер;

В – захищають інтереси боржника;

Г – захищають інтереси кредитора.

Тест 20. Неустойка:

А – це визначена законом грошова сума;

Б – це визначена договором грошова сума;

В – її повинен сплачувати кредитор;

Г – її повинен сплачувати боржник;

Д – вона сплачується у разі невиконання зобов'язання.

Тест 21. Види неустойок в залежності від правових підстав:

А – законна;

Б – договірна;

В – судова.

Тест 22. За співвідношенням неустойки і збитків неустойка буває:

А – виключна;

Б – альтернативна;

В – штрафна;

Г – залікова;

Д – договірна.

Тест 23. За виключною неустойкою стягуються:

А – збитки;

Б – лише неустойка;

В – збитки і неустойка.

Тест 24. За штрафною неустойкою стягуються:

А – збитки;

Б – збитки і неустойка;

В – неустойка.

Тест 25. За заліковою неустойкою стягуються:

- А – лише неустойка;
- Б – неустойка і збитки в сумі непокритої неустойкою.
- В – збитки.

Тест 26. За альтернативною неустойкою стягуються :

- А – збитки;
- Б – неустойка або збитки;
- В – неустойка.

Тест 27. Способи забезпечення виконання зобов'язань:

- А – застава;
- Б – іпотека;
- В – заклад;
- Г – гарантія;
- Д – штраф;
- Е – пеня.

Тест 28. Іпотека – це:

- А – застава нерухомого майна;
- Б – застава рухомого майна;
- В – застава землі;
- Г – застава автомашин.

Тест 29. Заклад – це:

- А – застава рухомого майна;
- Б – застава землі;
- В – застава нерухомого майна.

Тест 30. Предметом неустойки можуть бути:

- А – гроші;
- Б – рухоме майно;
- В – нерухоме майно;
- Г – майнові права.

Тест 31. Застава виникає:

- А – на підставі договору;
- Б – на підставі закону;
- В – на підставі рішення суду;
- Г – на підставі адміністративного акта.

Тест 32. Припинення зобов'язання переданням відступного – це:

- А – передання грошей;
- Б – передання майна;
- В – передання цінних паперів;
- Г – передання права користування.

Тест 33. Зарахування зустрічних вимог не допускається:

- А – при відшкодуванні збитків;
- Б – при відшкодуванні шкоди, завданої каліцтвом;
- В – при стягненні неустойки;
- Г – при стягненні аліментів;
- Д – щодо довічного утримання;
- Е – у разі спливу строку позовної давності.

Тест 34. Новація не допускається:

- А – щодо зобов'язань про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом;
- Б – щодо відшкодування шкоди;
- В – щодо сплати аліментів.

Тест 35. Суд може зменшити розмір збитків та неустойки, які стягуються з боржника, якщо:

- А – кредитор по необережності сприяв їх виникненню;
- Б – кредитор умисно сприяв їх виникненню;
- В – кредитор не вжив заходів щодо зменшення збитків.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. – К.: Атіка, 2003.
2. Закон України «Про заставу» від 02.10.92 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 47. –Ст. 642.
3. Цивільне право України. Академічний курс, загальна частина/За ред. Я.М. Шевченко, К.: Видавничий дім 2003.
3. Коментар до Цивільного кодексу України. – Харків, Одісей, 2003.
4. *Оплачко Л.* Способи забезпечення кредитного договору. // Право України 2002. – № 11.

Модуль 6

Теми

Договір купівлі – продажу.

Договір поставки.

Договір постачання енергетичної та іншими ресурсами через приєднану мережу.

Договір контрактації сільськогосподарської продукції.

Договір дарування, ренти, довічного утримання, міни.

Питання до теми «Договір купівлі-продажу, особливості купівлі-продажу у роздрібній торгівлі»

1. Поняття договору купівлі-продажу та його правове регулювання.
2. Зміст договору.
3. Особливості договору купівлі-продажу у роздрібній торгівлі.

Методичні рекомендації

Визначення договору купівлі-продажу, його форма, сторони, предмет, зміст договору, правові наслідки порушення умов договору дані у схемах до теми, тому студентам необхідно уважно проглянути їх.

ЦК України виділяє **такі види** договорів купівлі-продажу: звичайний, договір купівлі-продажу у роздрібній торгівлі, поставки, контрактації сільськогосподарської продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами тощо.

Важливим є питання про момент переходу майна у власність покупця. Продавець зобов'язаний передати товар у строк, встановлений у договорі, а якщо такий строк не встановлений – відповідно до ст.530 ЦК. Обов'язок продавця передати товар покупцеві вважається виконаним у момент:

- 1) вручення товару покупцеві, якщо договором встановлений обов'язок продавця доставити товар;
- 2) надання товару в розпорядження покупця, якщо товар має бути переданий покупцеві за місцезнаходженням товару.

Якщо з договору не випливає обов'язок продавця доставити товар або передати його у місцезнаходження, обов'язок продавця вважається виконаним у момент здачі товару перевізникові або організації зв'язку для доставки покупцеві.

Продавець зобов'язаний попередити покупця про права третіх осіб на товар. У разі невиконання цієї вимоги покупець має право вимагати зниження ціни або розірвання договору, якщо він не знав і не міг знати про права третіх осіб на товар.

Основними нормативними актами, що регулюють договір купівлі-продажу, є: Закон України “Про захист прав споживачів”, “Про товарну біржу”, “Про цінні папери та фондову біржу”, “Про приватизацію державного майна”, “Про зовнішньоекономічну діяльність”, постанови КМ України “Про порядок заняття торговельною діяльністю і правила торговельного обслуговування населення” від 8.02.95 р. “Правила продажу продовольчих товарів” від 28.12.94 р. “Правила торгівлі непродовольчими товарами” від 13.03.95 р. та інші.

Договором роздрібної торгівлі є договір, за яким продавець, який здійснює підприємницьку діяльність з продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар, що зазвичай призначається для особистого, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язаний прийняти товар і оплатити його. Цей договір є публічним. Продавець зобов'язаний надати покупцеві всю необхідну і достовірну інформацію про товар, при порушенні цього обов'язку продавець несе відповідальність, передбачену Законом України “Про захист прав споживачів”.

Сторони можуть укласти договір з умовою про прийняття покупцем товару у строк, встановлений договором, і протягом цього строку товар не може бути проданий продавцем іншому

покупцеві. Якщо покупець не заявився в строк за товаром або не вчинив інших дій для прийняття товару, то вважається, що покупець відмовився від товару. Витрати продавця у зв'язку із забезпеченням передання товару включаються в його ціну, якщо інше не встановлено договором або актами цивільного законодавства. Договір може бути укладений і на підставі ознайомлення покупця із зразком товару, у такому випадку він вважається виконаним з моменту передання товару у місці встановленому в договорі.

Нині з'явилися більш сучасні способи продажу товарів, наприклад з використанням автоматів. Такий договір вважається укладеним з моменту вчинення покупцем дій, необхідних для одержання товару.

Сторони можуть домовитися про доставку товару покупцеві. Якщо строк доставки договором не обумовлений, то товар повинен бути доставлений у розумний строк після одержання вимоги покупця.

У роздрібній торгівлі використовується також продаж товару у розстрочку. Це питання регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 1.07.98 р. № 997, якою затверджені Правила торгівлі у розстрочку, що встановлюють порядок продажу резидентами і нерезидентами непродовольчих товарів фізичним особам. Студентам необхідно ознайомитися з вказаною постановою.

Почувець за договором роздрібної купівлі-продажу має право

- обміняти протягом 14 днів недоброякісний непродовольчий товар на якісний або, якщо він не підійшов покупцеві за фасоном, формою, габаритом тощо;
- повернути товар і вимагати за нього повернення грошей.

Перелік товарів, що не підлягають поверненню, встановлені постановою Кабінету Міністрів України від 19.03.94 р. Це:

- а) продовольчі товари, лікарські препарати та засоби, предмети санітарної гігієни;

б) непродовольчі товари: світлочутливі товари; корсетні товари; парфюмерно-косметичні вироби; пір'яно-пухові вироби; дитячі іграшки м'які, гумові надувні; зубні щітки та ін.

У разі виявлення недоліків у товарі, який має гарантійний строк, покупець має право:

- вимагати від продавця або виготовлювача безоплатного усунення недоліків товару або відшкодування витрат, здійснених покупцем чи третьою особою на їх виправлення;
- вимагати заміни товару на аналогічний товар належної якості або на такий самий товар іншої моделі з відповідним перерахунком у випадку різниці у ціні;
- вимагати відповідного зменшення ціни; відмовитися від договору і вимагати повернення сплаченої за товар суми грошей.

Покупець, який придбав непродовольчі товари, що вже були у користуванні і реалізовані через комісійні торговельні підприємства, має право пред'явити вищезазначені вимоги, якщо придбані товари містили істотні недоліки, не застережені продавцем.

Вимоги покупця підлягають задоволенню негайно, а в разі необхідності перевірки якості товару – протягом 14 днів або в інший строк за домовленістю сторін. За кожен день прострочення вимоги покупця про усунення недоліків товару продавець сплачує покупцеві неустойку в розмірі 1% вартості товару.

Шкода завдана майну покупця, та шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю у зв'язку з придбанням товару неналежної якості, відшкодовується продавцем або виготовлювачем товару відповідно до положень гл. 82 ЦК.

Питання до теми «Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. Договір контрактації сільськогосподарської продукції»

1. Договір поставки.
2. Договір контрактації сільськогосподарської продукції.

3. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами.

4. Договір міні.

Методичні рекомендації

Визначення договору поставки, його форма, сторони та зміст дані у схемах до теми. Студенти повинні звернути увагу на те, що до цього договору застосовуються положення договору купівлі-продажу, тому істотними умовами договору є: предмет договору, ціна, кількість продукції, що постачається, асортимент, якість, строки поставки, порядок розрахунків тощо.

Договір поставки відрізняється від договору купівлі-продажу:

- правовим статусом постачальника;
- метою придбання товару;
- моментом укладення договору та його виконання;
- поставкою неоднорідного товару оптом;
- укладенням договору на тривалий строк.

Термін поставки визначається в договорі і може бути визначений по-різному, наприклад, шляхом вказівки конкретної дати (день чи місяць), періодів поставки протягом терміну дії договору.

Необхідно виділити поставку товарів для державних потреб. Державний контракт укладається замовником від імені держави, а Кабінет Міністрів виступає гарантом виконання з боку держави умов контракту. Держзамовлення формується КМ України, міністерствами, відомствами та іншими центральними органами виконавчої влади. Загальні правові та економічні засади формування, розміщення і виконання таких замовлень здійснюються на підставі Закону України “Про поставки продукції для державних потреб”. При неналежному виконанні або невиконанні такого контракту з винної сторони стягуються передбачені контрактом неустойка, а також збитки.

За порушення умов договору сторони несуть відповідальність, передбачену договором або законом.

Визначення **договору контрактації сільськогосподарської продукції**, його форма, сторони дані у схемах до теми.

До цього договору застосовуються загальні положення про договір купівлі-продажу та положення про договір поставки, якщо інше не передбачено договором або законом.

Враховуючі ризиковий характер договору, законодавець передбачив, що у разі невиконання зобов'язань за договором виробник звільняється від відповідальності, якщо доведе відсутність своєї вини.

Визначення **договору постачання енергетичними та іншими ресурсами**, форма, сторони дані у схемах до теми. Необхідно звернути увагу на відповідальність електропостачальника, який відповідає:

- за переривання електропостачання (у розмірі 5-кратної вартості недовипущеної електроенергії);
- за постачання електроенергії, якість якої не відповідає встановленим параметрам (у розмірі 25% від вартості такої енергії).

Відповідальність споживача:

- за порушення умов договору та правил користування електроенергією;
- за невиконання приписів держінспекції з енергетичного нагляду;
- підприємці – за споживання електроенергії понад договірну величину (в розмірі вартості різниці фактично спожитої і договірної величини).

Стаття 714 ЦК України регулює не тільки постачання електроенергії а й постачання води, тепла. Ці питання регулюються Закон України “Про енергозбереження”, “Про захист прав споживачів”, постановою КМ України від 26.07.99 №1357, якою затверджено Правила надання населенню послуг з водо- теплопостачання та водовідведення, а також Типовий договір про надання

Визначення **договору міни (бартеру)**, його форма, сторони та предмет дані у схемах до теми.

До даного договору застосовуються загальні положення про договір купівлі-продажу. До договору міни діє спеціальне правило, яке визначає момент переходу права власності на това-

ри, що обмінюються. За договором міни право власності переходить до сторін одночасно після виконання зобов'язань щодо передання майна обома сторонами, якщо інше не встановлено договором або законом.

Різновидом договору міни є договір бартеру. Його регулювання здійснюється Законом України “Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності” від 23.12.98 р. Відповідно до цього закону в договорі повинні вказуватися загальна вартість товарів, що імпортуються, загальна вартість товарів (робіт), що експортуються за цим договором, з обов'язковим відображенням в іноземній валюті. Не допускається рух коштів за таким договором, що означає неможливість доплати грошовими коштами. Закон передбачає строки проведення товарообмінних операцій (ст.2 закону). Так, товари, що імпортуються, підлягають завезенню на митну територію України в строки, зазначені в договорі, але не пізніше 90 кал. днів з дати митного оформлення товарів, товари, що експортуються, – 60 кал. днів з дати оформлення вивізної вантажної митної декларації. Перевищення вказаних строків допускається за наявності у суб'єктів разового індивідуального дозволу, що видається Міністерством економіки України, в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

За порушення вказаних строків передбачається відповідальність сторін договору (ст. 4 закону).

Питання до теми : «Договір дарування, ренти, довічного утримання»

1. Договору дарування.
1. Договір ренти.
2. Договір довічного утримання.

Методичні рекомендації

Визначення **договору дарування**, його форма, сторони, предмет договору, права та обов'язки обдарованого, підстави припинення договору вказані у схемах до теми.

Ознакою договору дарування вважається його безоплатність. За наявності зустрічного задоволення договір дарування вважатиметься недійсним. Проте не можна вважати порушенням ознаки безоплатності договору дарування такі випадки:

1) символічне зустрічне задоволення як данини традиції – наприклад, платню у вигляді дрібних монет за дарування ключо-ріжучих предметів або домашніх тварин;

2) виконання обов'язку обдаровуваною особою з метою використання подарунка для певної, обумовленої мети (пожертва – ст. 729 ЦК України).;

3) покладення на обдаровувану особу обов'язку на користь третьої особи (ст. 725 ЦК України). Такий обов'язок полягає у вчиненні певної дії або утриманні від її вчинення, а саме: передати грошову суму чи інше майно у власність, виплачувати грошову ренту, надати право довічного користування дарунком чи його частиною, не пред'являти вимог до третьої особи про виселення тощо. Такий обов'язок особа бере на себе добровільно, керуючись власними інтересами, а певне майнове задоволення надається третій особі, права якої обмежують (обтяжують) право власності обдаровуваного.

4) покладення на обдаровувану особу обов'язку на користь дарувальника. Наприклад, дарувальник залишає за собою право сервітуту (проходу, проїзду тощо) у подарованій земельній ділянці або право проживання у подарованому будинку.

Договір дарування є одностороннім і специфічним. Реальний договір дарування, як правило, не породжує зобов'язань. Він укладається і виконується у момент передачі речі. Тобто істотною умовою договору є передача речі. Новий ЦК України передбачає винятки з цього правила, що стосуються двох аспектів: можливості не набуття права власності та обтяження певними обов'язками:

по-перше, це стосується договору дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому. Виникає зобов'язальне відношення – кредитором стає обдаровуваний (ст. 723 ЦК України),

оскільки йому передано певне право вимоги, а боржником – дарувальник. Право вимоги щодо третіх осіб може передаватися лише на підставі цесії;

по-друге, покладення на дарувальника обов'язку, якщо йому відомо, повідомити обдаровуваного про недоліки речі або її особливі властивості, що можуть бути небезпечними для життя, здоров'я, майна як самого обдаровуваного, так і інших осіб. Через невиконання він зобов'язаний відшкодувати шкоду, якщо при володінні, користуванні дарунком була заподіяна шкода (ст. 721 ЦК України).

При консенсуальному договорі обдаровуваний має право вимагати передачі дарунка, а дарувальник зобов'язаний його передати (ст. 723 ЦК України).

Визначення **договору ренти**, його форма, сторони, предмет договору, рентні платежі та підстави припинення договору дані у схемах до теми.

Договором ренти може бути встановлено, що одержувач ренти передає майно у власність платника ренти за плату або безоплатно. Якщо договором ренти встановлено, що одержувач ренти передає майно у власність платника ренти за плату, до відносин сторін щодо передавання майна застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, а якщо майно передається безоплатно, – положення про договір дарування, якщо це не суперечить суті договору ренти.

У разі передавання під виплату ренти земельної ділянки або іншого нерухомого майна одержувач ренти набуває право застави на це майно. Платник ренти має право відчужувати майно, передане йому під виплату ренти, лише за згодою відчужувача. У разі відчуження нерухомого майна іншій особі до неї переходять обов'язки платника ренти. Виплата ренти може бути забезпечена встановленням обов'язку платника ренти застрахувати ризик невиконання ним своїх обов'язків за договором ренти.

Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження майна, переданого безоплатно під виплату безстрокової рен-

ти, несе платник ренти. У разі випадкового знищення або випадкового пошкодження майна, переданого за плату під виплату безстрокової ренти, платник має право вимагати відповідно припинення зобов'язання щодо виплати ренти або зміни умов її виплати.

Випадкове знищення чи випадкове пошкодження майна, переданого під виплату ренти на певний строк, не звільняє платника ренти від обов'язку виплачувати її до закінчення строку виплати ренти на умовах, встановлених договором ренти.

Визначення **договору довічного утримання (догляду)**, його форма, сторони, предмет договору та підстави припинення договору вказані у схемах до теми.

Цей договір є оплатним, оскільки набувач отримує у власність певне майно, а відчужувач – необхідне утримання у вигляді відповідних матеріальних благ і послуг. Вартість переданого відчужувачем майна може бути не еквівалентною вартості наданого набувачем утримання.

Необхідно звернути увагу на те, що відповідно до ст. 746 ЦК України відчужувачем у договорі може бути фізична особа незалежно від її віку та стану здоров'я. Набувачем може бути повнолітня дієздатна фізична або юридична особа. Якщо набувачами є кілька фізичних осіб, вони стають співвласниками майна, переданого їм за договором, на праві спільної сумісної власності. Якщо набувачами є кілька фізичних осіб, їх обов'язок перед відчужувачем є солідарним.

Договір довічного утримання може бути укладений відчужувачем на користь третьої особи (ст. 746 ЦК України). Майно, що належить співвласникам на праві спільної сумісної власності, зокрема майно, що належить подружжю, може бути відчужене ними на підставі договору довічного утримання (догляду). У разі смерті одного із співвласників майна, що було відчужене ними на підставі договору довічного утримання (догляду), обсяг зобов'язання набувача відповідно зменшується. Якщо відчужувачем є один із співвласників майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, договір довічного

утримання (догляду) може бути укладений після визначення його частки або визначення між співвласниками порядку користування цим майном (ст. 747 ЦК України).

Права та обов'язки сторін. У договорі довічного утримання (догляду) можуть бути визначені всі види матеріального забезпечення, а також усі види догляду (опікування), якими набувач має забезпечувати відчужувача. Якщо обов'язки набувача не були конкретно визначені або виникла потреба забезпечити відчужувача іншими видами матеріального забезпечення та догляду, спір має вирішуватися відповідно до засад справедливості та розумності. Набувач зобов'язаний у разі смерті відчужувача поховати його, навіть якщо це не було передбачено у договорі (ст. 749 ЦК України).

Якщо частина майна відчужувача перейшла до його спадкоємців, витрати на його поховання мають бути справедливо поділені між ними та набувачем.

Набувач може бути зобов'язаний забезпечити відчужувача або третю особу житлом у будинку (квартирі), який йому переданий за договором. У цьому разі в договорі має бути конкретно визначена та частина помешкання, в якій відчужувач має право проживати (ст. 750 ЦК України).

Матеріальні блага, якими щомісяця повинен забезпечуватися відчужувач, мають бути оцінені в грошах. Така оцінка підлягає індексації у порядку, встановленому законом (ст. 751 ЦК України).

Договір довічного утримання (догляду) може бути розірваний рішенням суду:

- 1) на вимогу відчужувача або третьої особи, на користь якої він був укладений, у разі невиконання або неналежного виконання набувачем своїх обов'язків, незалежно від його вини;
- 2) на вимогу набувача.

Договір довічного утримання (догляду) припиняється зі смертю відчужувача (ст. 755 ЦК України).

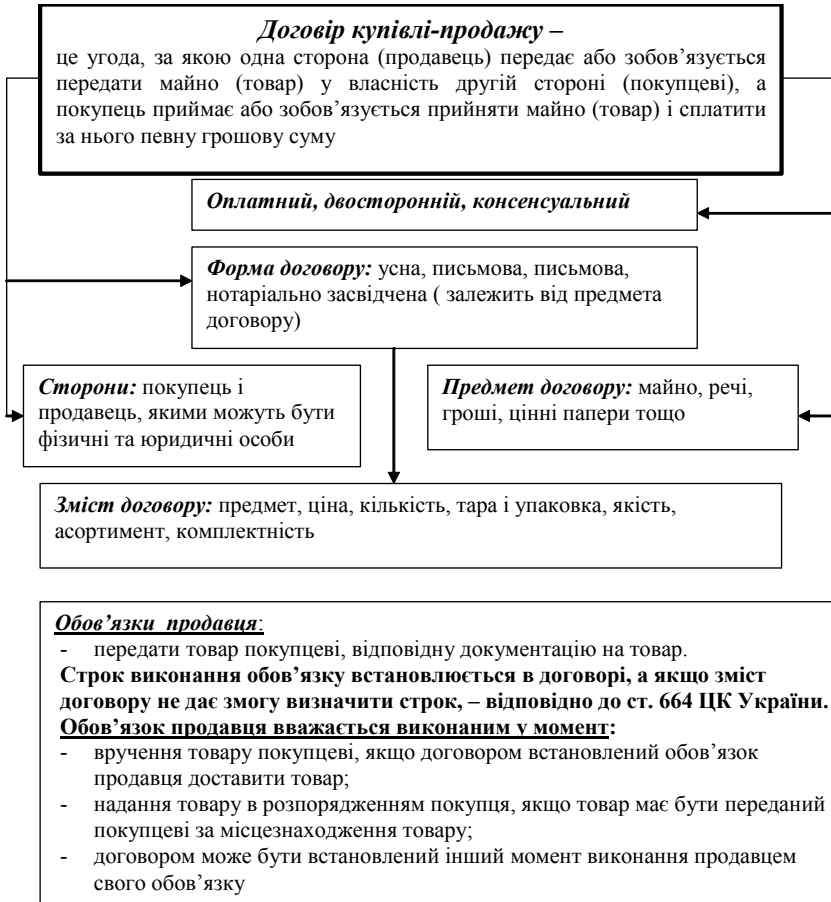
У разі розірвання договору довічного утримання у зв'язку з ухиленням набувача від його виконання відчужувач набуває право власності на майно, яке було ним передане, і має право вимагати його повернення. У цьому разі витрати, понесені набувачем на утримання та догляд відчужувача, не підлягають поверненню.

У разі розірвання договору у зв'язку з неможливістю його подальшого виконання набувачем з підстав, що мають істотне значення, суд може залишити за набувачем право власності на частину майна, з урахуванням тривалості часу, протягом якого він належно виконував свої обов'язки за договором.

Обов'язки набувача за договором довічного утримання (догляду) переходять до тих спадкоємців, до яких перейшло право власності на майно, що було предметом договору. Якщо у набувача майна немає спадкоємців або вони відмовилися від прийняття майна, переданого відчужувачем, відчужувач знову стає власником цього майна. У цьому разі договір довічного утримання (догляду) припиняється.

У разі припинення юридичної особи-набувача з визначенням правонаступників до них переходять права та обов'язки за договором довічного утримання (догляду). У разі ліквідації юридичної особи-набувача право власності на майно, передане на підставі договору довічного утримання (догляду), переходить до відчужувача. Якщо внаслідок ліквідації юридичної особи-набувача майно, що було передане їй за договором довічного утримання (догляду), перейшло до її засновника (учасника), до нього переходять права та обов'язки набувача за договором довічного утримання (догляду).

Схеми до модуля 6:

Правові наслідки порушення умов договору купівлі - продажу

Щодо кількості товару:

Покупець має право:

- а) якщо товару передано у меншій кількості:
 - вимагати передання товару у кількості, встановленій договором;
 - відмовитися від переданого товару та його оплати, а якщо товар оплачений – повернення сплаченої суми;
- б) якщо товару передано у більший кількості:
 - повідомити про це продавця і якщо він не розпорядиться товаром у розумний строк після одержання повідомлення, то прийняти весь товар, якщо договором не встановлено інше;
 - оплатити товар, якщо його прийнято у більшій кількості

Щодо асортименту товару:

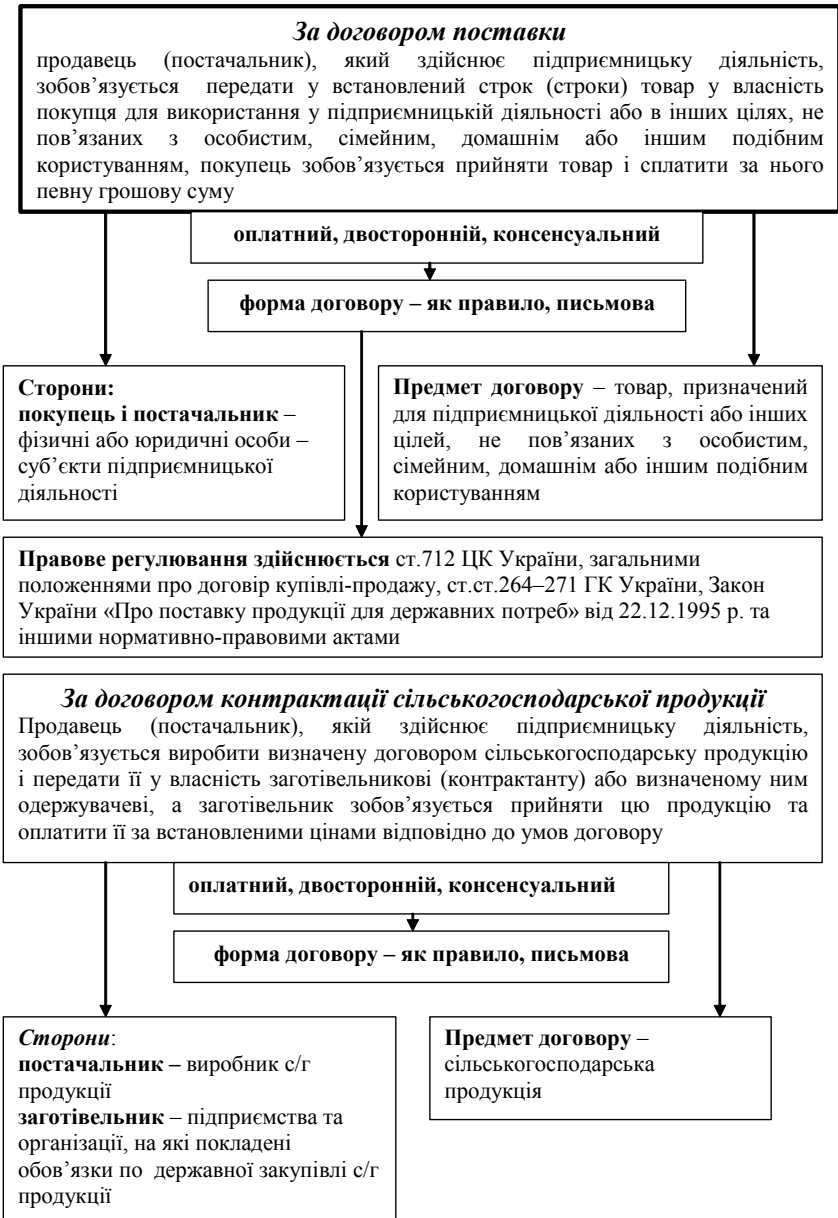
- а) якщо товар не відповідає асортименту, вказаному у договорі:
 - відмовитися від його прийняття та оплати, а якщо товар оплачений – вимагати повернення сплаченої суми;
- б) при порушенні асортименту частини товару :
 - відмовитись від усього товару;
 - прийняти частину товару, що відповідає вимогам договору і відмовитися від решти товару;
 - вимагати заміни частини товару, що не відповідає асортименту, товаром в асортименті, який встановлено договором;
 - прийняти весь товар

Щодо якості товару:

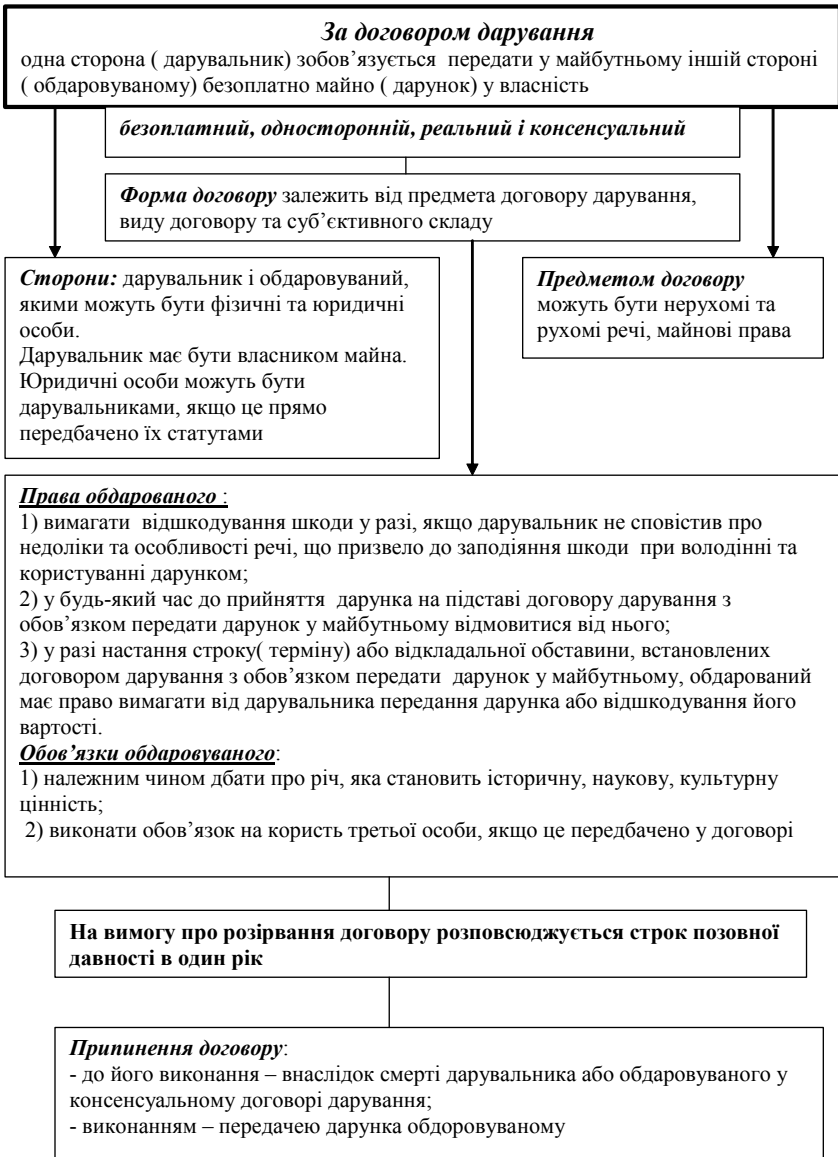
- а) покупець, якому переданий товар неналежної якості, має право, незалежно від можливості використання товару за призначенням, вимагати від продавця за своїм вибором:
 - пропорційного зменшення ціни;
 - безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
 - відшкодування витрат на усунення недоліків товару;
- б) у разі істотного порушення вимог щодо якості товару:
 - відмовитися від договору і вимагати повернення сплаченої за товар грошової суми;
 - вимагати заміни товару

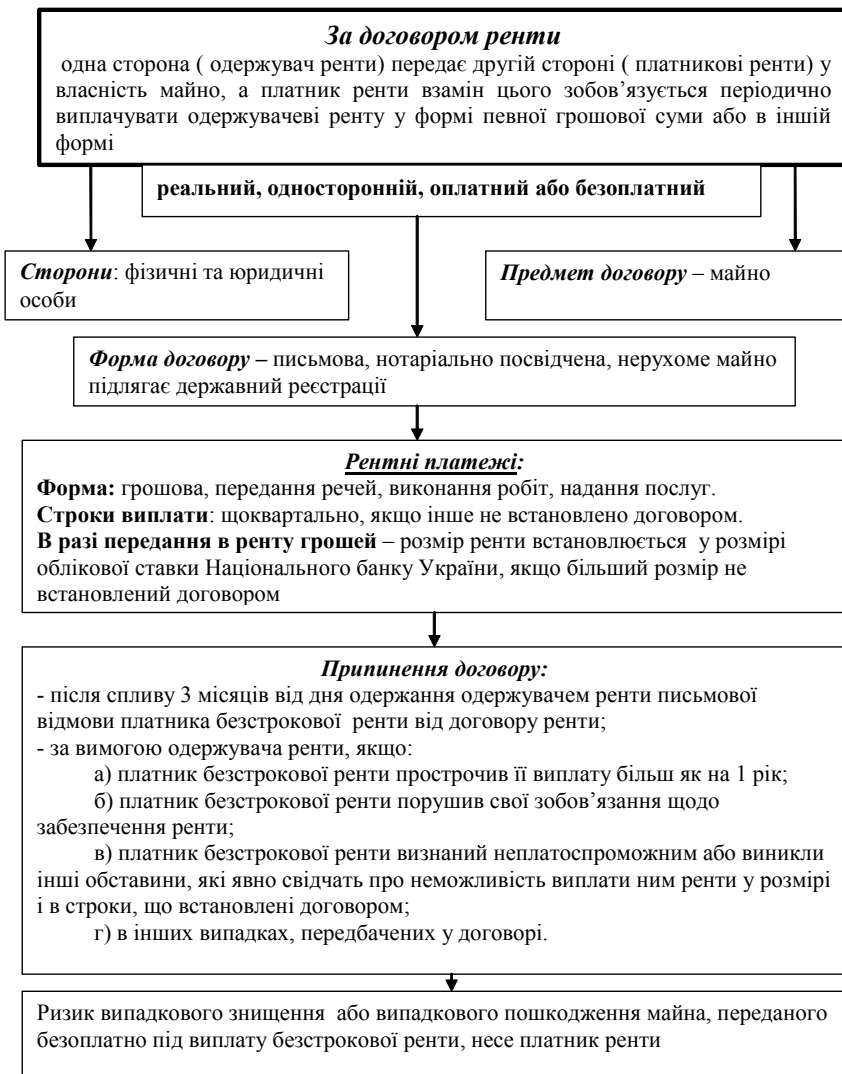
Щодо некомплектності товару:

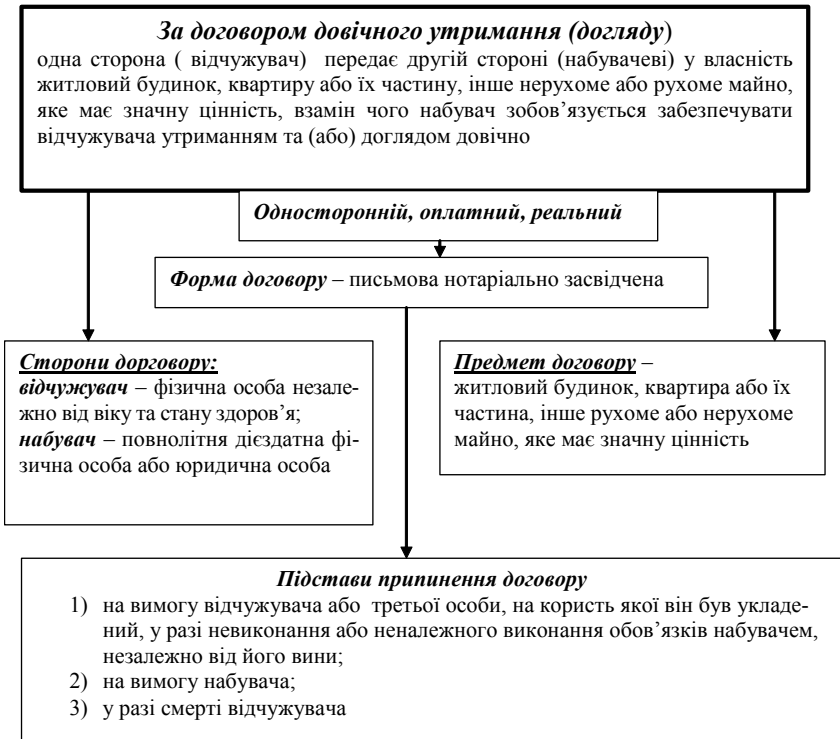
- а) у разі передання некомплектного товару покупець має право вимагати від продавця за своїм вибором:
 - пропорційного зменшення ціни;
 - доукомплектування товару в розумний строк;
- б) якщо товар не буде доукомплектований:
 - вимагати заміни некомплектного товару на комплектний;
 - відмовитися від договору і вимагати повернення сплаченої суми

Питання для самоконтролю

1. Визначення договору купівлі-продажу та його юридична характеристика.
2. Предмет договору, сторони, форма договору.
3. Істотні умови договору, зміст договору.
4. Права третіх осіб на товар.
5. Обов'язок продавця передати товар.
6. Продаж товарів у кредит.
7. Особливості договору купівлі-продажу у роздрібної торгівлі.
8. Повна характеристика договору поставки та його відмінність від договору купівлі-продажу.
9. Повна характеристика договору контрактації сільськогосподарської продукції.
10. Повна характеристика договору міни.

11. Визначення договору дарування, його юридична характеристика.
12. Сторони договору дарування, форма договору, предмет договору.
13. Права та обов'язки сторін за договором дарування.
14. Особливості консенсуального договору дарування.
15. Поняття благодійництва, сторони, форма, предмет договору.
16. Повна характеристика договору ренти.
17. Визначення договору довічного утримання, юридична характеристика договору, предмет договору, форма договору, сторони договору.
18. Права та обов'язки сторін за договором довічного утримання.
19. Підстави припинення договору довічного утримання.

Теми для рефератів

1. Поняття та юридична характеристика договору ренти за українським законодавством.
2. Істотні умови договору купівлі-продажу на оптовому ринку споживчих товарів.
3. Захист прав споживачів при купівлі-продажу товарів належної якості.
4. Особливості реального та консенсуального договору дарування.
5. Становлення інституту довічного утримання.

Ситуаційні завдання до модуля 6

Завдання 1

Сидоренко купив у магазині телевізор, строк гарантії якого 2 роки. Через 2 місяці телевізор зламався з причини не якості деяких деталей. Сидоренко звернувся до директора магазину з проханням замінити телевізор на якісний. Директор запропонував йому телевізор іншої марки, вартість якого була нижчою від марки того телевізора, що купив Сидоренко. Сидоренко погодився на заміну телевізора з умовою, що йому повернуть різницю у цінах. Директор магазину на це не погодився.

Ваші пропозиції щодо вирішення даної ситуації.

Який порядок заміни неякісного товару?

Завдання 2

В магазині “Торговий центр” покупець придбав холодильник марки “Север” і оплатив його доставку. В результаті перевезення холодильник був пошкоджений. Покупець відмовився від прийняття холодильника і потребував від дирекції магазину безоплатно усунути недоліки, директор відмовився, посилаючись на те, що договір вважається укладеним з моменту оплати товару покупцем і продавець не несе відповідальності за недоліки, які виникли після оплати товару.

Як вирішити дане питання?

З якого часу договір купівлі-продажу вважається укладеним?

Завдання 3

Данько продав Міщенко житловий будинок. Після переїзду в придбаний будинок Міщенко виявив, що пропали зимові рами від вікон цього будинку, котрі він бачив у підвальному приміщенні, а також встановлена на даху телевізійна антена. Вияснилося, що ці речі забрав з собою Данько. Міщенко вимагав повернути йому рами і антену, оскільки вони являються приналежністю будинку. Данько відмовився, посилаючись на те, що він їх продавати не збирався і ще до продажу будинку хотів віддати брату.

Яка правова доля приналежності при продажу головної речі?

Як вирішити спір?

Завдання 4

Бровченко вибрала в магазині костюм та блузку і продавець виписав їй товарний чек, а костюм та блузку передав на контроль. Бровченко вирішила до оплати чека оглянути інший товар в магазині, відвідування інших відділів зайняло у неї 1 годину 30 хвилин. З'явившись у відділ за костюмом та блузкою вона виявила, що вони вже продані. Бровченко звернулася до дирекції із скаргою на те, що продавці незаконно продали костюм та блузку, що вона вже стала їх власником, а тому вони не мали права їх продавати.

Обґрунтовані чи ні вимоги Бровченко?

В який момент переходить до покупця право власності на товар?

Завдання 5

16 січня 2004 р. Лариса Павленко купила в магазині костюм, попередньо його оглянувши. Прийшовши до дому, вона стала знову приміряти костюм, але фасон і колір костюма їй вже не сподобалися. Порадившись із членами сім'ї, вона вирішила поміняти костюм. 21 січня вона прийшла в магазин і стала вимагати обміняти костюм. Директор магазину відмовився його обміняти, посилаючись на те, що костюм доброякісний, відповідає розміру покупця і ніяких причин для обміну немає.

Чи має право Павленко обміняти костюм?

Які права покупця у випадку купівлі товару, який не підходить йому за фасоном, кольором та розміром?

Яким чином регулюється це питання в Законі України «Про захист прав споживачів»?

Завдання 6

5.01.04 р. Матвієнко купив у Савченко піаніно за 500 грн. При укладенні договору Матвієнко передав Савченко завдаток у сумі 100 грн. Сторони домовилися, що покупець забере піаніно 10.01.04 р. і сплатить залишок в сумі 400 грн. 10.01.04 р. Матвієнко не зміг заявитися за піаніно у зв'язку із хворобою (про що є відповідний документ). За піаніно він зміг приїхати тільки 16.01.04 р. Савченко повідомив покупця, що піаніно 15.01.04 р. було продано ним сусіду Маркову, тому що Матвієнко не приїхав за ним своєчасно, а сусід запропонував йому за піаніно 800 грн. Матвієнко почав вимагати від Савченка повернути йому завдаток у сумі 200 грн, посилаючись на те, що винною стороною в даному випадку є продавець.

Вирішіть справу.

Завдання 7

Зоценко та Макаров уклали договір купівлі–продажу мотоцикла. За договором Зоценко повинен був сплатити Макарову 1 800 грн через три дні після передачі мотоцикла. Зоценко своєчасно гроші не сплатив і обіцяв продавцю зробити це найближчим часом, однак гроші сплачені ним так і не були. Макаров через 6 місяців звернувся до нього з вимогою про

повернення грошей. Зощенко відмовився сплачувати гроші, пояснюючи це тим, що договір є недійсним, тому що укладався в усній формі, а повернути мотоцикл він не має можливості, тому що його у нього вже немає, декілька днів тому невідомий викрав його.

Як вирішити ситуацію?

Завдання 8

Спільне підприємство “Ратибор “ звернулося до свого банку для придбання іноземної валюти для розрахунку з нерезидентом за поставлену сировину. Незважаючи на те, що у даному договорі були всі істотні умови, працівник банку відмовився оформити продаж валюти під нього, посилаючись на те, що в договорі містяться не два, а один підпис з боку СП.

1. *Які істотні умови зовнішньоекономічного договору?*
2. *Скільки підписів необхідно для оформлення такого договору?*
3. *Яке рішення має прийняти суд у випадку звернення до нього спільного підприємства?*

Завдання 9

Філія фірми “Світоч” уклала з торговою базою договір на поставку світильників. Фірма “Світоч” звернулася до господарського суду з позовом про скасування угоди, оскільки фірма не давала керівнику філії доручення на укладення такої угоди.

Чи підлягає позов задоволенню?

Завдання 10

Заготівельна організація відправила річковим транспортом на адресу бази “Оптова торгівля” цибулю.

Вантаж прибув до місця призначення з запізненням. Оскільки в період перевезення вантажу були заморозки, цибуля частково підмерзла і згнила.

Вантажоодержувач звернувся з позовом до перевізника та вантажовідправника, в якому просив стягнути з перевізника штраф за прострочення доставки вантажу, а також стягнути з перевізника та вантажовідправника вартість гнилої цибулі.

Перевізник не заперечував проти сплати штрафу за прострочення доставки вантажу, однак позов у частині стягнен-

ня вартості гнилої цибулі не визнав, посилаючись на те, що порча вантажу – це наслідок його природних якостей. Крім того, перевізник стверджував, що, якщо він сплачує штраф за прострочення доставки вантажу, то сплачувати збитки він не повинен.

Вирішіть справу.

Завдання 11

Швейне об'єднання “Модель” відповідно до договору поставки повинно було поставити в 3 кварталі 2004 р. універмагу жіночі та чоловічі костюми, всього на суму 300 000 гривень. Жіночих костюмів повинно бути поставлено на 100 000 грн., чоловічих – на 200 000 грн. Однак постачальник поставив жіночих костюмів на 90 000 грн., а чоловічих – на 210 000 грн. Універмаг відмовився приймати продукцію, яка поставлена понад встановлену договором кількість і прийняв її на відповідальне зберігання.

Не одержавши відповіді на претензію, універмаг звернувся до господарського суду з позовом, в якому просив стягнути з постачальника неустойку за порушення асортименту поставлених товарів, збитки в сумі 2000 грн, які є наслідком порушення умов договору.

Постачальник у своєму відгуку вказав, що він не повинен нести відповідальність, оскільки товар був поставлений в строк і на суму, яка обумовлена договором. Вини його в порушенні асортименту немає, тому що він не одержав від свого поставника достатньої кількості фурнітури, необхідної для пошиття жіночих костюмів.

Вирішіть справу.

Завдання 12

Цементний завод відповідно до договору повинен був відправити на адресу фірми “Будівельник” у першому кварталі 2005 р. 150 вагонів цементу.

Однак при затвердженні плану перевезень замовлення цементного заводу не було виконано в повному обсязі: необхідну йому кількість вагонів скоротили на 1/3, тому постачальник

міг поставити фірмі лише 100 вагонів, а фактично поставив 70 вагонів цементу. Претензію покупця постачальник не задовольнив, тому фірма звернулася з позовом до господарського суду.

Заперечуючи проти позову, відповідач вказав, що він не винний в недопоставці цементу, а тому не може нести відповідальність за порушення умов договору. Заявка на вагони була подана своєчасно, а те, що вона не була включена повністю в план перевезень, не може бути поставлено йому в вину. Також він не винний і у недопоставці 30 вагонів цементу, тому що залізниця не подала передбачені планом вагони в зв'язку з із затриманням їх іншими клієнтами.

Як вирішити справу?

Завдання 13

Фірма “Клен” одержала від свого постачальника продукцію на суму 500 000 грн. із простроченням на 2 місяці. При перевірці продукції виявилось, що частина її – на 200 000 грн. не відповідає стандартам і не комплектна.

Покупець став вимагати від постачальника сплати неустойки за порушення строків поставки продукції та за поставку некомплектної продукції. Крім того він почав вимагати поставки доброякісної і комплектної продукції в наступному періоді поставки. Постачальник не задовольнив вимоги фірми, покупець звернувся з позовом до господарського суду.

Вирішіть справу.

Завдання 14

Завод поставив будівельній організації кран. Кран вийшов з ладу в період гарантійного строку. Будівельна організація звернулася з позовом до господарського суду, вимагаючи стягнути з постачальника неустойку за поставку недоброякісної продукції і збитків, які виникли в зв'язку з простоем екскаватора. Претензія була пред'явлена через 1 місяць, а позов через 13 місяців з дня виходу крану з ладу.

Сума неустойки – 20 000. грн, а сума збитків – 31 000. грн..

Вирішіть справу.

Завдання 15

Пархоменко І. заключила в письмовій формі договір дарування з Фадеевим. За цім договором Пархоменко повинна була передати Фадееву телевізор вартістю 750 грн., а Фадеев повинен був відремонтувати і пофарбувати Пархоменко будинок.

Фадеев зробив вказану роботу, Пархоменко відмовилася передати Фадееву телевізор. Фідеєв звернувся до суду з позовом до Пархоменко, в якому вимагав від неї виконання умов договору.

Вирішіть справу.

Завдання 16

У жовтні 2005 р. Кравченко подарував Михайленку частину будинку, що належав йому на праві приватної власності. Нотаріус засвідчив договір. Андрієнко, що був учасником загальної частини власності на цей будинок, звернувся до суду з позовом про визнання договору дарування недійсним і переведення на нього згідно з нормами цивільного законодавства прав і обов'язків покупця, тому що Кравченко фактично не подарував, а продав свою частину Михайленку. Кравченко, не погоджуючись передати права по договору позивачеві, відмовляється відчужувати свою частину будинку.

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання 17

Шпаков подарував своєму племіннику на день народження костюм вартістю 560 грн. Договір укладений в усній формі. З позовом до суду про визнання договору дарування недійсним звернулася жінка Шпакова. Вона вказала в позовній заяві, що костюм був куплений в період, коли вона і Шпаков знаходилися в зареєстрованому шлюбі, був куплений для сина, який помер, а тому він належить обом подружжям на праві спільної власності, чоловік подарував костюм без її згоди. Крім цього, була порушена вимога закону про форму договору дарування.

Яка форма договору дарування?

Вирішіть справу.

Завдання 18

Романенко і Петренко знаходилися у зареєстрованому шлюбі з 1989 р. За період спільного життя вони придбали автомашину “Волга”. 10.01.2004 р. подружжя уклали в нотаріальній конторі договір дарування автомашини, за яким машина повністю переходила у власність Романенко. 2.03.2004 р. шлюб між ними був розірваний.

Після розірвання шлюбу Романенко звернулася до суду з позовом до Петренка про повернення машини, посилаючись на те, що відповідач забрав машину з гаража без її відома і відмовляється її повернути.

Суд в позові Романенко відмовив, мотивуючи це тим, що після укладення договору дарування машина не була передана в володіння Романенко, подружжя продовжували користуватися нею спільно, в нотаріальну контору вони приїжджали для укладення договору разом і разом від'їздили. Крім цього, машина зареєстрована в ДАІ на і'мя відповідача і тільки він може нею керувати. На цій підставі договір дарування необхідно вважати мнимою угодою. Суд вважав, що відповідач не мав права дарувати машину, тому що вона належала йому та його дружині, тобто була спільною власністю.

Правильне чи ні рішення суду?

Завдання 19

Березюк подарував своєму синові Петру будинок, що знаходився у сільській місцевості, але при цьому отримав від нього розписку про те, що будинок за його життя продаватися не буде, тому що це для нього має велике значення (можливість відпочивати у літний час). Через рік, перебуваючи в скрутному матеріальному становищі, Петро продав будинок Боброву. Березюк звернувся з позовом до суду про визнання договору купівлі-продажу недійсним, надавши при цьому посвідчену секретарем сільської ради села, де знаходиться будинок, розписку.

Ваша думка з цього питання?

Завдання 20

Непрацездатний Марченко передав у власність Бондаренко будинок, який належав йому на праві приватної власності. Бондаренко зобов'язалася довічно утримувати Марченка, виходячи з вартості утримання – 200 грн в місяць. Через рік Бондаренко звернулася до суду з позовом про визнання договору недійсним, посилаючись на те, що Марченко відмовляється від нотаріального посвідчення договору, це її не задовольняє, тому що вона має намір подарувати цей будинок сину. Бондаренко також просила суд стягнути с Марченка 2400 грн – вартість його утримання за рік. Суд позов задовольнив в частині визнання договору недійсним, а в стягненні з Марченка 2400 грн. відмовив.

Правомірне чи ні рішення суду?

Завдання 21

Карпова в березні 2004 р. пред'явила до Мовчана позов про визнання недійсним договору дарування та його виселення з її будинку. В позові Карпова вказала, що 27 січня 2004 р. вона уклала договір з відповідачем про передачу йому половини належного їй будинку на умовах довічного утримання. Договір був нотаріально посвідчений, однак Мовчан не виконує взятих на себе зобов'язань по її утриманню.

Яке рішення повинен ухвалити суд?

Завдання 22

Стеженко, будучи непрацездатним за віком, передав у власність Власенку свій будинок, взамін чого Власенко зобов'язався надавати Стеженку довічне матеріальне забезпечення в натурі у вигляді житла в переданому будинку, догляду і необхідної допомоги. Через 3 роки Власенко помер, а його дружина та син відмовилися виконувати зобов'язання по утриманню Стеженка, пояснивши свою відмову тим, що після смерті Власенка його обов'язки припинились.

Стеженко звернувся до суду з позовом, в якому просив зобов'язати дружину Власенка виконувати всі обов'язки, що випливали з передачі будинку Власенку.

Яке рішення повинен ухвалити суд?

Тестові завдання до модуля 6

Тест 1. Договір купівлі-продажу є:

- А – консенсуальним;
- Б – реальним;
- В – оплатним;
- Г – безоплатним;
- Д – одностороннім.

Тест 2. Договір купівлі-продажу може укладатися:

- А – між громадянами;
- Б – між підприємствами;
- В – між державою та підприємцями;
- Г – між підприємствами і громадянами.

Тест 3. Сторонами договору купівлі-продажу є:

- А – продавець;
- Б – власник майна;
- В – покупець;
- Г – орендар майна.

Тест 4. Рішення про відчуження майна може прийняти:

- А – орендар майна;
- Б – довірена особа;
- В – власник майна;
- Г – органи державної влади і управління.

Тест 5. Істотними умовами договору є:

- А – ціна;
- Б – предмет договору;
- В – умови продажу;
- Г – кількість одиниць предмета.

Тест 6. У вільному продажу можуть бути такі товари:

- А – продукти харчування;
- Б – отруйні речовини;
- В – меблі.

Тест 7. У власності громадян не можуть перебувати:

- А – зброя;
- Б – вибухові речовини;

- В – автомашини;
- Г – психотропні засоби.

Тест 8. Ціни на товари можуть бути:

- А – вільними;
- Б – оптовими;
- В – закупівельними.

Тест 9. Спеціальний порядок набуття права власності встановлений на:

- А – житлові будинки;
- Б – автомашини;
- В – пневматичну зброю.

Тест 10. Договір міні:

- А – односторонній;
- Б – двосторонній;
- В – реальний;
- Г – консенсуальний.

Тест 11. Правове регулювання договору міні здійснюється:

- А – за правилами договору купівлі-продажу;
- Б – за особливими правилами;
- В – за правилами договору дарування.

Тест 12. Бартерний договір – це різновид:

- А – договору купівлі-продажу;
- Б – договору дарування;
- В – договору міні.

Тест 13. Договір дарування:

- А – односторонній;
- Б – двосторонній;
- В – реальний;
- Г – консенсуальний;
- Д – оплатний;
- Е – безоплатний.

Тест 14. Дарувальниками за договором дарування можуть бути:

- А – дієздатні фізичні особи;
- Б – обмежено дієздатні фізичні особи;

В – юридичні особи за рішенням виконавчого органу;
Г – держава.

Тест 15. Форма договору дарування:

А – усна, письмова і письмова нотаріально засвідчена;
Б – тільки письмова;
В – тільки усна.

Тест 16. Предметом договору дарування можуть бути:

А – нерухоме майно;
Б – кошти;
В – зброя;
Г – картини;
Д – отруйні речовини.

Тест 17. Предметом договору міни можуть бути:

А – майно;
Б – сільськогосподарська продукція;
В – товари;
Г – зброя.

Тест 18. Обдарованим може бути:

А – фізична особа;
Б – держава;
В – кооператив;
Г – юридична особа.

Тест 19. Форма договору дарування громадянином майна громадській організації:

А – письмова;
Б – письмова, нотаріальна засвідчена;
В – усна.

Тест 20. Договір поставки:

А – двосторонній;
Б – багатосторонній;
В – односторонній;
Г – реальний;
Д – консенсуальний.

Тест 21. Постачальником в договорі поставки є:

- А – будь – яка фізична особа;
- Б – будь яка юридична особа;
- В – підприємці;
- Г – держава.

Тест 22. Договір поставки відрізняється від договору купівлі-продажу:

- А – строком укладення договору;
- Б – метою придбання товару;
- В – змістом договору ;
- Г – моментом укладення договору;
- Д – відповідальністю сторін договору.

Тест 23. Замовником державного контракту на поставку товарів є:

- А – Кабінет Міністрів;
- Б – органи центральної виконавчої влади;
- В – держава;
- Г – Верховна Рада.

Тест 24. Предметом договору контракції сільськогосподарської продукції можуть бути:

- А – тварини;
- Б – олія;
- В – устаткування;
- Г – буряк;
- Д – овочі.

Тест 25. Форма договору контракції сільськогосподарської продукції:

- А – усна;
- Б – письмова;
- В – законом не встановлена.

Тест 26. При отриманні товару за договором поставки в разі порушення умов договору одержувач зобов'язаний:

- А – повідомити продавця про порушення асортименту товару;
- Б – про неякість тари;

В – про нестачу товару;

Г – про некомплектність товару.

Тест 27. Форма договору поставки:

А – письмова;

Б – усна;

В – законом не встановлена.

Тест 28. Договір бартеру – це:

А – різновид договору купівлі-продажу;

Б – різновид договору міни;

В – різновид договору поставки.

Тест 29. Постачальником за договором постачання енергетичними та іншими ресурсами може бути:

А – юридична особа;

Б – підприємець, що має ліцензію на здійснення цього виду діяльності;

В – фізична особа.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. – К.: Атіка, 2003.
2. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1991 – № 30. – Ст. 379.
3. Закон України «Про власність» від 07.02.91 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1991 р. – №20. – Ст. 249.
4. Порядок зайняття торговельною діяльністю та правила торговельного обслуговування населення, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 08.12.1995 р.
5. Про практику розгляду судами України справ про спадкування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 червня 1983 р. / Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України 1963–1995 р. Частина перша.— К., 1995.
6. Правила і торгівлі транспортними засобами і номерними агрегатами: Наказ МЗЕЗТ України від 9.12.1995 р. / БНА.— 1996.— № 3.

7. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про захист прав споживачів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 квітня 1996 р. №; 5/ /Вісник Верховного Суду України. – 1996.–№ 1
8. Про деякі питання практики вирішення господарських спорів, пов'язаних з прийманням продукції та товарів за кількістю та якістю. Роз'яснення ВАС України від 12.10.1993 р. // Збірник рішень та арбітражної практики ВАС України. – 1994. – №1.
9. Цивільне право України. Академічний курс, том 2. Підручник / За загальною редакцією Я.М. Шевченко. – К., 2003.
10. Коментар до Цивільного кодексу України. – Харків: «Одіссей», 2003.

Модуль 7

Теми

Договори найму (оренди), лізингу, найму житла, позички, підряду

Питання до теми: «Договір найму (оренди)»

1. Поняття договору найму (оренди), предмет договору, сторони, строк договору, орендна плата.
2. Права та обов'язки сторін за договором. Права третіх осіб на річ.
3. Припинення договору найму.
4. Прокат. Найм транспортного засобу.

Методичні рекомендації

Визначення **договору найму (оренди)**, форма, сторони, предмет договору, строк оренди, права та обов'язки сторін, підстави припинення договору дані у схемах до теми. Студентам потрібно уважно розглянути вказані схеми.

Необхідно звернути увагу на те, що:

- 1) наймач отримує майно не у власність, а лише у тимчасове користування;
- 2) оскільки майно підлягає поверненню, предметом договору можуть бути:
 - річ, що визначена індивідуальними ознаками і зберігає свій первісний вигляд при неодноразовому використанні, тобто неспоживна річ;
 - майнові права, наприклад земельні паї;
 - підприємство як єдиний майновий комплекс.

Особливості оренди окремих видів майна можуть встановлюватися законами України: “Про оренду державного та комунального майна”, “Про оренду землі”, “Про господарську діяльність у Збройних Силах України” водним Кодексом, тощо.

Студенти повинні звернути увагу на особливості оренди державного майна, це питання регулюється Законом України “Про оренду державного і комунального майна”. Відповідно до вимог цього закону орендодавцем можуть бути :

- Фонд державного майна України та його регіональні відділення і представництва – щодо цілісних майнових комплексів підприємств, їх структурних підрозділів та нерухомого майна, а також майна, що не ввійшло до статутних фондів господарських товариств, створених у процесі приватизації (корпоратизації), що є державною власністю, крім майна, що належить до майнового комплексу Національної академії наук України;
- органи, уповноважені Верховною Радою АР Крим та органами місцевого самоврядування управляти майном, – щодо майна, яке належить АР Крим або перебуває у комунальній власності;
- державні та комунальні підприємства – щодо окремого індивідуально визначеного майна та нерухомого майна площею до 200 кв. м., а з дозволу органів, зазначених вище, – також щодо структурних підрозділів підприємств (філій, цехів, дільниць) та нерухомого майна, що перевищує площу 200 кв. м.

Істотними умовами договору оренди є предмет договору, строк оренди, плата за оренду та інші умови, визначені сторонами в договорі. Плата за оренду встановлюється сторонами в договорі, якщо це не визначено, то вона визначається з урахуванням споживчої якості речі та інших обставин, що мають істотне значення. Форма плати – грошова або натуральна. Плата за оренду державного майна встановлюється відповідно до постанови КМ України від 4.10.95 №786, якою затверджена Методика розрахунку і порядок використання плати за оренду державного майна. Плата за оренду вноситься щомісячно, якщо інше не встановлено договором. Наймач звільняється від плати,

якщо майно не використовувалося ним за обставинами, за які він не відповідає.

Договір оренди – строковий договір, навіть якщо він укладений без зазначення строку. Якщо строк не вказаний, договір вважається укладеним на невизначений строк. Договір оренди державного майна не може укладатися на невизначений строк. При укладенні договору на невизначений строк кожна зі сторін має право відмовитися від договору, попередивши іншу сторону про це письмово за один місяць, у разі найму нерухомого майна – за три місяці, якщо інше не встановлено договором. якщо наймач продовжує користуватися майном після закінчення строку договору, то за відсутності заперечень орендодавця договір вважається продовженням на строк, який раніше був встановлений договором.

Річ, передана в найм, може бути застрахована (ст.771 ЦК).

Ризик випадкового знищення або пошкодження майна несе наймач, який затримав повернення речі наймодавцеві (ст. 772 ЦК).

Право власності на плоди, продукцію та доходи, одержані наймачем внаслідок користування річчю, належать наймачу (ст. 775ЦК).

Капітальний ремонт речі повинен проводитися за рахунок наймодавця, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 776 ЦК). Якщо наймодавець не проводить капітальний ремонт, наймач має право:

- 1) відремонтувати річ, зарахувавши вартість ремонту в рахунок плати за користування річчю, або вимагати відшкодування вартості ремонту;
- 2) вимагати розірвання договору та відшкодування збитків.

Наймач має переважне право на укладення договору на новий строк перед іншими особами. Наймач може поліпшити річ лише за згодою наймодавця (ст. 778 ЦК). В цьому разі після закінчення строку договору наймач має право вилучити поліпшення, якщо це можливо без пошкодження речі, або вимагати

відшкодування вартості робіт, якщо поліпшення неможливо відокремити. Якщо внаслідок поліпшення створена нова річ, то наймач стає її співвласником, його частка відповідає вартості його витрат на поліпшення.

Якщо наймач без згоди наймодавця зробив поліпшення, то він може вилучити їх, якщо це можливо без пошкодження речі, а якщо неможливо, то він не має право на відшкодування витрат на поліпшення речі. Наймодавець має право вимагати відшкодування завданих йому збитків.

Шкода, завдана третім особам у зв'язку з користуванням річчю, відшкодовується наймачем.

Прокат – це договір, за яким наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність, передає або зобов'язується передати рухому річ наймачеві в користування за плату на певний строк. Цей договір є різновидом договору найму і за своєю правовою природою є договором приєднання. Це публічний договір, умови договору не повинні погіршувати становище наймача.

Предметом договору є рухомі речі, які призначені для задоволення побутових потреб. Плата за прокат встановлюється за тарифами наймодавця і є однаковою для всіх наймачів.

Особливості договору прокату:

- 1) наймач має право відмовитися від договору в будь-який час;
- 2) наймач не має права на укладення договору піднайму і переважного права на купівлю речі у разі її продажу;
- 3) на наймача не можна покладати проведення капітального та поточного ремонту.

Предметом договору транспортного засобу можуть бути повітряні, морські, річкові, наземні самохідні засоби тощо. Якщо транспортний засіб передається у найм разом з екіпажем то такий договір називається договором фрахтування. За таким договором експлуатація його проводиться екіпажем, який не припиняє трудові відносини з наймодавцем.

Правове регулювання такого договору здійснюється ст.ст. 798 – 805 ЦК та окремими законодавчими актами.

Форма договору письмова, а якщо учасником договору є фізична особа, то нотаріально посвідчена.

Наймач самостійно здійснює використання транспортного засобу, від свого імені укладає договори перевезення та інші договори. Він повинен підтримувати транспортний засіб у належному стані, відшкодовувати збитки у разі пошкодження цього засобу. Умова страхування транспортного засобу наймодавцем є обов'язковою.

Законом можуть встановлюватися інші особливості договору найму транспортного засобу з екіпажем (наприклад оренди повітряних та морських суден).

Питання до теми «Договір на житло, договір лізингу»

1. Договір найму житла.
2. Договір лізингу.

Методичні рекомендації

Визначення **договору найму житла**, його форма, сторони, істотні умови, права та обов'язки сторін, підстави розірвання договору дані у схемах до теми, тому студенти повинні уважно розглянути їх.

Строк договору встановлюється договором, а якщо строк не вказаний, то договір вважається укладеним на 5 років. Наймач має переважне право на укладення нового договору, якщо строк дії договору закінчився, а також переважне право на купівлю житла у разі його продажу.

Необхідно звернути увагу на особливості договору піднайму житла. Наймач має право укласти договір піднайму, але за згодою наймодавця. При припиненні договору найму припиняється і договір найму житла.

Наймач та особи, які разом з ним проживають, мають право вселити в приміщення інших осіб для постійного проживан-

ня за згодою наймодавця. Такі особи набувають рівні з наймачем права на користування житлом. Таких осіб необхідно відрізнити від тимчасових мешканців, як не мають самостійного права на користування житлом. Тимчасові мешканці повинні звільнити приміщення після закінчення строку проживання або не пізніше семи днів від дня попередження про звільнення приміщення.

Плата за користування житлом встановлюється у договорі, але не може перевищувати плати, яка встановлена законом. Строки внесення плати встановлюються в договорі, а якщо строк не встановлений, то плата вноситься щомісячно.

Особа, яка є наймачем, може бути замінена на іншу особу:

- на повнолітню особу, члена сім'ї, за згодою інших осіб, що проживають разом з наймодавцем;
- на повнолітню особу, члена сім'ї в разі смерті наймача.

Якщо наймодавцем є фізична особа, якій житло належить на праві приватної власності, то вона має право вимагати розірвати договір, якщо житло необхідне для проживання самого наймодавця та членів його сім'ї. Обов'язок доведення необхідності використання житла для самого наймодавця лежить на наймодавцеві. В цьому разі наймодавець повинен попередити наймача про розірвання договору не пізніше ніж за 2 місяці.

Стаття 826 ЦК передбачає також таку підставу припинення договору, як використання житла не за призначенням, систематичне порушення прав та інтересів сусідів.

Визначення **договору лізингу**, його форма, види, істотні умови, права та обов'язки сторін вказані у схемах до теми.

Предметом лізингу може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками, віднесена законодавством до основних фондів. Не можуть бути предметом лізингу земельні ділянки та інші природні об'єкти, єдині майнові комплекси підприємств та їх структурні підрозділи. Майно, що перебуває в державній або комунальній власності та щодо якого відсутня заборона передачі в користування та (або) у володіння, може бути передано в лізинг за згодою відповідного органу.

Ризик випадкового знищення або пошкодження предмету лізингу несе лізингоодержувач, якщо інше не встановлено договором або законом.

Правове регулювання цього договору здійснюється ЦК України та Законом України “Про фінансовий лізинг” в редакції від 11.12.2003 р.

Основним обов’язком лізингоодержувача є своєчасна сплата лізингових платежів, які включають:

- суму, яка відшкодовує при кожному платежі частину вартості об’єкта лізингу, що амортизується за строк, за який вноситься лізинговий платіж;
- суму, що сплачується лізингодавцю як відсоток за залучений ним кредит, для придбання майна за договором лізингу;
- платіж як винагороду лізингодавцю за отримане у лізинг майно;
- відшкодування страхових платежів, якщо об’єкт лізингу застрахований лізингодавцем;
- інші витрати лізингодавця, передбачені договором лізингу.

Питання до теми: «Договір підряду»

1. Поняття і значення договору підряду. Правове регулювання договору.
2. Істотні умови договору.
3. Обов’язки сторін за договором підряду.
4. Правові наслідки порушення умов договору підряду.

Методичні рекомендації

Визначення **договору підряду**, його форма, сторони, предмет договору, істотні умови, права та обов’язки сторін відповідальність сторін за договором визначені у схемах до договору.

Студентам необхідно звернути увагу на те, що договір підряду має спільні риси з трудовим договором і має відмінності від нього:

1) предметом договору підяду є кінцевий результат роботи, а для трудового договору – факт трудової діяльності;
2) робота за договором підяду виконується на свій ризик, за трудовим договором працівник не несе відповідальності за загибель предмета його праці;
3) сторонами в першому випадку є юридичні і фізичні особи, а трудовий договір укладається лише з фізичною особою. Від договору купівлі-продажу договір підяду відрізняється:

- 1) предметом договору в договорі купівлі-продажу є індивідуально визначені речі;
- 2) моментом укладення і виконання договору: ці моменти, як правило, збігаються у договорі купівлі-продажу, а у договорі підяду – ні.

Відносини, що виникають з цього договору, регулюються Законом України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”, гл.61, 62 ЦК України, іншими нормативними актами.

Істотними умовами договору є предмет, ціна і строк виконання роботи. Предметом є індивідуалізований результат праці підрядника. У договорі повинні бути чітко визначені вимоги до його предмета.

Ціна – це грошова сума, належна підряднику за виконання роботи. Якщо у договорі не встановлено ціну роботи або її способи, ціна встановлюється за рішенням суду на основі цін, що зазвичай застосовуються за аналогічні роботи з урахуванням необхідних витрат сторін (ст. 843 ЦК). Ціна включає і відшкодування витрат підрядника та плату за виконану роботу. Ціна в договорі може визначатися і в кошторисі, який містить постатейний перелік витрат щодо виконання робіт; він є невід’ємною частиною договору. Кошторис може бути **твердим і приблизним**. Зміни до твердого кошторису можуть вноситися лише за погодженням сторін. У разі перевищення твердого кошторису усі пов’язані з цим витрати несе підрядник, якщо інше не встановлено законом або договором. Підрядник не має права вимагати збільшення твердого кошторису. А замовник – його

зменшення. Тільки у разі істотного зростання вартості матеріалів після укладення договору підрядник вправі вимагати збільшення, і якщо замовник на це не погоджується, то вимагати розірвання договору. Приблизний кошторис складається в тому разі, якщо заздалегідь неможливо визначити перелік робіт, що потребуються. В міру виконання робіт приблизний кошторис уточнюється й розрахунки проводяться за фактично проведеними підрядником витратами, але якщо немає значного перевищення приблизного кошторису. Можливість збільшення ціни припускається лише у разі виникнення необхідності в проведенні додаткових робіт, не передбачених приблизним кошторисом.

Строки виконання роботи або її окремих етапів встановлюються в договорі, а якщо строки в договорі не встановлені, то замовник вправі вимагати виконання робіт у розумні строки, відповідно до суті зобов'язання, характеру та обсягів роботи, звичаїв ділового обороту (ст. 846 ЦК). Строки можуть бути початковими, проміжними і кінцевими. Це сприяє ритмічному ходу робіт і своєчасному їх завершенню, а також дозволяє замовнику перевіряти хід робіт і вживати заходів при їх неналежному виконанні. Строки можуть бути змінені у випадках, передбачених законом, наприклад, ст. 651 ЦК допускає зміну договору при його істотному порушенні іншою стороною.

Важливе значення мають наслідки порушення умов договору замовником і підрядником. Студенти повинні уважно вивчити це питання.

Правові наслідки порушення умов договору замовником:

1. Підрядник має право відмовитися від договору підяду з відшкодуванням йому збитків, якщо замовник, незважаючи на своєчасне попередження з боку підрядника, у відповідний строк не замінить недоброякісний або непридатний матеріал, не замінить вказівок про спосіб виконання роботи, не усуне інших обставин, що загрожують якості або придатності результату роботи (ст. 848 ЦК).
2. Підрядник має право не розпочинати роботу, а розпочату роботу зупинити, якщо замовник не надав матеріалу,

- устаткування або річ, що підлягає переробці і цим створив неможливість виконання роботи (ст. 851 ЦК).
3. Підрядник має право при несплаті встановленої ціни або іншої суми, належної йому, притримати результат роботи, а також устаткування, залишок невикористаного матеріалу та інше майно замовника, що є у підрядника (ст. 856 ЦК).
 4. Якщо замовник ухиляється від прийняття виконаної роботи, підрядник після дворазового попередження має право продати результати роботи, а суму виторгу, з вирахуванням усіх належних йому платежів, внести в депозит нотаріуса на ім'я замовника, якщо інше не встановлено договором.

Правові наслідки порушення умов договору підрядником:

1. Замовник має право відмовитися від договору підряду та вимагати відшкодування збитків, якщо підрядник своєчасно не розпочав роботу або виконує її повільно, що закінчити її в строк стає явно неможливим; встановити строк для усунення недоліків, якщо буде очевидним, що робота не буде виконана належним чином і також вимагати розірвання договору і відшкодування збитків при невиконанні його вимог (це право замовника, а не обов'язок), ст.849 ЦК.
2. Замовник має право у будь-який час до закінчення робіт відмовитися від договору, виплативши підрядникові плату за виконану частину роботи та відшкодувавши йому збитки (п.4 ст. 849 ЦК).
3. Якщо підрядник відступив від умов договору, що погіршило роботу, або допустив інші недоліки в роботі, замовник має право за своїм вибором вимагати безоплатного виправлення недоліків у розумний строк або виправити їх за свій рахунок з правом відшкодування витрат чи відповідного зменшення плати за роботу, якщо інше не встановлено договором (ст. 852 ЦК). Якщо в роботі є істотні відступи від умов договору або інші істотні недоліки, то замовник має право вимагати розірвання договору та відшкодування збитків.
4. Якщо робота виконана підрядником з відступами від умов договору, які погіршили роботу, або з іншими недоліка-

ми, які роблять її непридатною для використання, то замовник має право вимагати:

- а) безоплатного усунення недоліків;
- б) пропорційного зменшення ціни роботи;
- в) відшкодування своїх витрат на усунення недоліків якщо право замовника усувати їх не встановлено договором.

Підрядник має право замість усунення недоліків, безоплатно виконати роботу заново з відшкодуванням замовникові збитків, завданих простроченням виконання. Якщо недоліки є такими, що не можуть бути усунені, то замовник має право відмовитися від договору і вимагати відшкодування збитків.

Замовник зобов'язаний оглянути виконану роботу, у разі виявлення допущених у роботі відступів від умов договору або інших недоліків негайно заявити про них підрядникові, інакше він втрачає право у подальшому посилається на ці відступи від умов договору або недоліки у виконаній роботі.

Якщо робота прийнята без перевірки, то замовник позбавляється права посилається на недоліки в роботі (явні недоліки). При виявленні після прийняття роботи “прихованих” недоліків замовник зобов'язаний негайно повідомити про це підрядника. У разі спору з цього, за вимогою будь-якої сторони, може бути призначена експертиза. Витрати на проведення експертизи несе підрядник, крім випадків, коли вина його в цьому не встановлена. Якщо експертиза призначена за вимогою обох сторін, витрати поділяються між сторонами порівну.

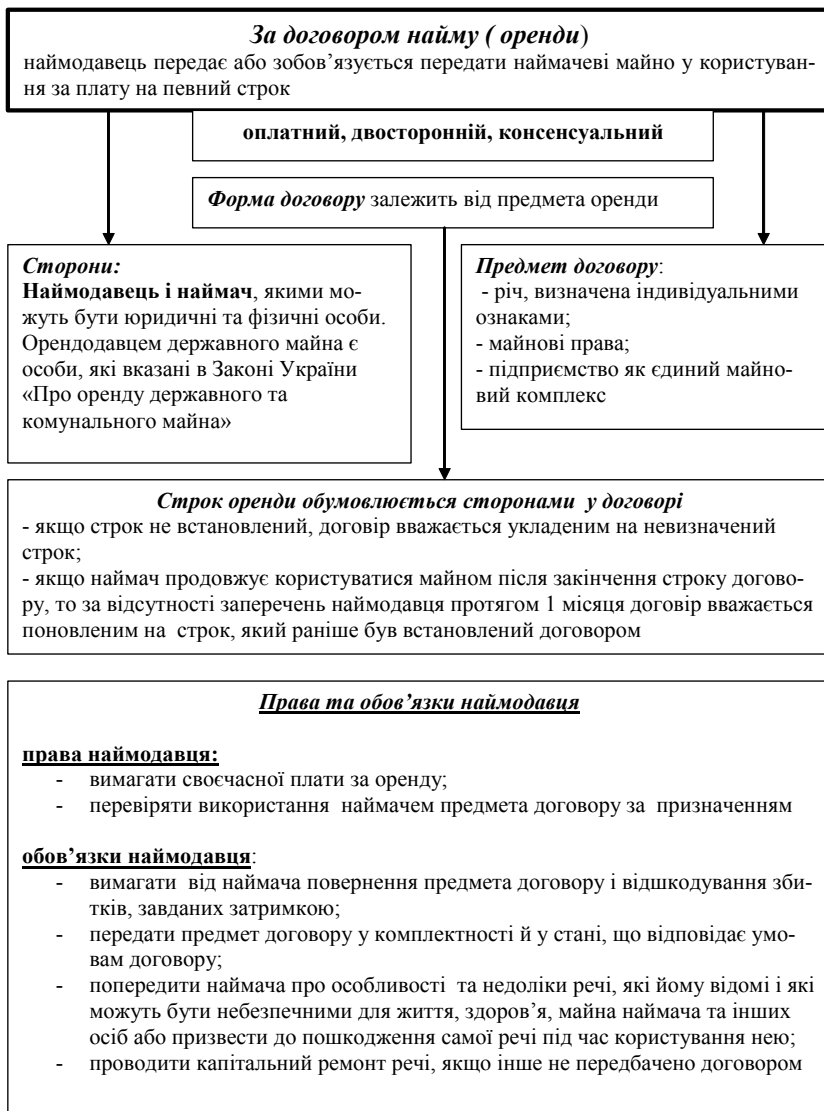
Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження матеріалу до настання строку здачі підрядником роботи несе сторона, яка надала матеріали, а після настання цього строку – сторона, яка пропустила строк, якщо інше не встановлено договором.

До вимог щодо неналежної якості роботи за договором підряду застосовується позовна давність в один рік, а щодо будівель і споруд – три роки від дня прийняття роботи замовником.

Якщо відповідно до договору робота приймається частинами, перебіг строку позовної давності починається від дня прийняття роботи в цілому.

Студенти повинні звернути увагу на особливості побутового та будівельного підряду. Ці особливості показану у схемах до теми.

Схеми до модуля 7

Права та обов'язки наймача:

права наймача:

- вимагати від наймодавця передачі предмета договору; а якщо наймодавець не передає майно, то вимагати за своїм вибором:
 - а) передання речі з відшкодуванням збитків, завданих затримкою;
 - б) відмовитися від договору найму і вимагати відшкодування завданих йому збитків;
- передати річ в піднайм, якщо це передбачено договором найму;

обов'язки наймача:

- в присутності наймодавця перевірити справність предмета договору;
- повернути річ в належному стані після закінчення строку договору;
- своєчасно вносити орендну плату;
- використовувати річ за призначенням;
- передати річ в піднайм, якщо це передбачено договором найму;
- проводити поточний ремонт речі.

Підстави примення договору:

- у разі смерті фізичної особи (наймача);
- у разі ліквідації юридичної особи (наймача або наймодавця);
- у разі невнесення орендної плати наймачем протягом трьох місяців підряд.

Наймодавець має право вимагати розірвання договору:

- якщо наймач користується річчю всупереч договору про призначення речі;
- якщо наймач без дозволу наймодавця передав річ у користування іншій особі;
- якщо наймач своєю недбалою поведінкою створює загрозу пошкодження речі;
- якщо наймач не приступив до проведення капітального ремонту, якщо цей обов'язок був покладений на нього.

Наймач має право вимагати розірвання договору:

- якщо наймодавець передав у користування річ, якість якої не відповідає умовам договору та призначенню речі;
- якщо наймодавець не виконує свого обов'язку щодо проведення капітального ремонту речі.

Договір лізингу –

це договір, за яким одна сторона (лізингодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (лізингоодержувачеві) у користування майно, що належить лізингодавцю на праві власності і було набуто ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем (прямий лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі)

двосторонній, оплатний, консенсуальний

форма договору – письмова

Види лізингу: – фінансовий; оперативний; зворотний; пайовий; міжнародний

Істотні умови договору

- найменування сторін;
- об'єкт лізингу, умови та строки його поставки;
- строк, на який укладається лізинг;
- розмір, склад та графік сплати лізингових платежів, умови їх перегляду.
- умови переоцінки вартості об'єкта лізингу;
- умови повернення об'єкта лізингу;
- умови страхування об'єкта лізингу;
- умови експлуатації об'єкта лізингу, технічного обслуговування, модернізації, надання інформації щодо його технічного стану;
- умови реєстрації об'єкта лізингу;
- умови дострокового розірвання договору;
- умови надання відомостей про фінансовий стан лізингоодержувача;
- відповідальність сторін;
- дата і місце укладання договору

Права лізингодавця:

- здійснювати за власний рахунок контроль за умовами експлуатації та цілеспрямованим використанням об'єкта лізингу лізингоодержувачем згідно з умовами договору, вимогами та інструкціями продавця щодо експлуатації об'єкта лізингу, а також відповідно до законодавства України;
- вимагати повернення майна, переданого у лізинг у безспірному порядку, якщо лізингоодержувач не сплатив лізингові платежі протягом двох чергових строків;
- вимагати від лізингоодержувача відшкодування збитків, завданих внаслідок його дій або бездіяльності, відповідно до умов договору.

Обов'язки лізингодавця:

- не втручатися у вибір лізингоодержувачем продавця майна та у визначенні специфікації об'єкта лізингу;
- передати майно у користування лізингоодержувача відповідно до умов договору;
- виконувати всі взяті на себе зобов'язання відповідно до умов договору;
- прийняти об'єкт лізингу від лізингоодержувача після закінчення строку лізингу

Права лізингоодержувача:

- прийняти та належним чином використовувати об'єкт лізингу відповідно до умов договору;
- своєчасно та в повному обсязі виплачувати лізингові платежі відповідно до умов договору;
- у разі несплати лізингових платежів протягом двох чергових строків на вимогу лізингодавця повернути йому об'єкт лізингу;
- у зазначені договором строки надавати лізингодавцю відомості про технічний стан об'єкта лізингу та свій фінансовий стан, доступ для перевірки об'єкта лізингу та умов його експлуатації;
- повернути об'єкт лізингу після закінчення строку дії договору, якщо об'єкт лізингу не був ним викуплений.

Права лізингоодержувача:

- відмовитися від прийняття об'єкта лізингу, який не відповідає умовам договору, затримати належні лізингодавцеві платежі до усунення ним виявленого порушення умов договору за умови попереднього повідомлення лізингодавця;
- вимагати від лізингодавця відшкодування збитків, завданих внаслідок його дій або бездіяльності при виконанні договору лізингу відповідно до умов договору;
- пред'явити продавцеві об'єкта лізингу всі права та вимоги, що випливають із договору купівлі-продажу цього майна, зокрема щодо його якості, гарантійного ремонту тощо

За договором найму (оренди) житла

одна сторона – власник житла (наймодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (наймачеві) житло для проживання у ньому на певний строк за плату

оплатний, двосторонній, консенсуальний

форма договору – письмова

Сторони: наймодавець і наймач, якими можуть бути фізичні і юридичні особи

Предмет договору – квартира або її частина, житловий будинок або його частина

Істотні умови договору: предмет, ціна, строк

Права наймача:

- вимагати від наймодавця надання приміщення відповідно до умов договору;
- вселити в приміщення інших осіб для постійного проживання за письмовою взаємною згодою осіб, що разом з ним проживають та за згодою наймодавця;
- на приватизацію житла, в якому проживає.

Обов'язки наймача:

- використовувати приміщення за призначенням;
- зберігати житло у належному стані;
- своєчасно вносити плату за проживання ;
- при проведенні реконструкції житла отримати на це згоду наймодавця

Права наймодавця:

- перевіряти використання житла наймачем;
- вимагати своєчасного внесення плати за житло.

Обов'язки наймодавця:

- надати наймачу житлове приміщення відповідно до умов договору;
- проводити капітальний ремонт житла

Розірвання договору житлового найму:

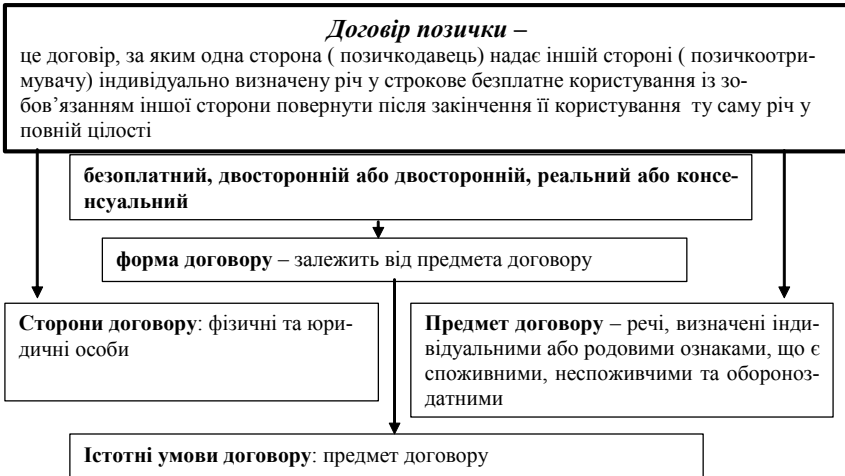
- за рішенням наймача;
- за вимогою наймодавця:
 - а) в адміністративному порядку з санкції прокурора – осіб, які самовільно зайняли жиле приміщення та з будинків, які загрожують обвалом;
 - б) за рішенням суду.

Підстави виселення з жилого приміщення з наданням іншого благоустрійного жилого приміщення:

- будинок, у якому знаходиться жиле приміщення, підлягає знесенню;
- будинок загрожує обвалом;
- будинок підлягає переобладнанню в нежиле;
- будинок підлягає знесенню у зв'язку з вилученням земельної ділянки для державних або громадських потреб.

Підстави виселення з жилого приміщення без надання іншого благоустрійного жилого приміщення:

- якщо наймач або члени його сім'ї, які проживають разом з ним , систематично руйнують чи псують жиле приміщення або використовують його не за призначенням, або систематично порушують правила співжиття і роблять неможливим для інших проживання з ними в одній квартирі чи в одному будинку, а заходи запобігання і громадського впливу виявилися безрезультатними;
- виселення зі службового жилого приміщення, крім випадків, передбачених чинним законодавством

Обов'язки позичкодавця:

- передати річ у стані та комплектності, що відповідають договору та її призначенню, у визначений у договорі строк (у консенсуальному договорі);
- попередити користувача про особливі властивості та недоліки речі, які йому відомі;
- якщо річ є складною, то передати всі її складові, якщо інше не встановлено договором.

Обов'язки користувача:

- у присутності позичкодавця перевірити справність речі при її передачі;
- нести звичайні витрати щодо підтримання належного стану речі, переданої йому у користування;
- користуватися річчю відповідно до мети, визначеної у договорі або за призначенням речі;
- користуватися річчю особисто, якщо інше не встановлено договором;
- повернути річ після закінчення строку договору у такому самому стані, в якому вона була передана у користування

Підстави розірвання договору:

За вимогою позичкодавця:

- у зв'язку з непередбаченими обставинами річ стала потрібною йому самому;
- користування річчю не відповідає її призначенню та умовам договору;
- річ самочинно передана користувачем у користування іншій особі;
- внаслідок недбалого поводження з річчю вона може бути знищена або пошкоджена.

За вимогою користувача у консенсуальному договорі:

- якщо позичкодавець не виконує обов'язку передати річ у користування

Відповідальність сторін за договором підяду:

Відповідальність підрядника:

- якщо робота виконана з відступами від умов договору, які погіршили роботу, або з іншими недоліками, які роблять її непридатною для використання відповідно до договору або для звичайного використання встановленого договором або законом, замовник має право вимагати:

а) безоплатного усунення недоліків в роботі у розумний строк;

б) пропорційного зменшення ціни роботи;

в) відшкодування своїх витрат на усунення недоліків, якщо право замовника усувати їх встановлено договором;

- якщо в роботі виявлені істотні відступи від умов договору або інші істотні недоліки, замовник має право вимагати розірвання договору та відшкодування збитків.

Відповідальність замовника:

- за несприяння підрядникові у виконанні роботи – відшкодування завданих підрядникові збитків, включаючи додаткові витрати, викликані простоем, перенесенням строків виконання робіт або підвищенням ціни роботи;

- за ненадання матеріалу, устаткування або речі, що підлягає переробці, і цим створена неможливість виконання роботи підрядником – підрядник має право не розпочинати роботу, а розпочату роботу зупинити;

- якщо виконання роботи стало неможливим внаслідок дій або недогляду замовника, підрядник має право на сплату йому встановленої ціни з урахуванням плати за виконану частину роботи

Особливості договору побутового підяду:

- 1) договір має публічний характер;
- 2) замовниками є громадяни;
- 3) предмет договору призначений для задоволення їх особистих потреб;
- 4) укладається у формі договору приєднання;
- 5) підрядником є суб'єкт підприємницької діяльності;
- 6) на відносини з договором побутового підяду розповсюджується законодавство про захист прав споживачів;
- 7) на підрядника покладається обов'язок надати замовникові необхідну та достовірну інформацію про запропоновані роботи, їх види та особливості, про ціну та форму оплати роботи, а також повідомити замовникові на його прохання інші відомості, що стосуються договору;
- 8) при здачі роботи підрядник зобов'язаний повідомити замовника про вимоги, яких необхідно дотримуватися для ефективного та безпечного використання виготовленої або переробленої речі або іншої виконаної роботи, а також про можливі для замовника чи інших осіб наслідки недодержання відповідних вимог

Особливості договору будівельного підряду:

- 1) укладається на проведення нового будівництва, капітального ремонту, реконструкції підприємств, будівель (зокрема житлових будинків), споруд, виконання монтажних, пусконаладжувальних та інших робіт, нерозривно пов'язаних з місцезнаходженням об'єкта;
- 2) на виконання робіт необхідний дозвіл, який видається інспекціями державного архітектурно - будівельного контролю;
- 3) власником робіт до їх здачі є підрядник, який несе ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження об'єкта будівництва до його прийняття замовником, крім випадків, коли це сталося внаслідок обставин, що залежали від замовника;
- 4) на підрядника покладається обов'язок страхування об'єкта будівництва або комплексу робіт, якщо інше не встановлено договором;
- 5) ціна на роботи встановлюється на підставі затвердженої замовником проектно-кошторисної документації;
- 6) замовник організовує та здійснює прийняття робіт за свій рахунок, якщо інше не встановлено договором;
- 7) у прийнятті робіт мають брати участь представники органів державної влади та органів місцевого самоврядування у випадках, встановлених законом або іншими нормативно-правовими актами;
- 8) прийняття робіт оформлюється актом, підписаним обома сторонами

Питання для самоконтролю

1. Поняття договору найму (оренди), сторони договору, форма договору, строк договору, істотні умови договору.
2. Відмінність договору найму від інших суміжних договорів.
3. Права та обов'язки сторін за договором.
4. Права третіх осіб на річ, передану у найм.
5. Відповідальність сторін за договором найму.
6. Договір прокату та його особливості.
7. Найм транспортного засобу.
8. Договір лізингу та його особливості.
9. Поняття та зміст договору найму житла.
10. Договір піднайму житла.
11. Особливості договору позички.
12. Поняття та зміст договору підряду.
13. Права та обов'язки сторін за договором підряду.

14. Відповідальність сторін за договором підяду.
15. Особливості договору побутового підяду.
16. Особливості договору будівельного підяду.
17. Підряд на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських робіт.

Теми для рефератів

1. Особливості договору оренди державного та комунального майна.
2. Особливості оренди земельної ділянки.
3. Правове регулювання договору лізингу.
4. Підряд на проектні та пошукові роботи.

Ситуаційні завдання до модуля 7

Завдання 1

3 січня 2004 р. Селезнева домовилася з Іванівською про те, що остання надає їй в користування арфу строком на 6 місяців. Після спливу цього строку Іванівська не вимагала від Селезньової повернення арфи і Селезньова продовжувала нею користуватися. Плата за арфу вносилася нею щомісячно. 5 вересня 2005 р. квартиру Селезньової з вини її сусіда було залито водою, арфа була пошкоджена. Іванівська звернулася з позовом до Селезньової, в якому вимагала стягнути вартість арфи. Селезньова заперечувала проти позову, посилаючись на те, що її вини у пошкодженні арфи немає, тому вона не повинна нести відповідальність за її пошкодження.

Ваша думка з цього питання?

Завдання 2

Приватне підприємство “Надра” передало 2.02.2004 р. в оренду приміщення ТОВ “Маки”, однак письмовий договір був укладений тільки 2.04.2004р. ТОВ “Маки” відмовилося сплачувати на цієї підставі орендну плату за 2 місяці 2004 р. У два жовтні 2004 р. ПП “Надра” звернулося до господарського суду з позовом про стягнення з відповідача орендної плати і неус-

тойки за прострочення сплати орендної плати. Відповідач пояснював відмову від сплати орендної плати тим, що усна форма договору оренди не надає права позивачеві стягувати орендну плату.

Як вирішити справу?

Завдання 3

Зайцев Ігор 16 років, студент коледжу, в липні взяв напрокат на човновій станції човен вартістю 255 грн. В установлений час Зайцев човен не повернув, пояснив, що його в нього украли, коли він купався. Завідувач човною станцією звернувся до юрисконсульта за роз'ясненням, чи буде Зайцев нести майнову відповідальність, якщо з'ясується, що у нього човна немає.

Яку відповідь повинен надати юрисконсульт?

Завдання 4

АТ «Техніка» уклало з заводом металевих виробів договір про надання йому в оренду екскаватора строком на 1,5 роки. Через 5 місяців машина вийшла з ладу і виникла необхідність її капітального ремонту.

Завод здійснив ремонт. Крім того, він устаткував екскаватор новим технічним пристроєм. Протягом 4 місяців завод не платив орендної плати, вважаючи, що затрати на ремонт і поліпшення можуть бути зараховані в рахунок орендної плати.

АТ «Техніка» з цим не погодилося, заявивши, що завод капітально відремонтував екскаватор і поліпшив машину без їх згоди.

Розв'яжіть суперечку.

Завдання 5

Між двома підприємствами було укладено договір оренди нежитлого приміщення строком на 1 рік. Плату за користування передбачалося вносити щомісячно. Оскільки протягом 6 місяців орендар не сплачував орендних платежів, орендодавець надіслав йому повідомлення про дострокове розірвання договору, вимагав забрати товар з приміщення. Орендар у своїй відповіді повідомляв, що одностороння відмова від виконання

зобов'язань заборонена і погрожував звернутися до суду з позовом про усунення перешкод в користуванні приміщенням.

Чи передбачає законодавство дострокове розірвання договору оренди?

Що можна порадити орендодавцеві у даній ситуації?

Завдання 6

Товариство з обмеженою відповідальністю «Старк» передало в оренду будівельній організації кран. Через деякий час кран став непридатний для користування в зв'язку з аварією. Причиною аварії був ураганний вітер, швидкість якого досягала 30 метрів за секунду. Даний факт підтверджується актом складеним державною комісією. Комісія прийшла до висновку, що кран відновленню не підлягає.

ТОВ «Старк» звернулося з позовом про стягнення вартості крану з орендаря. Господарський суд позов задовольнив.

Ваша думка з цього питання?

Завдання 7

Стецько у зв'язку з закордонним відрядженням надав Черненко у тимчасове користування однокімнатну квартиру з усіма меблями та іншим майном. Черненко під час проживання в квартирі виконав такі роботи:

- у ванній кімнаті облицював стіни кахельною плиткою;
- у входні двері врізав новий замок;
- облаштував балкон;
- приладнав до входних дверей ящик для кореспонденції;

При поверненні Стецька з відрядження Черненко звернувся до нього з вимогою про відшкодування вартості витрат. Стецько відмовився виконувати такі вимоги.

Звільняючи квартиру, Черненко зняв з дверей ящик для кореспонденції, зняв замок з дверей. Проти таких дій Черненка Стецько заперечував.

Як вирішити спір?

Завдання 8

Магазин «Продукти» орендував у товариства з обмеженою відповідальністю «Пакувальник» підвальне приміщення для використання під торговий склад. Через деякий час труби во-

допостачання, що проходили підвалом, стали непридатними, і підвал було залито водою, магазин зазнав значних матеріальних збитків. Магазин звернувся до товариства з вимогою про відшкодування заподіяних збитків, але товариство відмовилося задовольняти вимоги магазину, посиляючись на те, що приміщення було у володінні і користуванні магазину і товариство не могло знати про несправність труб.

Розв'яжіть суперечку.

Завдання 9

Руденко уклав з Косенко договір майнового найму, відповідно до якого Косенко передав Руденко свій гараж для користування. Договір було укладено на 3 роки. Руденко орендував гараж для утримання у ньому своєї автомашини. Для цієї мети він відповідним чином дообладнав гараж, утепливши його. Через 1 рік Косенко продав будинок разом із гаражем Гребневу. Гребнев став вимагати від Руденка, щоб він негайно звільнив гараж, тому що гараж потрібен йому самому. Руденко відмовився звільнити гараж і став вимагати від Гребнева відшкодування витрат на переобладнання гаража у сумі 200 грн. Гребнев відмовився відшкодовувати витрати.

Яким чином необхідно вирішити спір?

Завдання 10

Подружжя Шевченко проживали із сином в м. Біла Церква по вул Фрунзе 15, в будинку, який належав міській раді, і займали кімнату розміром 22 кв.м. В іншій кімнаті цієї ж квартири (розміром 12 кв.м.) проживала Марченко за самостійним договором найму житла.

В січні 2005 р. Марченко померла, її кімнату самовільно зайняли подружжя Шевченко. ЖЕК звернувся з позовом про виселення подружжя Шевченко із самовільно зайнятої кімнати.

Суд задовольнив позов ЖЕК.

Правомірно чи ні таке рішення суду?

Завдання 11

Стальський уклав договір найму жита з гр. Матвієнко. Матвієнко здав Стальському одну кімнату в двокімнатної квартирі,

яка належала йому на праві приватної власності. Договір був укладений на 5 років. Після закінчення строку договору Матвієнко запропонував Стальському звільнити кімнату. Стальський відмовився зробити це, посилаючись на те, що він довгий час вже прожив у цієї кімнати і Матвієнко не має права виселити його, крім того він зробив косметичний ремонт кімнати і витратив на це велику суму грошей.

Матвієнко звернувся до суду з позовом про виселення Стальського.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 12

Подружжя Костенко проживали з двома неповнолітніми дітьми у двокімнатній квартирі з ізольованими кімнатами. У січні 2004 р. шлюб між ними був розірваний, причина – зловживання чоловіком спиртними напоями.

Після розірвання шлюбу Костенко Микола продовжував зловживати спиртними напоями, бил колишню дружину, виганяв на вулицю дітей. У березні 2004 р. він був позбавлений батьківських прав, а у квітні Костенко Н. звернулася до суду з позовом про виселення колишнього чоловіка з квартири.

Суд позов задовольнив.

Правильне чи ні рішення суду?

Завдання 13

Ярошенко М. проживав з дружиною і сином 10 років в будинку, який належав на праві приватної власності Мусієнко. В будинку сім'я Ярошенка займала кімнату розміром 25 кв.м і кухню розміром 7 кв.м.

Мусієнко звернувся в суд з позовом про виселення сім'ї Ярошенка з квартири, посилаючись на те, що закінчився 4-річний строк договору найму. Крім того, до нього має приїхати син з дружиною та дітьми і квартира йому потрібна. Ця обставина і вимушує його ставити питання про виселення Ярошенка з сім'єю з будинку.

Вирішіть справу.

Завдання 14

Короленко проживав у старому будинку в кімнаті розміром 18 кв.м. У зв'язку з загрозою обвалу будинку за постановою прокурора сім'я була переселена не на ту житлову площу, яка була вказана у рішенні суду, а на іншу – кімнату розміром 13 кв.м. Короленко звернувся з позовом до суду про надання йому кімнати більшого розміру, не менше 18 кв.м. Суд позов задовольнив.

Ваша думка з цього питання?

Завдання 15

Приватне підприємство “Все для дому” уклало договір з гр. Сташевською про ремонт її квартири. Частина матеріалів для ремонту (шпалери) придбала Сташевська, інші матеріали надаło підприємство. Всі ці матеріали працівники склали в лоджії квартири Сташевської. В квартирі ніхто не залишився, а вночі внаслідок сильної грози в лоджію попала вода, внаслідок чого шпалери, крейда і суха фарба стали непридатними для використання.

Сташевська звернулася до підприємства з вимогою про відшкодування вартості шпалер. Підприємство відмовило їй в цьому і в свою чергу почало вимагати від Сташевської відшкодування вартості крейди та фарби.

Як вирішити справу?

Завдання 16

За договором підяду, який був укладений між гр. Шатуновим, Гринько, Машковим і ТОВ “Сиріус”, підрядники зобов'язувалися відремонтувати товариству гараж із матеріалів замовника. Термін закінчення робіт – 15 червня 2005 р. До 13 червня роботи були виконані, але в ніч з 13 на 14 червня від удару блискавки загорівся відремонтований гараж і в результаті пожежі не стало можливим встановити обсяг і якість виконаних робіт.

Громадяни Шатунов, Гринько та Машков поставили вимогу перед директором товариства сплатити вартість виконаної

роботи і вартість пошкодженого інструменту, який належав їм і під час пожежі був знищений.

Директор товариства відмовився сплатити вартість виконаної роботи в зв'язку з тим, що робота не була прийнята товариством.

Чи обґрунтовані вимоги робітників і заперечення директора товариства?

Завдання 17

Музикант Лащук І. 10 червня відбував із міста Дніпропетровськ на гастролі в місто Харків. Йому необхідний був костюм, який він замовив із свого матеріалу в ательє «Люкс». Вартість роботи встановлена в розмірі 155 грн, термін виготовлення призначений на 8 червня, а перша примірка на 2 червня.

Лащук з'явився на примірку вчасно, але йому стало відомо, що закрійник Дашков виконав роботу частково і захворів. Завідуючий ательє пояснив, що іншої особи, яка може замінити Дашкова немає. Після цього Лащук домовився з приватним майстром, який закінчив роботу вчасно, але призначив ціну в розмірі 210 грн.

Лащук звернувся до ательє з вимогою сплатити йому різницю між вартістю роботи у приватного і в ательє. Директор ательє відмовився задовольнити його вимоги, посилаючись на те, що Дашков приступив до роботи 6 червня і в нього була можливість закінчити роботу вчасно.

Як вирішити спір?

Завдання 18

АТ «Лотос» уклало договір підряду з будівельною фірмою про будівництво триповерхового торговельного комплексу. Будівельні роботи тривали 14 місяців. Об'єкт був зданий в строк. Про здачу торговельного комплексу в експлуатацію був складений відповідний акт.

Через 7 місяців товариство виявило, що протікає дах, в кімнатах третього поверху стало неможливо працювати, а частина товару, що знаходилася в одній з кімнат третього поверху, стала непридатною (товар був підмочений водою). Товариство запро-

понувало фірмі негайно ліквідувати недоліки і відшкодувати вартість товару, який став непридатним для використання.

Фірма відремонтувала дах торговельного комплексу, а відшкодувати вартість непридатного для використання товару відмовилася, посилаючись на те, що складські приміщення знаходяться на першому поверсі, тому товариству необхідно було зберігати товар не на третьому поверсі, а в спеціально об'єднаних для цього приміщеннях.

Як вирішити справу?

Завдання 19

Громадянин Ромашенко уклав з громадянином Петричевим договір про побудову сараю. В договорі зазначалося, що позов з приводу відхилення підрядчика від умов договору, що погіршує роботу, може бути пред'явлений протягом 2 років з дня прийняття роботи.

Правомірні чи ні умови такого договору?

Завдання 20

За договором підряду, який був укладений 20.11.2004 р. між ТОВ “Колос” і підрядною організацією, остання зобов’язалася добудувати до приміщення комору. Оплату передбачалося провести після закінчення робіт. Підрядчик своєчасно виконав і здав роботу, а замовник з не залежних від нього причин зміг розрахуватися тільки через 5 днів після настання строку оплати. Директори обох підприємств домовилися, що передбачена договором неустойка за прострочення оплати стягуватися не буде. Оплата була проведена тільки за виконану роботу без нарахування пені за прострочення оплати.

Через 8 місяців за результатами перевірки діяльності підрядної організації податкова інспекція застосувала до неї фінансові санкції, а керівництво притягла до відповідальності, посилаючись на те, що при сплаті податку на прибуток не було враховано суму несплаченої пені.

Чи є стягнення пені обов’язком кредитора?

Яким чином повинно бути оформлено рішення керівників про несплату пені?

Чи правомірні дії податкової інспекції?

Завдання 21

Молокова Н.Н. уклала договір оренди із товариством з обмеженою відповідальністю «Мрія» на оренду її квартири, що знаходилася на першому поверсі, під офіс. ЖЕК-2, куди вона звернулася для реєстрації договору, відмовив в реєстрації, посилаючись на те, що квартири здавати в оренду для розміщення в них офісів чинним законодавством забороняється.

Правомірні чи ні дії начальника ЖЕК?

Де підлягають реєстрації договори піднайму квартир?

Чи має право здавати Молокова квартиру в оренду?

Тестові завдання до модуля 7

Тест 1. Робота за договором підряду виконується:

А – з матеріалів замовника;

Б – з матеріалів підрядника;

В – це встановлюється сторонами в договорі.

Тест 2. Якщо робота виконується з матеріалів замовника, у договорі мають бути встановлені:

А – кількість наданого матеріалу;

Б – норми витрат;

В – строки повернення залишку матеріалу;

Г – обов'язки підрядника;

Д – відповідальність підрядника.

Тест 3. Ризик випадкового знищення матеріалу до настання строку здачі роботи несе:

А – підрядник;

Б – замовник;

В – сторона, що вказана в договорі.

Тест 4. Ціна в договорі підряду може бути визначена:

А – у кошторисі;

Б – у договорі;

В – у спеціальному додатку до договору.

Тест 5. Якщо підрядник допустив недоліки в роботі, замовник має право:

- А – вимагати їх виправлення безоплатно;
- Б – вимагати відшкодування витрат на їх виправлення;
- В – вимагати розірвання договору;
- Г – вимагати зменшення плати за роботу.

Тест 6. Перед замовником за договором генерального підряду відповідають:

- А – субпідрядники;
- Б – генпідрядник;
- В – винна в порушенні зобов'язань сторона.

Тест 7. Договір підряду може укладатися:

- А – на переробку сировини;
- Б – на ремонт техніки;
- В – на будівництво будинку;
- Г – на пошив одягу;
- Д – на перевезення.

Тест 8. У разі виявлення недоліків за договором побутового замовлення споживач має право:

- А – безоплатного усунення недоліків;
- Б – зменшення ціни виконаної роботи;
- В – відшкодування збитків з усуненням недоліків своїми силами;
- Г – відшкодування збитків з усуненням недоліків із залученням третьої особи.

Тест 9. Виконавець роботи за договором побутового замовлення повинен:

- А – бути суб'єктом підприємництва;
- Б – мати обов'язково торговий патент;
- В – мати дозвіл органів виконавчої влади на виконання робіт;

Тест 10. У приміщенні, де проводиться приймання та видача замовлень, повинно розміщуватися:

- А – перелік побутових послуг, які надає виконавець;

- Б – книга заяв та пропозицій;
- В – копія свідоцтва про державну реєстрацію виконавця;
- Г – ліцензія на послуги, які надаються виконавцем;
- Д – інформація про працівників, які обслуговують замовника;
- Е – гарантійні зобов'язання виконавця.

Тест 11. Документами, що надають право замовникові на вимоги про усунення недоліків, є:

- А – квитанція;
- Б – касовий чек;
- В – договір про виконання робіт;
- Г – розписка.

Тест 12. Спори за договором побутового замовлення розглядаються:

- А – судом, за місцем знаходження виконавця;
- Б – судом, за місцем знаходження замовника;
- В – судом, за місцем виконання робіт;
- Г – судом, за вибором замовника.

Тест 13. До істотних умов договору будівельного підряду відносяться:

- А – умови про строки здачі робіт;
- Б – умови про предмет договору;
- В – умови про порядок внесення змін до умов договору;
- Г – умови про проектно-кошторисну документацію;
- Д – умови про відповідальність сторін.

Тест 14. Об'єкт будівництва повинен страхувати:

- А – підрядник;
- Б – замовник;
- В – це питання вирішується сторонами в договорі.

Тест 15. Форма договору позички:

- А – письмова;
- Б – усна;
- В – залежить від сторін та предмета договору.

Тест 16. Якщо позичкодавець після закінчення строку користування речі не поверне її, позичкодавець має право:

- А – вимагати відшкодування завданих збитків;
- Б – сплати пені;
- В – примусового повернення.

Тест 17. Позичкодавцем може бути:

- А – власник майна;
- Б – орендар майна;
- В – управитель майна за згодою власника.

Тест 18. Договір майнового найму є:

- А – двостороннім;
- Б – безоплатним;
- В – оплатним;
- Г – консенсуальним;
- Д – реальним.

Тест 19. Сторонами в договорі майнового найму є:

- А – тільки громадяни;
- Б – тільки юридичні особи;
- В – громадяни та юридичні особи.

Тест 20. Наймач зобов'язаний:

- А – своєчасно вносити плату за користування майном;
- Б – підтримувати майно у належному стані;
- В – проводити за свій рахунок поточний ремонт, якщо інше не встановлено договором;
- Г – обов'язково проводити капітальний ремонт майна
- Д – користуватися майном за своїм розсудом.

Тест 21. Наймач за договором майнового найму може:

- А – проводити за своїм розсудом поліпшення майна;
- Б – вимагати обов'язкового відшкодування витрат на поліпшення майна;
- В – проводити поліпшення майна за згодою наймодавця.

Тест 22. Дострокове припинення договору майнового найму можливе:

- А – якщо наймач користується майном не за призначенням;

Б – якщо наймач навмисне чи з необережності погіршує стан майна;

В – якщо наймач не зробить капітального ремонту у всіх випадках.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р.– К.: Атіка 2003.
2. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 11.12.2003р.//Відомості Верховної Ради України. – 1998.
3. Закон України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» від 15.09.1995р. //Відомості Верховної Ради України.– 1995.– № 32.– Ст.. 255.
4. Цивільне право України. Академічний курс, особлива частина. За ред. Я.М. Шевченко.– Видавничий дім, К., 2003.
5. *Мічурін Є.О., Сліпченко С.О., Соколов О.В.* Житлове право України: науково-практичний посібник. – Харків: Еспада, 2001.
6. Зобов'язальне право. Теорія і практика: Навчальний посібник. /За ред.. О.В. Дзери. – К.,1998.
7. Коментар до Цивільного кодексу України.– Харків, Одісей, 2004.
8. *Бондар В.Я.* Цивільно-правові питання користування житловими приміщеннями у гуртожитках //Держава право: Зб. наук. праць. – Вип.. 10. – К.: ІДП НАНУ.
9. *Луць В.В.* Контракти у підприємницької діяльності. – К., 2001.

Модуль 8

Теми

Договори перевезення, транспортного експедирування, зберігання, страхування, доручення, комісії, управління майном

Питання до теми «Договір перевезення, договір транспортного експедирування»

1. Види перевезень та їх правове регулювання.
2. Зміст, укладення та оформлення договору про перевезення вантажів.
3. Виконання договорів про перевезення вантажів.
4. Перевезення пасажирів та багажу.
5. Відповідальність сторін за договором перевезення.
6. Договір транспортного експедирування.

Студенти повинні звернути увагу на види транспортних договорів. Їх можна класифікувати за різними підставами. Наприклад, договори можна поділяти на основні та допоміжні.

Основні транспортні договори опосередковують головну сферу взаємовідносин транспортних організацій та клієнтури (договори на перевезення пасажирів, багажу, вантажів, пошти, договори про буксирування – на морському та внутрішньоводному видах транспорту).

Допоміжні – сприяють нормальній організації перевізного процесу (договори експедиції, експлуатації під'їзних колій, подачу та збирання вагонів, вузлові угоди – вони укладаються при прямому змішаному перевезенні, коли виникає необхідність перевантаження продукції з одного виду транспорту на інший).

Перевезення пасажирів, багажу, вантажів, пошти залежно від виду транспорту поділяються на:

- а) залізничні;
- б) внутрішніми водними шляхами (річкові);
- в) морські;

- г) повітряні;
- д) автомобільні.

Крім того перевезення буває:

- місцевого сполучення *(у межах територіальної сфери дії однієї транспортної організації);*
- прямого сполучення – *це перевезення двома чи кількома організаціями одного виду транспорту;*
- прямого залізничного сполучення – *це перевезення за єдиним транспортним документом організаціями різних видів транспорту.*

На морському транспорті перевезення та буксирування бувають:

- а) каботажні – між портами України;
- б) міжнародні – між іноземними портами.

Існує ще один вид транспорту – трубопровідний, яким перекачуються нафта, газ, вода тощо.

Правове регулювання договорів перевезення здійснюється великою кількістю нормативно-правових актів, студентам потрібно опрацювати основні з них:

1. Закон України “Про залізничний транспорт” від 4.07.96 р.
2. Закон України “Про автомобільний транспорт” від 5.04.2001 р.
3. Статут залізниці України (СЗ) затверджений постановою КМ від 6.04.98 р.
4. Статут внутрішнього водного транспорту (СВВТ) затверджений постановою РМ від 15.05.55 р.
5. Кодекс торговельного мореплавства України від 9.12.94 р. (КТМ).
6. Повітряний кодекс України від 4.05.94 р. (ПКУ).
7. Статут автомобільного транспорту затверджений РМ від 27.04.69 р. та ін.

Визначення договору перевезення дано у схемі до теми. Там же вказана форма договору, його юридична характеристика, сторони.

Договір перевезення вантажу укладається шляхом зустрічних дій обох сторін: передачі перевізником транспортного засобу (вагону, контейнера, судна, автомобіля тощо) і пред’явлен-

ня вантажу разом із заповненням на кожну відправку транспортним документом.

Договір перевезення може бути:

- спеціальним (перевезення конкретного вантажу);
- річним (на 1 рік);
- довгостроковим;
- навігаційним (на річковому транспорті).

У річному договорі встановлюються:

- обсяги та умови перевезення;
- порядок розрахунків;
- раціональні маршрути.

У достроковому договорі встановлюються:

- обсяг;
- строки перевезення;
- умови надання транспортних засобів;
- порядок передання вантажу для перевезення;
- порядок розрахунків;
- інші умови.

У кодексі окремою ст. 915 регулюється перевезення транспортом загального користування. Необхідно звернути увагу на те, що перевізником є юридична особа. Вона зобов'язана здійснювати перевезення за зверненням будь-якої фізичної та юридичної особи. Договір є публічним.

Окремою статтею 912 регулюються відносини за договором чартету (фрахтування). За цим договором одна сторона (фрахтівник) зобов'язується надати другій стороні (фрахтувальникові) за плату всю або частину місткості в одному чи кількох транспортних засобах на один або кілька рейсів для перевезення вантажу, пасажирів, багажу, пошти або для іншої мети, якщо це не суперечить чинному законодавству. Такий договір застосовується при морських та повітряних перевезеннях. У морських перевезеннях він називається ще чертепартією.

Перевізник зобов'язаний надати транспортні засоби під завантаження у строк, встановлений договором. Транспортні засоби повинні бути **придатними для перевезення**, в це поняття

включається і вимога щодо належного опломбування. Криті вагони та цистерни пломбуються пломбами залізниці, коли вона їх завантажувала, і відправника, коли він здійснював завантаження.

Вантаж повинен бути в належній тарі або упаковці, має бути замаркований відповідно до встановлених вимог.

Перевізник повинен забезпечити цілісність і охоронність прийнятого до перевезення вантажу, своєчасно доставити вантаж. Строк доставки встановлюється у договорі або транспортними кодексами (статутами) та іншими правилами. У разі відсутності строків доставки – у розумний строк.

Завантаження (вивантаження) вантажу має проводитися у строки, встановлені договором, якщо такі строки не встановлені транспортними кодексами (статутами) та іншими нормативно-правовими актами, і у порядку, встановленими кодексами (статутами) та іншими нормативно-правовими актами. Перевізник зобов'язаний доставити вантаж у строк і видати його одержувачу. Вантаж, не виданий одержувачеві на його вимогу протягом 30 днів після спливу строку його доставки, якщо більш тривалий строк не встановлений договором, транспортними кодексами (статутами), вважається втраченим. Одержувач повинен прийняти вантаж, що прибув після спливу зазначеного строку доставки і повернути суму, виплачену йому перевізником за втрату вантажу, якщо інше не встановлено договором, транспортними кодексами (статутами).

Відправник зобов'язаний:

- пред'явити вантаж до перевезення у належному стані, у справній тарі та упаковці, у встановлений строк;
- правильно заповнити транспортні документи;
- своєчасно, повністю та раціонально завантажити вантаж;
- сплатити встановлену за перевезення плату.

Студенти повинні звернути увагу на особливості перевезення пасажирів та багажу. Форма такого договору – усна (доказом укладення договору є квиток), або шляхом здійснення конклюдентних дій (подача міського транспорту до зупинки).

Положення щодо порядку перевезення багажу містяться у правилах перевезення на окремих видах транспорту.

Права пасажирів вказані у ст. 911 ЦК України. За перевезення пасажирів та багажу стягується провізна плата у розмірі, що встановлюється за домовленістю сторін, якщо інше не встановлене законом або іншими нормативно-правовими актами. Робота та послуги, що виконуються на вимогу власника вантажу, оплачуються додатково, якщо це не передбачено тарифом.

Також уважно необхідно вивчити питання відповідальності перевізника, відправника. Для цього потрібно опрацювати відповідні розділи Статуту залізниці України, Повітряного кодексу України, Кодексу торговельного мореплавства України, статуту автомобільного транспорту та ін. Деякі види відповідальності вказані у схемах до теми.

Позов до перевізника може бути пред'явлений відправником вантажу або його одержувачем у разі відмови задовольнити претензію, часткової відмови або неодержання відповіді у місячний строк. Строк позовної давності, що впливає із договору перевезення – один рік з моменту, що визначається відповідно до транспортних кодексів (статутів).

Позовна давність, порядок пред'явлення позовів у спорах, пов'язаних з перевезенням у закордонному сполученні, встановлюються міжнародними договорами України, транспортними кодексами (статутами).

Визначення **договору транспортного експедирування**, сторони, форма договору та його юридична характеристика показані у схемах до теми. Відносини по транспортно-експедційному обслуговуванню регулюються нормами Цивільного кодексу і транспортними статутами.

При виконанні обов'язків експедитора перевізником виникає складне питання про розмежування зобов'язань сторін, що впливають з договору перевезення й експедиції. Можливі дві ситуації:

- 1) відносини експедиції і перевезення відокремлені і перевізник виступає експедитором відносно іншої особи (перевідправлення вантажу за новим транспортним документом);

2) перевізник виконує функції експедитора в рамках укладеного договору перевезення.

Договір експедиції може покладати на експедитора обов'язок укласти договір перевезення від імені клієнта чи від свого імені. Експедитор може діяти від свого імені або від імені клієнта. Якщо експедитор діє від свого імені, застосовуються правила договору комісії. Якщо експедитор діє від імені клієнта, то до договору застосовуються субсидіарні положення про договір доручення.

Розмір плати експедиторові встановлюється договором. Якщо плата в договорі не вказана, клієнт зобов'язаний сплатити розумну плату (її обчислення може проводитися на підставі існуючих тарифів).

Експедитор сам виконує обов'язки за договором, він має також право залучити до виконання своїх обов'язків інших осіб (ст. 932 ЦК). У цьому випадку він особисто відповідає перед клієнтом за порушення умов договору. Клієнт зобов'язаний надати експедитору документи та інформацію про властивості вантажу, умови перевезення, а також інформацію, необхідну для виконання договору.

Експедитор повинен повідомити клієнта про виявлені недоліки одержаної інформації, а у разі її неповноти – вимагати надання необхідної додаткової інформації. Якщо інформація не надана, експедитор може не приступати до виконання договору, сповістивши про це клієнта. Клієнт відповідає за збитки, завдані експедиторові у зв'язку з порушенням обов'язку щодо надання документів та інформації (ст. 933 ЦК).

За порушення обов'язків за договором експедитор відповідає перед клієнтом відповідно до глави 51 ЦК. Розмір збитків може бути обмежений як законодавством, так і договором.

Клієнт або експедитор має право відмовитися від договору транспортного експедирування, попередивши про це другу сторону в розумний строк. Сторона, яка заявила про відмову, зобов'язана відшкодувати другій стороні збитки, завдані в зв'язку з розірванням договору.

Питання до теми «Договори зберігання та страхування»:

1. Поняття договору зберігання.
2. Права та обов'язки сторін за договором зберігання.
3. Відповідальність сторін за договором зберігання.
4. Зберігання натоварному складі.
5. Спеціальні види зберігання.
6. Поняття договору страхування та його види, сторони, форма договору, предмет договору, істотні умови договору.
7. Обов'язки сторін за договором, умови та порядок здійснення страхової виплати.
8. Відповідальність страховика, припинення та недійсність договору.

Поняття **договору зберігання**, форма та предмет договору, істотні умови договору, обов'язки сторін та їх відповідальність за договором, спеціальні види зберігання показані у схемах до теми. Студентам необхідно уважно проглянути їх.

Термін дії договору визначається сторонами в договорі. Якщо строк зберігання в договорі не визначений і не може бути визначений, виходячи з умов договору, зберігач зобов'язаний зберігати річ до пред'явлення поклажодавцем вимоги про її повернення. (п.2 ст. 936 ЦК України). Установчими документами юридичної особи може бути встановлено безоплатне зберігання. Прийняття речі на зберігання може підтверджуватися видачею жетона, іншого знака, що посвідчує прийняття речі на зберігання (камери схову).

Особливості має зберігання на товарному складі. Студенти повинні звернути увагу на ці особливості.

Товарним складом є організація, яка зберігає товар та надає послуги, пов'язані зі зберіганням, на засадах підприємницької діяльності.

За договором складського зберігання товарний склад зобов'язується за плату зберігати товар, переданий йому поклажодавцем, і повернути цей товар у схоронності.

Цей договір є публічним, форма договору письмова, доказом укладення договору є складські документи (складська кви-

танція, просте складське свідоцтво, подвійне складське свідоцтво).

Предмет зберігання – речі індивідуально визначені та речі з родовими ознаками. Якщо склад має право розпоряджатися речами з визначеними родовими ознаками, то відносини сторін регулюються положеннями про договір позики.

Обов'язки товарного складу:

1. Оглянути за свій рахунок товар для визначення його кількості та зовнішнього стану.
2. Надавати поклажодавцеві можливості оглянути товар або його зразки протягом строку зберігання.
3. При негайній зміні умов зберігання самостійно вжити відповідні заходи та повідомити про це поклажодавця.
4. У разі виявлення пошкоджень товару негайно скласти акт і того ж дня повідомити про це поклажодавця.

Складські документи:

1. Складська квитанція.
2. Подвійне складське свідоцтво. Складається з двох частин – складського свідоцтва та заставного свідоцтва (варанта). Товар, прийнятий за такими документами, може бути предметом застави протягом строку зберігання. Стаття 962 ЦК України встановлює вимоги щодо змісту цього документа. Якщо документ не відповідає вимогам цієї статті, то він не є складським свідоцтвом. Володілець такого свідоцтва має право розпоряджатися товаром, що зберігається на складі, але товар не може бути взятий зі складу до погашення кредиту, виданого за заставним свідоцтвом. Володілець лише заставного свідоцтва має право заставити товар на суму відповідно до суми кредиту та процентів за користування ним. У разі застави на свідоцтві робиться відмітка.
3. Просте складське свідоцтво видається на пред'явника. Вимоги до змісту цього документа встановлені ст. 965 ЦК України.

Визначення **договору страхування**, його форма, докази укладення договору. Сторони договору, предмет договору, істотні умови, право та обов'язки сторін за договором. Підстави припинення договору показані у схемах до теми.

Необхідно звернути увагу на співстрахування, яке передбачене ст. 986 ЦК України. В цьому випадку предмет страхування страхується кількома страховиками з визначенням прав і обов'язків кожного із страховиків. Законом також дозволяється перестрахування. За таким договором страховик, який уклав договір страхування, страхує у іншого страховика ризик виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником (ст. 987 ЦК).

Студенти повинні знати визначення таких понять, як «страховий випадок», «страхова сума», «страхова виплата», «страховий платіж».

Студенти повинні опрацювати такі законодавчі акти: закони України «Про страхування», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування в зв'язку з тимчасовою непрацездатністю та витратами, обумовленими народженням та похованням», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що призвело до втрати працездатності», Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті, затверджене постановою Кабінету Міністрів України.

Питання до теми «Договір доручення, договір комісії, договір управління майном»

1. Договір доручення.
2. Поняття договору комісії.
3. Зміст договору комісії.
4. Поняття договору управління майном.
5. Права та обов'язки управителя. Здійснення управління майном.
6. Відповідальність управителя майном.

Визначення *договору доручення*, форма, сторони, предмет договору, обов'язки сторін та підстави припинення договору дані у схемах до договору, тому студентам необхідно уважно їх проглянути.

Це договір про надання послуг. Договір відрізняється від договору підряду тим, що за договором підряду здійснюються фактичні дії, наслідком яких є певний майновий результат, за договором доручення – юридичні дії. Договір доручення належить до одного з видів представництва, тому на нього поширюються відповідні норми про представництво.

Строк договору визначається характером доручення.

Визначення **договору комісії**, форма, предмет договору, його істотні умови, права та обов'язки сторін, підстави припинення договору показані у схемах до теми. Цей договір належить до групи договорів, що опосередковують платне надання послуг, і має широку сферу застосування: при здійсненні експортно-імпорتنих операцій, торгівлі, у біржовій торгівлі тощо.

Студенти повинні звернути увагу на відмінність цього договору від договору доручення:

- у договорі комісії, як і в договорі доручення, виконавець діє в інтересах і за рахунок довірителя, але від свого імені;
- в договорі доручення повірений діє на підставі договору доручення, тому він не стає стороною в правовідношенні між довірителем і третьою особою, в договорі комісії – особа сама стає учасником правовідношень.

Закон не встановлює спеціально форму договору, тому до форми договору комісії застосовуються загальні правила про форму договору.

Строк дії договору вказується сторонами в договорі.

В цьому договорі може бути встановлена субкомісія, тобто комісіонер може укласти з третьою особою (субкомісіонером) договір, залишаючись відповідальним за дії субкомісіонера перед комітентом. Майно, що перебуває у комісіонера, залишається власністю комітента.

Змістом договору комісії є права та обов'язки сторін, які показані у схемах.

Комісіонер відповідає перед комітентом за дійсність укладених правочинів з третіми особами. Комісіонер може відступити від вказівок комітента без попереднього запиту про це, якщо цього вимагають інтереси комітента і комісіонер не міг попередньо запитати комітента або не одержав у розумній строк відповіді на свій запит. Комісіонер-підприємець має право відступити від вказівок без попереднього запиту комітента, але він повинен обов'язково повідомити його про допущені відступи (п. 2 ст. 1017 ЦК). При продажу майна за нижчою ціною, комісіонер повинен заплатити різницю комітентові, якщо комісіонер не доведе, що він не мав можливості продати майно за погодженою ціною, а його продаж за нижчою ціною попередив більші збитки.

Комісіонер має право на відшкодування понесених ним витрат і право на утримання належних йому за договором комісії сум з усіх сум, що надійшли до нього для комітента.

Визначення договору управління майном, форма, предмет, сторони договору, істотні умови, строк дії договору, права та обов'язки сторін, відповідальність управителя майном, припинення договору показані у схемах до договору. Студентам необхідно уважно проглянути їх.

Предметом договору є майно, що можливо відокремити та використовувати для здобуття будь-якої користі. Це може бути єдиний майновий комплекс, нерухома річ, цінні папери, майнові права та інше майно. Не можуть бути самостійним об'єктом управління грошові кошти, крім випадків, коли це передбачено законом (так, ст. 32 ЦК встановлює, що за наявності достатніх підстав суд за заявою батьків, піклувальника може обмежити право неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися своїм заробітком).

Майно, передане в управління, має бути відокремлено від іншого майна, має обліковуватися в управителя на окремому балансі. Передача нерухомого майна та підприємства, як майнового комплексу, здійснюється за катом, який підписується обома сторонами.

Сторонами є установник управління і управитель.

Установник управління є власником майна, виключенням з цього є випадки, передбачені ч. 2–5 ст. 1032 ЦК. Установником управління можуть бути одна особа і декілька осіб, якщо вони є власниками майна на праві спільної власності чи загальної. У разі переходу права власності на майно від установника управління до іншої особи договір управління майном не припиняється, крім випадків, коли право власності на майно переходить внаслідок звернення на нього стягнення.

Управитель діє без довіреності. Договір управління майном може засвічувати виникнення в управителя права довірчої власності на отримане майно. Законом чи договором управління майном можуть бути передбачені обмеження права довірчої власності управителя (ч. 2 ст. 1029 ЦК).

Повноваження управителя:

- самостійно визначати і здійснювати необхідні дії по використанню майна з метою отримання найбільшої вигоди;
- самостійно розподіляти доходи, якщо інше не передбачено договором.

Управитель не вправі використовувати майно для оплати боргів, які не мають відношення до управління цим майном. Управитель вправі вимагати усунення будь-якого порушення прав, він може пред'явити позов про визнання свого права на це майно, витребувати його з чужого незаконного володіння тощо.

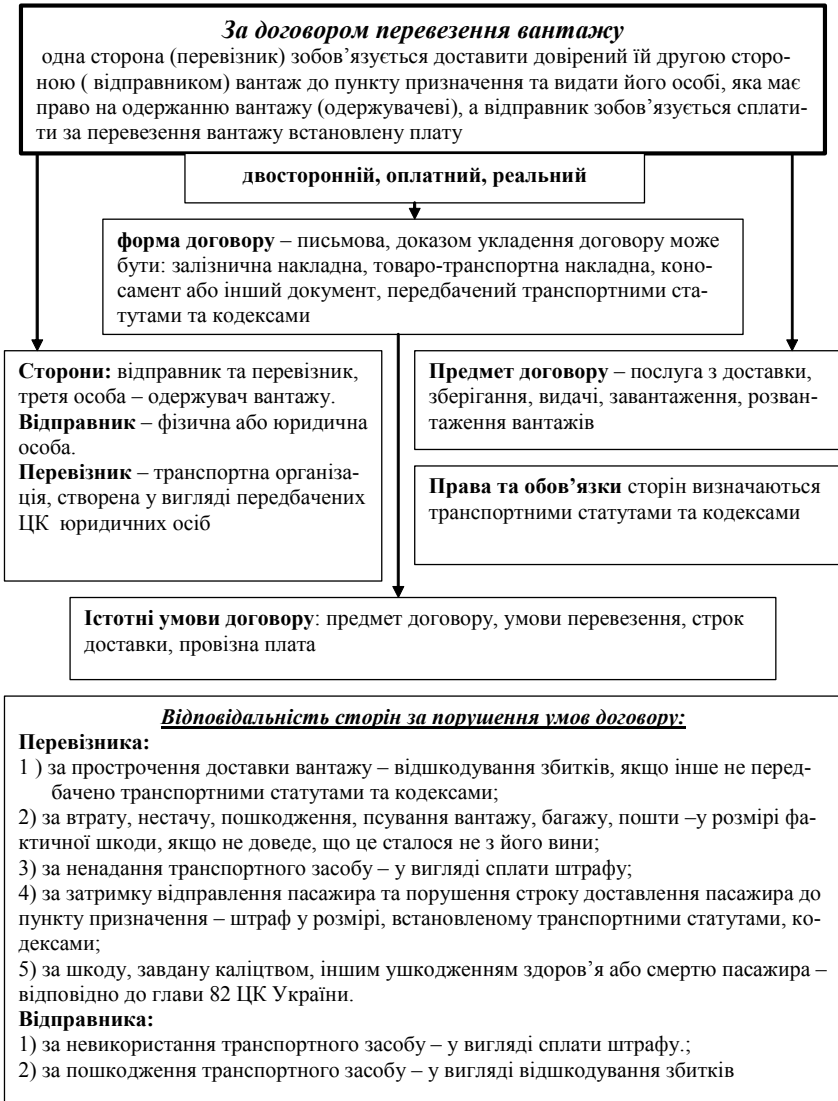
Управитель управляє майном особисто, крім випадків, встановлених ст. 1041 ЦК (тобто передачі цього права іншій особі), при вчиненні правочинів він зобов'язаний повідомляти особу, з якою вчиняє правочин, що він є управителем, а не власник майна. Управитель вправі управляти майном, яке передано в заставу, про це установник управління повинен обов'язково попередити управителя, якщо він не попередить управителя, а останній не знав і не міг знати про це, він має право вимагати розірвання договору і виплати належної йому плати відповідно до строку управління.

Управитель може доручити управління майном іншій особі, але від імені управителя, якщо це передбачено договором або цього вимагають інтереси установника управління або вигодонабувача у разі неможливості отримати в розумний строк відповідні вказівки установника управління. Управитель в цьому разі відповідає за дії особи, якій він передав управління майном.

Звернення стягнення на майно, передане в управління, за вимогою кредитора установника управління не допускається, крім випадку визнання установника управління банкрутом або звернення стягнення за вимогою заставодержателя на майно, що є предметом застави.

Схеми до модуля 8

За договором зберігання

одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (поклажодавцем) і повернути її поклажодавцеві у схоронності

односторонній, двосторонній, реальний, консенсуальний, оплатний, безоплатний

форма договору – усна, письмова (у випадках, передбачених ст.208 ЦК України)

предмет договору – є послуга, що полягає у сукупності дій, спрямованих на прийняття, зберігання та подальше повернення зберігачем певного об'єкта;
об'єкт договору: рухома річ, визначена індивідуальними або родовими ознаками

Істотні умови договору: предмет договору, строк, ціна

Обов'язки поклажодавця:

- 1) попередити власника про властивості речі, переданої на зберігання та особливості її зберігання;
- 2) оплатити витрати, пов'язані зі зберіганням, коли це обумовлено договором чи законом;
- 3) відшкодувати надзвичайні витрати;
- 4) забрати річ від зберігача після закінчення строку зберігання;
- 5) внести плату зберігання при умові, що вона та строки її внесення встановлені договором зберігання.

Обов'язки зберігача:

- 1) прийняти річ на зберігання;
- 2) зберігати річ протягом обумовленого договором строку або моментом витребування речі поклажодавцем;
- 3) забезпечувати схоронність речі;
- 4) піклуватися про річ як про свою власну у разі, якщо зберігання здійснюється безоплатно;
- 5) надавати послуги щодо зберігання особисто;
- 6) не користуватися річчю, переданою на зберігання, не передавати її у користування іншій особі;
- 7) негайно повідомляти поклажодавця про необхідність зміни умов зберігання й отримати від нього відповідь;
- 8) повернути поклажодавцеві таку саму річ, яка була передана на зберігання, або відповідну кількість речей такого самого роду та такої самої якості у випадку іррегулярного зберігання.

Права поклажодавця:

- 1) вимагати повернення речі після закінчення строку договору і до закінчення строку договору;
- 2) вимагати від зберігача виконання дій по утриманню вимог по зберіганню речі.

Права зберігача:

- 1) вимагати плату за зберігання;
- 2) передати річ на зберігання іншій особі у разі, якщо він вимушений це зробити в інтересах поклажодавця і немає можливості отримати від нього згоду

Спеціальні види зберігання:

1. Зберігання речей у ломбарді

Ломбард – юридична особа у формі повного товариства, поклажодавець – фізична особа. Форма договору – письмова.

2. Зберігання цінностей у банку.

Зберігач – банк, об'єктом є документи, цінні папери, дорогоцінні метали, каміння, інші коштовності та цінності. Форма договору – письмова.

3. Зберігання речей у камерах схову організацій, підприємств транспорту.

Договір є публічним. Зберігач – транспортна організація, поклажодавець – фізична особа. Важливе значення має строк зберігання, який встановлюється правилами, що видаються відповідно до транспортних статутів (кодексів), або встановлюються за домовленістю сторін. Якщо поклажодавець не забере річ у зазначені строки, камера схову зобов'язана зберігати річ протягом трьох місяців, зі спливом цього строку річ може бути продана у порядку, встановленому законом.

4. Зберігання речей у гардеробі організації.

Зберігач – юридична особа, яка має у своєму підпорядкуванні гардероб. Об'єктом є верхній одяг, головні убори, взуття, валізи, портфелі, кейси, інша ручна поклажа.

5. Зберігання речей пасажирів під час його перевезення.

Зберігачем є транспортна організація, поклажодавцем пасажир. Об'єктом є особисті речі пасажирів. Договір посвідчується відповідними квитанціями чи іншими документами, але така умова є необов'язковою.

6. Зберігання речей у готелі.

Зберігач – готелі, motelі, будинки відпочинку, пансіонати, санаторії та інші подібні організації.

7. Зберігання речей, що є предметом спору.

Якщо між особами виникає спір про права на річ, то на час його вирішення річ передається третій особі на зберігання.

8. Зберігання автотранспортних засобів

Договір публічний, форма договору – письмова, зберігач – суб'єкт підприємницької діяльності

Відповідальність зберігача:

- 1) за втрату, нестачу, пошкодження речі, прийнятої на зберігання на загальних підставах;
- 2) професійний зберігач відповідає за втрату, нестачу, пошкодження речі, якщо не доведе, що це сталося внаслідок непереборної сили, або через особливості речі, про які зберігач не міг знати, або внаслідок умислу чи грубої необережності поклажодавця;
- 3) за втрату, нестачу, пошкодження речі після закінчення строку зберігання лише за наявності його умислу або грубої необережності.

Відповідальність поклажодавця:

- 1) за збитки, заподіяні властивостями речі, переданої на зберігання, якщо поклажодавець не попередив про це зберігача;
- 2) за збитки, заподіяні зберігачеві внаслідок того, що зберігання не відбулося;
- 3) за несвочасність чи неповноту сплати винагороди за зберігання та відшкодування витрат на зберігання

За договором страхування

одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній в договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови

оплатний, двосторонній, реальний

форма договору – письмова, доказом укладення договору є страховий поліс, страховий сертифікат тощо

Сторони договору:

Страховик – юридична особа, яка має відповідну ліцензію на здійснення страхування певного виду.

Страхувальник – фізична, юридична особа

Предмет договору – майнові інтереси, які не суперечать закону і пов'язані з:

- життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням;
- володінням, користуванням і розпорядженням майном;
- відшкодуванням шкоди, завданої страхувальником

Істотні умови договору страхування:

предмет договору, страховий випадок, розмір грошової суми, в межах якої страховик зобов'язаний провести виплату у разі настання страхового випадку, розмір страхового платежу, строки виплати страхового платежу, строк договору та інші умови

Обов'язки страховика:

- 1) ознайомити страхувальника з умовами та правилами страхування;
- 2) протягом 2 робочих днів, як тільки стане відомо про настання страхового випадку, вжити заходів щодо оформлення всіх необхідних документів для своєчасного здійснення страхової виплати страхувальникові;
- 3) у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату у строк, встановлений договором;
- 4) відшкодувати витрати, понесені страхувальником у разі настання страхового випадку, з метою запобігання або зменшення збитків, якщо це встановлено договором;
- 5) за заявою страхувальника, у разі здійснення страховиком заходів, що зменшили страховий ризик, або у разі збільшення вартості майна, переукласти договір страхування;
- 6) не розголошувати відомостей про страхувальника та його майнове становище, крім випадків, встановлених законом.

Обов'язки страхувальника:

- 1) своєчасно вносити страхові платежі у розмірі, встановленому договором;
- 2) при укладенні договору надати страховикові інформацію про всі відомі йому обставини, що мають істотне значення для оцінки страхового ризику, і надалі інформувати його про будь-які зміни страхового ризику;
- 3) при укладенні договору повідомити страховика про інші договори страхування, укладені щодо об'єкта, який страхується;
- 4) вживати заходів щодо запобігання збиткам, завданим настанням страхового випадку, та їх зменшення;
- 5) повідомити страховика про настання страхового випадку у строк, встановлений договором

Припинення договору страхування:

- 1) у випадках, встановлених договором або законом;
- 2) страховик може відмовитися від договору, якщо страхувальник прострочив внесення страхового платежу і не сплатив його протягом 10 робочих днів після пред'явлення страховиком письмової вимоги про сплату страхового платежу, якщо інше не встановлено договором;
- 3) страховик або страхувальник можуть відмовитися від договору, попередивши іншу сторону не пізніше як за 30 днів до припинення договору (крім договору про особисте страхування)

Договір страхування може бути визнаний судом недійсним:

- якщо його укладено після настання страхового випадку;
- об'єктом договору страхування є майно, яке підлягає конфіскації

За договором доручення

одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії

консенсуальний, двосторонній, оплатний
(якщо договір безоплатний, то він є одностороннім)

форма договору – усна, письмова, письмова
нотаріально завірена

Сторони договору:
повірений та довіритель, якими можуть бути дієздатні фізичні або юридичні особи (юридичні особи можуть бути повіреним, якщо це встановлено в статуті цієї особи)

Предметом договору є надання нематеріальних посередницьких послуг

Права повіреного:

- 1) право на оплату, якщо інше не встановлено договором.

Обов'язки повіреного :

- 1) повідомляти довірителів на його вимогу всі відомості про хід виконання його доручення;
- 2) після виконання доручення або в разі припинення договору до його виконання негайно повернути довірителів довіреність, строк якої не закінчився, і надати звіт про виконання доручення та виправдані документи;
- 3) негайно передати довірителів все одержане у зв'язку з виконанням доручення

Обов'язки довірителя:

- 1) забезпечити повіреного засобами, необхідними для виконання доручення, якщо інше не встановлено договором;
- 2) відшкодувати повіреному витрати, пов'язані з виконанням доручення, якщо інше не встановлено договором;
- 3) негайно прийняти від повіреного все одержане ним у зв'язку з виконанням доручення;
- 4) виплатити повіреному плату, якщо вона йому належить

Припинення договору доручення:

- 1) у разі відмови довірителя або повіреного від договору;
- 2) визнання довірителя або повіреного недієздатним, обмеження його цивільної дієздатності або визнання безвісно відсутнім;
- 3) у разі смерті довірителя або повіреного;
- 4) у разі відмови від договору довірителя або повіреного

За договором комісії

одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням другої сторони (комітента) за плату вчинити один або кілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента

оплатний, двосторонній, консенсуальний

форма договору законом не встановлена, застосовуються загальні правила про форму договору

Сторони договору:
комісіонер і комітент (фізичні та юридичні особи)

Предмет договору – діяльність комісіонера

Істотні умови договору: умови про предмет договору, ціну (сума комісійної винагороди стає істотною умовою при вказівках на це в договорі)

Права комісіонера:

- вимагати від комітента виплати комісійної винагороди;
- притримати річ для задоволення своїх вимог;
- укласти договір субкомісії, залишаючись відповідальним перед комітентом;
- вимагати відшкодування понесених витрат.

Обов'язки комісіонера:

- здійснення правочинів згідно з вказівками комітента і на умовах, найбільш вигідних для комітента;
- зберігати належним чином майно, передане йому комітентом;
- надати звіт комітентові після виконання договору

Права комітента:

- вимагати від комісіонера виконання умов договору;
- може надати свої заперечення на звіт комісіонера.

Обов'язки комітента:

- прийняти все належно виконане;
- оглянути майно, придбане для нього комісіонером, і негайно повідомити комісіонера про виявлені у цьому майні недоліки;
- забезпечити комісіонера всім необхідним для виконання зобов'язання;
- сплатити комісійну винагороду комітентові

Припинення договору:

- комітент і комісіонер мають право на відмову від договору; якщо комітент відмовляється від договору, то він повинен повідомити комісіонера про це за 30 днів, розпорядитися своїм майном, яке є у комісіонера. Комісіонер має право відмовитися від договору, але лише у випадку, коли строк не встановлений договором. Договір припиняється у разі смерті фізичної особи або ліквідації юридичної особи – комісіонера

За договором управління майном

одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача)

оплатний, реальний, двосторонній

форма договору – письмова, договір управління нерухомим майном підлягає нотаріальному посвідченню і держаній реєстрації

Сторони договору:
установник управління – власник майна;
управитель – суб'єкт підприємницької діяльності

Предметом договору є ті майнові блага, що переходять в управління і з приводу яких у суб'єктів виникають цивільні права і обов'язки

Істотні умови договору:
 - перелік майна, що передається в управління;
 - розмір і форма плати за управління майном

Строк договору встановлюється сторонами у договорі, якщо строк не встановлений, то вважається, що договір укладений на 5 років

Установник управління має право:

- здійснювати контроль за діяльністю управителя;
- отримувати звіти від управителя;
- на всі доходи та інші вигоди від використання об'єкта управління;
- витребувати своє майно після закінчення строку управління.

Установник управління зобов'язаний:

- сплатити управителеві плату, передбачену договором;
- відшкодувати управителю його витрати по управлінню майном;
- попередити управителя про те, що майно, яке передається в управління знаходиться під заставою

Управитель має право:

- отримувати плату за управління майном;
- вимагати усунення будь-яких порушень його прав на майно, що перебуває в управлінні;
- на відшкодування витрат, яких він зазнав при управлінні майном.

Управитель зобов'язаний:

- управляти майном відповідно до умов договору;
- управляти майном особисто, крім випадків, коли передача управління іншій особі зумовлена договором або цього вимагають інтереси установника управління чи вигодонабувача у разі неможливості отримати у розумний строк відповідні вказівки установника управління;
- отримати згоду установника управління на відчуження майна або укладання щодо нього договору застави

Відповідальність управителя майном:

- якщо він не виявив при управлінні майном належної дбайливості про інтереси установника управління або вигодонабувача – у вигляді відшкодування збитків, а вигодонабувачеві – упущену вигоду;
- субсидіарно управитель відповідає (тобто ще і власним майном):
 - а) за боргами, що виникли внаслідок здійснення управління при недостатній вартості предмета управління для задоволення вимог кредитора;
 - б) у разі вчинення правочинів з перевищенням наданих йому повноважень або встановлених обмежень, за умови добросовісності третіх осіб

Припинення договору управління майном:

- 1) загибель майна, переданого в управління;
- 2) заява однієї зі сторін про припинення договору внаслідок спливу його строку;
- 3) смерть фізичної особи – вигодонабувача або ліквідації юридичної особи – вигодонабувача, якщо інше не встановлено законом чи договором;
- 4) відмова вигодонабувача від одержання вигоди за договором;
- 5) смерть фізичної особи, що є управителем, визнання її недієздатною, обмеженою у дієздатності, безвісно відсутньою або банкрутом;
- 6) відмова управителя або установника управління майном від договору у зв'язку з неможливістю управителя здійснювати управління майном;
- 7) відмова установника управління від договору з іншої причини, за умови виплати управителю плати, передбаченої договором;
- 8) визнання особи – установника управління банкрутом

Питання для самоконтролю

1. Поняття договору перевезення, види перевезень.
2. Правове регулювання договору перевезення.
3. Особливості договору перевезення вантажу.
4. Перевезення пасажирів та багажу.
5. Договір транспортного експедирування.
6. Поняття договору зберігання.
7. Права та обов'язки сторін за договором зберігання.
8. Відповідальність сторін за договором зберігання.
9. Особливості зберігання на товарному складі.
10. Спеціальні види зберігання.
11. Поняття та види договору страхування.
12. Форма договору страхування, документи, які підтверджують укладення договору.
13. Сторони договору страхування та їх права й обов'язки.
14. Порядок укладення договору страхування.
15. Зміна та припинення договору страхування.
16. Поняття договору доручення.

17. Права та обов'язки сторони за договором доручення.
18. Припинення договору доручення.
19. Поняття договору комісії, відмінність договору комісії від інших суміжних договорів.
20. Права та обов'язки сторін за договором.
21. Припинення договору комісії.
22. Поняття договору управління майном.
23. Сторони договору, форма договору, предмет договору.
24. Права та обов'язки сторін за договором управління майном.
25. Відповідальність сторін за договором управління майном.
26. Припинення договору управління майном.

Теми для рефератів

1. Права та обов'язки пасажира за договором перевезення.
2. Договір доручення як форма надання повноважень при добровільному представництві.
3. Перевезення вантажу автомобільним транспортом.
4. Перевезення вантажу морським транспортом.
5. Відповідальність управителя майном.

Ситуаційні завдання до модуля 8

Завдання 1

Семенов виїхав у довгострокове відрядження за кордон, в зв'язку з чим передав Міщенко в управління житловий будинок з надвірними будівлями строком на 3 роки за плату. Міщенко здав будинок в оренду фермеру Запрудному, уклавши з ним договір оренди. Через 2 роки договір оренди був розірваний і фермер передав будинок Міщенко. На протязі останнього року Міщенко не здійснював належним чином догляд за будинком, внаслідок чого зруйнувався частково дах будинку.

Після повернення з відрядження Семенов став вимагати від Міщенко надання звіту. Міщенко відмовився надавати звіт, а на вимогу Семенова повернути йому кошти, одержані за оренду будинку та відшкодувати шкоду, яка заподіяна неналежним

доглядом за будинком, відповів, що оренда була безоплатною, а відповідальності за руйнування даху будинку він не повинен нести, тому що будинок старий і він не повинен проводити ремонт будинку.

Яка відповідальність управителя майном за цим договором?

Завдання 2

Акціонерне товариство «Грант» передало в управління товариству з обмеженою відповідальністю цех по переробці деревини. Товариство вирішило передати це майно в управління приватному підприємству «Вега». АТ «Грант» дізналося про це через один рік і стало вимагати від товариства відшкодування нанесених йому збитків у вигляді не отриманих доходів від користування майном (ПП «Вега» практично не використовувало це майно за призначенням).

Товариство відмовилося відшкодувати збитки, посилаючись на те, що майно фактично знаходилося у ПП «Вега», тому всі претензії необхідно пред'являти йому.

Як вирішити спір?

Завдання 3

За договором, укладеним між торговельним підприємством та Південно-Західною залізницею, остання здійснювала перевезення вантажів з м. Києва у м. Суми. Під час одного з перевезень сталося зіткнення вантажних потягів, що спричинило загибель вантажу торговельного підприємства. Через 3 місяці торговельне підприємство надіслало залізниці претензію, в якій вимагало відшкодувати вартість втраченого вантажу, сплатити суму штрафу та плати, яку сплатило підприємство за перевезення вантажу.

У встановлений термін залізниця надіслала заявникові відгук, у якому погоджувалася відшкодувати тільки суму втраченого вантажу.

Підприємство звернулося з позовом до господарського суду.

Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 4

До торгово-закупівельної бази прибуло 5 вагонів з яблуками. При прийомі вантажу було виявлено, що частина яблук згнила. Вартість гнилих яблук склала 4 000 грн. База пред'явила залізниці претензію на вказану суму. Залізниця відмовила у задоволенні вимог бази, посилаючись на те, що відповідальність за порчу яблук повинен нести відправник, який відправив вантаж у неналежнійтарі.

За вимогою бази була проведена експертиза, якою було встановлено, що причиною псування вантажу є недоліки тари, що призвело до механічного пошкодження яблук. Однак ці пошкодження при дотриманні температурного режиму вагонів та строків доставки не змогли б стати причиною масової гнилі яблук.

Вирішіть справу.

Завдання 5

Сільськогосподарський кооператив “Нива” звернувся до господарського суду з позовом до залізниці про стягнення 2 комбайнів, які не прибули на станцію призначення. Втрата комбайнів підтверджується комерційним актом. Заперечуючи проти позову, залізниця послалася на практичну неможливість втрати вантажу в зв'язку з великою вагою.

Якими документами слід обґрунтувати вимоги позивача?

Як треба оцінити доводи відповідача?

Як вирішити спір?

Завдання 6

Автотранспортне підприємство доставило партію меблів торгової фірмі “Меблі”. При прийомі вантажу фірма виявила, що вантаж має пошкодження, що було підтверджено актом прийому, складеним за участю представників відправника та перевізника. Відповідно до акта причиною пошкодження вантажу стало неправильне завантаження меблів. База пред'явила позов до відправника та перевізника про відшкодування 3170 грн (сума уцінки товару).

Хто повинен нести відповідальність за пошкодження вантажу в даному випадку?

Завдання 7

Білоцерківська трикотажна фабрика відправила автомобільним транспортом на адресу Львівської торговельної бази жіночий та дитячий одяг на суму 210000 грн.

При прийомі вантажу в одному з автофургонів було виявлено, що частина одягу підмочена з причини попадання дощової води у фургон. За висновком експерта сума заподіяної шкоди склала 17 000 грн. Перевізник відмовив у задоволенні претензії бази, вказав, що вантаж прибув у справному фургоні за цілими пломбами відправника, фургон в момент відправки вантажу був оглянутий і повністю справний, тому він не може нести відповідальності. Ризик випадкової загибелі в даному випадку несе власник вантажу, тобто відправник.

База звернулася з позовом до господарського суду про стягнення заподіяних збитків.

Яке рішення має прийняти господарський суд?

Завдання 8

В аеропорту м. Києва була проведена посадка пасажирів в літак. Двері літака закрили, однак він залишився на землі. Пасажирам оголосили, що затримка старту викликана фронтальною грозою. Пройшло дві години. В літаку стало душно і одному пасажиру зробилося погано. Він втратив свідомість. Двері літака відчинили, пасажир винесли. Виявилося, що у нього інфаркт.

Чи буде нести перевізник відповідальність за заподіяну пасажиру шкоду (втрата заробітку під час лікування, витрати на ліки і путівку в санаторій)?

Завдання 9

Фермерське господарство, яке знаходилося у Херсонській області, відправило торговельно-закупівельній базі “Овочі” автомобільним транспортом свіжі помідори. Перевізник доставив вантаж з нестачею 568 кг вартістю 1126 грн. База направила до господарського суду позов про стягнення з перевізника суми збитків.

Перевізник заперечував проти позову, посилаючись на те, що помідори були доставлені своєчасно, але база не прийняла вантаж на своєму складі, перевізник вимушений був розвозити помідори по торгових кіосках бази. В наслідок цього частина помідорів стала неякісною.

У рішенні по даній справі суддя господарського суду вказав, що перевізник несе відповідальність за збереження вантажу з моменту його отримання до моменту передачі одержувачеві, тому в даному випадку перевізник повинен нести відповідальність за збереження вантажу. Однак, як видно з матеріалів справи, база несвоєчасно прийняла вантаж, тому перевізник не може відповідати в повному обсязі.

Суддя вирішив задовольнити позов частково: стягнути з автотранспортного підприємства 661 грн.

Ваша думка з цього питання?

Завдання 10

Консервний завод м. Херсона відправив залізницею торговельному підприємству яблучний сік в 3-літрових банках. На станції призначення було встановлено, що 81 банка з соком розбита.

У комерційному акті було вказано, що сік прибув у справному вагоні за справними пломбами відправника, а пошкодження банок з соком є наслідком поганої упаковки (в ящиках був відсутній упаковочний матеріал).

Відповідальність за пошкодження вантажу арбітр поклав на вантажовідправника.

Правильне чи ні рішення арбітра?

Завдання 11

Київський лікєро-горілочний завод відправив торговельної бази лікєро-горілочні вироби, на станцію призначення вантаж прибув з нестачею на суму 50000 грн, що підтверджено комерційним актом і актом експертизи. Причиною нестачі була пожежа в вагоні. Вантаж був відправлений з провідником відправника, пожежа виникла в результаті несправності груби, яку топив провідник.

Позов вантажоодержувача був задоволений за рахунок залізниці. В обґрунтування свого рішення арбітр посилався на те, що перевізник повинен забезпечити збереження вантажу.

Правильне чи ні рішення арбітра?

Завдання 12

Приватне автотранспортне підприємство “Мрія” уклало договір з Білоцерківським будівельним комбінатом про перевезення блоків для будівництва будинків. В день прибуття блоків на станцію Біла Церква залізниця повідомила про це вантажоодержувача і поставила вимогу терміново розвантажити вагони і вивезти вантаж із станції.

У договорі між автотранспортним підприємством і будівельним комбінатом була вказано, що автотранспортне підприємство самостійно доставляє на будівельний майданчик вантаж, для цього комбінат видав водіям автотранспортного підприємства доручення на одержання вантажу.

Після розвантаження вантажу на будівельних майданчиках була виявлена нестача блоків.

Як повинен діяти комбінат в даній ситуації?

Кому необхідно направити претензію?

Як і з кого стягнути збитки ?

Завдання 12

Савицька В.П. приїхала вночі до санаторію, вранці пішла в їдальню, речі і гроші залишила у своїй замкнутій кімнаті. Повернувшись до кімнати, вона виявила, що зникли особисті речі, сумочка, в який знаходилося 500 грн. Савицька почала вимагати від дирекції санаторію відшкодування вартості своїх речей та грошей (загальна вартість 1540 грн). Дирекція відмовилася відшкодовувати вартість речей, посилаючись на те, що санаторій відповідає лише за збереження майна, яке здано у камеру схову.

Як вирішити дану справу?

Завдання 13

Матюшко К.Н. уклав договір охорони з державною службою охорони, оцінивши своє майно у суму 150 грн. За його відсут-

ності було викрадено: обручку вартістю 520 грн., ланцюжок вартістю 430 грн, телевізор вартістю 1050 грн. Через 5 днів зловмисник був затриманий. Матюшко звернувся з вимогою про відшкодування збитків до відділу охорони. Однак відділ охорони відмовився задовольнити його вимоги і порекомендував потерпілому звернутися з позовом до крадія.

Як має діяти потерпілий?

Завдання 14

Студентка Фоменко С. здала своє пальто в гардероб бібліотеки, пішла в читальний зал і не взяла номерка. Після роботи у читальному залі з'ясувалося, що її пальта немає в гардеробі. Фоменко звернулася до бібліотеки з вимогою про відшкодування вартості пальта в суму 900 грн. Адміністрація бібліотеки відмовилася відшкодувати вартість пальта, посилаючись на те, що Фоменко не представила номерка, який засвідчує здачу пальта в гардероб.

Яка форма встановлена для правочинів зберігання речей в гардеробах?

Чи правомірна вимога Фоменко?

Завдання 15

Ветров виїхав у відрядження на два місяці й і напередодні здав свої речі (телевізор, комп'ютер і музичний центр) на схов сусіду Гаврилову. Гаврилов подарував своїй сусідці телевізор Ветрова, а комп'ютер передав своєму сину у користування. Повернувшись з відрядження, Ветров пред'явив до Гаврилова вимогу про повернення його речей. Гаврилов повернув музичний центр, інші речі повернути відмовився, посилаючись на те, що у нього їх немає і запропонував Гаврилову звернутися з вимогою до сусідки та його сина.

Як вирішити дану справу?

Завдання 16

Томенко поставив свою автомашину на платну стоянку, заплатив визначену суму і одержав відповідну квитанцію. На стоянці виникла пожежа, внаслідок чого машина Томенка була пошкоджена. Томенко пред'явив до володільця стоянки позов

про відшкодування заподіяної шкоди. Власник відмовився відшкодовувати шкоду, посилаючись на те, що пожежа виникла з вини сторожа, який користувався несправним каміном.

Як вирішити дану справу?

Хто повинен нести відповідальність?

Завдання 17

Корнієнко вирішив поїхати в санаторій автобусом АТП-12. При посадці в автобус велика сумка з речами була поставлена в спеціально призначене для цього місце збоку автобуса. При прибутті в пункт призначення і одержанні сумки було виявлено, що сумка залита маслом, яке знаходилося поряд з сумками пасажирів. У результаті частина речей стала непридатною для використання. Корнієнко пред'явив вимоги про відшкодування заподіяної шкоди АТП-12. Однак підприємство відмовилося відшкодовувати шкоду, посилаючись на те, що в цьому винен водій, тому претензії необхідно пред'являти йому.

Ваша думка з цього питання?

Завдання 18

З гардеробу перукарні було викрадено норкову шапку гр. Пересипка вартістю 500 грн. Замість неї було залишено стару шапку із штучного хутра.

Пересипка звернувся до адміністрації перукарні з позовом про відшкодування вартості шапки. Директор перукарні заперечував проти позову, посилаючись на те, що гардероб не працював з причини хвороби особи, яка працювала у гардеробі, на гардеробі була вивішена об'ява про те, що гардероб не працює.

Як слід вирішити справу?

Завдання 19

Підприємство “Росич” застрахувало вантажний автомобіль на 25 000 грн. Через три місяця автомобіль попав у ДТП не з вини страхувальника. Збиток перевищив встановлену суму страхування на 5 тис. грн.

У якому розмірі буде відшкодовуватися шкода?

Завдання 20

Громадянин С. уклав договір страхування зі страховою компанією про страхування будинку та автомобіля. У зв'язку із стихійним лихом була зруйнована частина будинку та власний автомобіль громадянина С. Він звернувся до страхової компанії з вимогою про відшкодування збитків. Страхова компанія дала згоду тільки на відшкодування збитків у межах суми, що була внесена громадянином страховій компанії. Громадянин не погодився з таким рішенням і звернувся до суду із заявою про виплату заподіяної шкоди у повному обсязі. Страхова компанія у відповіді на заяву посилалася на те, що страхові внески громадянином С. були виплачені не повністю, тому відшкодування буде проведено тільки у розмірі внесених громадянином платежів.

Як вирішити справу?

Завдання 21

Громадянин Алексин застрахував автомашину, після чого попав у ДТП з власної вини (порушив правила дорожнього руху). Після аварії він звернувся до страхової компанії із заявою про виплату страхової суми.

Страховик відмовив йому у виплаті страхової суми посилаючись на те, що в даному випадку були навмисні дії страхувальника, які були спрямовані на настання страхового випадку, а тому підстави для виплати страхової суми відсутні.

Як вирішити справу?

Завдання 22

Кириченко уклав договір страхування домашнього майна і поїхав у відрядження. В готелі у нього викрали електробритву, плащ, обручку та кінокамеру. Потерпілий звернувся до страхової компанії про відшкодування заподіяної шкоди.

Чи зобов'язана страхова компанія сплатити страхове відшкодування?

Що таке страховий випадок?

Дайте пораду потерпілому.

Завдання 23.

Кліменко О. здала телевізор в комісійний магазин для продажу. Телевізор був оцінений в 520 грн, Кліменко погодилася з такою ціною. Телевізор простояв в магазині півроку, але проданий не був, магазин зменшив ціну до 300 грн. і через 10 днів телевізор був проданий. Коли Кліменко звернулася за отриманням грошей, то не погодилася з сумою продажу телевізора і почала вимагати повернення їй суми в 520 грн. Магазин пояснив, що він має право зменшувати ціну на товар, якщо він за первинною ціною не продається.

Хто правий у даній ситуації?

Тестові завдання до модуля 8

Тест 1. До основних транспортних договорів відносяться:

- А – договір про перевезення пошти;
- Б – договір про перевезення багажу;
- В – договір про перевезення пасажирів;
- Г – договір про обслуговування під'їзних шляхів.

Тест 2. Допоміжні транспортні договори:

- А – договір про експедирування;
- Б – договір про перевезення пошти;
- В – договір про подачу і збирання вагонів;
- Г – договір про буксирування;
- Д – договір про перевезення пасажирів.

Тест 3. Доказом укладення договору про перевезення є:

- А – накладна;
- Б – товарно-транспортна накладна;
- В – товарна накладна;
- Г – коносамент.

Тест 4. Форма договору про перевезення:

- А – письмова;
- Б – усна;
- В – залежить від вантажу, який перевозиться.

Тест 5. Перевізником може бути:

- А – фізична особа;
- Б – юридична особа;
- В – особа, яка має ліцензію на здійснення перевезення.

Тест 6. Договір перевезення може бути:

- А – довгостроковим;
- Б – короткостроковим;
- В – без обмеження строку дії.

Тест 7. Форма договору перевезення пасажирів:

- А – усна;
- Б – письмова;
- В – залежить від виду транспорту, яким перевозиться вантаж.

Тест 8. За прострочення доставки вантажу перевізник:

- А – сплачує штраф;
- Б – сплачує пеню;
- В – відшкодовує збитки;

Тест 9. До спеціальних видів зберігання відносяться:

- А – зберігання в гардеробі;
- Б – зберігання в банку ;
- В – зберігання в ломбарді;
- Г – зберігання в камерах схову;
- Д – зберігання сусідом речей власника відповідно до укладеного між ними договору.

Тест 10. Предметом договору зберігання є:

- А – речі;
- Б – послуги про зберігання;
- В – дії зберігача про зберігання.

Тест 11. Форма договору зберігання:

- А – усна,
- Б – письмова;
- В – законом не встановлена.

Тест 12. Зберігання в ломбарді:

- А – зберігач – будь-яка фізична особа;
- Б – зберігач – суб'єкт підприємництва;

- В – поклажодавець – юридична особа;
- Г – форма договору усна;
- Д – страхування речі здійснює зберігач.

Тест 13. Зберігання у камерах схову підприємств транспорту:

- А – зберігачем є фізична особа;
- Б – поклажодавцем є фізична особа;
- В – договір є публічним;
- Г – договір є консенсуальним.

Тест 14. До складських документів відносяться:

- А – квитанція;
- Б – складське свідоцтво;
- В – свідоцтво.

Тест 15. Письмова форма договору зберігання:

- А – при зберіганні речей у гардеробі організації;
- Б – при зберіганні коштовностей на суму 20 000грн;
- В – при укладенні договору між юридичними особами.

Тест 16. Доказом укладення договору зберігання є:

- А – письмовий договір;
- Б – жетон;
- В – конклюдентні дії;
- Г – квитанція.

Тест 17. Договір зберігання:

- А – реальний;
- Б – консенсуальний;
- В – безоплатний;
- Г – оплатний;
- Д – двосторонній;
- Е – односторонній.

Тест 18. Відповідальність охоронця:

- А – відповідальність охоронця тільки повна;
- Б – відповідальність охоронця тільки обмежена;
- В – відповідальність охоронця може бути повною і обмеженою.

Тест 19. Вартість пошкодженого охоронцем майна визначається:

- А – на момент заподіяння шкоди;
- Б – на момент розгляду справи судом;
- В – за погодженням сторін, в разі відсутності згоди – на час розгляду справи.

Тест 20. При безоплатному збереженні майна громадянин (охоронець) відповідає:

- А – якщо в його діях є умисел;
- Б – якщо в його діях є груба необережність;
- В – якщо в його діях є проста необережність.

Тест 21. Залежно від об'єктів страхування поділяється на:

- А – особисте;
- Б – майнове;
- В – добровільне;
- Г – страхування відповідальності.

Тест 22. Страхування може бути:

- А – майновим;
- Б – добровільним;
- В – обов'язковим.

Тест 23. Договір страхування – це:

- А – усна угода;
- Б – письмова угода;
- В – усна і письмова угода.

Тест 24. Факт укладання договору страхування засвідчується:

- А – страховим свідоцтвом;
- Б – страховим полісом;
- В – квитанцією;
- Г – сертифікатом.

Тест 25. Страхувальник зобов'язаний:

- А – своєчасно вносити страхові платежі;
- Б – повідомляти страховика про настання страхового випадку;

В – сплачувати штраф за несвоєчасне внесення страхових платежів;

Г – надавати при укладенні договору всю інформацію, що має істотне значення для оцінки договору.

Тест 26. Страхувальником може бути:

А – юридична особа певної організаційно-правової форми;

Б – будь-яка юридична особа або фізична особа;

В – особа повинна мати ліцензію на здійснення страхової діяльності;

Г – страхова діяльність здійснюється без ліцензії.

Тест 27. Договір страхування може бути визнаний судом недійсним:

А – якщо страхувальник не сплачує страхових внесків;

Б – він укладений після настання страхового випадку;

В – об'єктом страхування є майно, яке підлягає конфіскації;

Г – якщо страхових не ознайомив страхувальника зі всіма умовами страхування.

Тест 28. Договір страхування може бути припинений:

А – якщо страхувальник не вносить страхові платежі;

Б – у випадках, встановлених законом;

В – у випадках, встановлених договором.

Тест 29. Відмова страховика від здійснення страхової виплати:

А – у разі подання страховиком завідомо неправдивих відомостей про об'єкт страхування;

Б – у разі вчинення страхувальником умисного злочину, що призвів до страхового випадку;

В – у разі подання неповної інформації про настання страхового випадку;

Г – у разі несвоєчасного повідомлення про настання страхового випадку.

Тест 30. Договір страхування набуває чинності:

А – з моменту його укладення;

Б – з моменту внесення страхувальником першого внеску;

В – з моменту, вказаного у договорі.

Тест 31. Строк договору доручення:

- А – визначається договором;
- Б – визначається тільки законом;
- В – залежить від характеру даного довірительм доручення.

Тест 32. Форма договору доручення:

- А – відповідно до загальних правил про форму правочину;
- Б – тільки письмова;
- В – усна і письмова.

Тест 33. Предметом договору доручення є:

- А – надання нематеріальних посередницьких послуг;
- Б – надання матеріальних послуг;
- В – надання будь-яких послуг.

Тест 34. Обов'язки довірителя:

- А – відшкодувати повіреному витрати, пов'язані з виконанням доручення;
- Б – постійно контролювати дії повіреного;
- В – забезпечити повіреного засобами, необхідними для виконання доручення.
- Г – негайно прийняти від повіреного все одержане ним у зв'язку з виконанням доручення.

Тест 35. Обов'язки повіреного:

- А – негайно передати довірителеві все одержане у зв'язку з виконанням доручення;
- Б – надати звіт про виконання доручення;
- В – постійно ознайомлювати довірителя з ходом виконання доручення.

Тест 36. Договір доручення припиняється:

- А – на загальних підставах;
- Б – у випадки відмови довірителя від договору;
- В – у випадку смерті повіреного;
- Г – у випадку визнання довірителя безвісно відсутнім.

Тест 37. Якщо повірений діє як підприємець, сторона, яка відмовляється від договору доручення, повинна повідомити іншу сторону не пізніше як:

- А – за 1 місяць до припинення договору;
- Б – за 2 місяці до припинення договору;
- В – за 3 місяці до припинення договору.

Тест 38. Предметом договору комісії є:

- А – послуги;
- Б – роботи;
- В – дії.

Тест 39. Форма договору комісії:

- А – тільки усна;
- Б – тільки письмова;
- В – письмова і усна.

Тест 40. Комісіонер зобов'язаний:

- А – виконати доручення відповідно до вказівок комітента;
- Б – виконати доручення на будь-яких умовах;
- В – змінити ціну при необхідності на свій розсуд;
- Г – зберігати товар;
- Д – подати звіт комітенту після закінчення виконання доручення;
- Е – закупити товар по більш високій ціні, ніж було обумовлено договором.

Тест 41. Комітент зобов'язаний:

- А – прийняти виконане за договором;
- Б – відшкодувати витрати комісіонеру;
- В – виплатити винагороду комісіонеру;
- Г – подати заперечення на звіт комісіонера у разі необхідності.

Тест 42. Припинення договору комісії:

- А – за згодою сторін;
- Б – за рішенням комітента;
- В – за рішенням комісіонера;
- Г – у зв'язку із смертю комісіонера.

Тест 43. Предметом договору управління майном можуть бути:

- А – будинок;
- Б – автомашина;
- В – право оренди;
- Г – цех заводу;
- Д – гроші.

Тест 44. Установником управління може бути:

- А – власник майна;
- Б – орендар майна;
- В – орган опіки та піклування;
- Г – усиновлювач;
- Д – директор школи;
- Е – подружжя.

Тест 45. Управителем може бути:

- А – фізична особа – підприємець;
- Б – юридична особа;
- В – орган опіки та піклування;
- Г – фізична особа;
- Д – міськвиконком;
- Е – райдержадміністрація.

Тест 46. Управитель діє на підставі:

- А – довіреності;
- Б – договору управління майном;
- В – договору доручення.

Тест 47. Строк дії договору управління майном:

- А – 1 рік;
- Б – встановлено в договорі;
- В – 5 років.

Тест 48. Управитель має право:

- А – самостійно визначати дії по використанню майна;
- Б – погоджувати дії щодо використання майна з власником;
- В – самостійно розподіляти доходи;
- Г – дохід, після його одержання негайно передавати власнику.

Тест 49. Договір управління майном припиняється у разі:

- А – смерті управителя;
- Б – визнання управителя недієздатним;
- В – відмови управителя від договору у зв'язку з неможливістю управляти майном;
- Г – визнання установника управління банкрутом.

Тест 50. Майно, після закінчення строку дії договору, повертається управителеві:

- А – за накладною;
- Б – у порядку, передбаченому договором;
- В – у порядку, встановленому усно сторонами.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.– К.: Атіка, 2003.
2. Повітряний Кодекс України 4.05.93р. // Кодекси України, 1998.– Кн. 2.
3. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.95р. / /Кодекси України., 1998. – Кн. 2.
4. Закон України «Про транспорт». від 10.11.94р. //Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 51. – Ст. 446.
5. Закон України “Про залізничний транспорт” від 04.07.96р. / /Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 40. – Ст.183.
6. Закон України «Про трубопровідний транспорт» від 15.05.96р. //Відомості Верховної Ради України. – 1996 р. – № 29. – Ст., 139.
7. Закон України «Про страхування» від 07.03.96р. від 7.03. 96р. //Відомості Верховної ради України. – 1996 р. – №18. – Ст. 78.
8. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з перевозками вантажів залізницею: Роз'яснення ПВАС України від 20.11.1992 //Право України. – 1993. – № 7.
9. Положення про порядок і умови проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів від 28 вересня 1996р. /ЗПУ-1996.-№18.

10. Правила надання послуг пасажирам автомобільним транспортом: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 18.02.1997р. № 176 // Офіційний Вісник України.– 1997. – № 7.
11. Цивільне право України. Академічний курс, особлива частина. За ред. Я.М. Шевченко.– К.: Видавничий дім, 2003.

Модуль 9

Теми:

Договори позики, кредиту, банківського вкладу, банківського рахунку, факторингу, комерційної концесії, спільна діяльність, договір простого товариства.

Питання до теми «Договір позики, кредиту, факторингу»

1. Договір позики.
2. Договір кредиту.
3. Договір факторингу.

Методичні рекомендації

Визначення вказаних договорів дано у схемах. Тому студенти повинні уважно розглянути додані схеми. У схемі вказані предмет, форма договору. Необхідно звернути увагу на те, що розписка також є письмовим посвідченням укладення договору.

Строк дії договору визначається у договорі, якщо строк повернення грошей не встановлений або цей строк визначений моментом пред'явлення вимоги, позика може бути повернена протягом 30 днів від дня пред'явлення вимоги про це, якщо інше не встановлено договором.

Наслідки порушення умов договору також вказані у схемі.

Необхідно звернути увагу на відмінності договору позики від договору позички, вони не є однаковими договорами. Договір позички – це договір, за яким одна сторона (позикодавець) безоплатно передає або зобов'язується передати другій стороні (користувачеві) річ для користування протягом встановленого строку.

Ціллю цього договору є набуття користувачем речі позикодавця у строкове безоплатне користування. Договір позички відрізняється від договору позики такими ознаками:

- 1) право власності на річ у випадку надання речі у позичку зберігається за її власником (позикодавцем), а річ передається у тимчасове користування; за договором позики річ переходить у власність позичальника;
- 2) предметом договору позички може бути річ, визначена індивідуальними ознаками, а предметом договору позики – річ, яка може бути визначена родовими ознаками, та грошові кошти;
- 3) за договором позички має бути повернута сама річ, за договором позики – річ того самого роду;
- 4) договір позички може бути реальним і консенсуальним, а договір позики може бути лише реальним;
- 5) до договору позички застосовуються норми, що регулюють майновий найм (оренду), а за договором позики – ні;
- 6) договір позички завжди є безвідплатним, а договір позики може бути відплатним і безоплатним.

До кредитних правовідносин застосовуються правові норми інституту позики (ст.ст.1048, 1049,1050, 1052 ЦК). Крім того відносини, що виникають з цього договору, регулюються законами України “Про банки та банківську діяльність”, “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”. Консорціумний договір кредиту регулюється ще і Положенням про порядок здійснення консорціумного кредитування, затвердженим постановою Правління Нацбанку України від 26.02.96 р. №37.

За законодавством України не може бути стороною такого договору благодійна організація (ст. 19 Закону України “Про благодійництво та благодійні організації”).

Від договору позики він відрізняється тим, що цей договір, як правило, відплатний, предметом є тільки грошові кошти.

Зміст договору:

- назва договору; адрес та реквізити сторін; їх місцезнаходження, найменування фінансової операції; розмір кредиту, ціль; відсоткова ставка за кредит; умови надання кредиту; строк дії договору; порядок зміни та припинення договору; права та обов'язки сторін; відповідальність за порушення умов договору; інші умови; підписи сторін.

Предмет договору факторингу:

- право грошової вимоги, строк платежу за якою настав;
- право вимоги, яке виникне у майбутньому (ця вимога вважається переданою з дня виникнення права вимоги до боржника, а якщо право грошової вимоги обумовлено певною подією, воно вважається переданим з моменту настання цієї події).

Права фактора (ст. 1084 ЦК):

- фактор набуває права на всі суми, які він одержить від боржника на виконання вимог, а клієнт не відповідає перед фактором, якщо одержані ним суми є меншими від суми, сплаченої фактором клієнтові (предмет – право грошової вимоги, яке здійснено шляхом купівлі-продажу);
- якщо відступлення права грошової вимоги факторові здійснюється з метою забезпечення виконання зобов'язання клієнта перед фактором, фактор зобов'язаний надати клієнтові звіт і передати суму, що перевищує суму боргу клієнта, який забезпечений відступленням права грошової вимоги, якщо інше не встановлено договором факторингу.

Якщо сума, одержана фактором від боржника, виявилася меншою від суми боргу клієнта перед фактором, який забезпечений відступленням права вимоги, клієнт зобов'язаний сплатити факторові залишок боргу.

Зустрічні вимоги боржника регулюються ст.. 1085 ЦК України. Якщо фактор пред'явив боржнику вимогу здійснити платіж, боржник має право пред'явити до заліку свої грошові вимоги, що ґрунтуються на договорі боржника з клієнтом, які виникли у боржника до моменту, коли він одержав повідомлення про відступлення права грошової вимоги факторові.

***Питання до теми «Договори банківського вкладу,
банківського рахунку»***

1. Поняття договору банківського рахунку, сторони, предмет та форма договору.
2. Зміст договору, порядок розірвання договору і відповідальність сторін договору.
3. Поняття договору банківського вкладу, сторони, предмет договору, форма договору.
4. Види вкладів, порядок внесення та повернення вкладу.
5. Ощадна книжка та ощадний сертифікат.

Методичні рекомендації

Визначення договорів дані у схемах до модуля. Щодо договору банківського рахунку, то в схемі вказані предмет договору, сторони, зміст, форма договору. Студентам потрібно уважно ознайомитися із законами України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні», «Про банки та банківську справу», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні», з Інструкцією про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валюті, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 18.12.1998 р., Інструкцією про міжбанківські розрахунки в Україні, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 27.12.1999 р., знати перелік документів, які подаються для відкриття банківського рахунку, яким чином здійснюються банківські операції, які права та обов'язки банку. Стаття 1071 ЦК вказує на підстави списання грошових коштів з рахунку. Банк може відмовити клієнтові у виконанні його розпорядження на перерахування з його рахунку грошових коштів:

- якщо на рахунку клієнта відсутні грошові кошти, необхідні для виконання його розпорядження;
- якщо клієнт подав до банку розрахунковий документ, яким ініціюється списання грошових коштів з його рахунку, що підписаний особами, підписи яких не зазначені у

картці із зразками підписів осіб, що мають право розпоряджатися рахунком;

- реквізити розрахункового документа заповнені неправильно;
- в інших випадках, встановлених законом або правилами банку.

Необхідно звернути увагу і на черговість списання грошових коштів з рахунка (ст. 1072 ЦК України).

Договору банківського рахунку може бути розірваний клієнтом у будь-який час. Банк також має право вимагати розірвання договору на підставах, вказаних ст.1075 ЦК України.

Визначення договору банківського вкладу, його форма, сторони, предмет та зміст договору дані у схемах. Студенти повинні звернути увагу на види таких договорів та порядок виплати процентів на банківський вклад. Законом передбачена можливість внесення на рахунок грошових коштів іншою особою, при цьому вважається, що вкладник погодився на одержання коштів від таких осіб.

Укладення договору з фізичною особою підтверджується ощадною книжкою. Ощадний (депозитний) сертифікат підтверджує суму вкладу, внесеного у банк, і права вкладника (володільця сертифікату) на одержання зі спливом встановленого строку суми вкладу та проценти, встановлені сертифікатом.

Питання до теми «Договори комерційної концесії, простого товариства»

1. Поняття договору комерційної концесії, предмет договору, сторони, форма договору.

2. Обов'язки сторін за договором комерційної концесії.

3. Зміна договору та підстави його припинення.

4. Спільна діяльність, договір простого товариства.

У схемах відображено поняття договору, сторони договору, предмет і форму договору, зміст договору, права та обов'язки сторін, особливі умови договору і припинення договору. Студентам необхідно уважно проглянути їх. При вивченні договору необхідно звернути увагу на договір комерційної субконцесії, порядок його укладення вказаний у ст. 1119 ЦК України. Цей

договір має похідний характер від договору комерційної концесії, і його доля залежить від основного договору.

Важливим є питання відповідальності право володільця за вимогами, що пред'являються до користувача. Він несе субсидіарну відповідальність, якщо до користувача пред'являються вимоги у зв'язку з невідповідністю якості товарів (робіт, послуг), проданих (виконаних, наданих) користувачем. Необхідно зазначити, що договір зберігає чинність у разі зміни сторін.

Договори про спільну діяльність та простого товариства у схемах відсутні. Спільна діяльність та договір простого товариства регулюються главою 77 ЦК України.

За договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законові. Такі договори можуть бути двосторонніми і багатосторонніми. Такий договір є консенсуальним, взаємним та безоплатним. Учасниками договору можуть бути юридичні і фізичні особи. Кожний учасник зобов'язаний за спільною діяльністю виступати одночасно як боржник і як кредитор. Жодна сторона не має права вимагати виконання, зобов'язання для себе особисто і не повинна виконувати зобов'язання безпосередньо іншої сторони. Форма такого договору письмова.

За договором простого товариства сторони (учасники) беруть зобов'язання об'єднати свої вклади та спільно діяти з метою одержання прибутку або досягнення іншої мети.

Характерні риси договору:

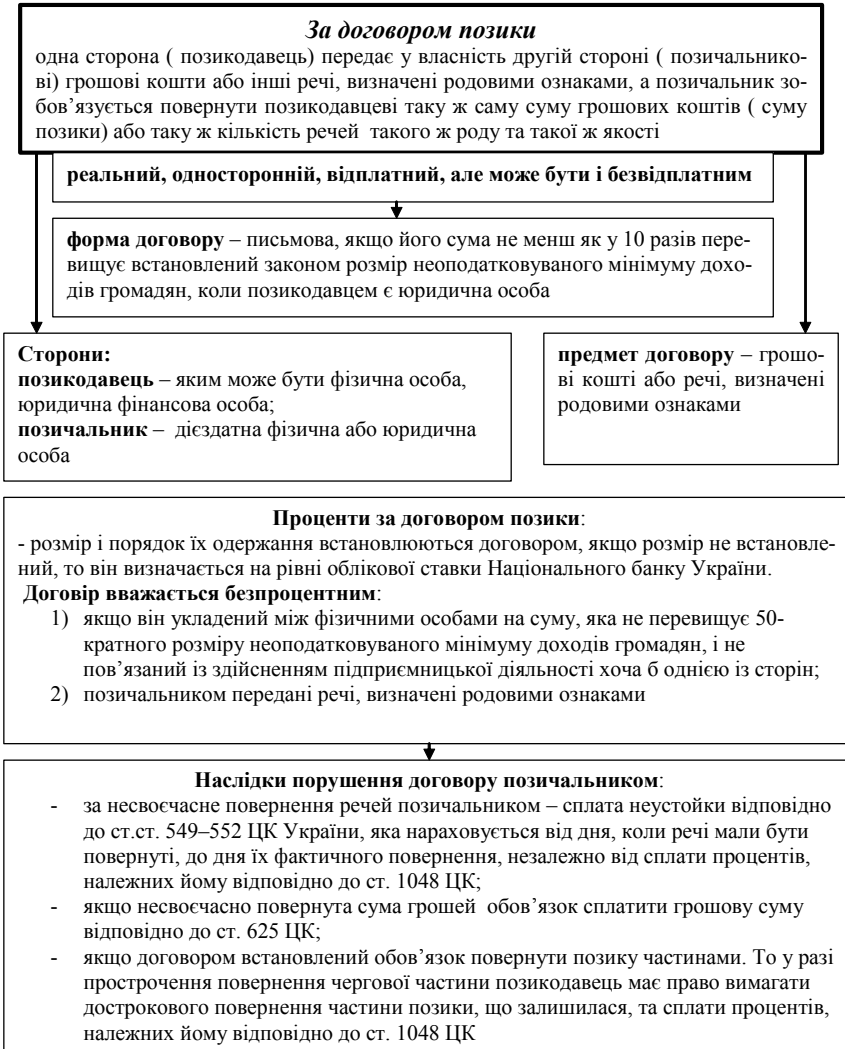
- це об'єднання двох або більше осіб;
- юридична особа не створюється;
- учасники для спільної діяльності вносять і об'єднують свої внески;
- об'єднання зв'язане з участю кожної із сторін у їхній спільній діяльності;
- об'єднання створюється для отримання прибутку чи досягнення іншої мети.

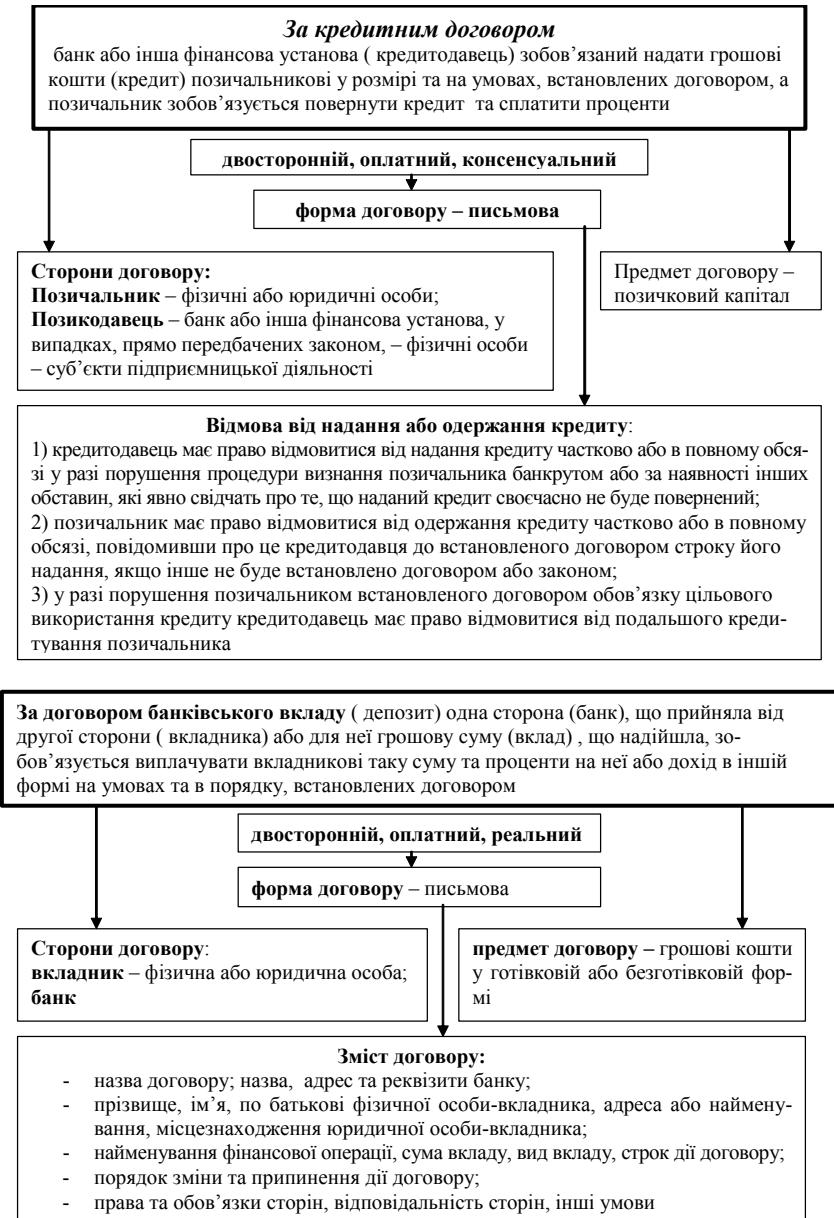
Вкладами учасників можуть бути спільне майно, грошові кошти, інше майно, професійні та інші знання, навички, ділова репутація, ділові зв'язки.

Студенти повинні звернути увагу на ведення спільних справ учасників (ст.1135 ЦК України), відповідальність учасників за спільними зобов'язаннями, розподіл прибутку та виділ частки учасника на вимогу його кредиторів.

Підстави припинення договору вказані у ст. 1141 ЦК України.

Схеми до модуля 9

За договором банківського рахунка

банк зобов'язується приймати і зараховувати на рахунок, відкритий клієнтові (володільцеві рахунка), грошові кошти, що йому надходять, виконувати розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум з рахунка та проведення інших операцій за рахунком

оплатний, двосторонній, консенсуальний

форма договору – письмова

Сторони договору: банк та клієнт (фізична або юридична особа)

Предмет договору – грошові кошти, що є на рахунку клієнта

Зміст договору:

- назва договору, назва, адреса та реквізити банку;
- прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи-клієнта, адреса або найменування, місцезнаходження юридичної особи - клієнта;
- найменування фінансової операції;
- строк дії договору;
- порядок зміни та припинення дії договору;
- умови відкриття та функціонування рахунка;
- права та обов'язки сторін, відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання договору; інші умови;
- підписи сторін, ідентифікаційний код фізичної особи – платника податків

За договором факторингу

(фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другій стороні (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника)

оплатний, двосторонній, консенсуальний

форма договору – договір має бути вчинений у тій самій формі, що і правочин, на підставі якого виникло зобов'язання, право вимоги, за яким передається клієнтом факторові

Сторони договору:

фактор – банк, або фінансова установа, фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності, яка відповідно до закону має право здійснювати факторингові операції; клієнт – фізична або юридична особа, яка є суб'єктом підприємницької діяльності

Предмет договору – право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога),а також право вимоги, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога)

Права та обов'язки фактора:

права:

- право вимоги на всі суми, які фактор одержить від боржника на виконання вимоги, що набув від клієнта, відповідно до умов договору;
- право наступного відступлення фактором права грошової вимоги третій особі, якщо це встановлено договором;
- право на отримання винагороди за здійснення факторингу, якщо це відповідає суті договору;
- інші права, встановлені законом або договором;

обов'язки :

- сплатити клієнтові суму коштів за грошову вимогу, права за якою придбані фактором, зменшеною на суму винагороди фактора, якщо інше не встановлено договором;
- надати клієнтові послуги, пов'язані з його грошовою вимогою, право якої він відступає, якщо це встановлено договором;
- надати клієнтові звіт і передати суму, що перевищує суму боргу клієнта, який забезпечений відступленням права грошової вимоги, якщо відступлення права грошової вимоги факторові здійснюється з метою забезпечення виконання зобов'язання клієнта перед фактором і інше не встановлено законом або договором;
- інші обов'язки, встановлені законом або договором

Права та обов'язки клієнта:

права:

- вимагати від фактора сплати суми коштів за грошову вимогу, права за якою придбані фактором, зменшеної на суму винагороди фактора, якщо інше не встановлено договором;
- отримувати звіт та грошову суму, що перевищує суму боргу клієнта, який забезпечений відступленням права грошової вимоги, якщо відступлення права грошової вимоги здійснюється з метою забезпечення виконання зобов'язання клієнта перед фактором і інше не встановлено законом або договором;
- інші права, встановлені законом або договором;

обов'язки:

- передати право грошової вимоги фактору в порядку, встановленому договором;
- повідомити боржника про відступлення права грошової вимоги фактора, якщо це передбачено договором;
- сплатити фактору залишок боргу, якщо сума, одержана фактором від боржника, виявилася меншою від суми боргу клієнта перед фактором, що був забезпечений відступленням права вимоги;
- сплатити винагороду факторові, якщо це відповідає суті договору;
- інші обов'язки, встановлені законом або договором

За договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг

оплатний, двосторонній, консенсуальний

форма договору – письмова, підлягає державній реєстрації органом, який здійснив державну реєстрацію правоволодільца

Сторони договору – фізичні та юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності

Предмет договору – право на використання об'єктів права інтелектуальної власності

Обов'язки правоволодільца:

- передати користувачеві технічну та комерційну документацію і надати іншу інформацію, необхідну для здійснення прав, наданих йому за договором, а також проінформувати користувача та його працівників з питань, пов'язаних із здійсненням цих прав;
- забезпечити державну реєстрацію договору, якщо інше не встановлено договором;
- надавати користувачеві постійне технічне та консультативне сприяння, включаючи сприяння у навчанні та підвищенні кваліфікації працівників, якщо інше не встановлено договором;
- контролювати якість товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) користувачем на підставі договору, якщо інше не встановлено договором.

Обов'язки користувача:

- використовувати торговельну марку та інші позначення правоволодільца визначеним у договорі способом;
- забезпечити відповідальність якості товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються), відповідно до договору, якості аналогічних товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) правоволодільцем;
- дотримуватися інструкцій та вказівок правоволодільца, спрямованих на забезпечення відповідності характеру, способів та умов використання комплексу наданих прав по використанню цих прав;
- надавати покупцям (замовникам) додаткові послуги, на які вони могли б розраховувати, купуючи (замовляючи) товари (роботи, послуги) безпосередньо у правоволодільца;
- інформувати покупців (замовників) найбільш очевидним для них способом при використанні ним торговельної марки та інших позначень правоволодільца;
- не розголошувати секрети виробництва правоволодільца, іншу одержану від нього конфіденційну інформацію.

В договорі можуть бути передбачені особливі умови – ст. 1122 ЦК України

Особливі умови договору комерційної концесії.

- 1) обов'язок правоволодільця не надавати іншим особам аналогічні комплекси прав для їх використання на закріпленій за користувачем території або утримуватися від власної аналогічної діяльності на цій території;
- 2) обов'язок користувача не конкурувати з правоволодільцем на території, на яку поширюється чинність договору, щодо підприємницької діяльності, яку здійснює користувач з використанням наданих правоволодільцем прав;
- 3) обов'язок користувача не одержувати аналогічні права від потенційних конкурентів правоволодільця;
- 4) обов'язок користувача погоджувати з правоволодільцем місце розташування приміщень для продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), передбачених договором, а також їх внутрішнє і зовнішнє оформлення;

Припинення договору комерційної концесії.

Кожна із сторін у договорі, строк якого не встановлений, має право у будь-який час відмовитися від договору, повідомивши про це другу сторону не менш як за шість місяців, якщо більш тривалий строк не встановлено договором.

Розірвання договору підлягає державній реєстрації.

Договір комерційної концесії припиняється у разі:

- припинення права правоволодільця на торговельну марку чи інше позначення, визначене у договорі, без його заміни аналогічним правом;
- оголошення правоволодільця або користувача неплатоспроможним (банкрутом)

Питання для самоконтролю

1. Поняття договору позики.
2. Форма та предмет договору позики.
3. Відповідальність за договором позики.
4. Поняття кредитного договору.
5. Зміст кредитного договору.
6. Права та обов'язки сторін за договором кредиту.
7. Поняття договору банківського вкладу.
8. Предмет, сторони форма договору банківського вкладу.
9. Зміст договору банківського вкладу.
10. Договір банківського рахунку. Зміст договору банківського рахунку.
11. Поняття договору факторингу, форма договору, предмет договору. Зміст договору факторингу.
12. Права та обов'язки сторін за договором факторингу. Поняття договору комерційної концесії.

13. Предмет договору комерційної концесії.
14. Зміст договору комерційної концесії.
15. Юридичне оформлення договору комерційної концесії.
16. Зміна та припинення договору комерційної концесії.
17. Поняття договору простого товариства.
18. Зміст договору простого товариства.
19. Припинення договору простого товариства.

Теми для рефератів

1. Види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.
2. Зобов'язання щодо спільної діяльності.
3. Розрахункові зобов'язання.
4. Особливості договору банківського кредиту.
5. Способи забезпечення кредитного договору.

Ситуаційні завдання до модуля 9

Завдання 1

Савченко М. дала у борг Корнієнко С. 3500 грн. У розписці, яку написала Корнієнко, було вказано, що вона зобов'язується повернути борг через 5 місяців. Через три місяці після закінчення строку повернення грошей Савченко звернулася до суду з позовом про стягнення з Корнієнко 3500 грн. До заяви позивач додала розписку Корнієнко. Корнієнко заперечувала проти позову, посилаючись на те, що гроші вона повернула своєчасно і це можуть підтвердити Матюшко та Порошина. Забрати розписку від Савченко вона забула.

Як вирішити дану справу?

Завдання 2

Громадянин Вокалюк взяв у борг 250 грн у громадянина Карпова строком на 1 рік. Коли рік минув, Вокалюк повернув гроші телеграфним переказом. Отримавши 250 грн Карпов зателефонував Вокалюк і сказав, що гроші треба було повернути особисто, до того ж вони повернуті без урахування відсотків,

що були нараховані при зберіганні грошей у банку чи ощадкасі. Ваколюк відмовився виконати цю вимогу, вважаючи її незаконною.

Хто з них правий?

Завдання 3

Вакуленко М. звернувся до банку для отримання кредиту для купівлі автомашини. Кредит був йому наданий на 3 роки під заставу квартири. Між сторонами був укладений договір кредиту та застави.

До закінчення строку повернення кредиту Вакуленко не сплатив ще 3500 грн. Банк звернувся з вимогою до Вакуленка про повернення залишку суми кредиту, Вакуленко відповів, що на даний час у нього немає коштів для повернення кредиту, але через півроку він зможе повернути залишок кредиту, на що представник банку заявив, що в такому разі його квартира буде продана, і банк поверне йому залишок від суми продажу. Вакуленко стверджував, що банк не має права продавати квартиру, тому що цим порушується його право на житло, у нього немає іншої квартири і він не може залишитися без житла.

Як вирішити дану ситуацію?

Завдання 4

Між приватним підприємством «Надія» та АБ «Довіра» було укладено договір на розрахунково-касове обслуговування. Підприємство передавало банку платіжні доручення на перерахування грошових сум, але списання з поточного рахунка проводилося із затримкою, на адресу одержувачів платежів списані суми вчасно не перераховувалися. На претензії підприємства банк відповіді не надав. Підприємство звернулося до господарського суду з вимогою про стягнення пені, передбаченої договором між ними. Банк не погоджувався із стягненням пені.

Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 5

Скачко Н., Мохов Т. та Юрченко В. створили 02.03.03 р. товариство з обмеженою відповідальністю «Крок». До статутного капіталу товариства Скачко повинен був внести 2000 грн та

2 верстати, Юрченко – вантажний автомобіль, Мохов – гроші. Скачко передав верстати та гроші, Мохов – гроші, а Юрченко вантажний автомобіль так і не передав. На загальних зборах товариства, які відбулися 15.09.03 р., його попередили, що у разі відмови передачі автомобіля до статутного капіталу товариства на протязі року він буде виключений із складу засновників. Після цього Юрченко вніс до статутного капіталу 2000 грн, але на загальних зборах товариства 16.04.04 р. його було виключено із складу товариства як такого, що не виконав своїх зобов'язань перед товариством відповідно до укладеного між ними установчого договору.

Юрченко не погодився з рішенням загальних зборів і оскаржив їх рішення до суду.

Яке рішення має прийняти суд?

Тестові завдання до модуля 9

Тест 1. Позикодавцем за договором позики може бути:

- А – банк;
- Б – кредитна спілка;
- В – ломбард;
- Г – фізична особа.

Тест 2. Форма договору позики:

- А – усна;
- Б – проста письмова;
- В – письмова нотаріально посвідчена.

Тест 3. Предметом договору позики можуть бути:

- А – машина;
- Б – гроші;
- В – будівельні матеріали.

Тест 4. Договір позики є:

- А – двостороннім;
- Б – відплатним;
- В – реальним.

Тест 5. Кредитний договір є:

- А – двостороннім;
- Б – безвідплатним;
- В – реальним.

Тест 6. Позичальником в договорі кредиту може бути:

- А – юридична особа;
- Б – фізична особа;
- В – благодійна організація.

Тест 7. Форма договору кредиту:

- А – усна;
- Б – проста письмова;
- В – письмова нотаріально посвідчена.

Тест 8. Договір банківського вкладу є :

- А – реальним;
- Б – двостороннім;
- В – безвідплатним.

Тест 9. У разі недодержання письмової форми договору банківського вкладу цей договір є:

- А – заперечним;
- Б – нікчемним;
- В – недійсним.

Тест 10. Форма договору комерційної концесії:

- А – усна;
- Б – письмова;
- В – письмова нотаріально посвідчена.

Тест 11. Головними обов'язком правоволодільця за договором комерційної концесії є:

- А – забезпечення державної реєстрації договору;
- Б – контроль за якістю товарів, що здійснюються користувачем на підставі договору;
- В – надання будь-яких консультацій щодо товару.

Тест 12. Предметом договору комерційної концесії є:

- А – виготовлення продукції користувачем відповідно до умов договору;

Б – право на використання об'єктів права інтелектуальної власності;
В – право на розпорядження об'єктом права інтелектуальної власності.

Тест 13. Істотними умовами договору простого товариства є:

А – про порядок формування статутного капіталу;
Б – про об'єднання внесків;
В – про спільну діяльність;
Г – про порядок створення органів управління.

Тест 14. Підстави припинення договору простого товариства:

А – смерть учасника товариства;
Б – сплив строку договору;
В – досягнення мети товариства;
Г – прийняття рішень органом виконавчої влади про припинення дії договору;
Д – визнання учасника товариства безвісно відсутнім.

Тест 15. Клієнтом в договорі факторингу може бути:

А – будь-яка фізична або юридична особа;
Б – фізична особа – підприємець;
В – державна установа.

Тест 16. Фактором в договорі факторингу може бути:

А – державна установа;
Б – банк;
В – фінансова установа;
Г – фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності.

Тест 17. Виключна ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності видається:

А – двом ліцензіатам;
Б – одному ліцензіату;
В – вона виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією.

Тест 18. Одиначна ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності видається:

А – одному ліцензіату;
Б – двом ліцензіатам;

В – вона не виключає можливості використання ліцензіатом цього об'єкта у зазначеній сфері.

Тест 19. Строк ліцензійного договору:

А – вказується в договорі;

Б – вказується в законі;

В – цей строк повинен спливати не пізніше спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності.

Тест 20. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності:

А – підлягає обов'язковій реєстрації;

Б – не підлягає реєстрації;

В – підлягає реєстрації за вимогою ліцензіата у порядку, встановленому законом.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р.– К.: Атіка, 2003.
2. Цивільне право України. Академічний курс, загальна частина. За ред. Я.М. Шевченко.– К.: Видавничий дім, 2003.
3. Право інтелектуальної власності / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – К., 2002.
4. Коментар до Цивільного кодексу України.– Харків: Одиссей, 2004.
5. *Луць В.В.* Контракти в підприємницької діяльності: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 1999.
6. *Цітрат А.В.* Фрайчазинг і фрайчайзинговий договір: Практ. посібник. – К.: Істина, 2002.
7. *Штумпф Г.* Лицензионный договор. –М., 1988.

Модуль 10

Теми:

Зобов'язання з односторонніх дій. Позадовговірні зобов'язання

Питання до теми «Зобов'язання з односторонніх дій»

1. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу.
2. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу.
3. Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.
4. Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.
5. Створення загрози життю, здоров'ю і майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Методичні рекомендації

Публічна обіцянка винагороди – це звернена до невизначеного кола осіб обіцянка майнової винагороди за досягнення обумовленого результату тому, хто досягне цього результату. Статті 1144 – 1148 ЦК України регулюють відносини, що виникають з цього зобов'язання. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу має юридичне значення лише за наявності певних ознак (ознаки показані у схемах до теми).

Підставою виникнення такого зобов'язання слід визначити юридичний склад з елементами двох односторонніх правочинів. Перший – це публічне обіцяння винагороди, другий – досягнення особою певного результату. Вони мають зустрічний характер, але не вважаються договором.

Суб'єкти таких відносин, строк виконання завдання показані у схемах. Незалежно від форми сповіщення про винагороду вона повинна містити такі умови:

1) зміст завдання; 2) строк виконання завдання; 3) місце його виконання;

4) форма та розмір винагороди, які заздалегідь визначаються особою, що обіцяє винагороду.

Публічна обіцянка винагороди ніяких прав та обов'язків у тих, до кого вона звернена, не породжує. Відповідні права у них виникають тільки при досягненні вказаного в обіцянці результату. У разі виконання завдання і передання його результату особа, яка публічно обіцяла винагороду, зобов'язана її виплатити (п.1 ст.1148ЦК), а якщо завдання було виконано кількома особами, то винагорода розподіляється між ними порівну.

Підстави припинення зобов'язання також показані у схемах.

Особа, яка публічно обіцяла винагороду, має право відмінити дану публічну обіцянку (право відступу). Відміна повинна бути зроблена публічно, у тій же формі, що й була оголошено. У цьому разі особа, яка понесла реальні витрати на підготовку до виконання завдання, має право на їх відшкодування.

Зобов'язання з оголошення конкурсу виникають не по досягненню єдиного чи бажаного результату, а в результаті визначення кращого з представлених на конкурс. Риси конкурсу показані у схемах.

Оголошення конкурсу може бути зроблено у будь-якій формі. Суб'єктами є засновник конкурсу та учасники конкурсу. Ними можуть бути юридичні і фізичні особи.

Умови конкурсу поділяються на обов'язкові та факультативні. Обов'язкові:

- 1) про предмет конкурсу (предметом можуть бути результати творчої, інтелектуальної діяльності, виконання робіт, вчинення певної дії тощо);
- 2) розмір винагороди, яка може визначатися у грошовій сумі і в іншій матеріальній цінності.

Відсутність будь-якої з вказаних умов позбавляє конкурс юридичної сили. Факультативними умовами є умови про строк

та інші умови, що може висунути організатор конкурсу. Для конкретного конкурсного правовідношення вони стають обов'язковими.

Законодавець не вимагає від засновника конкурсу вказати місце представлення робіт, строк оцінки робіт, однак неможливо уявити проведення конкурсу без визначення цих умов. Засновник має право змінити умови конкурсу до його початку. Форма оголошення про зміну умов конкурсу така сама, як про оголошення конкурсу. Якщо зі зміною умов конкурсу участь у ньому для особи втратила інтерес або стала неможливою, ця особа має право на відшкодування засновником витрат, які були нею понесені для підготовки до участі в конкурсі.

Засновник конкурсу має право відмовитися від його проведення, якщо проведення стало неможливим за обставин, які від нього не залежать. 1153 ЦК України не містить обов'язку засновника конкурсу оголосити про відмову від конкурсу у тому самому порядку, у якому було його оголошено, але вбачається, що це необхідно.

Переможцем конкурсу є особа, яка досягла найкращого результату. Процедура визначення переможця встановлюється засновником конкурсу. Він може доручити провести оцінку представлених на конкурс результатів спеціально створеній комісії, іншій організації чи провести її самостійно. Засновники не повинні мотивувати прийняте рішення. Про результати конкурсу засновник повинен повідомити у тій формі, в якій його було оголошено. Учасники конкурсу вправі оскаржити у суді прийняте рішення. За наслідками оцінювання результатів інтелектуальної, творчої діяльності, засновник конкурсу може прийняти рішення про:

- 1) присудження призових місць та нагород, які були визначені мовами конкурсу;
- 2) присудження окремих призових місць, якщо їх було встановлено декілька, та нагород;
- 3) відмову у присудженні призових місць, якщо жодна із робіт не відповідає вимогам;

4) присудження заохочувальних призів або нагород.

Переможець має право вимагати від засновників виконання свого зобов'язання у строки, встановлені умовами конкурсу. Якщо предметом був результат інтелектуальної, творчої діяльності, засновник не має права використовувати його без згоди переможця. Засновник має переважне право перед іншими особами на укладення з переможцем договору на використання предмета конкурсу. Переможець має право на одержання премії і на авторську винагороду. Засновник конкурсу повинен повернути учасникам конкурсу роботи. Якщо учасник конкурсу протягом місяця від дня оголошення його результатів не пред'явив вимогу про повернення речі, вважається, що засновник конкурсу має право подальшого володіння нею. Якщо річ, подана на конкурс, не була подарована засновникові або куплена ним, він може набути право власності відповідно до ст. 344 ЦК (набувальна давність).

Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення — це вид зобов'язань, який був розроблений ще римськими юристами. Метою цього інституту є надання захисту тій особі, яка здійснює дії в інтересах іншої особи, а саме, особи, в інтересах якої мають здійснюватися відповідні дії, які породжуються несанкціонованим втручанням у чужу сферу. Суб'єктами зобов'язань виступають:

- особа, що здійснює без доручення дії в інтересах іншої особи (гестор);
- особа (домінус), справи якої ведуться гестором.

Дії в інтересах іншої особи без доручення повинні бути спрямовані на попередження, усунення або зменшення небезпеки настання невігідних для неї майнових наслідків. Гектор зобов'язаний при першій нагоді повідомити зацікавлену особу про вчинення дій в її інтересах. Якщо домінус не ухвалить дій гестора, то останній зобов'язаний їх припинити. При схваленні дій гестора до відносин сторін застосовуються правила відповідного договору (поруки, підряду, схову та інші). Якщо гестор розпочав дії, але не має можливості повідомити домінуса, то він зобов'язаний вжити усіх залежних від нього за-

ходів щодо попередження, усунення або зменшення невігідних майнових наслідків для домінуса.

Після закінчення виконання дій гектор зобов'язаний негайно подати звіт, у якому зазначаються усі дані про здійснення дій та про їх результат. До звіту необхідно додати документи, що підтверджують розмір понесених витрат, на відшкодування яких претендує гектор. Гектор повинен передати майно, що було отримано, документи, що підтверджують факт отримання.

Гектор має право на відшкодування фактично зроблених витрат, якщо вони були виправдані обставинами, за яких були вчинені дії. Гектор не вправі вимагати відшкодування, якщо він не повідомив про свої дії домінуса.

Стаття 1161 – ЦК України передбачає новий вид зобов'язань – **які виконують внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи**. Шкода, завдана особі, яка без відповідних повноважень рятувала здоров'я та життя фізичної особи від реальної загрози для неї, відшкодовується державою в повному обсязі. На виникнення зобов'язання відшкодувати шкоду не впливає наявність вини (за виключенням умислу) потерпілого (рятівника).

Держава відшкодовує шкоду в повному обсязі тільки при наявності таких умов:

- шкода, завдана рятівникові, полягала в ушкодженні здоров'я або смерті фізичної особи (рятівника) ;
- загроза майну мала реальний характер; майно іншої особи мало істотну цінність.

Суб'єктами таких зобов'язань є особа, яка вчинила рятувальні дії, нею може бути фізична або юридична особа, держава у особі відповідних державних органів. Потерпілими можуть бути як дієздатні, так і обмежено дієздатні особи. Юридична особа може виступати потерпілою лише тоді, коли рішення про запобігання загрози майну приймається її органом.

Змістом цих зобов'язань є право рятувальника на відшкодування зазнаної ним шкоди і обов'язок держави відшкодува-

ти шкоду, зазанану рятувальником у повному обсязі. Умовами виникнення зобов'язання вказані у схемах до теми.

Якщо при рятуванні завдана шкода майну рятувальника, то ця шкода відшкодовується власником майна з урахуванням його матеріального становища. Умови виникнення такого зобов'язання також показані у схемах.

Відповідно до ст. 1163 ЦК України фізична особа, життю, здоров'ю або майну якої загрожує небезпека, а також юридична особа, майну якої загрожує небезпека, мають право вимагати її усунення від того, хто її створює. Висунення такої вимоги може відбуватися як в судовому так і позасудовому порядку. Зобов'язок доказування можливості заподіяння такої шкоди покладається на відповідача. Зацікавлена особа має право вимагати:

- вжиття невідкладних заходів щодо усунення загрози;
- відшкодування завданої шкоди;
- заборони діяльності, що створює загрозу.

Суб'єктами даного зобов'язання можуть бути фізичні та юридичні особи. Підставою виникнення зобов'язання є факт створення загрози цивільним правам та інтересам інших осіб.

Змістом зобов'язань є право зацікавленої особи вимагати усунення загрози від того, хто її створює.

Шкода, яка заподіяна фізичній особі, її майну або майну юридичної особи, відшкодовується відповідно до глави 82 ЦК України. Для покладення відповідальності на особу, яка заподіяла шкоду, повинні бути 4 умови: наявність шкоди, протиправна діяльність чи бездіяльність особи, причинний зв'язок між протиправною дією чи бездіяльністю і шкодою, вина особи.

Загроза має бути наявною і реальною настільки, щоб створити загрозу заподіяння шкоди.

Питання до теми «Відшкодування шкоди»

1. Поняття зобов'язань з відшкодування шкоди, їх ознаки та підстави виникнення.
2. Відмінність позадоговірної відповідальності від договірної.
3. Система зобов'язань з відшкодування шкоди.

Методичні рекомендації

Визначення зобов'язання з відшкодування шкоди, предмет, учасники зобов'язання та підстави відповідальності показані у схемах до теми. Основна функція таких зобов'язань – компенсаційно-відновлювальна, яка забезпечує особі, що зазнала шкоди, відновлення її майнових і особистих немайнових прав і благ.

Суб'єктом відповідальності є особа, яка заподіяла шкоду (громадянин, юридична особа).

Необхідно звернути увагу на *ознаки деліктної відповідальності*:

- 1) їх дія розповсюджується як на майнові, так і на особисті немайнові правовідносини, хоча відшкодування шкоди завжди має майновий характер;
- 2) вони виникають внаслідок порушення абсолютних прав як майнових (права власності), так і особистих немайнових (життя, здоров'я тощо);
- 3) такі зобов'язання мають позадоговірний характер, вони виникають на підставі закону;
- 4) незалежно від особи – заподіювача шкоди або потерпілого, а також від змісту шкоди завдана шкода відшкодовується в повному обсязі. В деяких випадках розмір шкоди може бути збільшений (ст.1208 ЦК).

Підставами деліктної відповідальності є:

- 1) наявність шкоди (розмір збитків, що підлягають відшкодуванню потерпілому). Визначається відповідно до реальної вартості втраченого майна на момент розгляду справи або виконання робіт, необхідних для поновлення пошкодженої речі (ст. 1192 ЦК). Шкода відшкодовується у повному обсязі, включаючи і неодержані доходи, з урахування індексу інфляції (повідомлення в «Урядовому кур'єрі»);
- 2) протиправність, яка може виражатися у протиправних діях або протиправній бездіяльності. Заподіяння шкоди правомірними діями за загальним правилом не спричи-

няє відповідальності. Однак законом передбачені випадки відшкодування шкоди і в разі заподіяння шкоди правомірними діями (наприклад, рятівниками при здійсненні права на самозахист, в стані необхідної оборони, крайньої необхідності тощо);

3) причинний зв'язок між протиправною поведінкою заподіювача шкоди і шкодою. Для встановлення існування причинного зв'язку слід доказати, що:

а) протиправна поведінка передувала настанню шкідливих наслідків;

б) шкідливі наслідки є результатом протиправної поведінки;

в) вина, форма вини заподіювача шкоди при розгляді спорів значення не має, винятки із цього можуть впливати лише із закону (наприклад, відшкодування шкоди завданої органами державної влади, органом влади АР Крим, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими особами при здійсненні ними своїх повноважень). Якщо груба необережність потерпілого сприяла виникненню шкоди, то залежно від ступеня вини потерпілого розмір відшкодування зменшується.

Студенти повинні звернути увагу на відмінності договірної відповідальності від позадоговірної:

1) позадоговірна відповідальність виникає з імперативних норм, що виключає можливість їх зміни на розсуд сторін і спрямована на боротьбу з правопорушеннями та усунення наслідків правопорушень;

2) позадоговірна відповідальність виникає із правоохоронних відносин, а договірна – із регулятивних;

3) основним принципом деліктного зобов'язання є принцип повного відшкодування шкоди, зменшення розміру відшкодування шкоди може відбуватися як виняток і лише за рішенням суду; в договірних зобов'язаннях розмір відшкодування збитків може бути обмеженим як умовами договору, так і за законом;

- 4) шкода є обов'язковою умовою виникнення позадоговірної відповідальності, відповідальність за порушення договору, якщо він забезпечений неустойкою, може наступати навіть і за відсутності збитків у майновій сфері кредитора;
- 5) деліктні зобов'язання не знають відповідальності за чужу вину; навіть якщо батьки несуть відповідальність за шкоду, заподіяну їх неповнолітніми дітьми, має бути доказана вина батьків у правопорушенні, що сталося. Договірна відповідальність може застосовуватися до боржника за правопорушення, скоєне третьою особою (гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язань боржником);
- 6) відшкодування шкоди в позадоговірних зобов'язаннях, як правило, відбувається на солідарних засадах, що викликано необхідністю створення більших гарантій відшкодування шкоди, заподіяної поза договором, у договірних – використовується часткова відповідальність, яка викликана потребою справедливого розподілу обсягів відповідальності до кожного з правопорушників відповідно до вини кожного у скоєному правопорушенні;
- 7) при відповідальності за договором, як і при позадоговірної відповідальності, законодавство виходить з принципу наявності вини контрагента, або особи, яка заподіяла шкоду.

Класифікація зобов'язань з відшкодування шкоди може бути проведена:

1. За суб'єктами – залежно від того, ким заподіяно шкоду, а також залежно від особи потерпілого (держава, територіальна громада, фізична чи юридична особа).

2. За об'єктом зобов'язання з відшкодування шкоди – шкода заподіяна особі чи майну потерпілого;

3. За окремими умовами відповідальності:

- зобов'язання, що виникають при винному заподіянні шкоди;
- зобов'язання, виникнення яких не залежить від вини.

Сфера їх дії точно визначена законом, що виключає можливість застосування аналогій або розширеного тлумачення щодо спеціальних деліктів. За відсутності спеціального делікту завжди застосовується загальна норма. Прикладами спеціальних деліктів є:

- 1) відшкодування шкоди, завданої фізичній або юридичній особі органом державної влади, органом влади АР Крим або органом місцевого самоврядування, їх посадовими або службовими особами (ст.ст. 1173–1176 ЦК);
- 2) відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою (ст. 1172 ЦК). Безпосереднім заподіювачем шкоди в цьому випадку є:
 - працівник (службовець); підрядник;
 - учасник (член) підприємницького товариства чи кооперативу.

Однак відповідальність покладена на:

- юридичну або фізичну особу, з якою він перебуває у трудових відносинах;
 - замовника за цивільно-правовим договором підяду;
 - підприємницькі товариства, кооперативи, учасником (членом) яких він є. Суб'єкт відповідальності має право зворотної вимоги (регресу) до безпосереднього заподіювача;
- 3) відшкодування шкоди, завданої малолітньою, неповнолітньою особою або фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена (ст.ст. 1178 – 1186 ЦК);
 - 4) відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки (ст.ст. 1187, 1188 ЦК);
 - 5) відшкодування ядерної шкоди (ст.1189 ЦК).
 - 6) відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю (ст.ст. 1195 –1208 ЦК);
 - 7) відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг) (ст.ст. 1209 –1211 ЦК).

Окремо виділені зобов'язання щодо набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. Особа, яка набула май-

но без достатньої правової підстави, зобов'язана повернути потерпілому це майно незалежно від того, чи безпідставне набуття або збереження майна було результатом поведінки набувача майна, потерпілого, інших осіб чи наслідком події. Предметом вимоги можуть бути лише речі, визначені родовими ознаками, майнові права, гроші, цінні папери на пред'явника. Вказані положення застосовуються також до вимог про:

- повернення виконаного за недійсним правочином;
- витребування майна власником із чужого незаконного володіння;
- повернення виконаного однією із сторін у зобов'язанні;
- відшкодування шкоди особою, яка незаконно набула або зберегла майно у себе за рахунок іншої особи.

Відшкодуванню підлягають і доходи, набуті від цього майна. Особа, яка набула майно або зберегла його, має право на відшкодування витрат на його утримання. Не підлягають поверненню безпідставно набуті:

1) заробітна плата і платежі, що прирівнюються до неї, пенсії, допомоги, стипендії, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, аліменти та інші грошові суми, надані фізичній особі як засіб до існування, якщо виплата проведена фізичною чи юридичною особою добровільно, за відсутності рахункової помилки з її боку і недобросовісності набувача;

2) інше майно, якщо це встановлено законодавством.

Також окремими ст.ст. 1167, 1168 ЦК регулюються питання відшкодування моральної шкоди.

Схеми до модуля 10

Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу:

має юридичне значення за наявності певних ознак:

- 1) обіцянка винагороди повинна бути публічною;
- 2) винагорода повинна мати майновий, грошовий та інший матеріальний зміст;
- 3) умовою одержання винагороди є надання визначеного результату, на який вказувала особа, що обіцяє винагороду.

Суб'єктами є фізичні та юридичні особи.

Незалежно від форми сповіщення про винагороду вона повинна мати такі умови:

- зміст завдання; строк виконання завдання; місце виконання завдання;
- форма та розмір винагороди, які заздалегідь визначаються особою, що обіцяє винагороду; інші умови за своїм розсудом.

Строк виконання завдання встановлюється в сповіщенні, якщо строк не встановлений, воно вважається чинним протягом розумного часу відповідно до змісту завдання.

Особа, яка публічно пообіцяла винагороду, може змінити завдання та умови надання винагороди. В цьому разі особа, яка приступила до виконання завдання, або яка втратила інтерес до виконання, має право вимагати відшкодування збитків, завданих їй у зв'язку зі зміною завдання.

Припинення зобов'язання у зв'язку з публічною обіцянкою винагороди:

- у разі закінчення строку для передавання результату;
- передавання результату особою, яка першою виконала завдання

Публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу.

Основні риси конкурсу:

- публічність обіцянки нагороди;
- обіцяна винагорода являє собою премію, яка виплачується переможцю конкурсу за досягнутий результат;
- винагорода обіцяється за кращий результат.

Суб'єктами є засновники та учасники конкурсу – юридичні та фізичні особи.

Предметом конкурсу може бути результат інтелектуальної, творчої діяльності, вчинення певної дії, виконання роботи тощо.

Засновник конкурсу має право змінити умови конкурсу або відмовитися від його проведення, про це він повинен повідомити в тій самій формі, в якій зроблене оголошення про проведення конкурсу.

Засновник конкурсу може прийняти за результатами конкурсу рішення про:

- присудження усіх призових місць та нагород, які визначені умовами конкурсу;
- присудження окремих призових місць, якщо їх встановлено декілька;
- відмову у присудженні призових місць, якщо жодна із робіт, поданих на конкурс, не відповідає його вимогам;
- присудження заохочувального призу та (або) нагороди

Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.

Якщо майновим інтересам іншої особи загрожує небезпека настання невідгінних для неї майнових наслідків, особа має право без доручення вчинити дії, спрямовані на їх попередження, усунення або зменшення.

Така особа зобов'язана:

- при першій нагоді повідомити про свої дії особу, в інтересах якої вона діє;
- якщо вона не має можливості повідомити про свої дії, то вжити усіх залежних від неї заходів щодо попередження, усунення або зменшення невідгінних майнових наслідків для особи, в інтересах якої вона діє;
- взяти на себе всі обов'язки, пов'язані із вчиненням цих дій;
- надати звіт про вчинення дій і передати усе, що при цьому було одержане.

Така особа має право:

- вимагати відшкодування фактично зроблених витрат

Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.

Рятування здоров'я та життя фізичної особи.

Умови виникнення таких зобов'язань:

- 1) наявність реальної загрози для здоров'я та життя фізичної особи;
- 2) відсутність у рятувальника повноважень вчиняти рятувальні щодо іншої фізичної особи дії;
- 3) спрямованість дій на рятування здоров'я та життя іншої фізичної особи;
- 4) виникнення у рятувальника шкоди внаслідок вчинення ним рятувальних дій щодо здоров'я та життя фізичної особи.

Шкода, яка заподіяна здоров'ю та життю особи, яка рятувала здоров'я та життя іншої особи або майно іншої особи, відшкодовується державою.

Рятування здоров'я, майна фізичної або юридичної особи.

Умови виникнення таких зобов'язань:

- 1) наявність реальної загрози для майна іншої особи;
- 2) відсутність у рятувальника повноважень вчиняти рятувальні дії щодо майна іншої особи;
- 3) спрямованість дій на рятування майна іншої особи;
- 4) майно, якому загрожує небезпека, має істотну цінність;
- 5) виникнення у рятувальника шкоди внаслідок вчинення ним рятувальних дій.

Шкода, яка заподіяна майну особи, яка рятувала здоров'я та життя іншої особи або майно іншої особи, відшкодовується цією особою з урахуванням її майнового стану

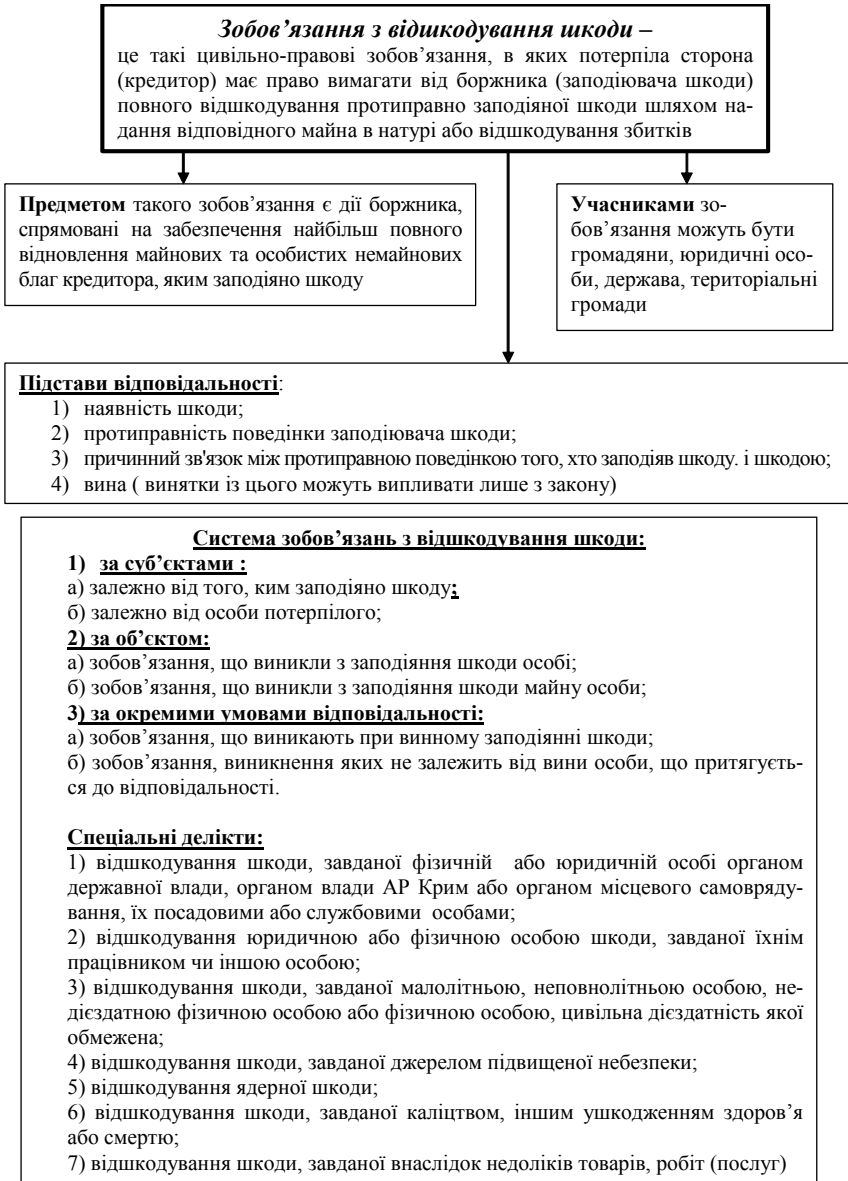
Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Підставою виникнення такого зобов'язання є факт створення загрози цивільним правам та інтересам інших осіб.

Суб'єктами можуть бути фізичні і юридичні особи.

У разі усунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи **заінтересована особа має право вимагати:**

- вжиття невідкладних заходів щодо усунення загрози;
- відшкодування завданої шкоди;
- заборони діяльності, яка створює загрозу.

Питання для самоконтролю

1. Публічна обіцянка винагороди.
2. Підстави виникнення зобов'язань із публічної обіцянки винагороди.
3. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу.
4. Вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення.
5. Зобов'язання, що виникають внаслідок усунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.
6. Поняття зобов'язань з відшкодування шкоди.
7. Підстави деліктної відповідальності.
8. Система зобов'язань з відшкодування шкоди.
9. Відповідальність за шкоду, заподіяну працівником.
10. Відповідальність за шкоду, заподіяну правоохоронними та судовими органами.
11. Відповідальність за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю фізичної особи.
12. Відшкодування шкоди, заподіяної малолітньою особою.
13. Відшкодування шкоди, заподіяної неповнолітньою особою.
14. Відшкодування шкоди, заподіяної недієздатною особою, особою, яка обмежена в дієздатності, та особою, яка не може усвідомлювати значення своїх дій.
15. Відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).
16. Відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок злочину.
17. Відшкодування моральної шкоди.
18. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.

Теми для рефератів

1. Підстави деліктної відповідальності.
2. Особливості відповідальності за шкоду, завдану правоохоронними та судовими органами.

3. Порядок відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок каліцтва та іншого ушкодження здоров'я.
4. Умови і порядок відшкодування моральної шкоди.
5. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок смерті потерпілого.

Ситуаційні завдання до модуля 10

Завдання 1

Водій автомобіля Громов, залишивши працюючим двигун, вискочив з салону автомобіля до кіоску за газетою. Драч М., який перебував у нетверезому стані, вирішив «покататися», сів в машину і вчинив наїзд на пішохода.

Що таке джерело підвищеної небезпеки?

Хто буде нести відповідальність за заподіяну в даному випадку шкоду?

Завдання 2

Начальник Білоцерківського РУ ГУ МВС України відмовив Маркіну у видачі дозволу на придбання і зберігання мисливської рушниці. Останній подав усі документи, необхідні для видачі дозволу на придбання і зберігання мисливської рушниці, забезпечив умови для її зберігання; будь-які обставини, що перешкоджають безпечному користуванню та поводженню зі зброєю, відсутні. Дії начальника міліції Маркін вважав неправомірними і звернувся до адвоката про надання йому юридичної допомоги для захисту свого права.

Яку пораду необхідно дати Маркіну?

Завдання 3

Автоінспектор Матвійчик зупинив водія АТП – 12 Старкова, сів за кермо і почав переслідувати правопорушника. На слизькій дорозі він перевищив швидкість, не справився з керуванням автомобілем і перевернувся. В результаті цього він ще пошкодив автомобіль Старкова.

Хто повинен відшкодувати шкоду Старкову і АТП?

Завдання 4

Душевнохворий Матвієнко проник в квартиру Токаренко і привів в непридатність належне її майно, заподіявши шкоду на суму 5000 грн. Токаренко пред'явила позов про стягнення цієї суми до матері Матвієнка, яка не здійснювала належного нагляду за своїм хворим сином. У процесі судового розгляду було встановлено, по-перше, що Матвієнко не був визнаний недієздатним у встановленому законом порядку, по-друге, що його мати під час спричинення сином шкоди була тяжко хвора і знаходилася на стаціонарному лікуванні в лікарні.

Хто має бути відповідачем за позовом Токаренко?

Завдання 5

У результаті зіткнення трамваю і вантажного автомобіля, котрий належав автокомбінату, Шевчук, який стояв на задній площадці трамваю, був викинутий на бруківку і отримав перелом обох ніг. Після виходу з лікарні він звернувся в суд з позовом до управління пасажирського транспорту, вимагаючи відшкодування шкоди. Як було встановлено, причиною зіткнення послужила та обставина, що у вантажівці, котра переїжджала вулицю, несподівано заглух двигун і вона зупинилася на трамвайній колії, через це управління заперечувало проти позову, вказуючи, що нещасний випадок стався внаслідок порушення водієм вантажівки правил дорожнього руху. Представник автокомбінату, який був притягнений судом як співвідповідач, також заперечував проти позову, посиляючись на відсутність у справі даних, які засвідчують порушення водієм правил дорожнього руху.

Хто є суб'єктом відповідальності за шкоду, заподіяну Шевчуку?

Яке рішення повинен винести суд?

Завдання 6

Мищенко К.М. та Мальцев Т.М. проходили ввечері біля адміністративного будинку заводу «Побутмаш» і побачили вогонь в одному з вікон першого поверху. Вони викликали пожежну охорону, а самі тим часом зламали вікно і стали гасити

вогонь підручними засобами. До приїзду пожежників їм вдалося частково погасити пожежу, але при цьому у Міщенка згоріла куртка, якою він гасив полум'я, а Мальцев дістав травму, для лікування якої він витратив певну суму грошей. Міщенко та Мальцев звернулися до адміністрації заводу з вимогою про відшкодування заподіяних їм збитків.

Яка відповідальність заводу у даному випадку?

Завдання 7

16-річний Вітя Маленко та його одноліток Віталій Макаров – слюсар заводу, зробили саморобний вибуховий пристрій та підірвали його у сусідньому дворі. Під час вибуху пошкоджено автомобіль, що стояв у дворі, та гараж інваліда Королькова. Власник автомашини та Корольков звернулися до батьків Маленко та Макарова з вимогою про відшкодування заподіяної шкоди.

Хто буде нести відповідальність у даному випадку і в якому розмірі?

Завдання 8

Громадянин Колесов їхав на мопеді вулицею. Раптом він втратив свідомість внаслідок серцевого нападу і наїхав на пішохода Данилова, що переходив вулицю на позначеному переході. Внаслідок наїзду Данилов отримав поранення і разом з Колесовим був доставлений у лікарню. Після одужання Данилов звернувся до суду з вимогою про відшкодування витрат з боку Колесова.

Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 9

16-річний Кравченко працював у приватному підприємстві «Берегиня», де одержував заробітну плату у сумі 55 грн. У квітні 2004 р. він самовільно взяв у сусіда Безпечного автомашину, щоб відвезти знайомого на вокзал. У дорозі він потрапив в аварію, в результаті чого автомобіль був пошкоджений, сума ремонту склала 2520 грн. Безпечний звернувся до Кравченка з вимогою про відшкодування суми ремонту, Кравченко відмовився відшкодовувати ремонт автомашини.

Безпечний звернувся з позовом до Кравченка та його батьків про відшкодування заподіяної шкоди.

Яке рішення має прийняти суд?

Завдання 10

Токаренко М., який керував автомобілем «Опель» на підставі генеральної довіреності, в результаті аварії пошкодив автомобіль марки «Нива» громадянина Вересня П. Аварія сталася в результаті порушення правил дорожнього руху обома водіями. Сума заподіяної шкоди склала 1052 грн.

Хто і яким чином буде відшкодовувати збитки, які виникли в результаті аварії?

Завдання 11

Учні школи № 22 після закінчення занять гралися біля майстерні школи. В цей час в майстерні два учні займалися під наглядом вчителя праці прибиранням місця роботи. Один з учнів, що грали на дворі, зламав другому учню (Паливоді) палець руки. Батьки Паливоди звернулися до вчителя праці з вимогою про відшкодування витрат на лікування сина, посилаючись на те, що вчитель праці не здійснював належним чином догляд за учнями.

Хто повинен відшкодовувати витрати батьків Паливоди на лікування?

Тестові завдання до модуля 10

Тест 1. Обіцянка винагороди без оголошення конкурсу повинна містити такі умови:

- А – зміст завдання;
- Б – умови передання виконання;
- В – місце виконання;
- Г – форма винагороди;
- Д – порядок передання винагороди.

Тест 2. Публічна обіцянка винагороди – це:

- А – зобов'язання договірне;
- Б – зобов'язання не договірне;
- В – зобов'язання з односторонніх дій.

Тест 3. Суб'єктами зобов'язання з односторонніх дій є:

- А – фізичні особи;
- Б – юридичні особи;
- В – держава.

Тест 4. Обіцянка винагороди без оголошення конкурсу припиняється:

- А – у разі закінчення строку для передання;
- Б – у разі передання результату особою, яка перша виконала завдання;
- В – у разі відміни обіцянки особою, яка її обіцяла.

Тест 5. Обов'язкові умови конкурсу публічна обіцянка винагороди за умовами конкурсу:

- А – про предмет конкурсу;
- Б – про порядок визначення переможця;
- В – про розмір винагороди;
- Г – про місце представлення робіт.

Тест 6. Засновник конкурсу:

- А – має право використовувати предмет конкурсу за своїм розсудом;
- Б – має переважне право на укладення договору з переможцем конкурсу на використання предмета конкурсу;
- В – має право власності на предмет конкурсу.

Тест 7. Гестор:

- А – зобов'язаний подати звіт про здійснення своїх дій;
- Б – зобов'язаний повідомити домінуса про свої дії;
- В – має право на відшкодування витрат у будь-якому випадку;
- Г – повинен передати майно, що було отримано в результаті його дій в інтересах домінуса.

Тест 8. Шкоду, завдану особі, яка без відповідних повноважень рятувала здоров'я та життя фізичної особи від реальної загрози для неї, відшкодовує:

- А – особа, яку рятували;
- Б – держава;
- В – шкода не відшкодовується.

Тест 9. Шкода, завдана майну рятувальника при рятуванні, відшкодовується :

- А – державою;
- Б – власником майна;
- В – не відшкодовується.

Тест 10. Ознаки деліктної відповідальності:

- А – їх дія розповсюджується тільки на майнові відносини;
- Б – вони мають позадоговірний характер;
- В – завдана шкода відшкодовується в повному обсязі;
- Г – розмір шкоди не може бути судом збільшений.

Тест 11. Безпосереднім заподіювачем шкоди при заподіянні шкоди працівником закон визначає:

- А – працівника;
- Б – власника;
- В – учасника кооперативу;
- Г – підрядника.

Тест 12. Під «виконанням трудових обов'язків» при заподіянні шкоди працівником розуміється:

- А – виконання роботи за контрактом;
- Б – виконання роботи за договором підряду;
- В – виконання роботи на території підприємства;
- Г – виконання роботи за межами підприємства.

Тест 13. Суб'єктами відповідальності за шкоду, заподіяну органами державної влади, є:

- А – сільський голова;
- Б – виконком міської ради;
- В – бухгалтер виконкому сільської ради;
- Г – начальник фінансового відділу районної державної адміністрації;
- Д – обласна рада.

Тест 14. Суб'єктами відповідальності за шкоду, заподіяну правоохоронними та судовими органами, є:

- А – прокуратура;
- Б – місцевий суд;

В – податкова міліція;

Г – митні органи.

Тест 15. Шкода, заподіяна внаслідок смерті потерпілого, відшкодовується:

А – працездатній дружині;

Б – дитині у віці 15 років;

В – особі, яка знаходилася на утриманні померлого;

Г – дитині у віці 20 років.

Тест 16. Джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з:

А – зберіганням хімічних речовин;

Б – утриманням диких звірів;

В – утриманням будь-яких собак;

Г – утриманням транспортних засобів.

Тест 17. Не підлягають поверненню безпідставно набуті:

А – аліменти;

Б – майно, яке знаходиться незаконно у володінні особи;

В – пенсії;

Тест 18. Особи, спільними діями або бездіяльністю яких було завдано шкоди, несуть:

А – субсидіарну відповідальність;

Б – солідарну відповідальність;

В – часткову відповідальність;

Г – підвищену відповідальність.

Тест 19. Способи відшкодування шкоди, завданої майну потерпілого:

А – відшкодування шкоди у натурі;

Б – відшкодування шкоди у грошах;

В – відшкодування тільки моральної шкоди.

Тест 20. Законні представники малолітньої особи притягуються до відповідальності:

А – у будь-якому випадку;

Б – якщо не доведуть, що шкода виникла не з їх вини;

В – якщо буде доказана їх вина.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.– К.: Атіка 2003.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997р.//Відомості Верховної Ради України. – 1997.– № 24. – Ст.. 170.
3. Закон України «Про державну службу» від 16.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993 р. – № 52. – Ст. 490.
4. Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» від 1.12.1994 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1995.– № 1. – Ст.
5. Цивільне право України. Академічний курс, особлива частина. За ред. Я.М. Шевченко.– К.: Видавничий дім, 2003.
6. Коментар до Цивільного кодексу України,– Харків, Одиссей, 2004.
7. *Бурзель Ю.* Щодо встановлення верхньої межі відшкодування моральної шкоди (немайнової) шкоди // Право України.– 2003.– № 3.
8. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів (покупців): Монографія. – К.: Юмана, 1998. –С. 224.
9. *Іваненко Л.М., Дзера О.В.* Особливості відшкодування моральних збитків, завданих покупцеві внаслідок придбання товару низької якості // Академія правових наук України. Інститут приватного права і підприємництва. Male підприємництва і менеджмент в Україні: Збірник наукових праць. – К., 1997. – С. 195 – 202.

Модуль 11

Тема: Спадкове право

Питання до теми

1. Поняття та значення спадкового права, принципи спадкового права.
2. Спадкові правовідносини.
3. Склад спадщини.
4. Особи, які можуть бути спадкоємцями. Усунення від спадкоємства.
5. Особливості спадкування деяких прав та обов'язків.
6. Спадкування за заповітом.
7. Право на обов'язкову частку у спадщині.
8. Спадкування за законом.
9. Здійснення права на спадкування.
10. Поділ спадщини між спадкоємцями.
11. Охорона спадкового майна.
12. Виконання заповіту.
13. Оформлення права на спадщину.
14. Спадковий договір.

Методичні рекомендації

Спадкове право – це сукупність встановлених державою правових норм, що регулюють умови і порядок переходу після смерті громадянина прав та обов'язків до інших осіб.

Студенти повинні звернути увагу на принципи спадкового права:

- 1) **принцип універсальності спадкового правонаступництва**, який полягає у тому, що акт прийняття спадщини поширюється на всю спадщину, незалежно від того, в кого вона перебуває, і що певні її об'єкти невідомі спадкоємцю в момент прийняття спадщини. Універсальність поля-

гає і у тому, що до спадкоємця переходять не лише права а й обов'язки;

- 2) **принцип свободи заповіту**, який означає, що спадкодавець вправі розпоряджатися своїм майном на випадок смерті. В заповіті він може визначити як спадкоємців будь-яких суб'єктів цивільного права;
- 3) **принцип забезпечення прав та інтересів необхідних спадкоємців**, який полягає у тому, що “обов'язкові спадкоємці” мають пріоритет над правилами, встановленими самим спадкодавцем;
- 4) **принцип врахування не тільки дійсної, а й припустимої волі спадкодавця**, який полягає у тому, що якщо спадкодавець не залишить заповіт, то закон встановлює коло спадкоємців і порядок спадкування;
- 5) **принцип сімейно-рідного характеру спадкування**, який полягає у тому, що до спадкування закликаються родичі;
- 6) **принцип свободи вибору спадкоємця**, який полягає у тому, що спадкоємці можуть прийняти спадщину або відмовитися від неї.

Спадкові правовідносини – це відносини, які виникають з приводу реалізації відповідними суб'єктами їхніх спадкових прав.

Спадкові правовідносини виникають на двох етапах:

- 1) відносини, що виникають у зв'язку з відкриттям спадщини;
- 2) відносини, що виникають у зв'язку з прийняттям спадщини.

Як і всі правовідносини, спадкові правовідносини складаються з трьох елементів: суб'єкта, об'єкта і змісту.

Суб'єктом є спадкоємці двох видів:

- спадкоємці, які закликаються до спадщини;
- спадкоємці, які прийняли спадщину.

Спадкоємці першого виду правомочні прийняти спадщину або відмовитися від неї, інших прав у них немає. Спадкоємці другої черги крім правомочностей мають ще і зобов'язання, ос-

кільки вони стають правонаступниками не тільки прав, а й обов'язків.

Об'єктом спадкових правовідносин є спадщина, до складу якої входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Змістом спадкових правовідносин є права та обов'язки, які виникають з відкриттям спадщини.

Спадщина відкривається внаслідок смерті або оголошення громадянина померлим. Стаття 1218 ЦК України вказує, що до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Однак не всі права та обов'язки спадкодавця переходять до спадкоємців. Не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема:

- 1) особисті немайнові права;
- 2) право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами;
- 3) право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- 4) права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом;
- 5) права та обов'язки особи, як кредитора або боржника, передбачені ст. 608 ЦК України.

Важливим є питання про час та місце відкриття спадщини. Законодавець визначає, що місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання спадкодавця невідомо, то місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна.

Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. Якщо протягом доби по-

мерлими є особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно і окремо що кожної з них. Якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха, катастрофи, аварії тощо), припускається що вони померли одночасно. У цьому випадку спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з цих осіб.

Спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини.

Необхідно звернути увагу і на, які особи не можуть спадкувати. Перелік таких осіб визначений у схемах до теми. Також у схемах відображені особливості спадкування деяких прав та обов'язків.

Заповітом є особисте письмове розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Форма заповіту письмова, нотаріально засвідчена. Заповідати може лише фізична особа, яка є повністю дієздатною. Вчинення заповіту через представника не дозволяється.

Заповіт складається у 2 примірниках, один з яких зберігається у нотаріальній конторі. Нотаріус має право відмовити у посвідченні заповіту, якщо

- у ньому містяться незаконні розпорядження;
- коли заповідач є недієздатною особою;
- коли заповідач тимчасово перебуває в такому стані, що не може розуміти значення своїх дій.

Заповідач має право заповідати своє майно будь – якої особі, незалежно від родинних відносин. Він може позбавити права спадкування будь – яку особу з числа спадкоємців за законом. Позбавлення спадщини може бути побічним і прямим. **Пряме позбавлення спадщини**, коли в заповіті вказана особа, що позбавляється спадщини, в цьому разі вона нічого не одержує у спадщину. Побічне позбавлення спадщини, коли у заповіті вказано, що все майно переходить особі, що вказана у

заповіті, в цьому разі спадкоємці за законом можуть спадкувати в разі відмови від спадщини цією особою.

Заповідач має право зробити **заповідальний відказ**, тобто зобов'язати спадкоємців виконати дію на користь однієї або кількох осіб. Предметом заповідального відказу може бути передання відказоодержувачеві у власність або за іншим речовим правом майнового права або речі, що входять до складу спадщини (ст. 1237 ЦК). Відказоодержувач має право вимоги до спадкоємця з часу відкриття спадщини. Заповідальний відказ втрачає чинність у разі смерті відказоодержувача, що сталася до відкриття спадщини.

Заповідач має право призначити іншого спадкоємця на випадок, якщо спадкоємець, зазначений у заповіті, помре до відкриття спадщини, не прийме її або відмовиться від її прийняття чи буде усунений від права на спадкування, а також у разі відсутності умов, визначених у заповіті, це називається **підпризначення спадкоємця**.

Заповідач має право скласти заповіт з умовою (ст. 1242 ЦК), тобто обумовити виникнення права на спадщину у особи, яка призначена у заповіті, наявністю певної умови, як пов'язаної, так і не пов'язаної з її поведінкою (народження дитини, здобуття освіти тощо). Ця умова повинна існувати на час відкриття спадщини.

Заповідач має право у будь-який час скасувати заповіт, скласти новий заповіт (у цьому разі попередній скасовується), внести зміни до заповіту.

Заповіт є недійсним, якщо:

- він складений особою, яка не мала на це права;
- заповіт складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення;
- якщо волевиявлення заповідача не було вільним, не відповідало його волі і це буде встановлено судом.

Свобода заповідального розпорядження обмежується в інтересах осіб, вказаних у ст.1241 ЦК України. Частка, на яку за всіх обставин мають зазначені спадкоємці називають **обов'язковою часткою**. Право на таку частку мають:

- неповнолітні діти спадкодавця;
- повнолітні непрацездатні діти спадкодавця;
- непрацездатна вдова (вдовець);
- непрацездатні батьки.

Вказані особи спадкують незалежно від змісту заповіту половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом. Нотаріус, а також інша особа, що посвідчує заповіт, не має права розголошувати відомості щодо факту складення заповіту, скасування, зміни, до відкриття спадщини.

Спадкування за законом має місце у всіх випадках, коли і оскільки воно не змінено заповітом. Спадкоємці за законом одержують право на спадщину по чергово. Законом встановлюються такі підстави закликання до спадкування за законом: родинні, сімейні стосунки, шлюб, усиновлення, знаходження на утриманні спадкодавця не менше 5 років до його смерті. Майно переходить до зазначених в законі спадкоємців відповідно до встановленої черговості, яка має суворо дотримуватись. Розширення кола осіб, що закликаються до спадкування за законом, неможливе. Черги спадкоємців показані у схемах до теми, студенти мають можливість ознайомитися з ними.

Спадкування за правом представлення. Онуки, правнуки, прабаба, прадід, племінники, двоюрідні сестри та брати не включаються до складу жодної з черг спадкоємців за законом. Вони є спадкоємцями за законом, якщо на момент відкриття спадщини немає в живих того родича, який був би спадкоємцем за законом (ст. 1226 ЦК).

Частки у спадщині кожного із спадкоємців за законом є рівними. Спадкоємці за усною угодою між собою можуть змінити розмір часток у спадщині (якщо це не стосується нерухомого майна). Що стосується нерухомого майна або транспортних засобів, то спадкоємці можуть змінити частку за письмовою угодою, посвідченою нотаріусом.

Здійснення права на спадкування. Спадкоємець за заповітом або за законом має право прийняти спадщину або не прийняти. Не допускається прийняття спадщини з умовою чи із застереженням.

Спадкоємець зобов'язаний прийняти усе майно, яким би воно не було, з чого б воно не складалося, якими б боргами не було обтяжено. Спадкоємець вважається таким, що прийняв спадщину, якщо він мешкав разом з померлим, це підтверджується відміткою в паспорті про реєстрацію проживання або довідкою органу реєстрації. Вважається, що спадкоємець прийняв спадщину через подання заяви до нотаріуса за місцем відкриття спадщини в 6-місячний строк.

Особи, які за віком визнані частково дієздатними або не повністю дієздатними (малолітні, неповнолітні) а також особи, що визначені недієздатними або обмежено дієздатними за рішенням суду, вважаються такими, що прийняли спадщину незалежно від сумісного проживання, крім випадків відмови від спадщини органів опіки і піклування. З моменту подання заяви про прийняття спадщини або фактичного її прийняття успадковане майно належить спадкоємцю. Заява про прийняття спадщини подається особисто, а від імені малолітньої, недієздатної особи її подають батьки, опікун. Особа віком від 14 до 18 років до має право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальників. Законодавець передбачає право спадкоємців відкликати подану заяву на протязі шестимісячного, строку з будь-яких причин.

Шести місячний строк для прийняття спадщини починається з часу відкриття спадщини, тобто з моменту смерті спадкодавця. Якщо спадкоємець не подав заяву про прийняття спадщини на протязі шести місяців, то вважається, що він не прийняв спадщини. За письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, спадкоємець, який пропустив строк для прийняття спадщини, може подати заяву про прийняття спадщини до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини. При пропуску цього строку з поважних причин він має право звернутися до суду з позовом про додатковий строк для прийняття спадщини. Якщо суд визнає причини пропуску строку поважними, то він виносить рішення про продовження строку. Перебіг цього строку починається з моменту вступу рішення чи ухвали в законну силу, строк, який визначає суд, не може бути більше шести місяців.

Спадкоємець за заповітом або за законом має право відмовитися від прийняття спадщини, для цього він подає заяву до нотаріальної контори по місцю відкриття спадщини. Спадкоємець за заповітом може відмовитися від спадщини на користь іншого спадкоємця за заповітом, а спадкоємець за законом має право відмовитися від прийняття спадщини на користь будь-кого із спадкоємців незалежно від черги. Правові наслідки відмови від прийняття спадщини встановлені ст.1275 ЦК.

Спадщина між спадкоємцями за законом розподіляється порівну. Кожен спадкоємець має право на виділ його частки в натурі. Якщо спадкоємець проживав разом із спадкодавцем однією сім'єю не менше одного року до відкриття спадщини, він має переважне право на виділ йому у натурі предметів звичайної домашньої обстановки та вжитку (меблі, білизна, посуд, побутова техніка, бібліотека, якщо тільки вони не є предметами антикваріату) в розмірі його частки. Спадщина може бути перерозподілена, якщо буде визнано право інших спадкоємців на спадщину.

Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувача та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини. Заходи щодо охорони спадкового майна здійснюють нотаріуси за місцем відкриття спадщини, де немає нотаріусів – відповідні органи місцевого самоврядування з власної ініціативи або за заявою спадкоємців. Витрати на охорону майна відшкодовуються спадкоємцями відповідно до їхньої частки у спадщині. Спадкоємці за законом мають право призначити іншу особу для охорони спадкового майна. Нотаріус або інший орган, який одержав заяву про охорону спадкового майна виїжджають на місце і проводять опис спадкового майна. Опис може проводитися відповідно до листа нотаріуса за місцем знаходження майна. Нотаріус зобов'язаний сповістити усіх відомих йому спадкоємців про відкриття спадщини.

Якщо у складі спадщини є майно, яке потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних або юридичних дій для

підтримання його у належному стані, нотаріус (орган місцевого самоврядування) у разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту **укладає договір на управління спадщиною з іншою особою**. Ця особа вправі учиняти будь-які дії, спрямовані на збереження спадщини до з'явлення спадкоємців або до прийняття спадщини і має право вимагати оплати. Після закінчення строку охорони вона зобов'язана представити звіт про свою діяльність про управління майном. У договорі про охорону майна необхідно вказати умови щодо охорони майна, дату договору, місце складання договору, місце знаходження спадкового майна, розмір винагороди, що отримує особа, яка призначена управляти майном, і дії, які ця особа зобов'язана виконувати.

Заповідач може доручити виконання заповіту фізичній особі з повною дієздатністю або юридичній особі. Це питання регулюється главою 88 ЦК України. Студентам необхідно звернути увагу на порядок призначення виконавця заповіту та його повноваження.

Повноваження виконавця посвідчуються документом, який видає нотаріус за місцем відкриття спадщини. Виконавець має право на оплату за виконання своїх повноважень, якщо розмір плати не визначений заповітом, він може бути визначений за домовленістю виконавця і спадкоємця, а у разі спору – судом. Виконавець має право і на відшкодування йому витрат, які він зробив для виконання заповіту.

Стаття 1292 ЦК надає право спадкоємцям та їх законним представникам контролювати виконання виконавцем заповіту, оскаржувати дії виконавця до суду. Строк позовної давності до вимог про визнання неправомірними дій виконавця заповіту – один рік.

Оформлення права на спадщину. На майно, що переходить за правом спадкоємства, видається свідоцтво про право на спадщину.

Видача свідоцтва проводиться після представлення правовстановлюючих документів про приналежність цього майна

спадкодавцю та перевірки відсутності заборони або арешту майна. свідоцтво на спадщину видається на ім'я кожного спадкоємця, який прийняв спадщину, із визначенням частки в спадщині. Однак відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину. При одержанні в спадщину нерухомого майна спадкоємець зобов'язаний звернутися до нотаріуса за одержанням свідоцтва про право на спадщину, тому що право власності на нерухоме майно виникає тільки після державної реєстрації цього майна.

Свідоцтво видається спадкоємцям після закінчення шести місяців з часу відкриття спадщини. Спадкоємець може звернутися за його одержанням в будь-який час, це строком не обмежено. Умовою дострокової видачі свідоцтва про право на спадщину є відсутність даних про інших спадкоємців, що підтверджено відповідними документами. Свідоцтво може бути отримано особисто спадкоємцем або за його дорученням іншою особою, а також відправлено спадкоємцю поштою.

При наявності відомостей про зачатку, але не народжену дитину, що буде спадкоємцем, свідоцтво про право на спадщину не може бути видано до народження дитини.

До свідоцтва про право на спадщину можуть бути внесені зміни, якщо на це є згода спадкоємців, які прийняли спадщину і цього потребують обставини справи (при пропуску строку для прийняття спадщини та з інших причин). Якщо згоди спадкоємців немає, то це питання вирішується судом.

Свідоцтво про право на спадщину може бути визнано недійсним за рішенням суду, якщо буде встановлено, що особа, якій воно видане, не мала права на спадкування, а також в інших випадках, встановлених законом.

Спадковий договір – це договір, за яким одна сторона (набувач) зобов'язується виконати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває права власності на майно відчужувача.

Предмет договору – майно, яке переходить у власність набувача у випадку смерті відчужувача (картини, цінна бібліоте-

ка ті ін.). Предметом спадкового договору може бути і майно, яке належить подружжю на праві спільної власності або яке є особистою власністю будь-кого з подружжя.

Зміст договору – це ті умови, з приводу яких сторони дійшли угоди.

Договір двосторонній, оплатний, реальний і консенсуальний. Якщо за умовами договору набувач повинен виконати певні дії після смерті відчужувача, договір є реальним, оскільки буде вважатися укладеним з моменту передачі майна набувачеві. Якщо ж договором передбачається, що набувач повинен виконати дії (наприклад, щомісячно виділяти відчужувачеві певне грошове відшкодування) за життя відчужувача, права і обов'язки сторін виникають у момент досягнення згоди, договір є консенсуальним.

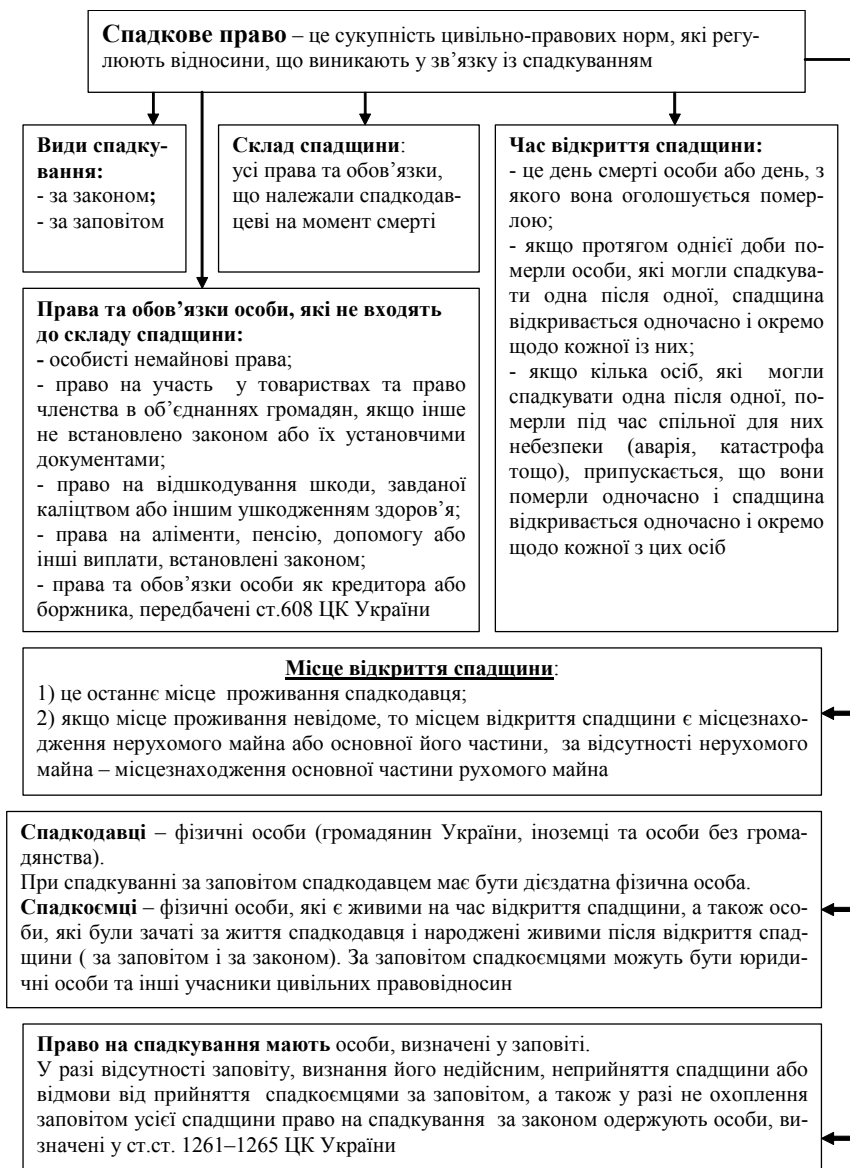
Сторонами договору є відчужувач і набувач. Відчужувачем може бути повністю дієздатна фізична особа. Набувачем може бути повністю дієздатна фізична особа, а також юридична особа.

Форма договору – письмова, засвідчена нотаріально.

Набувач за договором може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини або після її відкриття.

Спадковий договір може бути розірвано за рішенням суду на вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень або за вимогою набувача у разі неможливості виконання ним розпоряджень відчужувача.

Схеми до модуля 11

Не мають права на спадкування особи:

- 1) які умисно позбавили життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинили замах на їхнє життя;
- 2) які умисно перешкоджали спадкодавцеві скласти заповіт, внести до нього зміни або скасувати заповіт і цим сприяти виникненню права на спадкування у них самих чи інших осіб або сприяли збільшенню їхньої частки у спадщині;
- 3) батьки після дитини, щодо якої вони були позбавлені батьківських прав і їхні права не були поновлені на час відкриття спадщини (при спадкуванні за законом);
- 4) батьки (усиновлювачі) та повнолітні діти (усиновлені), а також інші особи, які ухилилися від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця, якщо ця обставина встановлена судом (при спадкуванні за законом);
- 5) одна після одної особи, шлюб між якими є недійсним або визнаний судом недійсним (при спадкуванні за законом);
- 6) за рішенням суду особа може бути усунена від права на спадкування, якщо вона ухилилася від надання допомоги спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані

Особливості спадкування деяких прав та обов'язків встановлені щодо:

- 1) **спадкування земельної ділянки** – право на земельну ділянку переходить до спадкоємців на загальних підставах із збереженням її цільового призначення, при переході права власності на жилий будинок та інші будівлі, то до спадкоємців переходить і право власності або право користування земельною ділянкою, на якій вони розміщені;
- 2) **спадкування частки у праві спільної сумісної власності** - суб'єкт права спільної сумісної власності має право заповідати свою часту у праві спільної сумісної власності до її визначення та виділу у натурі;
- 3) **права на одержання сум заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві**, – якщо спадкодавець не одержав їх за життя, то вказані суми передаються членам сім'ї, а разі їх відсутності – входять до складу спадщини;
- 4) **спадкування права на вклад у банку (фінансовій установі)** – вкладник має право розпорядитися правом на вклад у банку (фінансовій установі) на випадок смерті, склавши заповіт або зробивши відповідне розпорядження банку. Право на вклад входить до складу спадщини незалежно від способу розпорядження ним. Заповіт, складений після того, як було зроблено розпорядження банку (фінансовій установі), повністю або частково скасовує його, якщо у заповіті змінено особу, до якої має перейти право на вклад, або якщо заповіт стосується усього спадкового майна;
- 5) **спадкування права на одержання страхових виплат** – якщо страхувальник у договорі особистого страхування призначив особу, до якої має перейти право на одержання страхової виплати у разі його смерті, це право переходить до складу спадщини, спадкування відбувається на загальних підставах;
- 6) **спадкування права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки** – до спадкоємців переходить право на стягнення неустойки у зв'язку з невиконанням боржником спадкодавця своїх договірних обов'язків, яка була присуджена судом спадкодавцеві за його життя, а також право на відшкодування моральної шкоди, яке було присуджено судом спадкодавцеві за життя;
- 7) **обов'язок спадкоємців відшкодувати витрати на утримання, догляд та поховання спадкодавця**

Спадкування за заповітом.

Заповіт – розпорядження особи відносно належного їй майна, майнових прав та обов’язків на випадок своєї смерті, складений у встановленому законом порядку

Форма заповіту – письмова нотаріально посвідчена, із зазначенням місця та часу його складання.
Заповіт може бути посвідчений посадовою або службовою особою, вказаною у ст. ст. 1251–1252 ЦК України

Заповідач має право:

- 1) призначити спадкоємців (ст.1235 ЦК);
- 2) визначити обсяг спадщини, що має спадкуватися за заповітом (ст.1236 ЦК);
- 3) зробити заповідальний відказ (ст. 1237–1239 ЦК);
- 4) покласти на спадкоємців інші обов’язки (ст. 1240 ЦК);
- 5) скласти заповіт з умовою (ст.1242 ЦК);
- 6) під призначити спадкоємця (ст. 1244 ЦК);
- 7) скасувати заповіт або змінити його (ст. 1254 ЦК)

Заповіт є недійсним:

- якщо він складений особою, яка не мала на це права;
- заповіт складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення;

Суд може визнати заповіт недійсним, якщо буде встановлено, що волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідало його волі

Секретний заповіт – це заповіт, який засвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом. Такий заповіт подається в заклеєному конверті нотаріусові, на конверті має бути підпис заповідача, нотаріус ставить на конверті свій посвідчувальний напис, скріплює печаткою і в присутності заподіювача поміщає його в інший конверт та опечатує.

Секретний заповіт оголошується нотаріусом після смерті заповідача у присутності заінтересованих осіб та двох свідків, про що складається протокол, який підписують нотаріус та свідки. Нотаріус призначає день оголошення змісту заповіту, про що повідомляє членам сім’ї та родичам спадкодавця

Тлумачення заповіту може бути здійснено після відкриття спадщини самими спадкоємцями. У разі спору між ними – судом відповідно до ст. 213 ЦК України

Спадкування за законом

Спадкоємці за законом одержують право на спадкування по чергово, кожна наступна черга спадкоємців одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття, крім випадків, встановлених ст. 1259 ЦК України

Перша черга спадкоємців:

- 1) діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, усиновлені діти;
- 2) той з подружжя, який його пережив, якщо він перебував у зареєстрованому шлюбі із спадкодавцем на момент смерті, що підтверджується свідоцтвом про шлюб;
- 3) батьки спадкодавця (вони спадкують після смерті своїх дітей за наявності правового зв'язку).

Спадкове майно поділяється між спадкоємцями першої черги в рівних частках

Друга черга спадкоємців:

- 1) рідні брати та сестри спадкодавця;
- 2) дід та баба спадкодавця (вони є спадкоємцями як з боку батька, так і з боку матері)

Спадкове майно поділяється між спадкоємцями другої черги в рівних частках

Третя черга спадкоємців:

- 1) рідні тітка та дядько спадкодавця

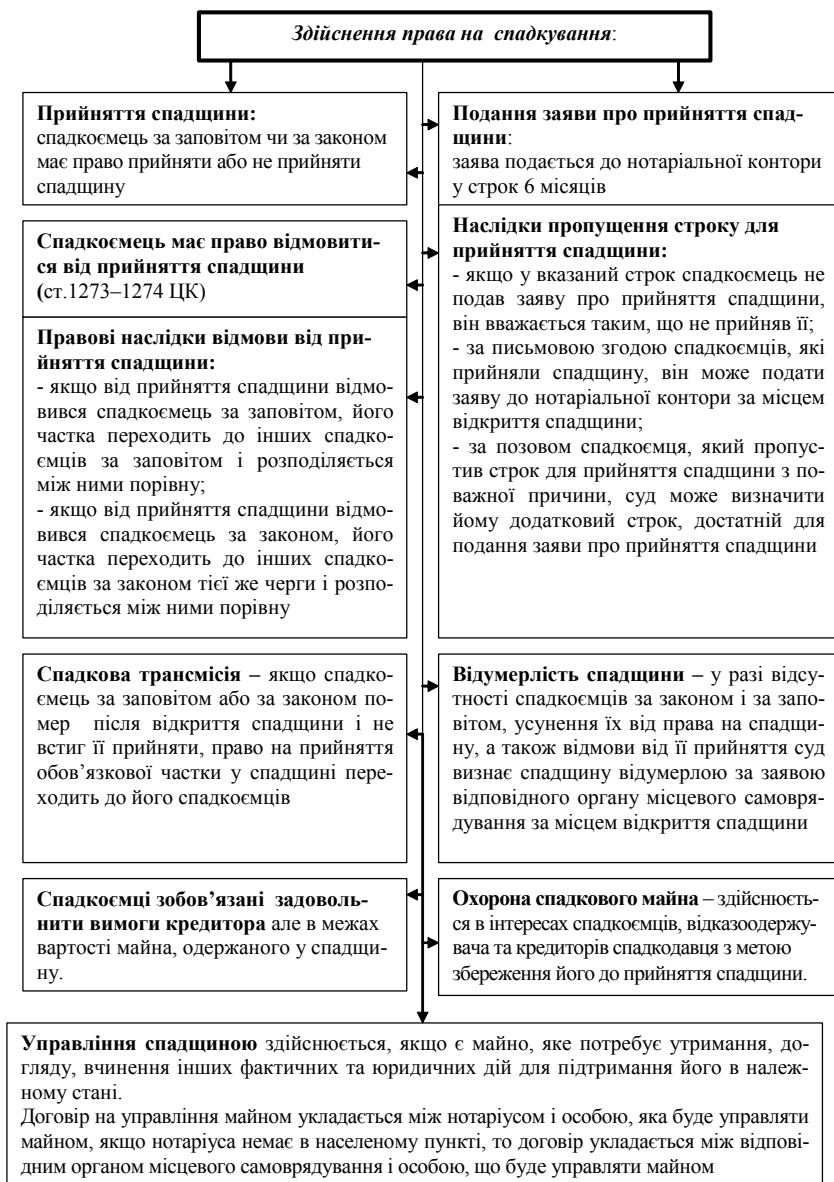
Четверта черга спадкоємців:

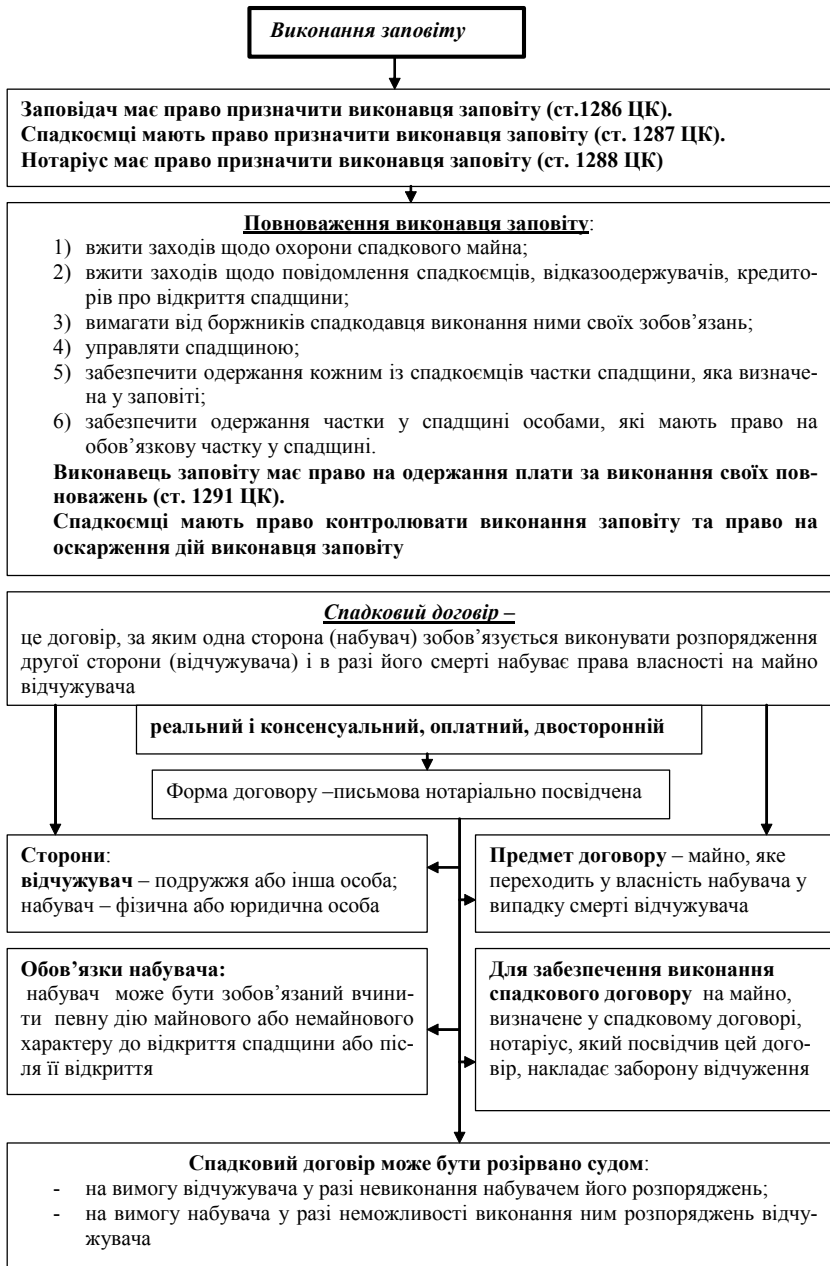
- 1) особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як 5 років до часу відкриття спадщини

П'ята черга спадкоємців:

- 1) інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення (ступень споріднення визначається числом народжень, народження самого спадкодавця не входить до цього числа);
- 2) утриманці спадкодавця, які не були членами його сім'ї (утриманцем вважається неповнолітня або непрацездатна особа, яка не менш як 5 років одержувала від нього матеріальну допомогу, що була єдиним джерелом засобів існування)

Зміна черговості одержання спадщини може бути змінена нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним після відкриття спадщини. Такий договір не може порушити прав спадкоємця, який не бере у ньому участі, а також спадкоємця, який має право на обов'язкову частку

Питання для самоконтролю

1. Поняття та види спадкування, принципи спадкового права.
2. Склад спадщини та місце її відкриття.
3. Право на спадкування, усунення від права на спадкування.
4. Спадкування окремих прав та обов'язків.
5. Спадкування за заповітом, форма заповіту.
6. Заповідальний відказ та його предмет.
7. Право на обов'язкову частку у спадщині.
8. Заповіт з умовою.
9. Підпризначення спадкоємця.
10. Секретний заповіт.
11. Недійсність заповіту.
12. Спадкування за законом.
13. Здійснення права на спадкування.
14. Охорона спадкового майна.
15. Управління спадщиною.
16. Виконання заповіту.
17. Оформлення права на спадщину.
18. Спадковий договір.

Теми для рефератів

1. Спадковий договір в українському цивільному законодавстві.
2. Спадкування за заповітом за новим цивільним законодавством України.
3. Особливості спадкування окремих видів майна.
4. Заповіт подружжя.
5. Спадкування на обов'язкову частку.

Ситуаційні завдання до модуля 11

Завдання 1

Матвієнко проживав з матір'ю, двома дітьми та братом в будинку. Після його смерті залишилася його частка будинку, пай в кооперативі на суму 2500 грн., автомашина і предмети домашнього вжитку.

Хто є спадкоємцями в даному випадку. Як буде розподілено спадкове майно?

Завдання 2

Матвеева проживала в м. Києві. Літом вона поїхала до сестри в м. Дніпропетровськ, де від хвороби померла. Після її смерті залишився будинок в м. Києві вартістю 25 000грн і хата в с. Чепеліївка вартістю 10 000грн. Все своє майно вона заповіла брату. Крім сестри та брата інших родичів у померлої не було. Сестра пред'явила брату вимогу про повернення її коштів, які вона витратила на поховання сестри та її лікування. Брат відмовився задовольнити вимоги сестри.

Що є місцем відкриття спадщини? Як повинен бути вирішений спір?

Завдання 3

Сергєєв заповів своє майно сестрі Андрейченко. В заповіті було вказано, що Андрейченко повинна щомісячно зі спадкового майна перераховувати по 100 грн на утримання його нерідного сина до досягнення ним 21 року (на час смерті Сергєєва йому було 17 років. Андрейченко, одержавши спадкове майно, не виконала заповіт Сергєєва в цій частині.

Як називається таке розпорядження в заповіті? Які права нерідного сина Сергєєва?.

Завдання 4

Поліщук після смерті залишив заповіт, за яким все своє майно передав внучці. В заповіті було також вказано, що внучка зобов'язана щорічно організовувати і проводити виставку його рідких і цінних книг в центральній бібліотеці міста. Одержавши спадщину, внучка відмовилася проводити виставки, тому центральна бібліотека міста звернулася до суду із заявою про те, щоб суд зобов'язав її виконати заповіт.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 6

Після смерті Іванова залишалася спадщина на суму 56 000 грн. Майно і кошти були придбані за період спільного життя з дружиною. З ним проживала тітка, яка знаходилася на його утриманні. З родичів є син, який проживав окремо (по-

внолітній), дружина, мати. Івановим був складений заповіт на четверту частку всього майна, за яким спадкоємцем цієї частки є син.

Хто і в якій частці отримає спадкове майно?

Завдання 7.

Громадянин Ващенко заповів все своє майно сестрі Марченко І. На утриманні Ващенко знаходилися: неповнолітня дитина, його непрацездатна мати. Разом з ним проживала співмешканка Сергєєва на протязі двох років.

Хто в даному випадку є спадкоємцями?

Завдання 8

Пащенко І. заповів все своє майно, в тому числі будинок, своєму брату Самійленко. Заповіт було складено і підписано на прохання Піщенко медичною сестрою лікарні, де він проходив стаціонарне лікування. В заповіті не було вказано місце та дата його складання. Після смерті Пащенко його дружина заявила братові Пащенка, що заповіт є недійсним і він не має права на майно Пащенка.

Яка форма заповіту?

Чому Дружина Пащенко вважає, що заповіт є недійсним?

Завдання 9

Васнецова М. проживала разом з братом у будинку, який належав їм на праві спільної власності. В лютому 2005 р. Васнецова померла. Дочка Васнецової звернулася із заявою до нотаріальної контори про визнання її спадкоємцем після смерті матері. Нотаріус через шість місяців після смерті Васнецової видав її дочці свідоцтво про право на спадщину на 1/2 будинку. Брат Васнецової заперечував проти цього, вважаючи що він також є спадкоємцем і йому повинно бути видано свідоцтво про право на спадщину на 1/2 частки Васнецової. Дочка Васнецової після цього почала вимагати від дяді передачі її телевізора і столового сервізу.

Хто у даному випадку має право на спадщину?

Яким чином повинно бути поділено майно?

Завдання 10

Матвієнко склав заповіт, в якому все майно заповів матері. Через два роки він склав новий заповіт, в якому все майно заповів дружині. Після його смерті мати почала оскаржувати дію останнього заповіту, посилаючись на те, що в період, коли був складений останній заповіт, Матвієнко часто хворів, іноді не міг розуміти значення своїх дій, тому другий заповіт не можна вважати дійсним.

Який заповіт має силу у даному випадку і чому?

Завдання 11

Федоренко працював на книжковій фабриці. Після його смерті на підприємстві залишилася заробітна плата, яка не була своєчасно виплачена. До директора підприємства звернулася дочка Федоренка із заявою про виплату їй заробітної плати батька. Директор відмовив у видачі її заробітної плати, посилаючись на те, що тільки через шість місяців після смерті будуть виявлені спадкоємці і тоді він прийме рішення про виплату заробітної плати спадкоємцям.

Ваша думка з цього питання?

Завдання 12

Саранцев проживав один у сільському населеному пункті. Догляд за ним здійснювала сусідка Мартинова. В 2004 р. він помер, Мартинова поховала його, витративши на це свої гроші у сумі 2 000 грн. Через місяць приїхав його син, який знаходився в довгостроковому відрядженні. Мартинова почала вимагати у нього виплати витрат на поховання. Син Саранцева відмовив їй у задоволенні її вимог, посилаючись на те, що таке законодавством не передбачено.

Як вирішити дану справу?

Тестові завдання до модуля 11

Тест 1. Заповіт – це:

- А – письмове розпорядження фізичної особи;
- Б – усне розпорядження фізичної особи;

В – розпорядження нотаріально засвідчене;

Г – розпорядження на випадок смерті.

Тест 2. Нотаріус може відмовити у посвідченні заповіту, якщо:

А – заповідач є недієздатною особою;

Б – заповідач є обмежено дієздатною особою;

В – заповідач не може розуміти значення свої дій;

Г – заповідач є хворим;

Д – заповідач видав незаконні розпорядження.

Тест 3. Позбавлення спадщини може бути:

А – прямим;

Б – непрямым;

В – побічним.

Тест 4. Заповідач має право скласти заповіт:

А – з умовою;

Б – зробити заповідальний відказ;

В – зробити підпризначення спадкоємця;

Г – зробити сервітут щодо земельної ділянки.

Тест 5. Заповіт є недійсним:

А – якщо він складений особою, яка не є власником майна;

Б – заповіт складений в письмовій формі;

В – якщо порушені вимоги щодо його посвідчення.

Тест 6. Право на обов'язкову частку мають:

А – неповнолітні діти спадкодавця;

Б – непрацездатні батьки;

В – непрацездатна повнолітня сестра;

Г – непрацездатна дружина спадкодавця.

Тест 7. Нотаріус повинен перевірити при видачі свідоцтва на спадщину:

А – факт смерті спадкодавця;

Б – наявність родинних зв'язків спадкоємців;

В – місце відкриття спадщини;

Г – склад спадкового майна;

Д – коло осіб, що претендують на одержання спадщини.

Тест 8. Охорона спадкового майна здійснюється:

- А – в інтересах кредиторів;
- Б – в інтересах спадкодавця;
- В – в інтересах відказоодержувача.

Тест 9. Виконавець заповіту має право:

- А – на відшкодування збитків;
- Б – на одержання частки спадщини;
- В – на відшкодування витрат;
- Г – на отримання плати за здійснення свої повноважень.

Тест 10. До принципів спадкового права відносяться:

- А – принцип рівноправності сторін;
- Б – принцип врахування прав та інтересів необхідних спадкоємців;
- В – принцип свободи вибору спадкоємця;
- Г – принцип свободи заповіту.

Тест 11. Спадкові правовідносини, – це:

- А – відносини, які виникають у зв'язку з прийняттям спадщини;
- Б – відносини, які виникають у зв'язку із смертю спадкодавця;
- В – відносини, які виникають у зв'язку з відкриттям спадщини.

Тест 12. Елементи спадкових правовідносин:

- А – об'єкт;
- Б – суб'єкт;
- В – права та обов'язки спадкоємців.

Тест 13. Місцем відкриття спадщини є:

- А – місце смерті спадкодавця;
- Б – місцезнаходження будь-якого майна;
- В – місце постійного проживання спадкодавця;
- Г – місцезнаходження нерухомого майна.

Тест 14. До спадкоємців не переходять:

- А – право на аліменти;
- Б – право на житло;
- В – право на предмети домашнього вжитку;

Г – право на пенсію;

Д – право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом.

Тест 15. Спадкоємцями за законом можуть бути:

А – будь-які фізичні особи;

Б – родичі;

В – особи, які проживали разом із спадкодавцем однією сім'єю не менше п'яти років;

Г – дід та баба;

Д – тітка та дядько спадкодавця.

Тест 16. За правом представлення спадкують:

А – рідні сестри та брати спадкодавця;

Б – онуки та правнуки;

В – дядько та тітка;

Г – племінники;

Д – дід та баба;

Е – прадід та прабаба.

Тест 17. До першої черги спадкоємців відносяться:

А – дід та баба;

Б – діти;

В – батьки спадкодавця;

Г – рідні сестри та брати;

Д – тітка та дядько;

Е один з подружжя.

Тест 18. Дії виконавця заповіту мають право контролювати:

А – нотаріус;

Б – спадкоємці;

В – органи опіки та піклування.

Тест 19. Форма спадкового договору:

А – усна;

Б – проста письмова;

В – письмова нотаріально засвідчена.

Тест 20. Предмет спадкового договору:

А – індивідуально визначені речі;

Б – речі, які мають родові ознаки;

В – нерухомі речі.

Тест 21. За спадковим договором майно у власність набувача переходить:

А – після смерті відчужувача;

Б – до смерті відчужувача;

В – у строк, вказаний в договорі.

Тест 22. Спадковий договір є:

А – одностороннім;

Б – безоплатним;

В – реальним;

Г – консенсуальним.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., К.: Атіка 2003.
2. Цивільне право України. Академічний курс, загальна частина. За ред. Я.М. Шевченко.– К.: Видавничий дім, 2003.
3. Коментар до Цивільного кодексу України, Харків, Одиссей, 2004.
4. *Фурса С.Я., Фурса Є.І.* Спадкове право. – К., 2002.
5. *Васильченко В.В.* Рецепція римського спадкового права в сучасному спадковому праві України : Автореферат дис. кан. Юрид. Наук. – К., 1997.

Література для вивчення дисципліни

«Цивільне право»

Навчальна література

1. Бірюкова І.А., Зайка Ю.О. Підпригора О.О. Курс лекцій з цивільного права. Частина 1.– К., 1998.
2. Загальна теорія цивільного права / Під ред. О.А.Підпригори. – К.: Вища школа, 1992.
3. Підпригора О.А., Сумін В.О., Підпригора О.О. Цивільне право України.– К., 1994.
4. Цивільне право України. 1,2 книги / За ред. О.В. Дзери, 2 вид. перероб. і доп.– К.: Юрінком Інтер, 2004.
5. Цивільне право України: Підручник/ За ред. Є.О. Харитонова, Н.О. Саніахметової.– К.: Істина 2003.
6. Цивільне право України. Академічний курс. Т. 1. / За ред. Я. Шевченко.– К., 2003.
7. Цивільне право України. Академічний курс. Т. 2. / За ред. Я.М. Шевченко.– К.,– 2003.
8. Цивільне право. Частина друга : Підручник для студентів юрид. вузів та факультетів.– К.: Вентурі, 1997.
9. Цивільне право України. Книга перша: Підручник/ За ред. О.В.Дзери.– К.: Юрінком Інтер, 2000.
10. Цивільне право України. Книга друга: Підручник/За ред. О.В.Дзери.К.: – Юрінком Інтер, 2000.

Закони та інші нормативно-правові акти

1. Конституція України //Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.93р., К.– Атіка, 2003.
3. Господарський кодекс України від 16.01.03р. // Відомості Верховної Ради України. – № 18 – 22. – Ст. 144.
4. Житловий кодекс України. від 30.06.83 р.– К.: ВЕЛЕС, 2005.
5. Земельний Кодекс України від 25.10.01 р.– К.: ВЕЛЕС, 2005.
6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21 – 22. – Ст. 135.

7. Повітряний Кодекс України 4.05.93 р.//Кодекси України.– 1998 р. – Кн. 1.
8. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.95р. //Кодекси України. – 1998. – Кн. 2.
9. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12. 93р. //Відомості Верховної ради України. – 1994 р. – № 13. – Ст. 64.
10. Закон України «Про власність» 07.02.91р.//Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 20. – Ст. 249.
11. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.91р.//Відомості Верховної Ради України. – 1991 р. – № 49. – Ст.682.
12. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.91 р.//Відомості Верховної Ради України. – 1991 р. – № 30. – Ст. 379
13. Закон України «Про заставу» від 02.10.92 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 47. – Ст. 642.
14. Закон України «Про нотаріат» 02. 09.93р. //Відомості Верховної Ради України. – 1993 р. – № 39. – Ст. 383.
15. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 16.04.91р. //Відомості Верховної Ради України.
16. Закон України «Про основи містобудування». від 16.11. 92р.//Відомості Верховної Ради України.– 1992. – № 52. – Ст. 683.
17. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12. 93р. //Відомості Верховної Ради України.– 1994. – №7. – Ст. 32.
18. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12. 93р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 36.
19. Закон України «Про інформацію» 02.10.92р.//Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 48. – Ст. 650.
20. Закон України «Про оренду землі» від 6.10.98р. //Відомості Верховної Ради України. – 1998 р. – № 46 -47. – Ст. 280.
21. Закон України «Про оренду державного та комунального майна» від 04.03.92 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 30. – Ст. 416.
22. Закон України « Про порядок відшкодування шкоди, заподіяної громадянинові незаконними діями органів дізнання, оперативного слідства, прокуратури та суду» від 1.12.94р. //Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 1. – Ст. 1.

23. Закон України «Про поставки продукції для державних потреб» від 22.12.95р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996 р. – № 3. – Ст. 9.
24. Закон України «Про страхування» від 07.03.96р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.
25. Закон України «Про товарну біржу» // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 10. – Ст. 139.
26. Закон України «Про транспорт». від 10.11.94р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994 р. – №51. – Ст. 446.
27. Закон України “Про залізничний транспорт” від 04.07.96р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996 р. – № 40. – Ст. 183.
28. Закон України « Про трубопровідний транспорт» від 15.05.96р. / / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 29. – Ст. 139.
29. Закон України «Про цінні папери та фондову біржу» від 18.06.91р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 508.
30. Закон України “ Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.91р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – Ст. 377.
31. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців” від 15.05.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №31-32.
32. Закон України “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції” від 18.02.92р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 21. – Ст. 296.
33. Закон України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” від 01.06.2000р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
34. Типовий статут відкритого акціонерного товариства: Затв. Наказом ФДМУ Мінекономіки від 12 грудня 1994 р. № 787/177 // Бюлетень нормативних актів міністерств та відомств України. – 1995. – № 2.
35. Типовий статут товариства з обмеженою відповідальністю: Затв. Наказом ФДМУ від 8 жовтня 1996 р. № 787/177.7 Збірник поточного законодавства і нормативних актів, арбітражної та судової практики – 1997 – № 3.
36. Роз’яснення Президії Вишого Арбітражного Суду України від 12 вересня 1996р. № 02-5/334 «Про деякі питання практики

- вирішення спорів. пов'язаних із створенням, реорганізацією та ліквідацією підприємств» / ЗПЗ– 1997.–№5,6,8.
37. Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, облік і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівливої дії: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. //УК. 1993.– 16 вересня.
38. Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. Наказом Мінюсту від 03.03.04 р.
39. Перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських організацій, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав, затв. постановою ВР України від 17.06.92р. із змінами від 15.04.94 р.
40. Про судову практику про визнання угод недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 квітня 1978 р. № 3 (із змінами від 5 грудня 1992 р.)// Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України. 1963–1995 р. Частина перша. – К., 1995.
41. Типовий договір про колективну (бригадну) матеріальну відповідальність, затв. Наказом Мінпраці від 12 травня 1996р.– Бюлетень нормативних актів міністерств та відомств України.– 1996.– №8.
42. Інструкція про порядок реєстрації виданих, повернутих та використаних довіреностей на отримання цінностей, затв. Наказом Мінфіну України від 16.05.1996 р. №. 99.// Бюлетень нормативних актів міністерств та відомств України.–1996.– №8, № 12.
43. Инструкция о порядке приемки продукции ПТН и товаров НП по количеству (П-6) «I Правовая работа в народном хозяйстве: Сб.норм. актов.— М., 1986.
44. Про практику розгляду судами України справ про спадкування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 червня 1983 р. //Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України. 1963–1995 р. Частина перша.— К., 1995.
45. Правила торгівлі транспортними засобами і номерними агрегатами: Наказ МЗЕЗТ України від 9.12.1995 р. // БНА.– 1996.– № 3.
46. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про захист прав споживачів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12квітня 1996 р. №; 5//Вісник Верховного Суду України. – 1996.–№ 1.

47. Про деякі питання практики вирішення господарських спорів, пов'язаних з прийманням продукції та товарів за кількість та якістю. Роз'яснення ВАС України від 12.10.1993 р. // Збірник рішень та арбітражної практики ВАС України. – 1994. – № 1.
48. Про судову практику у справах про захист права приватної власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 1995 р.
49. Про права власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 35. – Ст. 517.
50. Про судову практику у справах про захист права приватної власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 1995 р.
51. Правила користування електричною енергією. Затверджені Постановою Національної комісії з питань урегулювання електроенергетики України від 31 липня 1996 р. // Закон і бізнес. – 1996. – № 109.
52. Типовий договір на постачання природного газу, затверджений Наказом Держнафтогазпрому № 42 від 10 квітня 1996 р.
53. Про судову практику в справах по відшкодуванню моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. // Вісник Верховного Суду України. – 1996. – № 1.
54. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди: Роз'яснення ПВАС України від 1.04.1994 р. «Збірник рішень арбітражної практики ВАС України. – 1994. – № 1.
55. Про перелік майнових комплексів державних підприємств, організацій, їх структурних підрозділів основного виробництва, приватизація або передача в оренду яких не допускається: Декрет Кабінету Міністрів України від 31.12.1992 р. // ЗП України. – 1993. – № 3.
56. Про деякі питання практики застосування Закону України «Про оренду державного майна»: Роз'яснення ПВАС України від 7 грудня 1995 // ЗПЗ. – 1996. – № 16.
57. Типовий договір оренди державного майна: затверд. Наказом ФДМ від 19.04.1996. // БПА. – 1996. – № 7.

58. Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності та ділової репутації громадян та організацій: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.09.90р.. В ред від 25.12.96 р. Збірник поточного законодавства.– 1997. – №» 9
59. Про застосування в судовій практиці деяких норм законодавства, якими регулюються відносини по побутовому обслуговуванню населення: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 липня 1979р. зі змінами // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України. 1963– 1995. Частина перша.– К., 1995.
60. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають при укладанні договорів підряду на капітальне будівництво. Оглядовий лист ВАС України від 20 листопада 1992р //Бюлетень законодавства та юридичної практики.– 1993.– № 5.
61. Положення про Міністерство транспорту України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 1996р. // Урядовий кур'єр.– 1996, 29 лютого.
62. Правила надання послуг пасажиром автомобільним транспортом: затв. Постановою КМ України від 18.02.1997р..№ 176 // Офіційний Вісник України.– 1997. – № 7.
63. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з перевозками вантажів залізницею: Роз'яснення ПВАС України від 20.11.1992 //Право України. – 1993. – № 7.
64. Положення про порядок і умови проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів від 28 вересня 1996р. //ЗПУ.– 1996.– №18.
65. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з укладанням та виконанням кредитних договорів: Роз'яснення ПВАС України від 6 жовтня 1994 р.// Збірник рішень ПВАС України. – 1995. № 1
66. Типовий договір на охорону об'єктів підрозділами державної служби охорони: затв. Наказом Головного управління охорони №» 52 від 4 травня 1995 р.
67. Правила зберігання транспортних засобів на автостоянках. Постанова КМ України від 22.01.1996р.// ЗП України. – 1996.– № 6.

Спеціальна література

1. *Андіанов М.* Принцип публічності як елемент забезпечення виконання кредитного зобов'язання // *Право України.* 2004. – №4.
2. *Агарков М. М.* Учение о ценных бумагах. – М., 1993.
3. *Азімов І.* Забезпечення виконання зобов'язань. – Х., 1995.
4. *Бесмертна Н.* Договір страхування в системі цивільно-правових договорів. // *Право України.* – 2004 р. – № 3.
5. *Бірюков І.* Інтерес і суб'єкти цивільного права. / *Право України.* – 2004. – № 8.
6. *Боровська І.* Право фізичної особи на відшкодування шкоди, заподіяної порушення права на безпеку для життя і здоров'я довкілля // *Право України.* – 2004. – № 9.
7. Все о наследовании: Комментарий действующего законодательства Украины. – Х., 1996.
8. *Веденкин Н.* О договоре контрактации // *Хозяйство и право.* – 1996. – № 10.
9. *Васильченко А.* Спадкування на обов'язкову частку за новим Цивільним кодексом України // *Право України.* – 2003. – № 10.
10. *Вахонеева Т.* Поняття та юридична природа строків за новим Цивільним кодексом України // *Право України.* – 2003. № 11.
11. *Вахонеева Т.* Порядок і особливості обчислення строків за новим Цивільним кодексом України. // *Право України.* – 2004. – № 2.
12. *Вахонеева Т.* Цільове призначення цивільно-правових строків. / Підприємництво, господарство і право №9, 2004р.
13. *Виговський О.* Сторони договору застави цінних паперів. / *Право України* №4 2004р./
14. *Гнезділова Л.* Спадкування обов'язкової частки за новим Цивільним кодексом України. // *Право України* №2 2003р
15. *Голембо Я.* Окремі питання авторського права. / *Право України* 1996 №7.
16. *Гончарова Н.* Новое законодательство: договор поставки и ответственность. // *Хозяйство и право.* – 1996. – № 7.
17. *Дзера П.* Некоторые вопросы признания сделок недействительными в предпринимательской деятельности // *Предпринимательство, хозяйство и право.* – 1997. – № 4. //
18. *Жуковская О.* Ответственность за вред, причиненный источником повышенной опасности. – К.. 1995.

19. *Заржицький Ю.* Застава як засіб забезпечення зобов'язань Пра-
во України – 1996.– № 7.
20. *Зоріна Ю.* Особисті немайнові права людини у рекламі. / Пра-
во України №10 2004р.
21. *Котин В.* Фиктивные сделки в предпринимательской. деятельно-
сти. Законность.– 1996.–К» 10.
22. *Коровайко А.* Реорганизация юридических лиц: проблемы пра-
вового регулирования // Хозяйство и право.– 1996.– № 1
23. *Криволатов Б.* Позовна давність у міжнародних угодах, Право
України. 1996. №12
24. *Крижна А.* Загальна характеристика договорів щодо розпоряд-
ження майновими правами інтелектуальної власності // Право
України.– 2004.– №9.
25. *Клименко О.* Речові права на нерухоме майно за законодавством
України. // Право України.– 2004.– №9.
26. *Куликова Л.О.* О договоре электроснабжения.//Хозяйство и пра-
во.– 1996.– № 6.
27. *Кучеренко І.* Як зареєструвати та перереєструвати підприємство
// Підприємництво, господарство та право.– 1996.–№ 1.
28. *Лутченко Ю.* Некоторые вопросы применения исковой давнос-
ти по гражданским делам: Комментарий судебной практики за
1982.
29. *Мельник М.* Володіння за новим Цивільним кодексом України
// Право України
30. *Мілаш О.* Договірна правосуб'єктність сторін зовнішньоеконом-
ічного договору. // Право України.– 2004.– № 5.
31. *Міхно О.* Відступне як підстава припинення договору за новим
Цивільним кодексом України // Підприємництво, господарство
і право.– 2004.– № 6.
32. *Міхно О.* Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкур-
су. // Підприємництво, господарство і право.– 2004.– № 5.
33. *Ноговицина А.* Наслідки правонаступництва України для грома-
дянства фізичних осіб //Право України. 2004.– № 9.
34. *Несправедливое обогащение* // Изв. вузов. Правоведение.– 1997.– .№ 3.
35. *Несторенко О. Солощук М.* Деякі аспекти передачі прав на об'єкти
права інтелектуальної власності в умовах дії нового Цивільного
кодексу України. //Право України.– 2004.– № 3.

36. *Огієнко Д.* Прострочення платежу за векселем та проблеми визначення розміру неустойки. // *Право України.*– 2004.– № 6.
37. *Печений О.* Поняття та класифікація грошових зобов'язань у контексті нового Цивільного кодексу України. // *Підприємництво, господарство і право.*– 2004.
38. *Поляков Б.* Проблемы реорганизации юридического лица // *Предпринимательство, хозяйство и право.*– 1997.–№ 5.
39. *Пілуш І.* Рента як ризиковий договір (цивільно-правові аспекти). // *Право України* 2004.– № 1.
40. *Ромовська З.* Цивільна правоздатність громадян // *Право України.* – 1994 – №10.
41. *Свистун Л.* Довгостроковий договір на перевезення вантажів автомобільним транспортом. // *Право України.* 2004.– № 7.
42. *Статівка А.* Правові проблеми договірної свободи в умовах ринкової економіки // *Вісник Академії правових наук.*– 1997.–№ 1.
43. *Статівка А.* Договори на реализацию сельхозпродукции // *Предпринимательство. Хозяйство и право.*– 1997.– № 2.
44. *Суханов Р.* Акционерные общества и другие юридические лица в новом гражданском законодательстве// *Хозяйство и право.*– 1997.–№ 1.
45. *Хохлов Е.* Понятие юридического лица: история и современная трактовка // *Государство и право.*– 1993. – № 9.
46. *Червоний Ю.* До питання про право власності громадян України на жилі будинки і окремі квартири // *Вісник Академії правових наук України.*1997.–№ 1.
47. *Червякова О.* Захист житлових прав громадян в умовах переходу до ринкової економіки.– Х., 1996.
48. *Хатню М.* Юридична природа фіктивного та удаваного правочинів // *Право України.* 2004.– № 3.
49. *Якишев В.* Нормативное регулирование деятельности страховых организаций в Украине // *Предпринимательство, хозяйство и право.*–1997.– №2.
50. *Ярошенко К.* Обязательства вследствие причинения вреда // *Хозяйство и право.*– 1996.–№ 12.
51. *Фолкій Б.* Щодо строку позовної давності за вимогами про стягнення річних процентів. // *Право України.* 2003.– № 6.

З М І С Т

Передмова	3
Робочий план з дисципліни «Цивільне право України»	5
МОДУЛЬ 1:	
Загальні положення цивільного права, цивільне законодавство, основні риси цивільного права зарубіжних країн, цивільне право як наука і навчальна дисципліна, цивільні правовідносини	13
Методичні рекомендації	13
Схеми до модуля	22
Питання для самоконтролю, теми рефератів до тем модуля	26
Ситуаційні завдання до тем модуля	27
Тестові завдання до модуля	29
Література до модуля	34
МОДУЛЬ 2:	
здійснення цивільних прав та виконання обов'язків, захист цивільних прав, відповідальність у цивільному праві, об'єкти цивільних прав, правочини	35
Методичні вказівки до вивчення тем модуля	35
Схеми до модуля	57
Питання для самоконтролю, теми рефератів до тем модуля	63
Ситуаційні завдання до тем модуля	64
Тестові завдання до модуля	72
Література до модуля	76
МОДУЛЬ 3:	
фізичні особи як суб'єкти цивільних прав, особисті немайнові права, юридичні особи, підприємницькі товариства, держава і територіальні громади як суб'єкти цивільних прав, представництво і довіреність, строки та терміни, позовна давність	78
Методичні вказівки до вивчення тем модуля	78
Схеми до модуля	103
Питання для самоконтролю та теми рефератів до тем модуля	113
Ситуаційні завдання до тем модуля	114
Тестові завдання до модуля	129
Література до модуля	139

МОДУЛЬ 4:

Право власності. Право приватної, державної, комунальної власності. Інші речові права. Володіння. Захист права

власності. Право інтелектуальної власності	141
Методичні вказівки до вивчення тем модуля	141
Схеми до модуля	160
Питання для самоконтролю та теми рефератів до тем модуля	164
Ситуаційні завдання до тем модуля	164
Тестові завдання до модуля	171
Література до модуля	175

МОДУЛЬ 5:

Загальні положення про зобов'язання. Цивільно-правовий договір. Виконання зобов'язань. Способи забезпечення

виконання зобов'язань. Припинення зобов'язань	176
Методичні вказівки до вивчення тем модуля	176
Схеми до модуля	210
Питання для самоконтролю та теми рефератів до тем модуля	214
Ситуаційні завдання до тем модуля	215
Тестові завдання до модуля	217
Література до модуля	222

МОДУЛЬ 6:

Договір купівлі – продажу. Договір поставки. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. Договір контракції сільськогосподарської продукції.

Договір дарування, ренти, довічного утримання, міни	223
Методичні вказівки до вивчення тем модуля	223
Схеми до модуля	235
Питання для самоконтролю та теми рефератів до тем модуля	241
Ситуаційні завдання до тем модуля	242
Тестові завдання до модуля	251
Література до модуля	255

МОДУЛЬ 7:

Договори найму (оренди), лізингу, найму житла, позички, підряду

.....	257
Методичні вказівки до вивчення тем модуля	257
Схеми до модуля	268
Питання для самоконтролю та теми рефератів до тем модуля	276
Ситуаційні завдання до тем модуля	277
Тестові завдання до модуля	285
Література до модуля	289

МОДУЛЬ 8:

Договори перевезення, транспортного експедирування, зберігання, страхування, доручення, комісії, управління майном	290
Методичні вказівки до вивчення тем модуля	290
Схеми до модуля	302
Питання для самоконтролю та теми рефератів до тем модуля	310
Ситуаційні завдання до тем модуля	311
Тестові завдання до модуля	320
Література до модуля	328

МОДУЛЬ 9:

Договори позики, кредиту, банківського вкладу, банківського рахунку, факторингу, комерційної концесії, простого товариства	330
Методичні вказівки до вивчення тем модуля	330
Схеми до модуля	336
Питання для самоконтролю та теми рефератів до тем модуля	341
Ситуаційні завдання до тем модуля	342
Тестові завдання до модуля	344
Література до модуля	347

МОДУЛЬ 10:

Зобов'язання з односторонніх дій. Позадовговірні зобов'язання	348
Методичні вказівки до вивчення тем модуля	348
Схеми до модуля	359
Питання для самоконтролю та теми рефератів до тем модуля	362
Ситуаційні завдання до тем модуля	363
Тестові завдання до модуля	366
Література до модуля	370

МОДУЛЬ 11:

Спадкове право	371
Методичні вказівки до вивчення тем модуля	371
Схеми до модуля	382
Питання для самоконтролю та теми рефератів до тем модуля	388
Ситуаційні завдання до тем модуля	388
Тестові завдання до модуля	391
Література до модуля	395
<i>Література для вивчення дисципліни «Цивільне право»</i>	<i>396</i>

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ВАЛЕНТИНА ІВАНІВНА ТОКАРЄВА

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Практикум

Керівник видавничих проектів – *Б.А.Сладкевич*
Друкується в авторській редакції
Дизайн обкладинки – *Б.В. Борисов*

Підписано до друку 20.04.2007. Формат 60х84 1/16.
Друк офсетний. Гарнітура PetersburgC.
Умовн. друк. арк. 25,5.

Видавництво “Центр учбової літератури”
вул. Електриків, 23
м. Київ, 04176
тел./факс 425-01-34, тел. 451-65-95, 425-04-47, 425-20-63
8-800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)
e-mail: office@uabook.com
сайт: WWW.CUL.COM.UA
Свідоцтво ДК №2458 від 30.03.2006